

Leena Viinamäki (toim.)

Sosionomin ammatti ja työ 2010 - 2025

Havaintoja ja päätelmiä
sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista
Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä

Leena Viinamäki (toim.)

Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025

Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK)
profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä

JULKAISIJA – PUBLISHER

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu

PL 504

94101 Kemi

puh. +358 (0)10 38350

www.token.fi/kirjasto/julkaisut

© Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu ja tekijät

Toimittaja: Leena Viinämäki

Taitto: Pia Kuha (kuviot) & Leena Viinämäki (teksti, taulukot)

ISBN: 978-952-5897-00-5 (pdf)

ISSN: 1236-0570

Painopaikka: SOLVER palvelut Oy, Anjalankoski 2010

SISÄLLYS

PROJEKTIPÄÄLLIKÖN JA TOIMITTAJAN ALKUSANAT	7
KIRJOITTAJALUETTELO	8
KOMPETENSSIT ”SOSIAALISEN” PUOLUSTAMISESSA	9
1. KOMPETENSSIT SOSIONOMIEN (AMK JA YLEMPI AMK) YDINOSAAMISEN AVAAJINA <i>Tuula Rouhiainen-Valo & Teemu Rantanen & Raija Hovi-Pulsa & Sirpa Tietäväinen</i>	9
1.1 Johdanto	9
1.2 Kompetenssien määrittelyn lähtökohtia	10
1.2.1 Osaamisen ja kompetenssin käsitteet	10
1.2.2 Katsaus kompetenssityön korkeakoulupoliittiseen taustaan	12
1.2.3 Kansallinen keskustelu sosionomien (AMK) osaamisesta ja työmarkkinapaikasta	14
1.3 Sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetenssit	15
1.3.1 Eettinen osaaminen	16
1.3.2 Asiakastyön osaaminen	17
1.3.3 Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen	19
1.3.4 Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen	20
1.3.5 Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen	21
1.3.6 Johtamisosaaminen	21
1.4 Kompetenssien kehittyminen sosionomi (AMK) -tutkinnon aikana	22
1.5 Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon kompetenssit	23
1.5.1 Sosiaalialan asiantuntijuusosaaminen	24
1.5.2 Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen	25
1.5.3 Johtamisosaaminen	26
1.6 Pohdintaa	26
1.7 Lopuksi	27
KANSAINVÄLISYYS ”SOSIAALISEN” PUOLUSTAMISESSA	37
2. SOSIONOMI (AMK) -TUTKINTO GLOBALISOITUVASSA MAAILMASSA <i>Riitta DalMaso & Ulla-Maija Koivula & Aarno Lehmusto</i>	37
2.1 Johdanto <i>Riitta DalMaso & Ulla-Maija Koivula & Aarno Lehmusto</i>	37
2.2 Sosiaalialan korkeakoulutuksen pohjoismaista vertailua: Tanska, Ruotsi ja Norja <i>Aarno Lehmusto</i>	39
2.2.1 Tanska	39
2.2.2 Ruotsi	49

2.2.3	Norja	58
2.2.4	Yhteenvetoa	60
2.3	Sosiaalialan korkeakoulutus saksankielisellä kielialueella <i>Riitta DalMaso</i>	62
2.3.1	Alussa vahvoja naisia...	62
2.3.2	Sosiaalialan työn organisoituminen saksankielisellä alueella	64
2.3.3	Sosiaalialan korkeakoulutus pääpiirteittäin	65
2.3.4	Koulutusohjelmaesimerkit Saksasta	68
2.3.5	Koulutusohjelmaesimerkit Sveitsistä	71
2.3.6	Koulutusohjelmaesimerkki Itävallasta	74
2.3.7	Yhteenvetoa	76
2.4	Sosiaalialan korkeakoulutus Brittein saarilla <i>Ulla-Maija Koivula</i>	79
2.4.1	Britannian ja Irlannin sosiaalialan koulutuksen yleispiirteet	79
2.4.2	Britannia: Ydintehtävien määrittely sosiaalityön korkeakoulutuksen pohjana	80
2.4.3	Englanti: Kolmivuotinen perustutkinto ja ammatillinen jatkokoulutus	83
2.4.4	Skotlanti: Nelivuotinen kandidaattitason koulutus	85
2.4.5	Pohjois-Irlanti: Pätevyys vasta ensimmäisen työvuoden jälkeen	86
2.4.6	Britannian esimerkkikorkeakoulujen opetussuunnitelmia	86
2.4.7	Irlanti: nelivuotinen bachelor -tason koulutus	94
2.4.8	Yhteenvetoa	98
2.5	Vertailevia päätelmiä <i>Riitta DalMaso & Ulla-Maija Koivula & Aarno Lehmusto</i>	101
	TULEVAISUUS "SOSIAALISEN" PUOLUSTAMISESSA	103
	3. SOSIAALINEN, SOSIAALIPALVELUT JA SOSIAALIALAN KOULUTUS HYVINVOINTIYHTEISKUNTA-PROJEKTIN JÄLKEEN – KATSE KOHTI VUOTTA 2025¹ ... Voitto Kuosmanen	103
3.1	Kadonnutta sosiaalista etsimään	103
3.2	Sosiaalisen suuri näyttämö uudistuu	104
3.3	Hyvinvointiyhteiskuntaprojekti on häiriövaihe	108
3.4	Moraalinen perusta muuttuu	110
3.5	Arjen, palvelujen ja koulutuksen draama muuttuu	114
3.6	Sosiaaliala 2025 – hilpeä arvaus	115

4. SOSIONOMI (AMK) -OSAAMISEN HAASTEET	
MUUTTUVISSA PALVELURAKENTEISSA Päivi Rinne	122
4.1 Sosionomiosaamisen aika?	122
4.2 Julkisten palveluiden uudet puitteet	123
4.3 Yksityisten palveluiden haasteet osaamiselle	127
4.4 Sosionomit kolmannella sektorilla	129
4.5 Ohjelmallista ja ohjattua kehittämistä	132
4.6 Sosionomin (AMK) osaaminen – suuntautuminen kohti muutosta	134
5. SOSIAALISEN ASIAKKUUTEEN VAIKUTTAVIEN NÄKÖKULMIEN TARKASTELUA Meeri Rusi	139
5.1 Johdanto	139
5.2 Arkielämässä tarvittava tuki määrittelee asiakkuutta	139
5.3 Asiakkuus muuttuu yhteiskunnan ja kulttuurin muutosten mukana	140
5.4 Jäsenetystä arjesta syntyvä hyvä arkielämä ja asiakkuus	143
5.5 Riittääkö raha ja miten kohdallaan asiakkaita, joilla ei ole rahaa eikä toimeentulon lähdeä?	143
5.6 Asiakasryhmäkohtaista tarkastelua ikävaiheittain	146
5.7 Millaista asiakkuutta kuvataan normien, periaatteiden, kehittämistyön ja oikeuksien kautta	147
6. ENNAKOINTEJA SOSIONOMIEN (AMK & YLEMPI AMK) PAIKASTA TULEVAISUUDEN HYVINVOINTIPALVELUJÄRJESTELMÄN AMMATTILAISINA Erkki Saari & Leena Viinamäki	150
6.1 Katsaus sosiaalialalla tarvittavan työvoiman osaamis- ja määrällisistä tarpeista tehtyihin ennakointeihin	151
6.2 Suomessa vuosina 2008–2025 tapahtuviksi ennustetut väestömuutokset	165
6.3 Johtopäätöksiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) työssä ja osaamisessa vuoteen 2025 mennessä tapahtuvista muutoksista	186
6.4 Johtopäätöksiä yhteiskunnallisten muutosprosessien asettamista haasteista sosionomi (AMK & ylempi AMK) -koulutukselle	194

SUMMA SUMMARUM	218
7. JULKAISUSALDO PÄHKINÄNKUORESSA <i>Leena Viinamäki</i>	218
8. KOOTUT TEESIT "SOSIAALISEN" PUOLUSTAMISEKSI <i>Voitto Kuosmanen & Leena Viinamäki</i>	228
8.1 Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hanke	228
8.2 Sosionomi (AMK & ylempi AMK) -koulutuksen haasteita vuoteen 2025	232
8.3 Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hankkeen esitykset sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kehittämiseksi 2010–2025	240

PROJEKTIPÄÄLLIKÖN JA TOIMITTAJAN ALKUSANAT

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun koordinoiman ja opetusministeriön rahoittaman Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä -verkostohankkeen (2007–2010) tavoitteena on syventää käsitystä sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen tuottamasta teoreettisesta ja metodologisesta osaamisesta sekä jäsentää sosionomin (AMK) työmarkkina-asemaa, työtä ja osaamista alan työmarkkinoilla. Hankkeen tavoitteena on myös selkiinnyttää ja tehdä näkyväksi sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tuottamaa tutkimus- ja kehittämisosaamista, työmarkkina-asemaa ja työmarkkinakelpoisuutta. Lisäksi hanke pyrkii vahvistamaan sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen keskinäisiä ja kansainvälisiä verkostoja sekä lisäämään yhteistyötä yliopistojen sosiaalialan koulutusohjelmien kanssa.

Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 – Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä on hankkeen neljäs ja samalla viimeinen artikkelijulkaisu. Julkaisussa tarkastellaan sosionomin (AMK & ylempi AMK) lähitulevaisuuden paikkaa suomalaisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssien, sosiaalialan korkeakoulutuksen kansainvälisen vertailun sekä sosiaalialan korkeakoulutuksen kysyntää tulevaisuuden hyvinvointipalvelujärjestelmässä vuoteen 2025 luotaavien näkökulmien kautta.

Myös neljännen julkaisun toimitustyötä on helpottanut hankkeessa ilmestyneiden kolmen artikkelijulkaisun (2008; 2009; 2010) kokemukset. Samoin kuin kolmessa edellisessäkin julkaisussa, myös tässä julkaisussa on huolehdittu toimituksellisesti riittävästä artikkeleiden yhdenmukaisuudesta. Päinvastoin kuin edellisissä hankkeen julkaisuissa, tämän julkaisun artikkeleiden pituutta ei ennalta ohjeistettu, vaan kuhunkin artikkeliin on voitu käyttää tarpeellinen määrä sivuja. Tämänkin julkaisun kirjoittajat ovat saaneet tukea artikkeleiden kirjoittamiseen taloudellisen tuen lisäksi ns. vertaistukena. Artikkelin kirjoittajat vastaavat artikkelinsa sisällöstä.

Esitämme vilpittömät kiitoksemme tähän julkaisuun artikkelinsa kirjoittaneille ja heidän käyttämilleen kommentoijille sekä kaikille julkaisun valmistumisen mahdollistaneille henkilöille.

Kemissä Lapsen oikeuksien päivänä 2010

Voitto Kuosmanen &
Hankepääällikkö

Leena Vuonamäki
4. julkaisun toimittaja & taittaja

KIRJOITTAJALUETTELO

- DalMaso, Riitta** (Lic.phil.) lehtori, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
Hovi-Pulsa, Raija (YTM) lehtori, Lahden Ammattikorkeakoulu
Koivula, Ulla-Maija (YTL) yliopettaja, Tampereen ammattikorkeakoulu
Kuosmanen, Voitto (YTM) lehtori, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu
Lehmusto, Aarno (YTM) lehtori, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Rantanen, Teemu (VTT) yliopettaja, Laurea-ammattikorkeakoulu
Rinne, Päivi (YTT) koulutusohjelmapäällikkö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu
Rouhiainen-Valo, Tuula (VTM) koulutusjohtaja, Satakunnan ammattikorkeakoulu
Rusi, Meeri (VTL) yliopettaja, Turun ammattikorkeakoulu
Saari, Erkki (HTM, YTT) lehtori, Laurea-ammattikorkeakoulu
Tietäväinen, Sirpa (YTL) lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu
Viinämäki, Leena (YTT) yliopettaja, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu

KOMPETENSSIT ”SOSIAALISEN” PUOLUSTAMISESSA

1. KOMPETENSSIT SOSIONOMIEN (AMK JA YLEMPI AMK) YDINOSAAMISEN AVAAJINA *Tuula Rouhiainen-Valo & Teemu Rantanen & Raija Hovi-Pulsa & Sirpa Tietäväinen*

1.1 Johdanto

Sosiaalialalla tehtävään työhön liittyy monia haasteita. Palvelurakenteiden muutokset, yksityisen palvelutuotannon lisääntyminen ja julkistalouden säästöpaineeet vaikuttavat sosiaalialan toimintaympäristöön. Kansainvälistymisen seurauksena sosiaalialalla työskennellään monikulttuuristen asiakkaiden kanssa ja globalisaatio muuttaa koko suomalaisen hyvinvointipoliitiikan perusteita. Työorientaatiot ja työn käytännöt muuttuvat asiakasnäkökulman korostumisen sekä sosiaalialan menetelmällisen kehittämisen myötä. Yksilöiden ja perheiden arki on monimuotoistunut ja sosiaaliset tukiverkostot ovat löytyneet. Väestön ikääntyminen näkyy kasvavana palvelutarpeena ja työntekijöiden eläköitymisenä. Lisääntyneet päihdeongelmat, lasten ja nuorten psykososiaalinen oirehdinta sekä muun muassa köyhyyteen ja syrjäytymiseen liittyvät kysymykset ovat ajankohtaisia.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus pyrkii osaltaan vastaamaan muuttuvan toimintaympäristön luomiin osaamishaasteisiin ja erityisesti tulevaisuuden työelämän osaamistarpeisiin. Tässä artikkelissa kuvaamme sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettavien sosionomi (AMK)- ja sosionomi (ylempi AMK) -tutkintojen keskeisiä ydinosamisaalueita, kompetensseja. Esitettävät kompetenssit on hyväksytty sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston työvaliokunnassa sosionomi (AMK) -tutkinnon osalta 15.4.2010 ja sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon osalta 19.8.2010. Kompetenssien laadintaprosessi on tapahtunut osana Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun koordinoimaa Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä -hanketta.

Suomalaiset ammattikorkeakoulut voivat autonomiansa puitteissa laatia itsenäisesti omat opetussuunnitelmansa. Siten eri ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmien tavoitteet ja sisällöt poikkeavat toisistaan. Seuraavassa kuvaamme sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen keskeisiä osaamisaalueita, jotka yhdistävät eri ammattikorkeakoulujen sosiaalialan tutkintoja. Kompetenssien määrittelyn kautta pyritään tekemään näkyväksi sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen osaamista. Kompetenssien määrittely liittyy myös eurooppalaiseen korkeakoulutuksen yhtenäistämiskehitykseen.

1.2 Kompetenssien määrittelyn lähtökohtia

Kompetenssien määrittelyn keskeinen lähtökohta on sosiaalialan toimintaympäristön tulevaisuuden osaamistarpeet. Seuraavassa tarkastelemme sosiaalialan kompetenssityön lähtökohtia kolmesta näkökulmasta. Aluksi avaamme lyhyesti osaamisen ja kompetenssin käsitteitä. Tämän jälkeen kuvaamme sitä eurooppalaista korkeakoulupoliittista keskustelua, johon sosiaalialan kompetenssien määrittely perustuu. Kolmanneksi kuvaamme 2000-luvulla käytyä kansallista sosiaalialan korkeakoulutukseen ja sosiaalialan korkeakoulutettujen työmarkkina-asemaan liittyvää keskustelua.

1.2.1 Osaamisen ja kompetenssin käsitteet

Osaaminen on käsitteenä hankala ja suomen kielessä käytetäänkin vaihtelevasti käsitteitä osaaminen, kompetenssi, kvalifikaatio, pätevyys, tiedot ja taidot. Osittain vaihtelevuus liittyy eri kielten erilaiseen käsitteistöön. Esimerkiksi englannin kielestä puuttuu suomalaisen osaamisen käsitteen selkeä vastine. Toisaalta englanninkielinen ”competences” kääntyy eri yhteyksissä eri tavoin (osaaminen, kompetenssi, pätevyys). Lähtökohtaisesti osaaminen on käsitteenä laajempi kuin esimerkiksi taidot. Osaaminen tarkoittaa tiettyä yksilön valmiutta, joka voi aktualisoitua erilaisissa tilanteissa.

Perinteisesti kasvatustieteellisessä keskustelussa on erotettu toisistaan tiedot, taidot ja asenteet. Eurooppalaisten yliopistojen Tuning-projektin (Tuning Educational Structures ... 2005) ja tutkintojen viitekehyksen (Eurooppalainen tutkintojen viitekehys ... 2008) myötä korkeakoulupoliittiseen keskusteluun on vakiintunut jaottelu: tiedot, taidot, pätevyys. Pätevyys (competences) on

”todistettu kyky käyttää tietoja, taitoja sekä henkilökohtaisia, sosiaalisia ja/tai menetelmällisiä valmiuksia työ- tai opintotilanteissa sekä ammatilliseen ja henkilökohtaiseen kehitykseen” (Tutkintojen ja muun ... 2009, 17).

Tutkintojen viitekehyksessä osaamista kuvataan oppimistuloksina. Oppimistulokset tarkoittavat sitä, mitä ”oppija tietää, ymmärtää ja pystyy tekemään oppimisprosessin päätteeksi” (emt., 17).

Osaamisen käsitteessä yhdistyy koulutuksen ja työelämän näkökulma. Yksilön käytettävissä oleva osaaminen riippuu sekä koulutuksen kautta saavutetusta osaamisesta että työelämän osaamisvaatimuksista. Edelleen käytettävissä oleva osaaminen on kiinteässä yhteydessä muodollisiin tutkintoihin ja työtehtävien muodollisiin osaamisvaatimuksiin (Ellström 1998). Yksilöt voivat hyödyntää osaamistaan niissä rajoissa, joita työtehtävät asettavat.

Osaamisesta voidaan puhua sekä ammatillisten tietojen että hyvinkin käytännöllisten taitojen yhteydessä. Edelleen erilaisilla yksilön sosiaalisilla valmiuksilla ja esimerkiksi oppimisvalmiuksilla on keskeinen merkitys. Françoise Delamare Le Deist ja Jonathan Winterton (2005) jäsentävät erilaisia kompetensseja sellaisen nelikentän kautta, jossa keskeisiä jaotteluja ovat erottelu ammatillisiin ja persoonallisiin kompetensseihin sekä toisaalta se, onko kyseessä konkreettisesti havaittava operationaalinen kompetenssi vai abstraktimpi, käsitteellinen kompetenssi (Taulukko 1.).

Taulukko 1. Kompetenssimalli (Delamare Le Deist & Winterton 2005, 39).

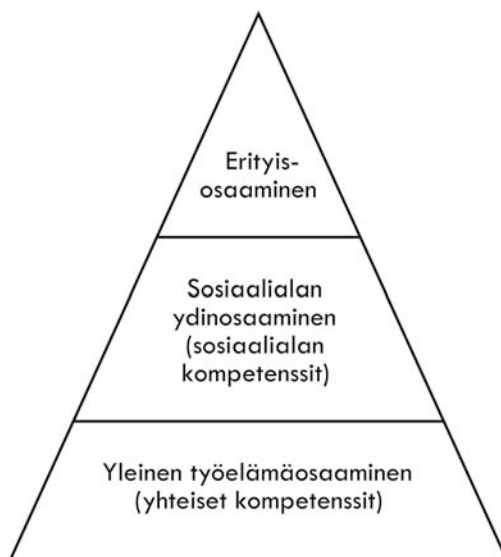
	Ammatillinen kompetenssi	Persoonallinen kompetenssi
Käsitteellinen	kognitiivinen kompetenssi	metakompetenssi
Operationaalinen	funktionaalinen kompetenssi	sosiaalinen kompetenssi

Korkeakoulutuksen kautta pyritään tyypillisesti kohtuullisen käsitteellisiin kompetensseihin, jotta osaamista voitaisiin soveltaa erilaisissa tilanteissa ja muuttuvissa olosuhteissa. Toisaalta viimeaikaisessa korkeakoulupoliittisessa keskustelussa on korostettu konkreettisia ja mitattavia oppimistuloksia. Ammattikorkeakoulutuksessa korostuvat ammatilliset kompetenssit, mutta toisaalta myös sosiaaliset taidot ja oppimaan oppimisen valmiudet ovat sosiaalialan keskeistä ydinosaamista. Näin ollen sosionomeilta edellytetään varsin monentyyppisiä kompetensseja. Sosionomilta (AMK) odotetaan esimerkiksi tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä (kognitiivinen kompetenssi), ryhmänohjaustaitoa (funktionaalinen kompetenssi), vuorovaikutusvalmiuksia (sosiaalinen kompetenssi) sekä oman toiminnan reflektointivalmiuksia (metakompetenssi).

Sosiaalialan osaamisessa on osin kyse yleisistä työelämässä tarvittavista valmiuksista, kuten projektityön taidoista, kielitaidosta, oppimisvalmiuksista jne. Toisaalta sosiaalialalla tarvitaan myös erityisosaamista. Sosiaalialan erityisosaaminen määrittyy ensinnäkin asiakasryhmäkohtaisesti, jolloin voidaan puhua esimerkiksi varhaiskasvatuksen, lastensuojelun, päihdetyön, seniori- ja vanhustyön, kriminaalityön ja mielenterveystyön erityisosaamisesta. Toiseksi erityisosaaminen määrittyy työorientaation mukaan, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi sosiaalipedagogiikkaan tai luovaan ja toiminnalliseen orientaatioon liittyvää erityisosaamista. Kolmanneksi erityisosaaminen voi tarkoittaa yksittäisten työmenetelmien hallintaa.

Yleisen työelämäosaamisen ja erityisosaamisen lisäksi voidaan puhua myös kaikilla sosiaalialan toimintakentillä tarvittavasta sosiaalialan ydinosaamisesta. Tätä ydinosaamista kuvataan kompetenssien kautta. Sosiaa-

lialan ammattikorkeakoulutettujen osaamista voidaankin jäsentää Kuvion 1. mukaisesti. Esitetty jaottelu erilaisiin osaamisen tasoihin on tietysti pitkälti teoreettinen. Käytännössä yhteiset kompetenssit, sosiaalialan ydinosaaminen ja sosiaalialan erityisosaaminen kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa.

Kuvio 1. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen osaamisen tasot.

Kompetensseja tarkasteltaessa vähemmälle huomiolle jäävät motivaatio, sitoutuminen ja arvot. Kuitenkaan sosiaalialan ammatillisuudesta ei voi puhua ilman näitä käsitteitä. Sosiaalialan ammattilaisen tulee sitoutua sosiaalialan arvolähtökohtiin, pelkkä eettinen osaaminen ei sosiaalialan ammattilaiselle riitä. Tämän vuoksi tarkastelemme jatkossa sosiaalialan eettistä osaamista laajassa merkityksessä siten, että se tarkoittaa paitsi eettisen ajattelun ja toiminnan muodollista osaamista, niin myös sitoutumista sosiaalialan arvolähtökohtiin.

1.2.2 Katsaus kompetenssityön korkeakoulupoliittiseen taustaan

Eurooppalaisen korkeakoulutuksen yhtenäistämiskeskustelun voidaan katsoa varsinaisesti alkaneen nk. Bolognan -sopimuksen allekirjoituksella vuonna 1999 ja jo vuotta aiemmin Sorbonnessa. Useiden Euroopan maiden korkeakoulupolitiikkaan ja rakenteisiin vaikuttavat samanlaiset tekijät: talouden- ja elinkeinoelämän globalisoituminen, uuden teknologian käyttöönotto, työelämän osaamistarpeiden kasvu, resurssien niukkuus, tehokkuusvaatimusten lisääntyminen ja kilpailu ulkomaisista tutkinto-

opiskelijoista. Näihin haasteisiin vastaamiseksi koulutuksen rakenteita on ja oli tarpeen muuttaa koko Euroopassa. Käytännössä yhtenäistämisen lähtökohdista etsittiin jo 2000-luvun alussa käynnistyneessä eurooppalaisten yliopistojen yhteisessä Tuning-projektissa.

Vuonna 2004 aloitettu ECTS -projekti oli Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston (ARENE ry:n) asettama ja opetusministeriön rahoittama projekti, jonka tavoitteena oli tukea ammattikorkeakoulujen integroitumista osaksi eurooppalaista korkeakoulutusalueetta. Projektin toteutus jakaantui kahteen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa (1.9.2004–31.7.2005) keskityttiin ECTS -mitoitussjärjestelmän ja tutkintotodistuksen liitteen, Diploma Supplementin, käyttöönottoon. Toisessa vaiheessa (1.8.2005–31.12.2006) paneuduttiin erityisesti ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmatyön tukemiseen ja hyvien käytäntöjen levittämiseen, koulutusaloittaiseen työskentelyyn, koulutusohjelmakohtaisten osaamistavoitteiden määrittelyyn sekä ammattikorkeakouluille annettujen suositusten (lukuvuoden kesto, harjoittelun mitoitus yms.) toteutumisen seurantaan (Ammattikorkeakoulut Bologna tiellä 2006).

Alakohtaiset työryhmät, myös sosiaalialan työryhmä, saivat tehtäväkseen laatia kuvauksen koulutusohjelmien kompetensseista ja niihin liittyvistä oppimistuloksista. Runsaan puolen vuoden mittaisen ryhmätyön tuloksena syntyivät ensimmäiset sosionomi (AMK) koulutuksen kompetenssit. Yhteisen työskentelyn tuloksena kompetensseiksi esitettiin: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Kompetenssit hyväksyttiin ensin sosiaalialan koulutusjohdon tapamisessa Stadiassa (nykyinen Metropolia) 28.11.2005 ja myöhemmin sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkostokokouksessa Porissa 27.–28.4.2006. Valmiiden kompetenssien käyttöönotto ja soveltaminen tapahtui ammattikorkeakouluissa yksilölliseen tahtiin opetussuunnitelmatyön ehdoilla. Kompetenssit on sosiaalialalla kuitenkin otettu käyttöön ilahduttavan kokonaisvaltaisesti ja niiden kautta on koulutuksen tuottamaa osaamista kyetty jäsentämään ja selkiyttämään.

Alakohtaisen kompetenssityön kanssa samaan aikaan työskenteli työryhmä, joka määritteli kaikille koulutusohjelmille yhteiset, ns. yleiset kompetenssit. Yleisiksi kompetensseiksi sovittiin: itsensä kehittäminen, eettinen osaaminen, viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, kehittämistoiminnan osaaminen, organisaatio- ja yhteiskuntaosaaminen ja kansainvälisyysosaaminen.

ECTS -projektin kuluessa määriteltiin ylemmän AMK -tutkinon yleiset kompetenssit, mutta ei koulutusohjelmakohtaisia kompetensseja. Kuitenkin sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto määritteli myös sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettavan ylemmän AMK -tutkinon koulutus-

ohjelmakohtaiset kompetenssit käyttäen lähtökohtana ECTS -projektin periaatteita. Tämä versio sisälsi seitsemän kompetenssia: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön ja työmenetelmien osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen, yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä tutkimus- ja kehittämisosaaminen.

Vuonna 1999 alkaneen Bolognan prosessin perimmäisenä tavoitteena oli eurooppalaisen korkea-asteen koulutusalueen muodostaminen vuoteen 2010 mennessä. Tätä varten Euroopan komissio hyväksyi tutkintojen eurooppalaisen viitekehysten (Eurooppalaisten tutkintojen viitekehys ... 2008), jossa määritellään eritasoisten tutkintojen oppimistulokset tietoina, taitoina ja pätevyysinä. Erilaisten tavoitetta edistävien hankkeiden projektien ja hallitusohjelmakirjausten rinnalle opetusministeriö asetti vuonna 2008 tutkintojen ja muun osaamisen kuvaamiseen perustuvaa kansallista viitekehystä valmistelevan työryhmän. Viitekehysten laatiminen on vapaaehtoinen prosessi, mutta tavoitteena on, että Euroopan maat kuvaavat vuoteen 2012 mennessä vastaavuudet eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten (EQF:n) ja kansallisten tutkintojärjestelmiensä tasolla. Suomen osalta luonnos valmistui kesällä 2009.

Tutkintojen kansallinen viitekehys antoi aiheen tarkistaa ammattikorkeakoulujen tutkintojen kokonaisuutta. Tätä varten ARENE ry käynnisti vuonna 2009 koulutusohjelmaprojektin. Osana koulutusohjelmaprojektia on myös uudelleen määritelty yhteiset kompetenssit: oppimisen taidot, eettinen osaaminen, työyhteisöosaaminen, innovaatio-osaaminen sekä kansainvälistymisosaaminen (Suositus tutkintojen kansallisen ... 2010, 7–8).

1.2.3 Kansallinen keskustelu sosionomien (AMK) osaamisesta ja työmarkkinapaikasta

Sosiaalialan kansallisen AMK -verkoston piirissä on käyty yhteistä keskustelua sosiaalialan koulutuksen ajankohtaisista kysymyksistä ja asiantuntijuudesta jo 1990-luvun alkupuolelta alkaen. Ensimmäinen ydinosaamisraportti valmistui verkoston työn tuloksena vuonna 2001 (Borgman ym. 2001). Tämän jälkeen keskustelu on jatkunut muun muassa 1–2 kertaa vuodessa järjestettyjen verkostopäivien yhteydessä.

Sosiaalialan ydinosaamisen määrittelyä ovat tukeneet myös useat arvioinnit. Korkeakoulujen arviointineuvosto on 2000-luvulla arvioinut sosiaalialan korkeakoulutusta kahdesti (Murto ym. 2004; Aaltonen ym. 2008). Opetusministeriö puolestaan on työryhmätyöskentelyn kautta arvioinut sosiaalialan koulutuksen ja tutkimuksen tarkoituksenmukaista järjestämistä (Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007). Lisäksi Sotenna-ennakointihanke (Vuorensyrjä ym. 2006) on tuottanut tärkeää tietoa sosiaalialan koulutuksen tulevaisuuden haasteista. Leimallista näille kaikille

arvioinneille on ollut sosionomi (AMK) -koulutuksen ja yliopistollisen sosiaalilyöntekijäkoulutuksen tarkastelu yhdessä, mutta kumpaakin omista lähtökohdistaan arvioiden.

Sosionomien (AMK) työmarkkinapaikka määriteltiin vuoden 2005 sosiaalihuollon kelpoisuuslaissa (Laki 272/2005) ja asetuksessa (Valtioneuvoston asetus 29.7.2005/608). Lain mukaan tutkinto tuottaa kelpoisuuden sosiaaliohjaajan tehtäviin sekä joihinkin johtotehtäviin. Lisäksi sosionomi (AMK) on kelpoinen lastentarhanopettajan tehtäviin, mikäli tutkinto sisältää vähintään 60 opintopistettä varhaiskasvatuksen tai sosiaalipedagogiikan opintoja. Sosiaaliohjaajien työtä ja roolia onkin pyritty kehittämään useissa projekteissa. Sosiaaliohjaajien tehtäviä sosiaalihuollossa on määritelty tarkemmin tehtävärakennesuosituksissa (Sarvimäki & Siltaniemi 2007). Sitä vastoin tutkimusta ja teoreettista keskustelua sosiaaliohjauksen käsitteestä on vain vähän (vrt. Honkakoski 2005; Rantanen & Toikko 2006; Viinamäki 2008; Viinamäki 2009).

Viimeaikaisessa sosiaalialan keskustelussa ovat korostuneet muun muassa mitoituksen kysymykset (vrt. Sarvimäki & Siltaniemi 2007). Sosiaali- ja terveysministeriön ammattihenkilöstön foorumin työskentelyssä puolestaan on korostunut erityisesti sosiaalialan johtaminen sekä ylempään AMK -tutkinnon suorittaneiden työmarkkinapaikka. Tehdyt selvitykset osoittavat, että sosionomit (AMK) työllistyvät varsin hyvin koulutusta vastaaviin tehtäviin, ohjaajiksi ja lastentarhanopettajiksi (Tolonen 2009). Sitä vastoin ylempään AMK -tutkinnon suorittaneet eivät ole vielä täysin löytäneet paikkaansa työmarkkinoilla, varsinkaan kuntasektorilla (Viinamäki & Rantanen 2009; Rantanen ym. 2010).

1.3 Sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetenssit

Sosiaalialan työn perusta on ammattietiikassa ja asiakastyössä. Yksilötason asiakastyön osaamisen ohella tarvitaan kuitenkin myös ryhmä- ja yhteisötason osaamista sekä yhteiskunnallista osaamista (esim. Borgman 2006). Ennaltaehkäisevän ja kuntouttavan orientaation ohella myös yhteistyö ja rakenteellinen työ ovat keskeinen osa sosiaalialan työtä (esim. Sarvimäki & Siltaniemi 2007). Yhteistyön ja yhteiskunnallisen työn näkökulmasta sosionomien (AMK) osaaminen liittyy erilaisiin intresseihin: yhtäältä sosionomit toimivat tiettyjen yhteiskunnallisten päätösten toimeenpanijoina, mutta toisaalta sosiaalialan työlle on ominaista myös pyrkimys muutokseen. Tässä muutospyrkimyksessä korostuu yhtäältä kriittinen näkökulma olemassa oleviin rakenteisiin sekä toisaalta yksilöiden ja yhteisöjen osallisuuden ja osallistamisen merkitys (vrt. esim. Payne 1991/1997; Raunio 2000).

Jo 2000-luvun alkupuoliskolta alkaen on korostettu johtamisopintojen merkitystä osana sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulutusta (Sosi-

aali- ja terveysalan ... 2004). Sosiaalihuollon kelpoisuuslaki mahdollistaa sosionomien (AMK) sijoittumisen tiettyihin johtotehtäviin, erityisesti lähiesimiehiksi. Niinpä johtamisosaamista onkin syytä pitää eräänä sosionomien (AMK) ydinosaamisalueena. Edelleen työskentely jatkuvasti muuttuvissa toimintaympäristöissä korostaa tutkimuksellista kehittämisosaamista. Sosionomien (AMK) ydinosaamista voidaankin jäsentää kuuden kompetenssin kautta:

- o Sosiaalialan eettinen osaaminen
- o Asiakastyön osaaminen
- o Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen
- o Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen
- o Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen
- o Johtamisosaaminen

1.3.1 Eettinen osaaminen

Monet sosiaalialan toimintaympäristöt ja tehtävät ovat eettisesti haasteellisia, paikoin jopa ristiriitaisia. Selkeimmin tämä ristiriitaisuus tulee näkyviin tahdosta riippumattomien toimenpiteiden yhteydessä (esim. lastensuojelu). Mutta usein ristiriitoja syntyy myös siitä, että taloudelliset resurssit ja yksilöiden tarpeet eivät kohtaa. Sosiaalialan ammatillisuuden peruslähtökoh- ta onkin kyky toimia asiakaslähtöisesti ja asiakkaan ainutkertaisuutta kun- nioittaen arvostiriitoja sisältävissä tilanteissa. Keskeinen osa ammattieet- tistä osaamista on myös kyky reflektioon, mikä tarkoittaa oman toiminnan monipuolista tarkastelua ja arviointia sosiaalialan arvolähtökohdista käsin.

Eettisyys merkitsee sosiaalialalla kuitenkin eettisen osaamisen lisäksi myös sitoutumista sosiaalialan arvoihin ja ammattieettisiin periaatteisiin. Tällöin lähtökohtana ovat YK:n ihmisoikeuksien julistus, sosiaalialan ammat- tieettiset periaatteet (Arki, arvot, elämä ... 2005) sekä Sosiaalityönteki- jöiden kansainvälisen liiton (IFSW 2000) määrittämät sosiaalityön eettiset periaatteet ja toimintatavat. Sosiaalialan ammattieettisiin lähtökohtiin kuu- luvat inhimillisen kasvun ja sosiaalisesti kestävän kehityksen edistäminen. Sosiaalialan keskeisiä arvoja ovat ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus, itsenäi- syys ja elämänhallinta, syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistä- minen, syrjinnän ja väkivallan vastustaminen, asiakkaan itsemääräämisoikeus sekä asiakkaan yksityisyys. Sosiaalialan ammattietiikassa yhdistyvät yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmat (Taulukko 2.).

Taulukko 2. Sosionomien (AMK) sosiaalialan eettinen osaaminen.

Sosiaalialan eettinen osaaminen

- o Sosionomi (AMK) on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja sitoutuu toimimaan niiden mukaisesti
- o Sosionomi (AMK) kykenee sosiaalialan ammattien edellyttämään eettiseen reflektioon
- o Sosionomi (AMK) kykenee ottamaan huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden ja kykenee toiminaan arvoriitiriitoja sisältävissä tilanteissa
- o Sosionomi (AMK) edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä pyrkii huono-osaisuuden ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmasta

Eettinen osaaminen kuuluu kaikkien alojen yhteisiin kompetensseihin: ei ole olemassa ammattialaa, jolla eettisyyttä ei tarvittaisi. Kuitenkin sosiaalialan eettiseen osaamiseen liittyy tiettyjä muista aloista poikkeavia painotuksia ja siksi onkin syytä puhua sosiaalialan eettisestä osaamisesta sosionomi (AMK) -tutkinnon omana koulutusohjelmakohtaisena kompetenssina. Erityisesti vahva sitoutuminen yhteiskunnalliseen näkökulmaan ja aitoon asiakkaan tarpeista lähtevään työskentelyyn erottaa sosiaalialan ammattietiikan yleisestä eettisestä osaamisesta.

Sosiaalialan eettinen osaaminen on myös eri tasoinen kuin muut sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetenssit. Se ikään kuin leikkaa ne: Asiakastyös- sä eettisyys merkitsee ennen kaikkea asiakkaan kunnioittamista ja asiakkaan tarpeista lähtemistä ja palvelujärjestelmäosaamisen kohdalla tasa- puolisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Kriittinen ja osallistava yhteiskunta- osaaminen lähtee kriittisestä yhteiskunnallisesta arvopohjasta, joka koros- taa yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja huono-osaisten asemaa. Myös johtaminen ja tutkimuksellinen kehittäminen ovat mitä suurimmassa määrin eettistä toimintaa. Tutkimuksellisen kehittämisen yhtenä lähtökohtana voi- daan pitää sitoutumista tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittämään hyvään tieteelliseen käytäntöön (Hyvä tieteellinen käytäntö ... 2002).

1.3.2 Asiakastyön osaaminen

Sosiaalialalla tehdään asiakastyötä monenlaisten asiakkaiden kanssa. Asiakkaina on paitsi yksilöitä, niin myös perheitä, asiakasryhmiä tai yhteis- öjä. Asiakkaina on lapsia ja aikuisia, nuoria ja ikääntyneitä. Monilla asi- akkailla on erilaisia toimintakyvyn vajeita, mutta myös erilaisia vahvuuk- sia. Esimerkiksi päiväkotilapset, päihdeongelmaiset, kehitysvammaiset ja ikääntyneet edellyttävät erilaisia asiakastyön orientaatioita. Kuitenkin tie-

tyt asiakastyön peruslähtökohdat ja valmiudet ovat yhtenevät (Taulukko 3.).

Taulukko 3. Sosionomien (AMK) asiakastyön osaaminen.

Asiakastyön osaaminen

- o Sosionomi (AMK) tunnistaa oman ihmiskäsityksensä ja arvomaailmansa merkityksen asiakkaiden ja asiakasryhmien kanssa tehtävässä työssä
- o Sosionomi (AMK) osaa luoda asiakkaan osallisuutta tukevan ammatillisen vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen
- o Sosionomi (AMK) ymmärtää asiakkaan tarpeet sekä osaa tukea voimavarojen käyttöönottoa ja vahvistumista yksilön kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja elämäntilanteissa
- o Sosionomi (AMK) osaa soveltaa ja arvioida erilaisia asiakastyön teoreettisia työorientaatioita ja työmenetelmiä
- o Sosionomi (AMK) osaa tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan
- o Sosionomi (AMK) osaa arvioida ja kuvata asiakasprosessin eri vaiheita ja kehittää työtään sen pohjalta

Sosiaalialan asiakastyön keskeisenä lähtökohtana on itsereflektio. Sosionomin (AMK) tulee osata tunnistaa oma ihmiskäsityksensä ja omat arvonsa sekä näiden merkitys asiakastyön kannalta. Perusvalmiuksiin kuuluu kyky luoda ammatillinen vuorovaikutus- ja yhteistyösuhte. Sosiaalialan ammatillisessa vuorovaikutuksessa olennaista on asiakkaan kuuleminen, olemassa olevien voimavarojen vahvistamisen sekä tukemisen yhteiskunnalliseen ja yhteisölliseen osallisuuteen.

Sosionomi (AMK) tekevät asiakastyötä erilaisissa tilanteissa. Kuuntelun ja keskustelun ohella sosionomin (AMK) osaamisessa korostuu erilaiset toiminnalliset valmiudet. Nämä voivat tarkoittaa paitsi ryhmän ohjaamisen taitoja, niin myös arjen askareisiin osallistumista ja niissä opastamista.

Ammatillinen asiakastyö edellyttää suunnitelmallisuutta. Sosionomin (AMK) tuleekin kyetä asiakkaan tavoitteelliseen tukemiseen ja ohjaamiseen sekä asiakasprosessin eri vaiheiden analysointiin. Sosionomilta edellytetään eri tilanteissa erilaisten menetelmien ja työorientaatioiden hallintaa. Lisäksi asiakastilanteiden jatkuva muuttuvuus ja ihmisten ainutkertaisuus edellyttävät kykyä jatkuvaan oppimiseen ja oman asiakastyön kehittämiseen.

1.3.3 Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen

Sosiaalialan työ tapahtuu aina tietyssä yhteiskunnallisessa kontekstissa. Sosiaalipoliittiset päätökset ja taloudelliset reunaehdot määrittävät sosiaalialan työtä ja sen sisältöjä. Sosionomin (AMK) tuleekin tuntea hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevat palvelujärjestelmät. Tämä tarkoittaa muun muassa palveluiden, etuuksien ja juridisten säännösten tuntemista. Hyvinvointivaltiollinen työskentely edellyttää myös riittäviä tietoteknisiä valmiuksia ja käytettävien tietojärjestelmien tuntemista (Taulukko 4.).

Taulukko 4. Sosionomien (AMK) sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen.

Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen

- o Sosionomi (AMK) tuntee hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevat palvelujärjestelmät ja niihin liittyvän juridisen säädöspohjan ja tietojärjestelmät sekä osaa soveltaa niitä
- o Sosionomi (AMK) osaa ennakoida ja jäsentää hyvinvointipalveluiden muutoksia ja pystyy osallistumaan palveluiden tuottamiseen ja kehittämiseen
- o Sosionomi (AMK) osaa arvioida erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden palvelutarpeita ja hallitsee palveluohjauksen sekä ennalta ehkäisevän työn lähtökohdat ja menetelmiä
- o Sosionomi (AMK) osaa toimia sosiaalisen asiantuntijana moniammatillisissa työryhmissä ja verkostoissa sekä edistää asiakkaan turvaverkoston toimintaa

Koska yhteiskunnalliset tilanteet ovat jatkuvasti muuttuvia, toimintojen pitkäjänteinen suunnittelu edellyttää kykyä ennakoida ja jäsentää hyvinvointipalvelujen muutoksia. Edelleen sosionomin (AMK) tulee kyetä myös osallistumaan aktiivisesti palvelujen kehittämiseen.

Palveluohjaus on yksi tärkeä sosionomin (AMK) osaamisalue. Palveluohjauksessa sosionomin (AMK) rooli voi vaihdella asiakkaan tukiverkoston aktivoinnista räätälöidyn palvelusuunnitelman laadintaan yhdessä asiakkaan kanssa. Palveluohjaus on asiakaslähtöistä toimintaa, joka voi tarkoittaa myös asiakkaan edun ajamista palvelujärjestelmän yhteistoimintahäiriöiden ja aukkojen kohdalla. Edelleen ennaltaehkäisevä työote ja varhainen puuttuminen ovat sosiaalialalla entistä korostuneemmassa asemassa.

Sosiaalialan työ edellyttää hyviä yhteistyövalmiuksia. Yhteistyötä tehdään sekä moniammatillisissa työryhmissä, erilaisissa verkoissa että asiakkaan ja hänen sosiaalisen verkostonsa kanssa. Näissä yhteistyöverkostoissa

sosionomi (AMK) toimii nimenomaan sosiaalisen asiantuntijana ja asiakkaan turvaverkoston toiminnan edistäjänä. Sosiaalisen asiantuntijana sosionomi (AMK) tuo näkyväksi asiakas- ja kansalaisnäkökulmaa sekä myös yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja huono-osaisuuden ehkäisemisen kysymykset.

1.3.4 Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen

Yhteisötyötä ja yhteiskunnallista vaikuttamista voidaan tehdä tavoin ja eri tasoilla. Yksi keskeinen lähtökohta toiminnalle on yhteiskunnallinen analyysitaito. Tämä tarkoittaa epätasa-arvoa ja huono-osaisuutta tuottavien rakenteiden ja prosessien analysointia. Sosionomi (AMK) -tutkinto ei ole varsinainen yhteiskuntatieteellinen tutkinto, mutta yhteiskuntatieteellinen perusta luo lähtökohdan sosiaalialan kriittiselle orientaatiolle. Sosiaalialan kriittinen orientaatio korostaa muutostyön näkökulmaa sekä sitä, että työn kohteena on yksilöiden sijasta yhteisöt tai koko yhteiskunta (Taulukko 5.).

Taulukko 5. Sosionomien (AMK) kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen.

Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen

- o Sosionomi (AMK) osaa analysoida epätasa-arvoa ja huono-osaisuutta tuottavia rakenteita ja prosesseja alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla
- o Sosionomi (AMK) osaa käyttää erilaisia yhteisösosiaalityön, yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja viestinnän keinoja
- o Sosionomi (AMK) osaa tukea kansalaisten osallisuutta ja kykenee osallistumaan vaikuttamistyöhön yhteistyössä asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa

Yhteisötyön ja rakenteellisen työn lähtökohdat ja paradigmat vaihtelevat. Siinä voi korostua asukkaiden osallisuus tai yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Keskeistä on yhteiskuntasuhteen ja toimintaympäristön huomioiminen. Käytännössä yhteisösosiaalityö voi tarkoittaa muun muassa erilaista asukastoimintaa, fyysiseen ympäristöön painottuvaa lähiöiden osallistavaa suunnittelua ja kehittämistä, asumisneuvontatyötä ja sosiaalista isännöintiä tms. (vrt. myös Karjalainen & Sarvimäki 2005, 49.)

Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen tarkoittaa myös kansalaismielipiteeseen ja poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamista. Vaikuttamistyö edellyttää sekä vaikuttamiskeinojen ja viestinnän hallintaa että myös vahvaa sosiaalialan arvopohjaa. Vaikuttamistyötä voi tapahtua osa-

na julkista palvelujärjestelmää, osana järjestötyötä tai kansalaisten osallisuutta tukien.

1.3.5 Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus kouluttaa ammattilaisia muuttuvaa työelämää ja yksilöllisiä tarpeita omaavia asiakkaita varten. Keskeisellä sijalla on kyky toimia muutosten keskellä omaa toimintaansa jatkuvasti kehittämällä. Niinpä reflektiivinen, tutkiva ja kehittävä työote ovat sosiaalialan työn keskeistä perustaa (Taulukko 6.).

Taulukko 6. Sosionomien (AMK) tutkimuksellinen kehittämisosaaminen.

Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen

- o Sosionomi (AMK) on sisäistänyt reflektiivisen, tutkivan ja kehittävän työotteen
- o Sosionomilla (AMK) on käytäntöpainotteista tutkimuksellista osaamista ja hän osaa tuottaa uutta tietoa
- o Sosionomi (AMK) osaa suunnitella, toteuttaa, arvioida ja raportoida sosiaalialan kehittämishankkeita

Myös tutkimustyön perusvalmiudet, kuten kyky systemaattiseen tiedon hankintaan ja arviointiin sekä tutkimusmenetelmien hallinta, ovat osa sosionomin (AMK) ydinosaamista. Sosionomi (AMK) -tutkinto ei ole tutkijakoulutusta, vaan menetelmien hallinnan tarkoituksena on palvella käytännön kehittämistoimintaa ja siihen liittyvää tiedontuotantoa. Tutkimusmenetelmäosaaminen mahdollistaa myös tiedon kriittisen arvioinnin.

Käytännössä suuri osa sosiaalialan kehittämistoiminnasta tapahtuu erilaisten projektien kautta. Projektityön perusvalmiuksien hallinta onkin sosiaalialan ydinosaamista. Sosionomin (AMK) tulee osata suunnitella, toteuttaa, arvioida ja raportoida sosiaalialan kehittämishankkeita.

1.3.6 Johtamisosaaminen

Sosiaalialan johtamiseen liittyy monia haasteita. Osin kyse on henkilöstöresurssien riittämättömyydestä ja asiakastyön sisällöllisistä haasteista, mutta osin odotuksia liittyy myös työyhteisöllisiin kysymyksiin ja johtamisvalmiuksiin. KASTE -ohjelmaan sisältyvässä osakokonaisuudessa ”Johtamisella laatua ja työhyvinvointia sosiaalialalle” (2009) onkin pyritty vahvistamaan asiakastyön, verkostojen ja ehkäisevän toiminnan johtamista, parantamaan palvelun laatua ja henkilöstön työhyvinvointia kehittämällä henkilöstöjohtamista sekä tuottamaan osaavaa johtamista koulutuksen ja tutkimuksen

avulla. Johtamisosaamisen kehittymistä tapahtuu tutkintoon johtavan koulutuksen, täydennyskoulutuksen ja työelämässä tapahtuvan oppimisen myötä.

Sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneella on esimiestyössä ja erityisesti työyhteisön lähiesimiehenä toimimiseen tarvittavat perusvalmiudet. Tämä tarkoittaa talous- ja henkilöstöhallinnon perusperiaatteiden tuntemista sekä kykyä kehittää sosiaalialan osaamista, työyhteisöjä ja palveluprosesseja. Olennaista on kyky päätöksentekoon ennakoimattomissa työympäristöissä (Taulukko 7.).

Taulukko 7. Sosionomien (AMK) johtamisosaaminen.

Johtamisosaaminen

- o Sosionomi (AMK) tuntee talous- ja henkilöstöhallinnon perusperiaatteet
- o Sosionomi (AMK) osaa toimia työyhteisön lähiesimiehenä
- o Sosionomi (AMK) osaa kehittää sosiaalialan osaamista, työyhteisöjä ja palveluprosesseja
- o Sosionomi (AMK) kykenee päätöksentekoon ennakoimattomissa toimintaympäristöissä
- o Sosionomi (AMK) omaa perusedellytykset toimia alan itsenäisenä yrittäjänä

Sosionomi (AMK) koulutus antaa valmiuksia paitsi julkissektorille, niin myös yksityiselle sektorille ja järjestötyöhön. Sosionomi (AMK) omaakin perusedellytykset toimia alan itsenäisenä yrittäjänä. Yrittäjyysosaamisessa yhdistyvät kyky itsenäiseen toimintaan, monet johtamisvalmiudet sekä sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamiseen liittyvät verkostomaisen työskentelyn valmiudet.

1.4 Kompetenssien kehittyminen sosionomi (AMK) -tutkinnon aikana

Kompetenssien kehittymistä koulutuksen aikana voidaan jäsentää prosessina, joka alkaa ensimmäisenä vuotena ja jatkuu valmistumiseen saakka. Eri ammattikorkeakoulujen pedagogiset valinnat poikkeavat toisistaan ja myös ammatillisen kehittymisen prosessi voi tapahtua eri tavoin. Koulutus voi esimerkiksi alkaa omaa itseä koskevasta reflektiosta ja laajeta vähitellen kohti ammattityötä ja edelleen yhteiskuntaa. Toisaalta koulutus voi myös lähteä yhteiskuntatieteellisestä viitekehyksestä, johon nivotaan asiakastyöhön ja itsereflektioon liittyviä kysymyksiä. Vastaavasti tutkiva ja kehittävä työote voi olla vahvasti mukana koko koulutuksen ajan, tai se voi painottua lähinnä koulutuksen loppupuoliskolla.

Ensimmäisen vuoden aikana korostuu sosiaalialan perusteiden oppiminen. Tätä oppimista tapahtuu suhteessa kaikkiin kompetensseihin, joskin johtamisosaaminen ja tutkimuksellinen kehittämisosaaminen eivät ole vielä keskiössä. Koulutuksen myötä siirrytään perusteiden hallinnasta kohti edistävää osaamista. Valmistumisvaiheessa korostuu soveltava ja kehittävä osaaminen.

Liitteessä 1. on esitetty yksi jäsenitys siitä, miten oppimistulokset voivat kehittyä koulutuksen kuluessa. Esitetyissä taulukoissa koulutus on jaettu kolmeen vaiheeseen:

- o ensimmäinen vaihe edustaa ensimmäisen vuoden oppimistuloksia
- o toinen vaihe toisen ja kolmannen vuoden oppimistuloksia
- o kolmas vaihe valmiin sosionomin (AMK) osaamista.

1.5 Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon kompetenssit

Ammattikorkeakoulussa voi suorittaa ammattikorkeakoulututkinnon lisäksi ylempään ammattikorkeakoulututkinnon. Sen laajuus on 90 opintopistettä ja se on mahdollista opiskella työn ohella. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto on ylempi korkeakoulututkinto (Laki 564/2009) ja se tuottaa kelpoisuuden tieteellisiin jatko-opintoihin (Laki 558/2009). Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon voi suorittaa paitsi sosiaalialan koulutusohjelmassa, myös muun muassa terveyden edistämisen koulutusohjelmassa sekä sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelmassa. Vuonna 2010 suomenkielistä sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon koulutusohjelmaa toteutetaan 11 ammattikorkeakoulussa ja ruotsinkielistä ohjelmaa yhdessä ammattikorkeakoulussa.

Sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettava ylempi ammattikorkeakoulututkinto rakentuu sosionomi (AMK) -tutkinnon varaan. Se on laaja-alainen ydinosaamista syventävä tutkinto, joka sisältää myös erilaisiin erityisosaamisen alueisiin syventäviä sisällöllisiä opintoja. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkintoon sisältyvät erityisosaamisen alueet vaihtelevat ammattikorkeakouluittain, mutta ydinosaamisalueet ovat yhteneviä. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon ydinosaamista voidaan jäsentää kolmen kompetenssin kautta: Sosiaalialan asiantuntijuusosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja johtamisosaaminen.

Vaikka sosiaalialan eettinen osaaminen on kaiken sosiaalialan työn perusta, ylempi ammattikorkeakoulututkinto ei ensisijaisesti pyri eettisen osaamisen syventämiseen. Lähtökohtana on, että opiskelijat ovat sisäistäneet sosiaalialan arvolähtökohdat jo ennen ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Ylempässä AMK -tutkinnossa eettinen ajattelu syvenee lähinnä muun osaamisen kehittymisen myötä.

1.5.1 Sosiaalialan asiantuntijuusosaaminen

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon keskeisenä tavoitteena on sosiaalialan asiantuntijuuden kehittyminen. Sosionomin (ylempi AMK) tulee kyetä työskentelemään itsenäisesti sosiaalialan vaativissa asiantuntijatehtävissä ja kansainvälisissä yhteistyöverkostoissa. Tämä merkitsee sekä vahvaa yhteiskunnallista osaamista että hyvää asiakastyön hallintaa. Yhteiskunnallisen osaamisen perustan muodostaa yhteiskunnallinen analyysitaito, mikä tarkoittaa kykyä analysoida yhteiskunnallisia ja globaaleja muutoksia sekä niiden sosiaalisia vaikutuksia (Taulukko 8.).

Taulukko 8. Sosionomin (ylempi AMK) sosiaalialan asiantuntijuusosaaminen.

Sosiaalialan asiantuntijuusosaaminen

- o Sosionomi (ylempi AMK) osaa kriittisesti analysoida yhteiskunnallisia ja globaaleja muutoksia sekä ennakoida niiden sosiaalisia vaikutuksia
- o Sosionomi (ylempi AMK) osaa suunnitella, johtaa ja arvioida asiakasprosesseja sekä tehdä niiden vaikutuksista kokonaisarviointia
- o Sosionomi (ylempi AMK) hallitsee sosiaalialan erityisosaamista vastaavia käsitteitä, työorientaatioita ja menetelmiä
- o Sosionomi (ylempi AMK) kykenee työskentelemään itsenäisesti sosiaalialan vaativissa asiantuntijatehtävissä
- o Sosionomi (ylempi AMK) osaa toimia kansainvälisissä yhteistyöverkostoissa

Asiakastyön prosessista voidaan erottaa asian vireille tulo, palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelman laadinta, palveluiden ja toimenpiteiden toteutus, vaikuttavuuden arviointi sekä asiakkuuden päättäminen (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 23–25). Ylempi ammattikorkeakoulututkinto tuottaa valmiuksia vastata asiakasprosessin kokonaisuudesta sekä sen eri vaiheista. Sosionomin (ylempi AMK) tulee osata suunnitella, johtaa ja arvioida asiakasprosesseja sekä tehdä niiden vaikutuksista kokonaisarviointia. Lisäksi ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut sosionomi (ylempi AMK) hallitsee sosiaalialan erityisosaamista vastaavia käsitteitä ja työorientaatioita

Sosiaalialan asiantuntijuusosaaminen on siis varsin geneerinen kompetenssi. Siinä yhdistyy sosionomi (AMK) -tutkinnon erilliset kompetenssit: asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen sekä kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen. Asiantuntijuus on moniulotteinen ilmiö, jossa yhdistyy asiaankuuluva tietämys ja tilannesidonnainen kyky

toimia sekä näihin liittyen myös luottamuksen ja varmuuden tunne (Isopahkala-Bouret 2008, 89–90). Siten asiantuntijuuden kehittymisen näkökulmasta keskeisellä sijalla onkin paitsi koulutuksen kautta saatu osaaminen niin myös työkokemuksen kautta kertynyt käytännöllinen toimintakyky ja varmuus.

1.5.2 Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen

Sosionomi (ylempi AMK) on sosiaalialan käytäntöjen kehittämisen osaaja. Sosiaalialalla tutkimuksellinen kehittämisosaaminen lähtee sosiaalialan arvopohjasta. Sosionomi (ylempi AMK) osaa kriittisesti arvioida tutkimus- ja kehittämistoiminnan intressilähtökohtia ja ymmärtää eettisyyden merkityksen tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Käytännössä tämä tarkoittaa erityisesti sen arviointia, palveleeko kehittämistoiminta kansalaisten etua ja parantaako se asiakkaan hyvinvointia ja hänen saamaansa palvelua (Taulukko 9.).

Taulukko 9. Sosionomin (ylempi AMK) tutkimuksellinen kehittämisosaaminen.

Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen

- o Sosionomi (ylempi AMK) osaa kriittisesti arvioida TKI -toiminnan intressilähtökohtia ja ymmärtää eettisyyden merkityksen toiminnassa
- o Sosionomi (ylempi AMK) hallitsee tutkimus- ja kehittämismenetelmiä sekä osaa kehittää sosiaalialan työtä käytäntölähtöisiä tutkimusmenetelmiä hyödyntäen
- o Sosionomi (ylempi AMK) osaa kehittää toimintaansa ja sosiaalialan käytäntöjä kokemustietoa reflektoiden ja kansalaisia osallistaen
- o Sosionomi (ylempi AMK) osaa innovoida, valmistella ja johtaa projekteja sekä arvioida niiden prosessia ja vaikuttavuutta

Sosiaalialan kehittämistoiminnassa vaaditaan monipuolista osaamista. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa yhdistyy tutkimuksellinen osaaminen, reflektiivinen ja osallistava kehittämisote sekä projektiosaaminen. Tutkimuksellisessa osaamisessa painottuu menetelmien hallinta sekä erityisesti käytäntölähtöisten tutkimusmenetelmien hyödyntäminen sosiaalialan kehittämisessä. Reflektiivinen ja osallistava kehittämisote merkitsee kokemustiedon korostamista, asiakas- ja kansalaisnäkökulmaa sekä omakohtaista kehittämisorientaatiota. Sosionomin (ylempi AMK) projektiosaamisessa korostuu projektihallinnan valmiuksien ohella myös prosessiarvioinnin ja vaikuttavuusarvioinnin hallinta.

1.5.3 Johtamisosaaminen

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto tuottaa kelpoisuuden moniin sosiaalialan johtotehtäviin, ja myös sellaisiin lähialojen esimiestehtäviin, joihin edellytetään soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa. Sosiaalialan johtaja työskentelee usein monimutkaisissa ja ennakoimattomissa toimintaympäristöissä. Johtajan keskeisenä tehtävänä on johtaa voimavaroja, joihin sisältyvät henkilöstön, osaamisen ja talouden ohella työn sosiaaliset, fyysiset ja kulttuuriset rakenteet (Taulukko 10.).

Taulukko 10. Sosionomin (ylempi AMK) johtamisosaaminen.

Johtamisosaaminen

- o Sosionomi (ylempi AMK) ymmärtää strategisen ajattelun periaatteet sekä tuntee laatujärjestelmiä ja osaa arvioida ja soveltaa niitä
- o Sosionomi (ylempi AMK) hallitsee talous- ja henkilöstöhallinnon perusperiaatteet ja osaa soveltaa niitä
- o Sosionomi (ylempi AMK) osaa kehittää ja johtaa työyhteisön toimintaa sekä edistää työhyvinvointia yhteistyössä henkilöstön kanssa
- o Sosionomi (ylempi AMK) kykenee johtamaan osaamista sekä sosiaalialan työkäytäntöjen ja palvelujen kehittämistä monimutkaisissa ja ennakoimattomissa verkostoissa ja toimintaympäristöissä

Sosiaalialan koulutusohjelmasta valmistuneilla sosionomeilla (ylempi AMK) johtamisosaaminen yhdistyy vahvaan sosiaalialan asiantuntemukseen, jolloin luontevaa on, että johtajan vastuulla on myös asiakassuhteista huolehtimista. Sosiaalialalla johtamisosaaminen merkitsee myös valmiutta työyhteisöjen, työkäytäntöjen ja palvelujen kehittämiseen. Johtajan vastuulla on myös yhteyden pitäminen poliittisiin päättäjiin ja rahoittajiin.

1.6 Pohdintaa

Tässä esitetyt kompetenssit edustavat sosiaalialan koulutusta järjestävien ammattikorkeakoulujen yhteistä näkemystä siitä, millaista osaamista sosionomeilla (AMK ja ylempi AMK) on ja tulee olla. Esitettyjen ydinosaamisten ohella sosiaalialan eri toimintaympäristöissä tarvitaan monenlaista erityisosaamista. Käytännössä sosionomien osaamisprofiilit voivatkin olla keskenään kohtuullisen erilaisia johtuen erilaisista persoonallisista vahvuuksista, erilaisten työkokemusten kautta tulleesta osaamisesta sekä täydennyskoulutuksen kautta saaduista valmiuksista. Näistä eroista huolimatta ydinosaaminen on yhtenevä.

Eri ammattikorkeakouluissa sosiaalialan koulutusohjelmien opetussuunnitelmat poikkeavat toisistaan painotuksissa ja jäsenystavoissa. Kompetenssit voivat näkyä sosiaalialan opetussuunnitelmissa eri tavoin. Yksi mahdollisuus on ns. matriisimalli, jossa taulukkoon rastitetaan, missä opintojaksoissa korostuu mikäkin kompetenssi. ARENE Ry:n ECTS-projektin (Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2006) myötä tällainen malli yleistyi ammattikorkeakouluihin. Toinen mahdollisuus on, että kompetenssien pohjalta on muodostettu opetussuunnitelmaan opintojaksoja ja opintokokonaisuuksia. Tällöin opetussuunnitelma sisältää omat modulinsa liittyen asiakastyöhön, palvelujärjestelmäosaamiseen, kriittiseen ja osallistavaan yhteiskuntaosaamiseen (tai esim. yhteistyöhön ja yhteiskunnalliseen muutostyöhön), tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä johtamiseen. Edelleen kompetenssit voivat näkyä eri opintojaksojen tai modulien tavoitteissa ja oppimistuloksissa.

Kompetenssit toimivat myös arvioinnin lähtökohtina. Käytännön osaamisen arviointi edellyttää, että oppimistuloksia edelleen konkretisoidaan. Tässä yhteydessä pitää myös määritellä, millaista osaamista esitetyt oppimistulokset vastaavat. Ydinkysymys on, toimivatko määritellyt tavoitteet tyydyttävän, hyvän vai kiitettävän osaamisen mittoina.

Näistä osaamiskuvauksista hyötyvät sekä alan opiskelijat että työelämä. Yhteisen osaamisen jäsentämisen kautta sosionomien (AMK ja ylempi AMK) osaaminen työelämässä tulee paremmin näkyväksi, ja työnantajilla on lupa odottaa tiettyä osaamista. Opiskelijoiden siirtyminen korkeakoulusta toiseen helpottuu, kun ydinosaaminen on kaikissa ammattikorkeakouluissa yhteinen. Samaan aikaan käynnissä olevan valtakunnallisen AHOT -prosessin (aikaisemmin hankittu osaaminen tunnistaminen ja tunnustaminen) yhteydessä sosiaalialan uudet osaamiskuvaukset on todettu toimiviksi. Opiskelija tietää, millaista osaamista hänellä on oltava hyväksilukemisten mahdollistumiseksi.

Kuvatut kompetenssit on määritelty oppimistulosten kautta. Niitä pedagogisia ratkaisuja, joiden avulla osaamista tuotetaan, ei tässä ole määritelty. Ajatuksena on, että opiskelijan osaaminen kehittyy teoriaopinnoissa ja harjoitteluissa. Ammattikorkeakoulutuksen peruslähtökohtiin kuuluu koulutuksen kautta syntyneen osaamisen ja työelämäkokemuksella hankittujen tietojen ja taitojen yhdistyminen.

1.7 Lopuksi

Tässä artikkelissa esiteltyjen osaamiskuvausten kirjalliseen muotoon saattaminen on ollut mielenkiintoinen ja haastava prosessi. Työryhmä on hankkeesta saatujen resurssien turvin kyennyt käymään perusteellisia ja kaikille osallistuneille avaavia ja mieleen jääviä keskusteluja. Työryhmää ovat tukeneet eri ammattikorkeakouluilta saadut kommentit ja palautteet, joiden

pohjalta on kyetty edelleen terävöittämään osaamiskuvauksia. Kompetenssityöskentely pidettiin koko ajan avoimena ja ammattikorkeakoulujen yhteisenä, ja sitä kautta työryhmä uskoo valmiiden kompetenssien parhaiten siirtyvän osaksi sosiaalialan opetussuunnitelmia ja opetusta.

Työryhmän työskentelyn yhtenä tavoitteena oli tehdä esitys sosionomitutkintojen sisällöllisestä yhtenäistämisestä. Tästä tavoitteesta on keskusteltu paljon koko ammattikorkeakoulutuksen olemassaolon ajan. Taustana ja keskustelun virittäjänä ovat olleet työelämän tarpeet. Työryhmä uskoo, että se on edennyt yhtenäistymistavoitteen suuntaisesti, vaikka jokainen ammattikorkeakoulu lopulta toimii oman autonomiansa puitteissa. Nyt hyväksytyt uudet osaamiskuvaukset ovat vasta viiveellä tulossa opetussuunnitelmiin, koska opetussuunnitelmien uudistaminen sujuu eri tahtiin ammattikorkeakouluissa. Toivottavaa on kuitenkin osaamiskuvausten nopea siirtyminen käyttöön.

Työskentelyn aikana olemme tietoisesti vältäneet liian suurten osaamisvaatimusten synnyttämistä. Tosiasia kuitenkin on, että sosiaalialalla työskentely vaatii monimuotoista osaamista, ja siihen sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen on opintojen aikana saatava valmiudet. Erityisosaaminen vahvistuu työssä, mutta sitä ennen opintojen aikana pitää syntyä osaamisen ydin.

Lähteet

- Aaltonen, E. & Anoschkin, E. & Jäppinen, M. & Kotiranta, T. & Wrede, G. H. & Hiltunen, K. 2008. Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen nykytila ja kehittämishaasteet. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen seuranta-arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisu 3:2008. Helsinki.
- Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä. Ammattikorkeakoulujen osallistuminen Eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen 2006. Arene ry. Edita. Helsinki.
- Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2005. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.
- Borgman, M. & DalMaso, R. & Hakonen, S. & Honkakoski, A. & Lyhty, T. 2001. Sosionomin (AMK) ydinosaaminen: Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston raportti. Pohjolan painotuote Oy. Rovaniemi.
- Borgman, M. 2006. Sosionomit AMK 2015. Teoksessa Vuorensyrjä, M. & Borgman, M. & Kemppainen, T. & Mäntysaari, M. & Pohjola, A. (toim.) Sosiaalialanosajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön julkaisusarja 4. Jyväskylä.
- Delamare La Deist, F. & Winterton, J. 2005. What is competence? Human Resource Development International 8(1), 27–46.
- Ellström, P.-E. 1998. The Many Meanings of Occupational Competence and Qualification. Teoksessa Nijhof, W.J. & Streumer, J.N. (toim.) Key Qualifications

- in Work and Education. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht/Boston/London, 39–50.
- Eurooppalaisten tutkintojen viitekehys elinikäisen oppimisen edistämiseksi (EQF) 2008. Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus. Koulutus ja kulttuuri. Elinikäinen oppiminen: Koulutuspolitiikka. Elinikäistä oppimista koskevien politiikkojen koordinointi. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Luxemburg.
- Honkakoski, A. 2005. Sosiaaliohjauksen käsite – jäännös vai mahdollisuus sosionomin (AMK) koulutuksen jäsentäjänä. *Janus* 13(2), 211–217.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen 2002. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Helsinki.
- IFSW 2000. International federation of social workers. URL: <http://www.ifsw.org/home>
- Isopahkala-Bouret, U. 2008. Asiantuntijuus kokemuksena. *Aikuiskasvatus* 28(2), 84–93.
- Johtamisella laatua ja työhyvinvointia sosiaalialalle. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:17. Helsinki.
- Karjalainen, P. & Sarvimäki, P. (toim.) 2005. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan väliaineena 2015 -toimenpideohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:13. Helsinki.
- Laki 272/2005. Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksesta. Finlex.
- Laki 558/2009. Yliopistolaki. Finlex.
- Laki 564/2009. Laki ammattikorkeakoululain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta. Finlex.
- Murto, L. & Rautniemi, L. & Fredriksson, K. & Ikonen, S. & Mäntysaari, M. & Niemi, L. & Paldanius, K. & Parkkinen, T. & Tulva, T. & Ylönen, F. & Saari, S. 2004. Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää – Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan arviointi yhteistyössä työelämän kanssa, Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 5. Helsinki.
- Payne, M. 1991/1997. *Modern Social Work Theory*. Second edition. Macmillan. Basingstoke.
- Rantanen, T. & Isopahkala-Bouret, U. & Raij, K. & Järveläinen, E. 2009. Ylempi AMK -tutkinto ja sen tuottama osaaminen työnantajien näkökulmasta sosiaali- ja terveysalalla. Teoksessa Rantanen, T. & Isopahkala-Bouret, U. (toim.) *Näkökulmia ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tuottamaan osaamiseen*. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja. A-sarja. Vantaa, 63–84.
- Rantanen, T. & Toikko, T. 2005. Tarvittaisiinko sosionomitutkimusta? *Janus* 13(4), 446–451.
- Raunio, K. 2000. *Sosiaalityö murroksessa*. Gaudeamus. Helsinki.
- Sarvimäki, P. & Siltaniemi, A. (toim.) 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:14. Helsinki.
- Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta. 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:43. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriö. Helsinki.

- Sosiaali- ja terveysalan johtamiskoulutustyöryhmän muistio. 2004. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:30. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Helsinki.
- Suositus tutkintojen kansallisen viitekehysten (NQF) ja tutkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa 2010. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto.
- Tolonen, M. 2009. Vastavalmistuneiden urapolut 2009. Vuosina 2007–2008 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Helsinki.
- Tuning Educational Structures in Europe. Phase 1 and 2, 2005. URL: www.tuning.unideusto.org/tuningeu/index.php?option=com_docman&task=view_category&Itemid=59&order=dmdate_published&ascdesc=DESC&subcat=0&catid=19&limit=5&limitstart=10
- Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys 2009. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24. URL: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/tr24.pdf?lang=fi>
- Valtioneuvoston asetus 29.7.2005/608. Valtioneuvoston asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista.
- Viinämäki, L. (toim.) 2008. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Kemi.
- Viinämäki, L. (toim.) 2009. Sosionomilta eivät hommat loppu. Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena. sosionomi AMK -tutkinnoissa. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. Kemi.
- Viinämäki, L. & Rantanen, T. 2009. Sosionomit (ylempi AMK) sosiaalialankorkeakoulutettujen ristiallokossa. Teoksessa Varjonen, B. & Maijala, H. (toim.) Ylempi korkeakoulututkinto – Osana innovaatioympäristöjä. Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja 3/2009. Hämeenlinna, 105–121.
- Vuorensyrjä, M. & Borgman, M. & Kemppainen, T. & Mäntysaari, M. & Pohjola, A. 2006. Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön julkaisusarja 4. Jyväskylä.

Liitetaulukko 1. Kompetenssit koulutuksen eri vaiheissa.

Eettinen osaaminen		
Sosiaalialan perusteiden osaaminen <i>(1. opiskeluvuosi)</i>	Sosiaalialan edistynyt osaaminen <i>(2.–3. opiskeluvuosi)</i>	Sosiaalialan soveltava ja kehittävä osaaminen <i>(4. opiskeluvuosi)</i>
Opiskelija tietää sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet. Hän tunnistaa ammattieettiset periaatteet sosionomin työssä sekä osaa arvioida ja kuvata niiden merkitystä.	Opiskelija on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet.	Sosionomi (AMK) on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja sitoutuu toimimaan niiden mukaisesti.
Opiskelija ymmärtää reflektion merkityksen ja omaa reflektion perusvalmiudet.	Opiskelija osaa arvioida omaa toimintaansa ammattieettisestä näkökulmasta.	Sosionomi (AMK) kykenee sosiaalialan ammattien edellyttämään eettiseen reflektioon.
Opiskelija osaa tunnistaa yksilöiden ainutkertaisuuden. Hän kykenee havaitsemaan arvoriitiriitoja.	Opiskelija kykenee ottamaan huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden. Hän on harjaantunut arvioimaan arvoriitiriititilanteita ja kykenee toimimaan arvoriitiriitoja sisältävissä tilanteissa.	Sosionomi (AMK) kykenee ottamaan huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden ja kykenee toimimaan arvoriitiriitoja sisältävissä tilanteissa.
		Sosionomi (AMK) edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä pyrkii huono-osaisuuden ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmasta.

Asiakastyön osaaminen		
Sosiaalialan perusteiden osaaminen <i>(1. opiskeluvuosi)</i>	Sosiaalialan edistyvä osaaminen <i>(2.–3. opiskeluvuosi)</i>	Sosiaalialan soveltava ja kehittävä osaaminen <i>(4. opiskeluvuosi)</i>
Opiskelija tuntee erilaisia ihmiskäsityksiä. Hän tunnistaa oman ihmiskäsityksensä.	Opiskelija ymmärtää ihmiskäsityksen ja arvomaailman merkityksen asiakastyössä.	Sosionomi (AMK) tunnistaa oman ihmiskäsityksensä ja arvomaailmansa merkityksen asiakkaiden ja asiakasryhmien kanssa tehtävässä työssä.
Opiskelija hallitsee ammatillisen vuorovaikutuksen perusteet. Hän osaa toimia ammatillisessa vuorovaikutussuhteessa.	Opiskelija on sisäistänyt ammatillisuuden merkityksen vuorovaikutuksessa. Hän on harjaantunut vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä asiakkaan osallisuuden tukemisessa.	Sosionomi (AMK) osaa luoda asiakkaan osallisuutta tukevan ammatillisen vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen.
Opiskelija tietää ihmisen normaalin kasvun ja kehityksen eri vaiheet. Hän tunnistaa erilaisten elämäntilanteiden merkityksen yksilön kasvun ja kehityksen kannalta.	Opiskelija on harjaantunut arvioimaan asiakkaan tarpeita ja tukemaan voimavaroja.	Sosionomi (AMK) ymmärtää asiakkaan tarpeet ja osaa tukea voimavarojen käyttöönottoa ja vahvistumista yksilön kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja elämäntilanteissa.
Opiskelija on perehtynyt erilaisiin asiakastyön työorientaatioihin ja työmenetelmiin.	Opiskelija on harjaantunut soveltamaan erilaisia asiakastyön työorientaatioita ja työmenetelmiä.	Sosionomi (AMK) osaa soveltaa ja arvioida erilaisia asiakastyön teoreettisia työorientaatioita ja työmenetelmiä.
Opiskelija ymmärtää tavoitteellisuuden merkityksen asiakastyössä. Hän osaa toimia yhteistyössä asiakkaan kanssa arjessa.	Opiskelija on harjaantunut asiakkaiden tukemiseen ja ohjaamiseen heidän arjessaan.	Sosionomi (AMK) osaa tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan.
Opiskelija ymmärtää asiakkuuden prosessinominaisuuden ja hahmottaa asiakasprosessin vaiheet.	Opiskelija osaa arvioida ja kuvata asiakasprosessin eri vaiheita.	Sosionomi (AMK) osaa arvioida ja kuvata asiakasprosessin eri vaiheita ja kehittää työtään sen pohjalta.

Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen		
Sosiaalialan perusteiden osaaminen (1. opiskeluvuosi)	Sosiaalialan edistytvä osaaminen (2.–3. opiskeluvuosi)	Sosiaalialan soveltava ja kehittävä osaaminen (4. opiskeluvuosi)
Opiskelija tuntee hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevia palvelujärjestelmiä.	Opiskelija tuntee palvelujärjestelmiin liittyvät juridiset säädökset ja tietojärjestelmiä.	Sosionomi (AMK) tuntee hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevat palvelujärjestelmät ja niihin liittyvän juridisen säädöspohjan ja tietojärjestelmät sekä osaa soveltaa niitä.
Opiskelija tuntee hyvinvointiteorian perusteet ja ymmärtää hyvinvointiyhteiskunnan muutoksia.	Opiskelija osaa arvioida hyvinvointipalveluiden muutoksia ja niiden kehittämistarpeita.	Sosionomi (AMK) osaa ennakoita ja jäsentää hyvinvointipalveluiden muutoksia ja pystyy osallistumaan palveluiden tuottamiseen ja kehittämiseen.
Opiskelija tuntee ennalta ehkäisevän työn merkityksen palvelujärjestelmässä. Hän kykenee tunnistamaan erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden palvelutarpeita.	Opiskelija osaa palveluohjauksen keinoin suunnata ja koota tarpeen mukaisia palveluita erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden tukeksi.	Sosionomi (AMK) osaa arvioida erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden palvelutarpeita sekä hallitsee palveluohjauksen ja ennaltaehkäisevän työn lähtökohdat ja menetelmiä
Opiskelija ymmärtää sosiaalisen -käsitteen moniulotteisuuden.	Opiskelija osaa toimia sosiaalialan edustajana moniammatillisissa työryhmissä ja verkostoissa.	Sosionomi (AMK) osaa toimia sosiaalisen asiantuntijana moniammatillisissa työryhmissä ja verkostoissa sekä edistää asiakkaan turvaverkoston toimintaa.

Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen		
Sosiaalialan perusteiden osaaminen <i>(1. opiskeluvuosi)</i>	Sosiaalialan edistyvä osaaminen <i>(2.–3. opiskeluvuosi)</i>	Sosiaalialan soveltava ja kehittävä osaaminen <i>(4. opiskeluvuosi)</i>
Opiskelija ymmärtää yhteiskunnallisten rakenteiden ja prosessien merkityksen yksilöiden ja yhteisöjen elämään.	Opiskelija osaa analysoida syrjäyttäviä yhteiskunnallisia mekanismeja. Hän tunnistaa globaalin toiminnan ja päätöksenteon merkityksen yksilöiden ja alueiden tasa-arvon ja huonosuuden kannalta.	Sosionomi (AMK) osaa analysoida epätasa-arvoa ja huonosuutta tuottavia rakenteita ja prosesseja alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.
Opiskelija ymmärtää yhteiskunnallisen päätöksenteon toimintatavat.	Opiskelija tunnistaa yhteiskunnallisen päätöksenteon ja palvelujärjestelmän muutostarpeita.	Sosionomi (AMK) osaa käyttää erilaisia yhteisö- ja sosiaalitoimenpiteitä, yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja viestinnän keinoja.
	Opiskelija ymmärtää kansalaisten osallisuuden merkityksen. Hän osaa toimia yhdessä kansalaisten kanssa vaikuttamistyössä.	Sosionomi (AMK) osaa tukea kansalaisten osallisuutta ja kykenee osallistumaan vaikuttamistyöhön yhteistyössä asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa.

Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen		
Sosiaalialan perusteiden osaaminen <i>(1. opiskeluvuosi)</i>	Sosiaalialan edistynyt osaaminen <i>(2.–3. opiskeluvuosi)</i>	Sosiaalialan soveltava ja kehittävä osaaminen <i>(4. opiskeluvuosi)</i>
Opiskelija ymmärtää, mitä tarkoitetaan tutkivalla ja kehittäväällä työotteella. Hän osaa arvioida omaa toimintaansa ja oppimistaan.	Opiskelija osaa arvioida omaa toimintaansa suhteessa asiakastyöhön, työyhteisöjen toimintaan ja ammattialaan.	Sosionomi (AMK) on sisäistänyt reflektiivisen, tutkivan ja kehittävän työotteen.
	Opiskelija ymmärtää tutkimusprosessin sekä hallitsee laadullisten ja määrällisten tutkimusmenetelmien perusteet.	Sosionomilla (AMK) on käytäntöpainotteista tutkimuksellista osaamista ja hän osaa tuottaa uutta tietoa.
	Opiskelija tuntee projektisuunnittelun ja projektin hallinnan perusteet.	Sosionomi (AMK) osaa suunnitella, toteuttaa, arvioida ja raportoida sosiaalialan kehittämissankkeita.

Johtamisosaaminen		
Sosiaalialan perusteiden osaaminen <i>(1. opiskeluvuosi)</i>	Sosiaalialan edistynyt osaaminen <i>(2.–3. opiskeluvuosi)</i>	Sosiaalialan soveltava ja kehittävä osaaminen <i>(4. opiskeluvuosi)</i>
	Opiskelija on perehtynyt talous- ja henkilöstöhallinnon perusperiaatteisiin.	Sosionomi (AMK) tuntee talous- ja henkilöstöhallinnon perusperiaatteet.
Opiskelija ymmärtää esimiestehtävän työyhteisön voimavaraksi.	Opiskelija on tutustunut esimiestyön sisältöihin.	Sosionomi (AMK) osaa toimia työyhteisön lähiesimiehenä.
	Opiskelija tunnistaa jatkuvan osaamisen kehittymisen merkityksen työyhteisön kannalta.	Sosionomi (AMK) osaa kehittää sosiaalialan osaamista, työyhteisöjä ja palveluprosesseja.
	Opiskelija osaa toimia itsenäisesti ennakoimattomissa toimintaympäristöissä.	Sosionomi (AMK) kykenee päätöksentekoon ennakoimattomissa toimintaympäristöissä.
Opiskelija on tutustunut yritystoimintaan.	Opiskelija on perehtynyt yrityksen perustamisen vaatimiin toimenpiteisiin.	Sosionomi (AMK) omaa perusedellytykset toimia alan itsenäisenä yrittäjänä.

KANSAINVÄLISYYS ”SOSIAALISEN” PUOLUSTAMISESSA

2. SOSIONOMI (AMK) -TUTKINTO GLOBALISOITUVASSA MAAILMASSA *Riitta DalMaso & Ulla-Maija Koivula & Aarno Lehmusto*

2.1 Johdanto *Riitta DalMaso & Ulla-Maija Koivula & Aarno Lehmusto*

Korkeakoulutuksen kansainvälistymisessä huomio kiinnitetään usein sellaisiin tekijöihin kuin opiskelija- ja henkilöstöliikkuvuus, vieraskielinen koulutus ja kansainväliset hankkeet. Kansainvälistyminen ja globaalit työ- ja palvelumarkkinat edellyttävät myös tutkintojen vertailtavuuden kehittämistä. Tähän on pyritty Bolognan prosessin kautta siirtymällä kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen (bachelor ja master -tasot), yhteisesti sovittuun opintojen mitoitustajärjestelmään (ECTS) ja yhteisesti määriteltyihin osaamistasokuvauksiin (EQF) sekä ottamalla käyttöön tutkintodistuksen liite (Diploma Supplement). Sosionomi (AMK) koulutus on ollut tässä kehityksessä tiiviisti mukana. Kehitysprosessissa on jäänyt vähemmälle huomiolle se, miten sosiaalialan korkeakoulutus sisällöllisesti ja ammatillisine kvalifikaatioineen vertautuu muihin vastaaviin koulutuksiin globaaleilla työmarkkinoilla. Millainen sosionomi (AMK) -koulutus on suhteessa esimerkiksi Ruotsin, Englannin tai Saksan sosiaalialan korkeakoulutukseen? Eurooppalaisessa koulutusrakenteessa sosionomi (AMK) -koulutus vastaa bachelor -tason sosiaalialan koulutusta. Bachelor -tason koulutusten pituus vaihtelee maasta riippuen kolmesta neljään vuoteen ja laajuus 180–240 opintopisteeseen. Sosiaalialan korkeakoulutusta on sekä ammatillisesti suuntautuneissa korkeakouluissa että yliopistoissa. Mutta mitä osaamista nämä koulutukset tuottavat? Miten osaamistavoitteet eroavat tai ovat samankaltaisia keskenään? Miten sosionomi (AMK) -koulutus näihin rinnastuu? Nämä kysymykset ovat tämän artikkelikonkaisuuden ydin.

Eurooppalaista sosiaalialan korkeakoulutusta ei kehitetä tyhjiössä, vaan koulutuksen osaamistavoitteet nousevat yhteiskunnan ja hyvinvointimallin kehityshaasteista. Monista sosioekonomisista ja kulttuurisista eroista huolimatta Euroopan mailla on yhteisiä haasteita. Ikääntyminen, työmarkkinoiden epävarmuus ja pätkätyöt, yhteisöllisyyden väheneminen, perherakenteiden monimuotoistuminen ja yhteiskuntien monikulttuuristuminen ovat sosiaalialan muuttuneen toimintaympäristön piirteitä kaikkialla Euroopassa. Eriarvoistuva kehitys eri maiden välillä on nostanut esiin myös uudentyyppisiä, ei ainoastaan Eurooppaan rajoittuvia sosiaalisia ongelmia kuten laitton maahanmuutto, ihmiskauppa, rasismi ja organisoitu kerjäläisyys. Näistä syistä sosiaalialallakaan ei ole enää kyse vain ”kansallisista” ongelmista ja niihin vastaamisesta. Siitä huolimatta, että sosiaalipolitiikka Euroopan unionissa kuuluu kunkin maan kansallisen päätösvallan piiriin, on hyvinvointipalvelujen kehityksessä nähtävissä yhteisiä piirteitä. Yksi näistä on hyvinvointipalvelu-

jen markkinoistuminen ja monituottajamalliin siirtyminen, myös julkisten palvelujen Pohjoismaissa. Trendi kohti ”hyvinvointipalvelujen tavarataloa” (Koskiahho 2008) on nähtävissä myös Suomessa. Ammattikäytäntöjen tasolla tämä vaikuttaa siten, että asiakkaan rooli palvelujen tilaajana ja yhteistyökumppanina korostuu ja moniammatillinen työote ja verkostotyö lisääntyvät. Palvelujen laatuun ja kustannuksiin kiinnitetään yhä enemmän huomiota. Palveluilta vaaditaan tehokkuutta, tuottavuutta ja vaikuttavuutta. Ongelmallista tätä kehitystä ei kuitenkaan ole – asiakas tarvitsee ”puolestapuhujansa” ja järjestelmä koordinaattorinsa. Sosiaalialan ammattilaisen on kyettävä täyttämään nämä molemmat roolit.

Artikkelissa tarkastellaan sosiaalialan korkeakoulutusta Euroopan kolmella alueella, jotka ovat *Skandinavian maat* (Tanska, Ruotsi ja Norja), *saksankielinen Keski-Eurooppa* (Saksa, Itävalta ja Sveitsi) sekä *Iso-Britannia* (Englanti, Skotlanti, Pohjois-Irlanti ja Irlanti). Alueet eroavat paitsi maantieteellisesti, kulttuurisesti ja kielellisesti, myös hyvinvointimalliltaan. Edustettuna ovat pohjoismainen universaalien julkisten palvelujen malli, liberalistinen malli ja Keski-Euroopan ansiosidonnainen ja korporatiivinen malli. Tämän tarkastelun ulkopuolelle jäävät ranskankieliset alueet, mielenkiintoiset Hollanti ja Belgia, Välimeren maat ja Euroopan entiset sosialistiset maat. Pelkkä näiden maiden luetteleminen antaa kuvan, miten moninainen Eurooppa on historiallisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti. Selvityksen tekeminen näiden maiden sosiaalialan korkeakoulutuksesta odottaa tekijäänsä. Artikkeleissa tarkastellaan edellä mainittujen kolmen alueen sosiaalialan korkeakoulutuksen rakenteita ja osaamistavoitteita. Painopiste on nykytilanteessa, ei historiallisessa kehityskaaressa. Suhteellisen laajan aineiston läpikäynnin pohjalta kustakin maasta on valittu muutama sosiaalialan koulutusohjelma hieman tarkemman analysoinnin ja esittelyn kohteeksi. Huomio kiinnitetään koulutuksen laajuuteen, keston, osaamistavoitteisiin sekä harjoittelun osuuteen. Vertailua voi pitää eräänlaisena benchmarkkauksena hyvien käytäntöjen ja uusien ideoiden löytämiseksi suomalaiseen sosiaalialan korkeakoulutukseen. Opetussuunnitelmat elävät ja korkeakoulutus on Euroopassa samankaltaisessa voimakkaan muutoksen tilassa kuin Suomessa. Kriittisen lukijan kannattaa myös muistaa, että esityksessä käsitellään esimerkkejä – kattava analyysi artikkeli ei ole, eikä voi olla. Mielestämme se toimii hyvänä johdatuksena mielenkiintoiseen ja tärkeään aihepiiriin. Artikkelit jakautuu kolmeen suhteellisen itsenäiseen osaan, joista tekijät vastaavat seuraavasti: *Riitta DalMaso* on kirjoittanut saksankielisen alueen osuuden, *Ulla-Maija Koi-vula* englanninkielisen alueen ja *Aarno Lehmusto* Skandinavian maita käsittelevän osuuden. Kirjoittajat ovat eri vaiheissa kommentoineet toistensa osuuksia ja kirjoittaneet yhdessä artikkelin johdannon ja loppuluvun.

Lähde

Koskiahho, Briitta 2008. Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Vastapaino. Tampere.

2.2 Sosiaalialan korkeakoulutuksen pohjoismaista vertailua: Tanska, Ruotsi ja Norja Aarno Lehmusto

Artikkelikokonaisuuden ensimmäisessä osassa tarkastellaan sosiaalialan korkeakoulutusta Tanskassa, Ruotsissa ja Norjassa. Kunkin maan kohdalla käsitellään aluksi lyhyesti sosiaalihuollon ajankohtaisia kehityspiirteitä. Sen jälkeen siirrytään arvioimaan korkeakoulupoliittisia uudistuksia ja Bolognan prosessin vaikutuksia sosiaalialan korkeakoulutukseen ja lopuksi kuvataan tarkemmin tapausesimerkkeinä muutamaa kustakin maasta valittua koulutusohjelmaa.

Tanskassa sosiaalialan korkeakoulutuksen ensimmäisen syklin (bachelor-taso) tutkinnon tutkintonimike on *socialrådgiver*, Ruotsissa ja Norjassa *socionom*, ja nämä antavat pätevyyden käytännön sosiaalityöhön. Niiden kesto on 3 ½ vuotta ja laajuus 210 opintopistettä (ECTS). Tästä voi tehdä johtopäätöksiä niiden vastaavuudesta suomalaisen sosionomi (AMK) -tutkinnon kanssa, koska kaikki ovat Bolognan prosessin mukaisen tutkintorakenteen samalla tasolla ja yhteneväisyyksiä löytyy myös osaamistavoitteiden ja sisällön osalta. Tanskassa ja Norjassa sosiaalityön master-tason tutkinnon voi suorittaa vain yhdessä yliopistossa, ja tutkintojen osaamistavoitteet ovat tutkimus-, arviointi- ja kehittämistyö. Ruotsissa sosiaalityön master-tason tutkinnon (120 op) voi suorittaa viidessä yliopistossa. Master-tason tutkintoon johtavat opinnot määritellään selkeästi post graduate -opinnoiksi, jotka tähtäävät tutkijakoulutukseen. Lisäksi Ruotsissa on joukko ns. magister -tutkintoja (60 op), joilla ei ole nimestään huolimatta selkeästi toisen syklin tutkinnon (master) statusta.

2.2.1 Tanska

Tanskalaisen sosiaaliturvajärjestelmän keskeisiä piirteitä ovat universalismi, verorahoitus ja valinnanvapaus. Sosiaalihuollossa, joka on hajautettu kunnille ja alueille, korostetaan aktiivisia toimintatapoja sekä työmarkkinoille osallistumisen mahdollistamista mahdollisimman monelle. Esimerkkinä näistä periaatteista tuodaan usein esiin tanskalainen vanhustenhuollon toimintamalli, joka korostaa ikääntyvien kansalaisten itsemääräämisoikeutta, omia valintoja ja osallistumista. Vanhustenhuollon ohella Tanskassa on kehitetty pitkäjänteisesti aktiivista työllisyyspolitiikkaa, missä olennainen piirre on, että pitkäaikaistyöttömän tilanteen kokonaisvaltaiseen selvittämiseen käytetään vahvaa sosiaalityön asiantuntemusta ja osaamista. Palvelutuotannon kehittämistä hallitsee myös Tanskassa tämän artikkelin johdantoluvussa viitattu yleiseurooppalainen kehityspiirre, joka on palvelujen markkinointaminen. Yritysten osuutta hoivapalvelujen tuottamisessa halutaan kasvattaa, ja toiminnassa tavoitellaan pitkäjänteistä kuntien ja yritysten yhteistyötä (ks. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen 2010, 26–27).

Tanskan korkeakoulupoliittiset uudistukset ja sosiaalian korkeakoulutus

Tanskassa viime vuosina toteutetut korkeakoulupoliittiset uudistukset perustuvat Tanskan hallituksen vuonna 2006 laatimaan strategiaan ”Government Strategy for Denmark in the Global Economy”. Tämän strategian mukaisesti Tanskan yliopistojen määrää vähennettiin vuonna 2007 kahdestoista kahdeksaan, missä yhteydessä vahvistettiin myös niiden tutkimus- ja koulustustoimintaa. Ensimmäisen syklin ammatillisesti suuntautunut korkeakoulutus (bachelor -tason tutkinnot) keskitettiin kahdeksaan monialaiseen alueelliseen korkeakouluun (professionshöjskole/university college) ja kahteen tekniikan alan korkeakouluun (ingeniörhöjskole/engineering college). Tämän uudistuksen yhtenä tärkeänä tavoitteena oli luoda aikaisempaa vahvemmat ja modernimmat opiskeluympäristöt, joissa voidaan paremmin toteuttaa myös Bolognan prosessin mukaisia tutkintojen rakenteiden ja sisällön uudistuksia (ks. National Report – Bologna process 2009, 1–3).

Tällä hetkellä Tanskan korkeakoululaitos muodostuu seuraavista osista: kahdeksan yliopistoa, kahdeksan ammatillisesti suuntautunutta monialaista korkeakoulua ja kaksi insinöörejä kouluttavaa korkeakoulua, kuusitoista kulttuuriministeriön alaisuudessa toimivaa taidekorkeakoulua ja kymmenen eri korkeakoulujen kanssa yhteistyössä toimivaa jatkokoulutusta järjestävää akatemiaa (emt., 3). Tanskan yliopistot ja ammatillisesti suuntautuneet korkeakoulut on koottu Taulukkoon 1.

Taulukko 1. Tanskan yliopistot ja ammatillisesti suuntautuneet korkeakoulut. Lähde: Study in Denmark/Institutions (2010).

YLIOPISTOT	AMMATILISESTI SUUNTAUTUNEET KORKEAKOULUT (<i>Professionshøjskoler</i>)
Aalborg Universitet - Aalborg University (*)	Professionshøjskolen Metropol - Metropolitan University College (*)
Aarhus Universitet - Aarhus University	Professionshøjskolen UCC I København - University College Capital
Copenhagen Business School - handelshøjskolen	University College Lillebaelt (*)
IT Universitet København - IT University of Copenhagen	Professionshøjskolen University College Nordjylland - University College of Northern Denmark
Roskilde Universitet - RoskildeUniversity	Universitys College Sjælland - University College Zealand (*)
Danmarks Tekniske Universitet - Technical University of Denmark	University College Syddanmark - University College South (*)
København Universitet - University of Copenhagen	VIA University College (*)
Syddansk Universitet - University of Southern Denmark	West Jutland University College (*)
	Ingeniørhøjskolen I København - Copenhagen University College of Engineering
	Ingeniørhøjskolen I Århus - Engineering College of Aarhus

Taulukossa listatuista korkeakouluista kuudessa (merkitty tähdellä *) ja lisäksi Aalborgin yliopistossa järjestetään bachelor -tasoista sosiaalialan korkeakoulutusta. Niissä hankitun tutkinnon tanskankielinen nimike on *socialrådgiver* (*Bachelor of Social Work*), joka tanskalais-suomalaisessa sanakirjassa (Nuutinen 1991) käännetään sosiaalityöntekijä, kuraattori, sosionomi. Sosiaaliturvan sanastossa (2002) käännös on sosiaalineuvoja. Tanskalaisten korkeakoulujen sivuilla *socialrådgiver* -nimike käännetään englanniksi *social worker*. Koulutusohjelmien opetussuunnitelmien sosiaalityön osaamisalueen tulee sisältää vähintään 60 opintopisteen verran opetusta *socialrådgivning* -osaamisalueella, mikä käännetään englanniksi *social counselling*. Vastaava käsite suomeksi on sosiaaliohjaus, mikä tässä yhteydessä on nimenomaan työn sisältöjä määrittävä termi. Master -tason sosiaalityön tutkinnon voi suorittaa ainoastaan Aalborgin yliopistossa, joka järjestää tätä koulutusta myös yhteistyössä Professionshøjskolen Metropolin kanssa.

Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen osaamisalueet socialrådgiver -koulutuksessa

Tanskassa edellä esiteltyjä tutkintoja tuottavat koulutusohjelmat muistuttavat hyvin paljon toisiaan. Niiden yhteinen tietoperusta rakentuu neljästä osaamisalueesta, jotka ovat

- o sosiaalityön osaamisalue (84 op), mistä sosiaaliohjauksen (socialrådgivning) osuus on vähintään 60 opintopistettä
- o psykologian ja psykiatrian osaamisalue (28 op)
- o juridiikan osaamisalue (28 op)
- o yhteiskuntatieteiden osaamisalue (28 op)
- o harjoittelu (36 op)

Tarkastelemalla näiden osaamisalueiden sisältöjä on mahdollista saada melko hyvä kuva siitä, mitä socialrådgiver -koulutuksella tavoitellaan. Tanskan socialrådgiver -koulutusten opetussuunnitelmissa¹ nämä osaamisalueet on kuvattu seuraavasti: *Sosiaalityön osaamisalueen* tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää osaamisalueen oman teoreettisen ja tutkimukseen perustuvan tiedon pohjalta sosiaalityön ehtoja ja mahdollisuuksia mukaan lukien menetelmällinen osaaminen ja niiden valinta. Osaamisalueen tulee lisäksi integroida oman alan taitoja ja muiden osaamisalueiden taitoja siten, että opiskelija saavuttaa pätevyyden tukea muutoksia ja toimia ammatillisena sosiaalityöntekijänä. *Psykologian ja psykiatrian osaamisalueen* tavoitteena on, että opiskelijalla on psykiatrian ja psykologian alueen tietojen pohjalta kyky ymmärtää inhimillistä elämää ja -psykyä, esimerkiksi yksilön dynaamista kehitystä vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa, yksilön, ryhmän, organisaation ja yhteiskunnan suhteita sekä omaa oppimisprosessia ja ammatillista kasvua. *Lainsäädäntö/juridiikka osaamisalueen* tavoitteena on, että opiskelija osaa lakien ja julkishallinnon alueen tuntemuksen pohjalta yhdistää näitä tietoja relevantilla tavalla sosiaalityöhön ja ohjaukseen yksilön oikeudellista asemaa koskevissa kysymyksissä. *Sosiaalityöiden osaamisalueen* tavoitteena on, että opiskelijalla on sosiologisen ja organisaatioita koskevan tiedon sekä valtio-opin ja taloustieteen pohjalta kyky ymmärtää yhteiskunnan toimintaa, rakennetta ja kehitystä, ihmisten elinolojen ja sosiaalisten ja terveysongelmien yhteyksiä sekä sosiaalisektorin roolia ja toimintaa yhteydessä työmarkkinapolitiikkaan.

Kun edellä esitettyjen osaamisalueiden tavoitteita vertaa eurooppalaisen osaamisen/tutkintojen viitekehyksen (EQF) korkeakoulututkintojen osaamistasokuvauksiin, voi havaita, että ne seuraavat tämän osaamistasokuva-

¹ Tarkastelu perustuu seuraaviin lähteisiin: Social Work Bachelor Programmes. Four Examples from Denmark. ECTS Information Package (2009); Studieordning Professions Bachelor Uddannelsen Socialrådgiver – den klassiska uddannelsen (Den Sociale Højskolen København) (n.d.); Studieordning UC Syddanmark – socialrådgiver uddannelsen (n.d.); Studieordning for Socialrådgiveruddannelsen på Aalborg Universitet (3.–7. semester 2002 med korrektioner 2007, 2009 og 2010).

uksen 1. syklin korkeakoulututkinnolle asetettuja tavoitteita (ks. Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2006, Liite 3.). Tässä artikkelissa esitellään tarkemmin Professionshöjskolen Metropolin socialrådgiver -koulutusohjelma, koska korkeakoulussa on sekä bachelor että master -tasoista koulutusta. Lisäksi tarkastellaan lyhyesti Professionshöjskolen University College Sydnenmarkin ja Aalborgin yliopiston vastaavia koulutusohjelmia. Jälkimmäisessä on myös sosiaalityön master -tason koulutus. Professionshöjskolen Metropol toimii Kööpenhaminassa, Professionshöjskolen UC Syddenmarkin socialrådgiver -koulutusta on kahdella paikkakunnalla – Esbjerg ja Aabenraa – ja Aalborgin yliopiston socialrådgiver -koulutus on Aalborgissa.

Tanskan tapausesimerkit:

Esimerkki 1: Professionshojskolen Metropol

Professionshöjskolen Metropolin sosiaalityön (socialt arbejde) koulutusta toteutetaan kolmessa koulutusohjelmassa, jotka ovat Socialrådgiver (den klassiske uddannelsen), International – Interkulturel Socialrådgiver ja Socialrådgiver med fokus på arbejdsmarked. Koulutusohjelmien ero syntyy niiden erilaisesta fokuksista: ensiksi mainitun fokus on sosiaalityö (Tanskassa), seuraavan fokus on sosiaalityö monikulttuurisessa ja globalisoituvassa maailmassa, ja viimeisen työmarkkinat ja työllisyys. Alla oleva tarkempi kuvaus perustuu ensiksi mainitun koulutusohjelman opetussuunnitelmaan, joka on myös kahden muun socialrådgiver -koulutuksen perustana. Siinä on myös eniten opiskelijoita. Koulutusohjelman nimi on Professionsbacheloruddannelsen Socialrådgiver – den klassiske uddannelsen. Koulutusohjelman kesto on 3 ½ vuotta ja laajuus 210 opintopistettä. Koulutusohjelman sisältämien teoreettisten opintojen laajuus on 174 opintopistettä ja käytännön harjoittelun osuus 36 opintopistettä. Opinnot on jaettu neljään edellä mainittuun osaamisalueeseen. Koulutusohjelmassa opiskellaan seitsemän lukukautta, joiden kunkin laajuus on Bolognan prosessin mukaisesti kolmekymmentä (30) opintopistettä. Neljän osaamisalueen: sosiaalityön, psykologian ja psykiatrian, lainsäädännön ja sosiaalitieteiden, opetus toteutuu kullakin lukukaudella. Niille on asetettu lisäksi omat osaamistavoitteensa. Koulutusohjelman luku-kausisuunnitelmaan on kiteytetty kunkin lukukauden osaamistavoite, opetussuunnitelman keskeinen sisältö ja -toteutus. Taulukossa 2. on esitelty tämän koulutusohjelman opetussuunnitelma ja siihen liitetyt kompetenssit hieman tarkemmin. Taulukossa on myös verrattu osaamisalueiden tasolla tätä opetussuunnitelmaa kahden muun korkeakoulun vastaavien opetussuunnitelmien opetussisältöihin. Opetussisältöjen kuvaukset ovat näiden osalta aihealueiden/oppiaineiden tasolla.

Taulukko 2. Socialrådgiver- koulutusohjelmien opetusuunnitelmien vertailu: Professionshøjskolen Metropol, Professionshøjskolen UC Syddanmark ja Aalborg Universitet. Lähde: Socialrådgiver-koulutusten opetusuunnitelmat: Professionshøjskolen Metropol (n.d.), Professionshøjskolen UC Syddanmark (n.d.); Aalborg universitet (n.d.).

Lukukausi	Professionshøjskolen Metropol	Professionshøjskolen University College Syddanmark	Aalborg Universitet
1.	<p>Opinnot: johdatus korkeakouluopiskeluun, tieteenteoria ja opetusta kaikilla neljällä osaamisalueella: sosiaalityö, psykologia/psykiatria, lainsäädäntö ja sosiaalitieteet.</p> <p>Kompetenssit: kyky ymmärtää marginalisoitujen ja syrjäytettyjen asiakkaiden elinoloja, ja kyky olla vuorovaikutuksessa näiden asiakasryhmien kanssa.</p>	<p>Johdatus opintoihin</p> <p>Ammatillisten aineiden opetusta neljällä osaamisalueella</p> <p>Tieteenteoria Monialaiset opinnot</p>	<p>1. vuosi: Yhteiskunta-tieteellinen perusorientaatio</p> <p>Yhteiskuntatieteet: 24 ECTS</p> <p>Ammattinaiset: 26 ECTS</p>
2.	<p>Opinnot: osaamisalueiden opetus jatkuu; projektityö (2 kk) sekä sosiaalialan poliittiset, taloudelliset ja organisatoriset reunaehdot.</p> <p>Kompetenssit: opiskelija osaa perustella teorian ja käytännön ongelmien ymmärtämisen sekä valittujen interventioiden yhteyksiä, kyky jäsentää käytännön harjoitteluun liittyviä oppimisprosesseja ja henkilökohtaista kehitystä sekä kirjallisesti että suullisesti.</p>	<p>Ammatillisten aineiden opetusta neljällä osaamisalueella</p> <p>Käytännön harjoittelua</p> <p>Monialaiset opinnot</p>	
3.	<p>Opinnot: osaamisalueiden opetus jatkuu. Sosiaalityön alueita keskitytään kahden työskentelyalueen problematiikkaan ja niillä tehtävään sosiaalityöhön: lapset ja perheet sekä työmarkkinat.</p> <p>Kompetenssit: Em. sosiaalityön työskentelyalueiden osaanmista, taitoa koordinoida näillä alueilla tarvittavaa yh-</p>	<p>Ammatillisten aineiden opetusta neljällä osaamisalueella</p> <p>Projektiopintoja</p> <p>Kommunikaatio-taitojen opetusta</p>	<p>Ammattinaiset: Sosiaalityö, psykologia ja psykiatria, juridiikka, ja valinnaisia opintoja: 30 ECTS</p>

4.	<p>teistyötä sekä käytännön harjoitteluun liittyvää kykyä kehittää omaa oppimistaan ja tunnistaa oppimistarpeitaan.</p> <p><i>Opinnot:</i> Valmistautuminen käytännön harjoitteluun ja harjoittelujaksoksi. Harjoittelu kestää koko lukukauden ja se voidaan tehdä myös ulkomailla. Tavoitteena on, että opiskelija oppii käytännön kautta näkemään ja reflektoidaan teoreettisen ja käytännöllisen tiedon yhteyksiä.</p> <p><i>Kompetenssit:</i> opiskelija oppii reflektoidaan omaa ammatillista ja henkilökohtaista kehitystään sosiaalityöntekijänä/sosiaaliohjaajana (<i>som socialrådgivare</i>), osaa analysoida kompleksisia sosiaalisia ongelmia, osaa arvioida kriittisesti käytännön työn reunaehdoja ja käytettyjä menetelmiä sekä omia oppimistavoitteitaan ja -tarpeitaan.</p>	<p>Harjoittelu</p> <p>Tutkimaan valmentava kurssi: sosiaalityö</p>	<p>Harjoittelu: 24 ECTS</p> <p>Sosiaalityön opintoja: 6 ECTS</p>
5.	<p><i>Opinnot:</i> Osaamisalueiden opetus jatkuu. Lukukausi sisältää psyykkisiä traumoja käsittelevän korkeakoulun yhteisen opintojakson.</p> <p><i>Kompetenssit:</i> moniasiantuntijuuteen perustuvan yhteistyön osaaminen ja ongelmanratkaisu, sekä kyky reflektoida omia sosiaalityön pätevyksiä ja oppimistarpeita.</p>	<p>Ammatillisten aineiden opetusta</p> <ul style="list-style-type: none"> o psykologia ja psykiatria, juridiikka 	<p>Opintoja:</p> <ul style="list-style-type: none"> o sosiaalityö 7 ECTS o psykologia ja psykiatria 9 ECTS o juridiikka 2 ECTS o harjoittelu 12 ECTS
6.	<p><i>Opinnot:</i> Tavoite vahvistaa koulutuksen monikulttuurisia ja kansainvälisiä ulottuvuuksia ja syventää sosiaalityön ymmärrystä oppialana ja ammattina sen tietoperustan pohjalta (osaamisalueet).</p> <p><i>Kompetenssit:</i> opiskelija osaa käyttää sosiaalityön menetelmiä yhteistyössä eri yhteistyökumppaneiden kanssa, osaa osallistua alan kehittämiseen alaa koskevan tutkimustiedon pohjalta, osaa osallistua moniasiantuntijuuteen</p>	<p>Ammatillisten aineiden opetusta</p> <ul style="list-style-type: none"> o sosiaalityö, yhteiskuntatieteet o syventäviä ammattiopintoja 	<p>Sosiaalityö 14 ECTS</p> <p>Juridiikka 10 ECTS</p> <p>Vaihtoehtoisia opintoja 6 ECTS</p>

	<p>perustuvaan yhteistyöhön ja koordinoida kehitys- ja muutostyötä sekä osaa sosiaalisen intervention yhteisötyön tasolla.</p>		
<p>7.</p>	<p>Viimeisen lukukauden keskeinen sisältö muodostuu bachelorprojektista (bachelorprojektit), jossa käsitellään itse valittua ongelmaa, mikä liittyy koulutusohjelman yhteen tai useampaan osaamisalueeseen. Projektissa käytetään teollisia menetelmiä ja siinä tulee hyödyntää myös harjoittelun kautta saatuja kokemuksia. Odotus on, että opiskelijat ja on seitsemännnen lukukauden jälkeen saavuttanut seuraavat kompetenssit:</p> <ul style="list-style-type: none"> o opiskelija osaa suunnitella sosiaalisen intervention (social indsatsen), joka sisältää myös organisatorisen ta-son ja jossa ovat mukana relevantit yhteistyökumppanit o opiskelijan tulee bachelorprojektiin liittyen osoittaa osaavansa ammattietiikan toiminnalle asettamat ehdot. 	<p>Bachelorprojekti Syventäviä ammattiopintoja</p>	<p>Bachelorprojekti 30 ECTS</p>

Koulutusohjelmien osaamistavoitteet ja rakenne muistuttavat melko pitkälle sekä suomalaista sosionomi (AMK) koulutusta että sosiaalityön koulutusta. Erona suomalaiseen yliopistojen sosiaalityön koulutukseen on koulutuksen lyhyempi kesto ja laajuus (210 op), suppeampi ja käytäntösuuntautuneempi tutkimusosaamisen koulutus (projektit) ja siihen liittyvä bachelor -projekti, sekä 1. syklin osaamistasokuvausten mukaiset osaamistavoitteet. Selkein ero suomalaiseen sosionomi (AMK) koulutukseen on siinä, että koulutusohjelmassa ilmaisullisilla aineilla ei näytä olevan näkyvää osuutta eikä siinä kouluteta lastentarhanopettajia. Tämä selittynee sillä, että Tanskassa on erikseen Bachelor in Social Education -tutkinto opettajakoulutuksen yhteydessä, mitä käsitellään tarkemmin omassa alaluvussa. Koulutusohjelmassa syvennyttään kuitenkin yhden lukukauden aikana erityisesti lasten, nuorten ja perheiden problematiikkaan ja menetelmiin tukea näitä asiakasryhmiä. Suoritettu socialrådgiver -tutkinto, toisin kuin vastaavantasoinen tutkinto Suomessa, antaa pätevyyden toimia sosiaalityöntekijänä. Tutkinnon suorittaneet sijoittuvat muun muassa sosiaalityöntekijöiksi (socialrådgiver/social worker), projektikoordinaattoreiksi, kehityskonsulteiksi (utvecklingskonsulent), palveluohjaajiksi, perheneuvojiksi, työvalmentajiksi ja lasten ja nuorten ohjaajiksi. Socialrådgiver -tutkinnon jatkoksi voi suorittaa kaksi vuotta kestävästä maisteritutkinnosta joko Aalborgin yliopistossa tai Professionshøjskolen Metropolissa yhteistyössä Aalborgin yliopiston kanssa.

Esimerkki 2: Aalborgin yliopiston sosiaalityön master -koulutus

Aalborgin yliopiston sosiaalityön master-koulutuksen (*Master of Social Work*) tavoitteena on, että opiskelijoilla on valmiudet analysoida sosiaalisia ongelmia ja sosiaalityötä sekä sen sosiaalisia ja filosofisia perusteita ja institutionaalisia ehtoja. Tältä perustalta, jota täydennetään tieteenteorian ja tutkimusmetodologian opinnoilla, opiskelijat saavat valmiudet tutkimus-, arviointi- ja kehittämistyöhön. Koulutuksen fokuksena on sosiaalisten ongelmien ja käytännön sosiaalityön tieteellinen opiskelu. Ammatillista profiilia (*faglige profil*) tuetaan seuraavien oppiaineiden avulla: hallinto, organisaatioteoria, yhteiskuntatieteellinen teoria ja metodologia, jonka painopiste on arviointiteoriassa. Koulutuksen pääalue on sosiaalityö, joka sisältää seuraavat ydinalueet: sosiaalisten ongelmien teoria ja käytännön sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan teoriat ja menetelmät. Koulutuksen pituus on kaksi vuotta ja laajuus 120 opintopistettä. Koulutus rakentuu useiden oppiaineiden muodostamista elementeistä, joiden erityinen sovellusalue on laajasti ymmärretty sosiaaliala (*det sociale felt i bred forstand*). Koulutusohjelma rakentuu kuudesta modulista, jotka sijoittuvat seuraaville osaamisalueille: sosiaalityö, sosiaalisten ongelmien teoriat, organisaatio & lainsäädäntö & "social management", tieteenteoria ja tutkimusmenetelmät, valinnaiset

opinnot ja erikoistuminen (joka sisältää Master's thesis) (ks. Aalborg Universitet, Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde n.d.).

Tätä sosiaalityön master -tason koulutusta arvioitaessa huomio kiinnittyy seuraaviin asioihin. Ensinnäkin sekä soveltuvat akateemiset bachelor-tason tutkinnot että ammatillisesti suuntautuneissa korkeakouluissa suoritettujen professionsbachelor -tutkinnot tuottavat hakukelpoisuuden tähän koulutusohjelmaan. Lisäosaamiset, joita koulutuksessa voi hankkia, ovat tutkimustyön osaaminen, arviointiosaaminen ja kehittämistyö. Näiden lisäksi kyky tieteellisesti analysoida sosiaalisia ongelmia ja sosiaalityötä on koulutusohjelmassa hankittavaa keskeistä osaamista. Selkeä ero bachelor -tason socialrådgiver -koulutukseen on tieteenteorian ja tutkimusosaamisen suuri osuus koulutuksessa. Osamistavoitteet ovat selkeästi 2. syklin korkeakoulututkinnon osamistavoitteita. Tämän master -tason tutkinnon suorittaminen avaa myös mahdollisuuden jatkaa opintoja tohtoritutkintoon.

Esimerkki 3: Bachelor in Social Education

Tanskan jokaisessa monialaisessa ammatillisesti suuntautuneessa korkeakoulussa on vuodesta 2008 ollut mahdollista suorittaa tutkinto, jonka englanninkielinen nimi on ”*Bachelor in Social Education*”. Tämän tutkinnon tavoitteena on, että opiskelija hankkii valmiudet työskennellä kehitys- ja huolenpitotehtävissä seuraavilla alueilla: lapset ja nuoret (sisältäen päiväkodit, esikoululuokat, vapaa-ajan keskuksat, koululaisten iltapäiväkerhot sekä psykologisista tai fyysisistä toimintakyvyn puutteista kärsiville lapsille, nuorille ja aikuisille tarkoitettut laitokset), sosiaaliset ongelmat (kodittomuus, päihteiden väärinkäyttö, mielenterveyden häiriöt) ja lasten ja nuorten psykiatriset sairaalat (ks. *Bachelor in Social Education 2008*, 1).

Tutkinnon laajuus on 210 opintopistettä ja sen kesto on 3 ½ vuotta. Koulutuksessa korostetaan käytännön harjoittelua: se sisältää kolme harjoittelujaksoa, joiden yhteenlaskettu pituus on vuosi ja kolme kuukautta. Koulutusohjelma sisältää seuraavat aihealueet:

- o Kasvatuksen teoria ja käytäntö
- o Kulttuuri ja kommunikaatio
- o Yksilö, instituutiot ja yhteiskunta
- o Valinnaisia opintoja yhdeltä valitulta alueelta: a) Terveys, keho ja liikunta, b) Ilmaisuu, musiikki ja draama ja c) Taiteet ja käsityö, tiede ja teknologia
- o Harjoittelu
- o Erikoistuminen yhteen seuraavista aloista: a) Lapset ja nuoret, b) Henkilöt, joilla on toimintakyvyn puutteita ja c) Henkilöt, joilla on sosiaalisia ongelmia

Yllä esitellyt työalueet ja koulutusohjelman sisällöt ovat suurelta osin yhteneväiset suomalaisen sosionomikoulutuksen varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan sekä erityiskasvatuksen sisältöjen ja työalueiden kanssa. Opettajakoulutus on Tanskassa organisoitu kokonaisuudessaan ammatillisesti suuntautuneisiin korkeakouluihin. Luultavasti tästä syystä myös aines, mikä sisältää enemmän kasvatukseen, erityiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan liittyviä sisältöjä, on keskitetty opettajakoulutuksen yhteyteen. Tämä ”Tanskan malli” voi herättää myös ajatuksia siitä, miten Sosionomi (AMK) -koulutusta voisi kehittää. Sen perusorientaationa tulisi edelleen olla vahva yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellinen orientaatio yhteisnäkökulmalla, joihin liittyvät eri alojen yhteiset opinnot ja työelämän yleiset valmiudet. Näiden päälle rakentuisi kaksi pääasiallista suuntautumista: toisessa yhdistyisivät kasvatukseen, erityiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan ja toisessa sosiaalityön/sosiaaliohjauksen osa-alueet (sosiaaliset ongelmat, sosiaaliturva, päihde- ja mielenterveysongelmat), vanhustyö ja monikulttuurinen työ.

2.2.2 Ruotsi

Ruotsin sosiaalihuollon kehityspiirteitä

Ruotsissa sosiaalihuollon suuntauksena on ollut, että yleisen sosiaalipalvelulain (Socialtjänstlag 2001) aiemmin säätlemiä toimintoja on vähitellen viety erityislainsäädännön alle. Esimerkiksi lasten päivähoito siirrettiin jo vuonna 1996 opetusministeriön alaisuuteen. Sosiaalipalvelulaki on luonteeltaan puitelaki, jota käytännön asiakastyön kannalta pidetään liian yleisenä ja erityisryhmien tarpeet huonosti huomioon ottavana. Viime vuosina Ruotsissa onkin muun muassa vahvistettu asiakkaan oikeuksia, tarkennettu pakkohoitoa ja uudistettu sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaa. Asiakkaan oikeuksia on vahvistettu muun muassa vanhus- ja vammaispalveluissa vapaata valintaa koskevan lain (LOV – lagen om valfrihetsystem n.d.) avulla. Kuntien luomissa monissa vapaavalintakäytännöissä on ilmennyt myös paljon laatuongelmia ja kyseenalaisia terapiakäytäntöjä. Vastuksena ilmenneisiin ongelmiin uusi valvontalaki astui voimaan 1.1.2010. Tämän lain avulla sosiaalihuollon ja kuuden alueyksikön toimivaltaa valvontatyössä laajennetaan ja samalla vahvistetaan lapsinäkökulmaa kohdentamalla lisäresursseja erityisesti lasten ja nuorisohuollon sijaisperheiden ja laitoshuollon valvontaan (ks. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen 2010, 25).

Kunnilla on Ruotsissa kolme mahdollisuutta järjestää palveluja: tuottaa itse, solmia sopimus kilpailutuksessa valittujen tuottajien kesken tai solmia sopimus vapaavalintalain edellyttämällä tavalla palvelutuottajien kanssa,

jotka on etukäteishyväksymismenettelyn avulla listattu kansalliseen rekisteriin (ks. emt.; Koskiahho 2008, 25–290).

Ruotsin korkeakoulupoliittisia uudistuksia

Ruotsissa on noin viisikymmentä valtion ylläpitämää tai yksityistä yliopistoa, ammatillisesti suuntautunutta korkeakoulua (*högskola, university college*) ja muuta instituutiota, jotka vaihtelevat suuresti kooltaan ja tasoltaan. Valtiovallan ylläpitämiä yliopistoja on neljätoista (14), taideteollisia instituutioita on seitsemän (7) ja ammatillisesti suuntautuneita korkeakouluja viisitoista (15). Ero yliopistojen ja korkeakoulujen välillä liittyy oikeuteen myöntää tohtorin tutkintoja. Yliopistot vastaavat pääasiassa tutkijakoulutuksesta ja tohtoritutkinnosta. Mutta myös korkeakoulut (*högskolor*) voivat anoa Högskolaverketiltä (Ruotsin korkeakoululaitosta hallinnoiva virasto, eng. Swedish National Agency for Higher Education) oikeutta myöntää tohtorin tutkinto valitsemallaan alueella, joka täyttää vaaditut edellytykset. Valtiopäivät päättävät korkeakoulujen määrästä. Hallitus päättää onko korkeakoululla oikeus nimittää itseään yliopistoksi (ks. *Universitet eller högskola? n.d.*). Yksi Ruotsin korkeakoululaitoksen kehityspiirre onkin, että entisistä korkeakouluista on muodostettu yliopistoja. Esimerkiksi Karlstadin yliopiston kohdalla toteutettiin tällainen nimenmuutos vuonna 1999, ja vuoden 2010 alusta Växjö Universitet ja Högskolan i Kalmar yhdistyivät yliopistoksi, jonka nimi on Linnéniversitet.

Yliopistojen ja korkeakoulujen ero selittyy toisaalta historiallisilla tekijöillä, toisaalta kysymys on akateemisesti ja käytännöllisesti suuntautuneen koulutuksen erosta. On mahdollista sanoa, että ruotsalaiset korkeakoulut vertautuvat käytännöllisellä ja ammatillisella painotuksellaan suomalaisiin ammattikorkeakouluihin, vaikka vastaavina niitä ei voida pitää. Ruotsissa ei ole ammattikorkeakoulu (*yrkeshögskola*) nimistä korkeakouluinstituutiota. Muun muassa tästä syystä Högskolaverket ei vertaa vuonna 2009 julkaisussaan raportissaan ruotsalaista *socionom* -koulutusta suomalaiseen sosionomi (AMK) -koulutukseen, vaan esittelee laajasti yliopistojen sosiaalityön koulutusta. Högsklaverket perustelee tätä myös viittaamalla suomalaiseen sosiaalihuollon kelpoisuuslainsäädäntöön (ks. *Utvärdering av socionombildningen vid svenska universitet och högskolor 2009, 48*).

Korkeakoulutus on Ruotsissa jaettu kolmelle tasolle, joista ensimmäistä tasoa tai sykliä kutsutaan perustasoksi (*grundnivå*), toista sykliä edistyneeksi tasoksi (*avancerad nivå*) ja kolmatta tutkijatasoksi (*forskarsnivå*). Näiden tasojen tutkinnot ovat

- o perustaso: högskolaexamen ja kandidatexamen
- o edistynyt taso: magisterexamen (60 op) ja masterexamen (120 op)
- o tutkijataso: lisensiaatin tutkinto (2 vuotta) ja tohtorin tutkinto (4 vuotta)

Jokaisella tasolla vaaditaan, että opiskelija on suorittanut edeltävän tason opinnot. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että suoritettuaan BA -tason socionom -tutkinnon missä tahansa tätä koulutusta tarjoavassa Ruotsin yliopistossa tai korkeakoulussa, opiskelijalla on mahdollisuus kaksivuotisen master -tutkinnon jälkeen opiskella tohtoritutkintoon saakka (ks. Examina på avancerad nivå n.d., 1).

Sosiaalityön/sosiaalihjauksen koulutus Ruotsissa

Sosiaalityön/sosionomin perustutkinnon suorittaminen kestää Ruotsissa Suomen ja Tanskan tavoin 3 ½ vuotta ja on laajuudeltaan 210 opintopistettä. Tutkintonimike on ruotsiksi *socionom*, ja tutkinto käännetään englanniksi *Bachelor of Science in Social Work*. Tutkinto antaa pätevyyden sosiaalityöhön ja Ruotsissa useimmat sosiaalityöntekijät ovat suorittaneet tämän tutkinnon. Jotkut ovat suorittaneet myös sosiaalityön *magister* -tutkinnon tai kaksi vuotta kestävä maisteritutkinnon, jonka pääsyvaatimuksena on sosiaalityön BA -tason tutkinto (Edebalk 2008, 2). Sosionomitutkinnon voi Ruotsissa suorittaa kuudessa (6) korkeakoulussa (*högskolor*) ja kymmenessä (10) yliopistossa. Ammatillisesti suuntautuneiden korkeakoulujen nimi käännetään englanniksi joko *University* tai *University College* (esimerkiksi *Malmö University*, *Ersta Sköndal University College*). Ne eivät ole kuitenkaan ammattikorkeakouluja (*yrkeshögskola*) suomalaisten ammattikorkeakoulujen tapaan. Ero johtuu edellä käsiteltyjen seikkojen lisäksi Ruotsin ja Suomen erilaisesta korkeakoulujärjestelmästä. Ruotsissa on korkeakoulutuksen niin sanottu integroitu malli, Suomessa duaalimalli (ks. Liljander 2004, 24–28). Myös Ruotsissa *socionom* -tutkinto on joka tapauksessa perustason ammattiin suuntaava tutkinto. Taulukkoon 3. on koottu Ruotsin yliopistot ja korkeakoulut, joissa järjestetään sosionomi -koulutusta (*socionom utbildning*).

Taulukko 3. Ruotsin sosiaalialan korkeakoulutusta järjestävät yliopistot ja ammatillisesti suuntautuneet korkeakoulut. Lähde: Utbildning/socionom (2010).

YLIOPISTOT	KORKEAKOULUT
Lund Universitet (BA/210 op & MA /120 op)	Malmö högskolan – Malmö University (BA/210 op)
Mittuniversitetet (2005) (BA/210 op)	Högskolan in Jönköping – Jönköping University (BA/210 op)
Linköpings Universitet (BA/210 op)	Högskolan i Kristianstad – Kristianstads University College (BA/210 op)
Karlstads Universitet (1999) (BA/210 op)	Ersta Sköndal Högskolan – Ersta sköndal University College (BA/210 op)
Stockholms Universitet (BA/210 op & MA/120 op)	Högskolan i Gävle – Gävle University (BA/210 op)
Umeå Universitet (BA/210 ja MA 120 op)	Högskolan i Kalmar – Kalmar University (BA/210 op) → 1.1.2010 Linnéuniversitet
Örebro Universitet (BA/210 op)	
Uppsala Universitet (BA/210 op)	
Göteborgs Universitet (BA/210 op & MA 120 op)	
Växjö Universitet (BA/210 op)	On yhdistynyt 1.1.2010 Professionshögskolan i Kalmar kanssa yliopistoksi, jonka nimi on Linnéuniversitet. Yliopistossa on sekä BA- että Ma -tason sosiaalialan korkeakoulutusta.

Ruotsin korkeakoululaitosta ohjaavan viraston (Högskolaverket) vuonna 2009 suorittaman arvioinnin mukaan edellä esitettyjen kuudentoista yliopiston ja korkeakoulun joukossa on neljä socionom -koulutusohjelmaa, jotka ovat tasoltaan hyvin laadukkaita. Seitsemässä koulutusohjelmassa on sen sijaan niin vakavia puutteita, että Högskolaverket kyseenalaistaa niiden oikeuden myöntää socionom -tutkinto. Laadun keskeisimpänä kriteerinä Högskolaverket pitää sitä, että koulutus tuottaa riittävän laaja-alaisia generalisteja, koska sosionomit työskentelevät monilla hyvin erilaisilla toiminta-alueilla. Arvioinnin mukaan monen socionom -koulutusohjelman ongelma on, että ne ovat kehittäneet liian pitkälle erikoistuneita koulutuksia.

Erikoistuminen johtaa arvioinnin mukaan siihen, että valitun suuntautumisen johdosta moni muu tärkeä osaamisalue jää puuttumaan koulutusohjelman sisällöistä. Viraston arvioinnin mukaan Göteborgin, Lundin, Tukholman ja Uumajan yliopistojen socionom -koulutusohjelmat ovat hyvin korkeatasoisia (Ks. *Utvärdering av socionomutbildningen ... 2009, 3-5*).

Högskolaverket kyseenalaistaa raportissaan seitsemän yliopiston ja korkeakoulun oikeuden myöntää socionom -tutkinto. Arvioinnin mukaan näiden yliopistojen ja korkeakoulujen koulutusohjelmille on yhteistä, että niissä on puutteita sekä koulutusohjelman laajuuden että sisältöjen syventämisen suhteen, ja joissakin niistä ei ole myöskään riittävästi päteviä opettajia. Högskolaverket antoi vuonna 2009 näille yliopistoille ja korkeakouluille vuoden aikaa korjata arvioinnissa ilmenneet puutteet (emt., 5). Tämän arvioinnin pohjalta tähän esitykseen on valittu tarkemman esittelyn kohteiksi Högskolan i Kalmar ja Uumajan yliopiston socionom -koulutusohjelmat.

Viime vuosien kehityspiirteitä

Vuonna 2003 aloitetun valmistelun pohjalta Ruotsissa muutettiin vuonna 2007 korkeakoulujen tutkinto-ohjeita. Ne sisältävät myös socionom-koulutuksen aikaisempaa laajemmat osaamistavoitteet ja -vaatimukset. Aikaisempi *social omsorg* -tutkinto poistettiin ja tämän ja aikaisemman socionom -tutkinnon osia yhdistettiin uudeksi *socionom* -tutkinnoksi. Tutkinnon laajuus ei muuttunut, vaan se säilyi kolmen ja puolen vuoden pituisena vastaten laajuudeltaan 210 opintopistettä (*Utvärdering av socionomutbildningen ... 2009, 9*).

Korkeakoulut, joissa oli aikaisempaa socionom -koulutusta ja oppilaitokset, joissa oli aikaisempaa *social omsorg* -koulutusta, ovat arvioinnin mukaan tulkinneet eri tavoin uudelle socionom -koulutukselle asetettuja tavoitteita ja vaatimuksia. Kehityksessä on havaittavissa kaksi linjaa. Osassa koulutusohjelmia koulutetaan generalisteja sosiaalityön pääasiallisille alueille, kuten lapset, nuoret ja perheet, ikääntyminen ja vanhustenhuolto, vammaiset ja päihteiden väärinkäyttö. Toinen ryhmä on valinnut socionom-koulutuksen rajoitetummilla alueilla kehittämällä erikoistuneita suuntautumisia (esim. vanhukset, yleinen sosiaalityö, hallinto ja johtaminen, sosiaalipedagogiikka, vammaistyö, kansainvälinen sosiaalityö jne.), joista puuttuu jokin tai joitakin sosiaalityön pääasiallisista alueista. Perusteluina tällaisille valinnoille on esitetty esimerkiksi alueellisen työelämän tarpeet, tai vaikeus sisällyttää kaikki keskeiset osaamisalueet 210 opintopisteen laajuiseen koulutusohjelmaan (emt., 9). Joissakin korkeakouluissa on myös useampia kuin yksi socionom -koulutusohjelma. Tähän arviointi suhtautuu hyvin kriittisesti, koska näissä tapauksissa socionom -tutkinto on mahdollista saada hyvin erilaisilla sisällöillä ja ratkaisu voi johtaa myös sosiaalialan työn eri

alueiden hierarkisointiin, kun opiskelijat valitsevat suuntautumisen, jolla on korkeampi status (ks. emt., 26). Kuten Suomessa, myös Ruotsissa on ongelmaksi esimerkiksi opiskelijoiden vähäinen intressi suuntautua vanhustenhuoltoon, missä on kuitenkin selvä tarve työntekijöistä.

Talouden ehdot määrittävät myös eri korkeakoulujen socionomikoulutusten eroja. Pääasialliset koulutusohjelmien erot syntyvät siitä, kuinka suuri osa kurseista voidaan lukea yhteiskuntatieteellisiksi ja kuinka suuri osa hoitotieteellisiksi. Jälkimmäinen on rahoitettu paremmin. Socionomikoulutusohjelmissa yhteiskuntatieteellisen ja hoitotieteellisen sisällön tavallinen suhde on yhteiskuntatieteet (60 %) ja hoitotieteet (40 %) (emt., 26). Tämä on mielenkiintoista, ja mielenkiintoista on myös, että Högskolaverket ei pohdi arviossaan lainkaan kasvatustieteellisen sisällön tai ilmaisullisten aineiden osuutta. Tässä on yksi ero vertailtaessa ruotsalaista socionomikoulutusta ja suomalaista sosionomi (AMK) -koulutusta.

Jotkut korkeakoulut ovat kehittäneet socionomikoulutuksen jatkoksi yhden lukuvuoden (60 op) kestävän magister -tutkinnon. Högskolaverketin mukaan tämä voidaan toisaalta nähdä positiivisena seikkana, mutta käytännössä opiskelijat voivat ymmärtää sen myös pitkitetyksi socionomikoulutukseksi. Ongelma arvioinnin mukaan on siis se, että tällaisissa ratkaisuissa raja 1. syklin korkeakoulutuksen ja 2. syklin koulutuksen välillä ei ole riittävän selkeä (emt.).

Sosionomien muuttuva rooli

Seuraavaksi käsitellään ruotsalaisen socionomikoulutuksen tulevaisuuden näkymiä. Niistä saa kuvan, mihin suuntaan socionomikoulutusta halutaan Ruotsissa kehittää, ja siksi niistä voi olla myös jotakin opittavaa. Ruotsalaisen kuvauksen mukaan socionomikoulutus antaa välineitä muutostyöhön ja konfliktien ratkaisuun yksilön ja yksilön elinehtoihin vaikuttavien sosiaalisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten ehtojen välillä (Utvärdering av socionombildningen ... 2009, 41). Sosiaalihuollon perinteisten alueiden lisäksi sosionomien osaamista tullaan tulevaisuudessa tarvitsemaan seuraavilla alueilla entistä enemmän. Esimerkiksi demografiset muutokset, eliniän pidentyminen ja kasvava etninen ja kulttuurinen monipuolisuus vaikuttavat jo nyt työelämään. Eliniän pidentyminen tarkoittaa todennäköisesti myös työurien pidentymistä. Tästä syystä työolojen kehittäminen ikääntyvien työntekijöiden työkyvyn säilyttämiseksi ja työmarkkinoilta syrjäytymisen ehkäisemiseksi tulee olemaan yhä tärkeämpi työalue tulevaisuudessa. Vastaavasti eri tavoin toimintarajoitteisten henkilöiden kuntoutuksen tarve kasvaa. Nämä ovat sosionomien tulevaisuuden työaluetta, ja siksi myös keskimääräistä osaamistasoa tällä alueella tulee Högskolaverketin mukaan kohottaa (emt.).

Toinen alue, missä sosionomeja tarvitaan tulevaisuudessa yhä enemmän, on kotouttamistyö. Ruotsi on ja pysynee maana, joka vetää paljon maahanmuuttajia. Kasvava heterogeenisuus luo sekä mahdollisuuksia että ongelmia. Mahdollisuuksien hyödyntäminen ja ongelmien ratkaisu vaatii parempaa panostusta maahanmuuttajien kotouttamiseen ja ruotsalaisen yhteiskunnan vähemmistöjen integrointiin. Myös tässä suunnassa avautuu sosionomeille uusia mahdollisuuksia. Maahanmuuttajia ja vähemmistöjä tulee käsitellä myös resurssina, mistä yksi osoitus on maahanmuuttajataustan omaavien sosionomien kasvava määrä.

Ruotsin vanhustenhuollossa ja vammaispalveluissa sosionomit ovat tavallisesti yksikön päälliköitä. Jo pitempään dominoinut taloudellisten seikkojen korostus on johtanut siihen, että yhä suurempi osa julkisen sektorin ylemmistä päälliköistä on ekonomeja, ja pienempi osa sosionomeja. Högskolaverket pitää tärkeänä, että ylemmällä tasolla on myös johtajia, joilla on sosionomin pätevyys. Se turvaksi laadukkaan kehittämissilmiin huolenpidon ja hoidon näkökulmasta (ks. emt., 42). Myös palvelujen käyttäjien lisääntyvä vaikutus tulee muuttamaan sosiaalityötä. Tämäkin tulisi ottaa entistä selvemmin huomioon sosionomien ammattitaitovaatimuksissa.

Ruotsin Högskolaverketin hahmottama sosionomin muuttuva rooli on mielenkiintoinen. Siitä voi ehkä ottaa mallia, kun kehitetään suomalaisen sosionomi (AMK) -koulutuksen sisältöjä. Kiinnostava kysymys myös on, kuka kouluttaa Suomessa työntekijöitä mainituille alueille? Vaikka monelta osin on selkeästi kysymys aikuissosiaalityöstä, riittääkö sosiaalityön opiskelijoiden mielenkiinto ja riittävätkö sosiaalityön opetuksen resurssit? Näitäkin kannattaa miettiä.

Ruotsin tapausesimerkit

Esimerkki 1: Högskolan i Kalmar (Linnéuniversitet) ja Umeå Universitet

Högskolan i Kalmar ja Växjö universitet ovat vuoden 2010 alusta muodostaneet yhdessä Linneúuniversitet nimisen yliopiston, joka toimii kahdella kampuksella (Växjö ja Kalmar). Molemmilla kampuksilla on myös socionom -koulutusohjelma (grundnivå) ja Magister i socialt arbete -koulutusohjelma (60 op) sekä Master i socialt arbete -koulutusohjelma (120 op). Myös Uumajan yliopistossa on koulutusohjelmat perus-, magister- ja mastertasolla.

Molemmissa korkeakouluissa socionom -koulutuksen laajuus on 210 op ja kesto 3 ½ vuotta. Koulutusohjelmat kuvataan ensisijaisesti ammattiin valmistaviksi koulutusohjelmiksi (professionsutbildning), jotka luovat perustan sekä ammatissa toimimiselle että sosiaalityön akateemisille jatko-opinnoille. Linnéuniversitetin socionom -tutkinnon tavoite ilmaistaan seuraavalla tavalla. Socionom -tutkintoa varten opiskelijan tulee osoittaa sellaista osaamista ja taitoja, joita tarvitaan itsenäisessä sosiaalityössä yksilö-, ryhmä- ja yhteiskuntatasolla. Uumajan yliopiston vastaavassa esittelyssä

sosionomin sanotaan työskentelevän suorassa kontaktissa lasten, nuorten, aikuisten ja ikääntyneiden sekä perheiden ja ryhmien kanssa. Koulutus rakentuu ihmisten elinolosuhteiden ja sosiaalisten ongelmien synnyn teoreettiselle ymmärtämiselle. Siinä opiskellaan myös käytännön sosiaalityölle merkityksellisestä lainsäädännöstä. Koulutuksessa hankitaan teoreettista ja käytännöllistä osaamista ehkäisevään ja tukevaan sosiaalityöhön.

Koulutusohjelmien esittelyissä kuvataan myös samankaltaisesti sosionomin tavalliset työalueet. Niitä ovat sosiaalipalvelut, terveydenhuolto ja koulut (kuraattoreina), hoitokodit, vanhus- ja vammaispalvelut, kriminaalihuolto, vakuutusasiat, työttömyysturvajärjestelmä, maahanmuuttopalvelut ja muut valtion viranomaiset sekä yksityinen elinkeinoelämä. Taulukkoon 4. on koottu Linné-yliopiston ja Uumajan yliopiston sosionomikoulutusohjelmien osuusalueet vuosi- ja lukukausitasolla.

Taulukko 4. Socionom-koulutusohjelmien osaamisalueet vuosi- ja lukukausitasolla: Linnéuniversitet ja Umeå Universitet. Lähde: Linnéuniversitetet – Lnu.se – Socionomprogrammet (n.d.); Umeå universitet – Socionomprogrammet (2009).

Lukuvuosi	Linnéuniversitet	Umeå universitet
1. vuosi	<p>1. lukukausi: Sosiaalityö: Sosiaalityö oppiaineena, tieteenä ja ammattina (15 ECTS). Hyvinvointivaltion organisaatio ja sosiaalipolitiikan periaate (15 ECTS).</p> <p>2. lukukausi: Lainsäädäntö/sosiaalityö: Johdatus oikeusjärjestelmään ja sosiaalioikeuteen (15 ECTS). Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellinen näkökulma sosiaalityöhön (15 ECTS).</p>	<p>Sosiaalityö oppiaineena ja ammattina.</p> <p>Yhteiskunnalliset elinehdot: yksilöt ja ryhmät.</p> <p>Sosiaalityön keskeiset teoriat ja käsitteet.</p> <p>Sosiaalityö ja yhteiskunnan organisointi.</p>
2. vuosi	<p>3. lukukausi: Socialt arbete/juridik: Kommunikaatio, kohtaaminen ja johtaminen (15 ECTS). Hallinto-oikeus ja tutkimusmetodiikka (15 ECTS).</p> <p>4. lukukausi: Socialt arbete: Interventiot (7,5 ECTS). Sosiaalityön valinnainen kurssi (7,5 ECTS). Projektityö (7,5 ECTS). Arviointiosaaminen (7,5 ECTS).</p>	<p>Sosiaalisten ilmiöiden tutkimus. Sosiaalialan toimintakenttä.</p> <p>Sosionomin työtehtävät ja ammatillinen rooli.</p> <p>Sosiaalityön johtaminen ja organisaatio.</p> <p>Jokapäiväisen sosiaalityön säännöt ja reunaehdot.</p>
3. vuosi	<p>5. lukukausi: Sosiaalityö: Harjoittelu (verksamhetsförlagd utbildning VFU) (30 ECTS)</p>	<p>Harjoittelu.</p> <p>Sosiaalisten ilmiöiden analyysi ja ymmärtäminen.</p> <p>Itsenäistä työskentelyä.</p>
4. vuosi	<p>6. lukukausi: Sosiaalityö: Tutkimus sosiaalityössä, tieteenteoria ja tutkimusmentelmät (15 ECTS). Itsenäistä työskentelyä/opinnäytetyö kandidaatin tutkintoa varten.</p> <p>7. lukukausi: Sosiaalityö: Valinnainen syventävä sosiaalityön kurssi (15 ECTS). ammatillinen sosiaalityö, yhteistyö ja muutos (15 ECTS).</p>	<p>Valinnaisia syventäviä kursseja (på avancerad nivå).</p>

Ruotsalaisessa socionom -koulutuksessa näytetään korostavan koulutuksen ja tutkimuksen läheistä yhteistyötä tavalla, joka yleensä liitetään yliopistojen toimintaan. Taustalla on ruotsalaisen korkeakoulutuksen integroitu malli. ”Akateemisuuutta” korostaa myös tavoite muuttaa korkeakouluja (högskolor) täysivaltaisiksi yliopistoiksi. Suomalaiseen sosionomi (AMK) -koulutukseen se vertautuu kahdessa suhteessa: koulutusten rakenteet ovat samanlaiset (3 ½ vuotta ja 210 op), ja sosionomit sijoittuvat hyvin laajasti erilaisiin sosiaalipalveluihin, missä he voivat toimia myös vastuullisissa esimiestehtävissä esimerkiksi vanhus- ja vammaistyössä. Kuten Högskolaverketin arvioinnista voi nähdä, socionom -koulutusta arvioidaan Ruotsissa tällä hetkellä perusteellisesti, mikä liittyy sekä työn uusiin vaatimuksiin että koko korkeakoululaitoksen kehittämiseen.

2.2.3 Norja

Norjan sosionomikoulutusta ei tässä esityksessä tarkastella yksittäisten koulutusohjelmien opetussuunnitelmien tasolla, koska koulutuksesta on käytävissä hyvä yleisesitys².

Norjan sosiaalityöntekijäkoulutuksen juuret ulottuvat 1920-luvulle, jolloin ”Norske Kvinners Nasjonalråd” aloitti naisille tarkoitetun vuoden kestävä ”sosiaalinen kurssi” koulutuksen. Ensimmäinen valtiollinen koulutus perustettiin vuonna 1950 oppilaitokseen, jonka nimi oli *Norges kommunal- og sosialskole*. Koulutus kesti 2 1/2 vuotta. Vuonna 1967 siitä muodostettiin kolmivuotinen ja koulutuksen suorittaneet saivat ammattinimikkeen socionom.

Sosionomikoulutus on Norjassa tällä hetkellä 3-vuotinen bachelor -tason tutkinto (180 ECTS), ja sitä toteutetaan kahdessatoista (12) korkeakoulussa (*höyskole/University College*). Monet niistä tarjoavat myös kaksivuotisia sosiaalityön maisterikoulutuksia (*masterutbildningar*), joihin ei kuitenkaan sisälly tutkijakoulutusta. Ne lienevät luonteeltaan samantyyllisiä koulutuksia kuin Ruotsin magister -tutkinnot. Ainoastaan Norjan luonnontieteellisessä yliopistossa (NTNU) Trondheimissa sosiaalityön master -tasoiseen koulutukseen sisältyy tutkijakoulutusta, joten ainoastaan siellä suoritettua sosiaalityön master -tason tutkintoa voidaan verrata suomalaiseen yliopistossa suoritettuun sosiaalityön tutkintoon.

Norjassa sosionomikoulutusta on säännelty valtiovallan laatimalla kehysuunnitelmalla (*ramplan*) vuodesta 1974. Viimeinen kehysuunnitelma on vuodelta 2005. Kehysuunnitelman mukaan koulutuksen sisällön tulee muodostua

² Yleisesitys sisältyy em. Ruotsin Högskolaverketin vuonna 2009 suorittamaan arviointiin, jossa kuvataan ja arvioidaan sosionomikoulutusta myös Suomessa, Islannissa ja Norjassa (ks. *Utvärdering av socionomutbildningen ... 2009, 45–50*; Ks. myös *Study in Norway n.d.*).

- o yhteiskuntatieteellisistä aineista (54 ECTS)
- o psykologisista aineista (18 ECTS)
- o juridisista aineista (18 ECTS)
- o sosiaalityöstä (90 ECTS)

Sosiaalityön koulutuksen tulee sisältää sekä perusteet (39 ECTS) että työmenetelmät (51 ECTS). Yksittäiset aihealueet on myös määritelty tarkemmin. Esimerkiksi sosiaalityön perusteiden tulee sisältää teoreettinen näkökulma sosiaalityöhön (9 ECTS), etiikka ja ammattirooli (12 ECTS) sekä kommunikaatio, yhteistyö ja konfliktinratkaisu (18 ECTS).

Koulutuksen yleinen tavoite on

”kouluttaa käytäntösuuntautuneita ja reflektoivia ammattilaisia, joilla on valmiudet työskennellä sosiaalisten ongelmien kanssa, ja ehkäistä, ratkaista ja vähentää niitä”.

Kehyysuunnitelmassa tämä tavoite on jaoteltu viideksi osa-alueeksi ja niihin liittyviksi osaamistavoitteiksi. Niistä ensimmäisessä korostetaan, että sosionomilla tulee olla kokemukselliseen tietoon perustuvaa osaamista ja valmiuksia tutkimus- ja kehittämistyöhön. Muissa kohdissa käsitellään inhimillisen käyttäytymisen ymmärtämistä, hallinnon periaatteita ja lakeja sekä asioiden hallinnollisia käsittelyprosesseja, sosiaalipolitiikan toimintatapoja, sosiaalialan ammatin (socialyrket) työmuotoja, työntekijän motivaatiota asettua asiakkaiden puolelle, empatiaa ja konfliktinratkaisua, monikulttuurista osaamista, kykyä työskennellä yhteistyössä muiden ammattiryhmien kanssa, henkilökohtaista ja ammatillista kehityskykyä sekä kykyä dokumentoida, kehittää laadullisesti ja arvioida omaa työtään (ks. Utvärdering av socionomutbildning ... 2009, 40–45).

Harjoittelun osalta tavoitteena on, että opiskelijat saavat harjoittelun aikana ”suoran kontaktin palvelujen käyttäjiin ja osallistuvat hallinnolliseen suunnitteluun ja asioiden käsittelyyn”. Harjoittelun tulee edistää opiskelijoiden kykyä ”amatilliseen ja eettiseen reflektioon ja tietojen soveltamiseen”. Lisäksi harjoittelun osalta todetaan, että opiskelijoiden tulee sen kautta ”kohottaa tietoisuuttaan omista tunteistaan ja asenteistaan, ja kehittää kommunikaatio- ja yhteistyökykyjään”. Harjoittelun laajuuden tulee olla 42 opintopistettä (ECTS), mistä 30 opintopistettä tulee toteuttaa työssä palvelujen käyttäjien/asiakkaiden kanssa. Kehyysuunnitelmassa asetetaan vaatimuksia laadukkaalle ohjaukselle, mutta siinä ei sanota mitään harjoittelujaksojen lukumäärästä eikä teorian ja käytännön yhteydestä. Opiskelijoiden tulee suorittaa harjoittelu hyväksytysti, ja heille tulee viimeistään kolme viikkoa ennen harjoittelun päättymistä kirjallisesti tiedottaa, jos on olemassa riski, että harjoittelua ei hyväksytä. Hyväksyty harjoittelu on osa tutkintoa (ks. emt.)

2.2.4 Yhteenvetoa

Sosiaalialan korkeakoulutuksen institutionaaliset rakenteet ovat erilaiset Tanskassa, Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa. Tanskassa ensimmäisen syklin ammatillisesti suuntautunut korkeakoulutus on keskitetty kahdeksaan monialaiseen korkeakouluun. Norjassa on vastaavankaltainen rakenne. Ruotsissa sosiaalialan bachelor -tasoinen korkeakoulutus on organisoitu korkeakouluihin, jotka ovat sekä ammatillisesti että akateemisesti suuntautuneita, ja täysivaltaisiin yliopistoihin. Suomessa sosiaalialan korkeakoulutusta on sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa. Institutionaalisista eroista huolimatta maiden bachelor -tasoista sosiaalialan korkeakoulutusta yhdistää ennen kaikkea se, että hankitut tutkinnot ovat 1. syklin korkeakoulututkintoja, joiden vertailtavuus muodostuu tutkinnon kestosta (3 ½ vuotta), laajuudesta (210 ECTS) ja samansuuntaisista osaamistavoitteista. Lisäksi näillä tutkinnoilla suuntaudutaan laajasti sosiaalialan erilaisiin työtehtäviin. Nämä seikat muodostavat hyvän lähtökohdan paitsi sosionomi (AMK) -koulutuksen pohjoismaisen yhteistyön kehittämiseksi myös monipuolisen kansainvälisen toiminnan edelleen kehittämiseksi.

Lähteet

- Aalborg Universitet. Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde n.d. URL: <http://socialkandidat.samf.aau.dk/>. Viitattu 15.8.2010.
- Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2006. Arene ry. Edita. Helsinki
- Bachelor in Social Education 2008. URL: <http://www.eng.uvm.dk/Uddannelser/Higher Education/Bachelor in Social Education.aspx>. Viitattu 12.8.2010.
- Edebalk, Per Gunnar 2008. Some trends and Issues in Social Work Education – the Case of Sweden. Presentation at the Conference “New Trends and Issues in Social Work Education”, Kyoto, December 13th 2008. a5.9.2009. <http://gpsw.doshisha.ac.jp/pdf/>. Viitattu 12.8.2010.
- Examina på avancerad nivå n.d. URL: <http://www.hsv.densvenskahogskolan/utbildningpauniversitetochhogskolor/utbildningpaavanceradniva/exa>. Viitattu 22.6.2010.
- Government Strategy for Denmark in the Global Economy 2006. URL: <http://www.netpublikationer.dk/um/6648/html/chapter01.htm>. Viitattu 15.6.2010.
- Koskiahho, Briitta 2008. Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Vastapaino. Tampere.
- Liljander, Juha-Pekka 2004. Ammattikorkeakoulutuksen asema eurooppalaisella korkeakoulutusalueella. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004: 10. Helsinki.
- Linnéuniversitetet – Lnu.se – Socionomprogrammet n.d. URL: <http://lnu.se/utbildning/program/vgsop>
- LOV – lagen om valfritetssystem n.d. URL: http://www.kkv.se/t/Page_4199.aspx

- National report – Bologna process 2009. URL:
[www.ehea.infi/Uploads/Documents/National-Reports-Denmark 2009. pdf](http://www.ehea.infi/Uploads/Documents/National-Reports-Denmark%202009.pdf).
 Viitattu 14.6.2010.
- Nuutinen, Olli 1991. Tanskalais-suomalainen sanakirja. Oy Finn Lectura Ab. Loimaa.
- Professionshøjskolen Metropol n.d. URL: <http://cms.phmetropol.dk/>
- Professionshøjskolen UC Syddanmark n.d. URL: <http://ucsyd.dk/om-uc-syddanmark/>
- Socialtjänstlag 2001:453. URL:
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20010453.htm>
- Social Work Bachelor Programmes. Four Examples from Denmark. ECTS information Package 2009. URL:
[http://www.viauc.com/exchange/socialworkinaarhus/ECTS Information Package.pdf](http://www.viauc.com/exchange/socialworkinaarhus/ECTS%20Information%20Package.pdf). Viitattu 15.4.2010.
- Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen 2010. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:19. Helsinki. URL:
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1082856&name=DLFE-11731.pdf
- Sosiaaliturvan sanasto 2002. Huoltajasätiö. Helsinki
- Studieordning. Professions Bachelor Uddannelsen Socialrådgiver – den klassiska uddannelsen. Den Sociale Højskolen København n.d. URL:
[http://phmetropol.dk/uddannelser/Socialrådgiver/Uddannelsen](http://phmetropol.dk/uddannelser/Socialraadgiver/Uddannelsen). Viitattu 17.6.2010.
- Studieordning UC Syddanmark – socialrådgiver uddannelsen n.d. URL:
<http://ucsyd.dk/uddannelser/socialraadgiver/>. Viitattu 17.6.2010.
- Studieordning for Socialrådgiveruddannelsen på Aalborg Universitet 3.–7. semester 2002 med korrektioner 2007, 2009 og 2010. URL:
<http://Studieguide.aau.dk/Uddannelser>. Viitattu 13.8.2010.
- Study in Denmark 2010. URL: <http://studyindenmark.dk/institutions>. Viitattu 9.4.2010.
- Study in Norway n.d. URL: <http://www.studyinnorway.no/sn>. Viitattu 26.8.2010.
- Umeå universitet – Socionomprogrammet 2009. URL:
<http://www.umu.se/utbildning/program-kurser/program/?code=SYSOC>
- Universitet eller högskola? n.d. URL:
<http://www.hsv.se/densvenskahogskolan/universitetochhogskolor/universitetellerhogskola?> Viitattu 14.6.2010.
- Utbildning/socionom 2010. URL: http://www.studentum.se/_socionom.html
- Utvärdering av socionomutbildningen vid svenska universitet och högskolor. Högskolaverket. Rapport 2009:36. Stockholm. URL:
<http://www.hsv.se/download/18.3b7dc9e51254f547e147ffe2287/0936R.pdf>. Viitattu 21.6.2010.

2.3 Sosiaalialan korkeakoulutus saksankielisellä kielialueella Riitta DalMaso³

2.3.1 Alussa vahvoja naisia...

Saksan kielialueen sosiaalialan koulutuksen juuret ovat vahvasti kiinnittyneet 1800–1900 luvun vaihteen yhteiskunnallisiin muutoksiin ja erityisesti ensimmäiseen naisasialiikkeeseen. Naisten itsenäistymispyrkimykset synnyttivät ammatillisen koulutuksen tarpeen. Saksankielisellä alueella naisilla oli pitkään oikeus kouluttautua vain opettajiksi, lastentarhan opettajaksi tai sairaanhoitajaksi. Muita naisille tarkoitettuja ammatteja ei ollut. Yliopistopinnotkin olivat monien anomusten ja erityislupien takana, ja muun muassa ensimmäiset naislääkärit valmistuivat vuosisatojen vaihteessa.

1800-loppupuolelta alkaen Manner-Euroopassa yhteiskuntien rakenteet uudistuivat teollistumisen mukanaan tuomien yhteiskunnallisten muutosten ja muuttuneiden arvojen paineessa. Sosiaalireformistinen liike vahvistui alueella ja sen mukana pyrkimys tarttua rakenteellista muutosta seuranneisiin kasvaviin sosiaalisiin ongelmiin. Sosiaalialan työtä tehtiin kuitenkin vapaaehtoisesti karitatiivisena auttamistyönä ilman koulutusta. Työhön osallistuivat nuoret porvarisnaiset, jotka ennen avioliittoaan halusivat antaa oman panoksensa huonompisaisten auttamiseen.

Manner-Euroopan vähäisten koulutusmahdollisuuksien vuoksi monet opiskeluhaluiset parempien kotien nuoret naiset lähtivät Englantiin opiskelemaan ja joutuivat kosketuksiin siellä toimivan Settlementiliikkeen kanssa. Kotimaahansa palatessaan he pyrkivät vaikuttamaan siihen, että sosiaalisen avun piirissä työskentelevät saisivat työhönsä koulutusta. Ensi alkuun vapaaehtoisille järjestettiin vuoden kestäviä kursseja ”Jahreskurse für Mädchen und Frauengruppe für soziale Hilfsarbeit”. Kurssien järjestäjät olivat sosiaalireformistien ja naisasialiikkeiden aktivisteja, joiden toimesta työ myös organisoitiin. Tarve laajempaan ja selkeästi ammattiin johtavaan koulutukseen kuitenkin kasvoi. Naisasialiikkeen sisällä syntyi näkemys siitä, että sosiaaliala oli naisille sopiva työkenttä, jonka työtä ammatillistamalla naisten ammatilliset koulutusvalintamahdollisuudet laajenisivat. (ks. Salomon 1908/1997).

Ensimmäinen ”Soziale Frauenschule” saksankielisellä kielialueella aloitti kaksivuotisen ammatillisen koulutuksen Berliinissä 1908 Alice Salomonin johdolla. Samoihin aikoihin myös Zürichissä Maria Fierz ja Mentona Moser

³ Asuin itse Sveitsissä 13 vuotta ja työskentelin monilla eri sosiaalialan kentillä ja sosiaalialan koulutustehtävissä. Sain tehdä yhteistyötä myös saksalaisten eri sosiaalialan työ- ja koulutusorganisaatioiden kanssa. Tässä artikkelissa osa tiedoista pohjautuu siis myös käytännön kokemuksiin.

alkoivat kehittää siellä toteutettuja vapaaehtoistyön kursseja ammatillisen koulutuksen suuntaan. ”Züriche Kurse zur Einführung in weibliche Hilfstätigkeit für soziale Aufgaben” alkoivat 1908. Kaksivuotiseksi koulutus laajeni vuonna 1920 (Steiger 2008). Itävallassa kehitys kulki samoja polkuja. Siellä ensimmäinen sosiaalialan ammatillinen oppilaitos perustettiin Wieniin vuonna 1912 Ilse Arlt’n toimesta. Alice Salomon ja Ilse Arlt olivat molemmat väitelleitä kansantaloustieteilijöitä. He pyrkivät myös kehittämään sosiaalialantyyön teoriaa ja olivat aktiivisia kirjoittajia. (ks. Pantuceck & Maiss 2009; Alice Salomon Archiv 2008). Heidän näkemyksensä mukaan sosiaalialan työn tuli pohjata sosiaalipolitiikkaan.

”Karitatiivinen työ auttaa yksilöitä, sosiaalinen apu koko vähäosaista luokkaa. Se (sosiaalipoliittinen lähestymistapa) edellyttää yksilöiden asettumista kokonaisuuksien taakse. Siksi (yhteiskuntamme) tarvitsee auttamistyötä, joka laajenee sosiaalipolitiikaksi”.

Heidän näkemystensä mukaan sosiaalialan koulutusta ohjaavia periaatteita olivat moniammatillisuus, tutkimus, teorian ja käytännön yhdistäminen ja kansainvälinen orientaatio, sekä selkeä näky yhteiskuntatieteistä ja sosiaalipolitiikasta sosiaalialan työn lähtökohtana (Salomon 1912/2000, 243).

Zürichissä ammatillinen viitekehys rakentui painotetummin psykososiaalisesta viitekehuksesta käsin. Yhteiskunnallinen orientaatio ja tutkimus jäivät koulutuksessa enemmän taka-alalle. Syynä oli ainakin osaksi koulutuspolitiikka ja naisen yleinen asema Sveitsissä. (Steiger 2008.)

Kaikkiin saksankielisiin maihin perustettiin pioneerioppilaitosten jälkeen useampia sosiaalialan oppilaitoksia. Suurin osa niistä liittyi myös 1929 perustettuun kansainväliseen sosiaalialan koulutusta antavien oppilaitosten liittoon, International Association of Schools of Social Work (IASSW).

Kaikki kolme maansa ensimmäistä sosiaalialan oppilaitosta jatkavat yhä toimintaansa, vain nimet ovat aikojen saatossa vaihtuneet ja kouluista on tullut ammattikorkeakouluja: Berliinissä Alice Salomon Hochschule, Zürichissä Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaften SozialeArbeit ja Itävallassa Fachhochschule Wien. Tarkasteltaessa varsinkin Berliinin ja Wienin korkeakoulujen sosiaalialan opetussuunnitelmia huomio kiinnittyy siihen, että ne ovat säilyttäneet alkuaikojensa viitekehyksellisen orientaation. Opetus on yhä vahvasti yhteiskuntatieteisiin sitoutunutta ja niissä korostuvat jo sata vuotta vallinneet periaatteet moniammatillisuudesta, tutkimuksen, teorian ja käytännön yhdistämisestä ja kansainvälisyydestä.

Koulutuksen aloittamista ja koulujen perustamista vahvasti leimannut suuntautuminen naisten ammatilliseen koulutukseen merkitsi alkuaikoina tietoista miesten sulkemista sosiaalialan koulutuksen ulkopuolelle. Tästä periaatteesta on nyttemmin luovuttu, Berliinissä vuonna 1952 (ks. Feustel n.d.), Zürichissä vuonna 1949 (ks. Steiger 2008). Tarkkaa vuotta miesten pää-

systä opiskelemaan sosiaalialan työtä Itävallassa ei löytynyt, mutta se näyttäisi ajoittuvan 1940 ja 1950 -lukujen vaihteeseen.

2.3.2 Sosiaalialan työn organisoituminen saksankielisellä alueella

Saksan sosiaalihuolto organisoituu monituottajamallin mukaisesti. Sosiaalipalveluja tarjoavat kunnalliset ja kirkolliset julkiset palvelun tuottajat, mutta myös erilaiset säätiöt, yhdistykset ja järjestöt, joissa toimijoina ovat sekä ammattipätevyyden omaavat henkilöt että vapaaehtoistyöntekijät. Tyypillistä on eritahojen välinen yhteistyö. Kunnalliset, valtiolliset ja kirkolliset organisaatiot vastaavat lakisääteisen sosiaalialan työn organisoinnista, mutta toteuttajana voivat olla muutkin organisaatiot (ks. Röttgers 2009).

Sveitsin sosiaalihuollossa näkyvät federalismin ja suoran demokratian sekä subsidiariteettiperiaatteiden vaikutus. Käytännöt ja jopa lainsäädäntö voivat olla erilaisia eri kantoneissa. Suurin osa sosiaalialalla tehtävästä työstä tehdään järjestöjen, säätiöiden, kirkon tai itseapujärjestöjen toimesta (Kühne 1995, 33 ff). Itävallan sosiaalihuollon organisoituminen taas muistuttaa monessa suhteessa pohjoismaista mallia. Palveluiden tuottajana ja rahoittajana on useimmiten kunnallinen tai valtiollinen taho. (Wilfing 1995, 25 ff.)

Saksassa monet lakisääteisen sosiaalityön ulkopuoliset sosiaalialan toimijat saavat rahoituksensa ja toiminnallisen tukensa eri organisaatioilta kuten kirkolta, yksityisiltä säätiöiltä tai rahastoilta, kunnilta tai liittovaltiolta tai niin kuin useimmiten jollakin yhdistelmällä näitä. Tällöin kyseistä toimintaa ohjaavat sen sisällä määritetyt toimintasäännöt, mikä mahdollistaa pitkällekin toimivan autonomian. Tyypillistä on, että sosiaalialan työkentässä syntyy tarve jollekin toiminnalle ja joukko toimijoita lähtee kehittämään konseptia ja etsimään sille rahoitusta eri organisaatioista. Toiminta kiinnitetään hallinnoinnin tasolla johonkin olemassa olevaan sosiaalialan organisaatioon, mutta toiminnan tasolla sille jää oikeus itse määrittää työnsä toimintalinjat. Tällainen organisoituminen näkyy pieninä projekteina (jotka saattavat olla toiminnassa 10–20 vuotta), joissa toteutetaan ja kehitetään työntekijöiden näkemyksen mukaista asiakastyötä. Esimerkiksi Hampurissa poikaprostituoitujen päivätoimintakeskus ja siihen liittyvä asuntolatoiminta tai Altonassa jo 30 vuotta toiminut sosiokulttuurinen keskus ovat projekteja, jotka saavat rahoituksensa osittain kirkolta, osittain kaupungilta ja muutamalta säätiöltä. Berliinissä vastaavia organisaatioita on paljon, osa niistä on peräisin Länsi-Berliinin ajoilta, jolloin kaupunkiin syntyi paljon vaihtoehtoisia sosiaalialan toimipisteitä.

Sveitsissä monet sosiaalialan toiminnat on ”ulkoistettu” erilaisille järjestöille ja/tai säätiöille. Subsidiariteettiperiaatteen mukaisessa rakenteessa esimerkiksi vanhusten hoito perheen ulkopuolella kanavoituu ensisijaisesti yksityisten toimijoiden kautta. Vuonna 1917 perustettu Pro Senectute -

säätiö on johtava vanhustyön organisaatio Sveitsissä. Sen toiminta korvaa suurelta osin kunnallisen vanhustalouden. Lisäksi sosiaalialan kentällä on paljon pieniä ”yhden asian” toimijoita. Esimerkkeinä näistä Zürichistä sosiaalialan opiskelijoiden projektitoimintaa aloittavat yhä toimivat toimipaikat: naistentalo, lasten ja nuorten turvakoti, hyväksikäytettyjen tyttöjen koti, joiden rahoitus tulee niitä varten perustettujen säätiöiden välityksellä yksityisiltä yhteisöiltä tai henkilöiltä. Joskin rakenne vaikuttaa pohjoismaista katsottuna monimutkaiselta ja hajanaiselta, se kokemukseni mukaan toisaalta mahdollistaa nopeat innovaatiot ja antaa mahdollisuuden toteuttaa nopealla aikataululla uusia työmuotoja toteuttavia konsepteja.

Saksassa ja Sveitsissä sosiokulttuurisella työllä yhdyskuntatyön muotona ja kaupunginosatyössä on melko pitkä perinne. Kaupunginosien sosiokulttuuristen keskusten toiminta juontaa 1970-luvulle, jolloin kriittisen sosiaalialan työn piirissä pyrittiin rakentamaan foorumeita, joilla kansalaisten ääni tulisi kuulluksi. Monet sosiaalialalla toimivat organisaatiot niin Saksassa kuin Sveitsissäkin rekrytoivat ammattilaisten rinnalle myös kouluttamattomia vapaaehtoistyöntekijöitä. Useissa organisaatioissa on vapaaehtoistyön koordinaattori, joka ohjaa vapaaehtoisten työpanosta niihin toimintoihin, joissa sitä eniten tarvitaan.

Tällainen monitoimisuusmallin mukainen sosiaalialan organisoituminen tarkoittaa haastetta sekä työn tekijöille että koulutukselle. Koulutuksen on varmistettava, että tulevat työntekijät saavat riittävät valmiudet tarkastella kriittisesti yhteiskuntaa ja sen muutoksia, näkemään ja aistimaan ympärillään syntyvät sosiaaliset ongelmat ja -tarpeet ja kehittämään tarvetta vastaavaa toimintaa.

2.3.3 Sosiaalialan korkeakoulutus pääpiirteittäin

Vertailuun tässä artikkelissa on saksankielisen alueen sosiaalialan ammattikorkeakouluista valittu edellä mainitut Alice Salomon Hochschule (ASH) Saksasta ja Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaften (ZHAW) Sveitsistä niiden historiallisen merkityksen vuoksi. Lisäksi kummastakin maista on valittu toinen ammattikorkeakoulu satunnaisesti. Nämä ovat Hochschule für Angewandte Wissenschaften Hamburg (HAW Hamburg) Saksasta ja Hochschule Luzern (HSL) Sveitsistä. Itävallasta valittiin mukaan Fachhochschule St. Pölten. Tarkoituksena oli myös tarkastella FHS Wienin koulutusta, mutta se jäi viimevaiheessa pois aikarajoituksen vuoksi. Kaikki muut korkeakoulut ovat monialaisia paitsi ASH-Berlin, jossa opetetaan vain sosiaalialan työtä.

Sekä Saksa, Itävalta kuin myös Sveitsi ovat liittotasavaltoja. Tämä merkitsee sitä, koulutukset eri osavaltiossa saattavat ja usein eroavatkin joissain käytänteissä toisistaan. Ei oikeastaan voida puhua selkeästi koko maan tilanteesta. Bolognan prosessi on kuitenkin yhtenäistänyt koulutuksia

ja antanut niille yhtenäisen rakenteen kaikkien liittovaltioiden koko alueella. Yllä mainittu seikka on kuitenkin hyvä huomioida myös silloin, kun puhutaan sosiaalialan työstä ja siinä vaadittavista pätevyyksistä. Esimerkiksi ASH-Berlin ilmoittaa tutkintosäännössään, että siellä suoritettu sosiaalityöntekijän tutkinto antaa virkapätevyyden Berliinin osavaltion alueella. (Amtliches Mitteilungsblatt 1996.) Muissa osavaltioissa pätevyys voidaan myöntää (ja useimmiten myönnetäänkin) anomuksesta. Samalla tavoin muissa liittovaltioissa suoritettut tutkinnot pätevöittävät suoraan sen osavaltion virkoihin, joissa tutkinto on suoritettu, muualla se täytyy vahvistuttaa. Sveitsissä tilanne on sama. Saksalaisen yleissanonnan mukaan tutkinnon antama virkapätevyys ”riippuu kantonista”. Itävallassa pätevyys on kuitenkin maan kattava.

Saksassa ammattikorkeakoululla instituutiona on jo pitkä historia. Saksalaisissa ammattikorkeakoulujen tehtävänä on alusta lähtien ollut myös tutkimus. Päätoimisten opettajien, joilta on edellytetty tohtorintutkintoa ja ainakin 3–5 vuoden ammatillista toimintaa, tehtäviin on oleellisena osana aina kuulunut tutkimus. Tämän tutkimusresurssin myötä saksalaisiin ammattikorkeakouluihin on syntynyt vahva käytännön tutkimustraditio. Esimerkiksi vuonna 1998 noin 2/3 sosiaalialan tutkimuksista ja käytäntöjen kehittämistä tehtiin ammattikorkeakoulujen piirissä. (Labonté-Roset 1998.)

Sveitsissä ja Itävallassa ammattikorkeakoulut on perustettu vasta vuosituhannen vaihteen aikoihin. Ne ovat molemmissa maissa hallinnollisesti laajoja monien eri ”vanhojen” oppilaitosten yhteenliittymiä, joilla on kampuksia eri osissa aluetta. Sveitsissä kullakin kantonilla on oma ammattikorkeakouluorganisaationsa, joihin on yhdistetty alueen entiset korkeampaa ammattiopetusta antaneet oppilaitokset. Nimityksenä käytetään joko Hochschule tai Hochschule für Angewandte Wissenschaften. Joidenkin ammattikorkeakoulujen yhteydessä on myös tutkimuskeskus, jossa toimii tutkijoita opetushenkilöstön rinnalla.

Itävallassa jokaisessa osavaltiossa on yksi ammattikorkeakouluorganisaatio, johon kuuluu opetusyksiköitä osavaltion alueelta. Sosiaalityöntekijät näkevät koulutuksen siirtymisen korkeakouluihin (aiemman opistotason sijaan) merkitsevän myös profession arvon nousua. Joidenkin korkeakoulujen yhteydessä toimii itsenäisiä tutkimuslaitoksia, joiden toiminta kuitenkin liittyy kiinteästi koulutukseen ja sen kehittämiseen. Esimerkkinä näistä on St. Pölten ja sen yhteydessä toimiva sosiaalialan tutkimus- ja kehittämiskeskus Ilse Arlt Institut.

Yhteistä kaikissa kolmessa maassa on, että sosiaalialan bachelor -tason tutkinto antaa sosiaalityöntekijän ja/tai sosiaalipedagogin pätevyys. Ennen Bolognan prosessin mukaiseen 3 + 2 vuotta -malliin siirtymistä useimmissa korkeakouluissa koulutuksen kesto oli 3-3½ vuotta ja siinä saavutettu tutkinto oli nimeltään Diplomierte Sozialarbeits-

rin/Diplomierte Sozialpädagogin. Sveitsissä diplomin korvasi kantonaalinen patentti.

Taulukossa 5. on koottu yhteen tarkasteluun valittujen korkeakoulujen tarjoamat sosiaalialan koulutusohjelmat, niiden kesto vuosissa ja opintopistein sekä harjoitteluajat tunteina. Lisäksi taulukosta ilmenee opintopisteelle ilmoitettu laskennallinen tuntimäärä. Kuten taulukosta voin nähdä, on yhden opintopisteen laskennallinen tuntimäärä Sveitsin ja Saksan korkeakouluissa 30 eli noin 3 tuntia laajempi kuin ECTS järjestelmän 27 tuntia. Tämä tarkoittaa esimerkiksi 210 op:n opinnoissa opiskelijalle laskennallisesti noin 630 tuntia laajempia opintoja kuin Suomessa. Toisaalta on myös huomattava, että Itävallassa yhden opintopisteen laskennallinen tuntimäärä onkin vain 25.

Taulukko 5. Sosiaalialan bachelor -tason koulutusohjelmat vertailukorkeakouluissa.

Korkeakoulu	Bachelor -tason ohjelma	Ammattinimike	Kesto vuosina	Laajuus op/h per 1 op	Harjoittelu tunteina
ASH Berlin	Bachelor SozialeArbeit	Sozialarbeiter/in	3,5	210/30	(esiharjoittelu) 480 + 720 + projekti n. 300
HAW Hamburg	Bachelor SozialeArbeit	Sozialarbeiter/in	3,5	210/30	(esiharjoittelu) 240+150+720 lisäksi käytäntöpäiviä
ZHAW Zürich	Bachelor SozialeArbeit	Sozialarbeiter/in	3	180/30	Yksi lukuvuosi (60 op) 900 + 600 lisäksi erilaisia projekteja
Hochschule Luzern	Bachelor SozialeArbeit	Sozialarbeiter/in Soziokulturelle Animator/in	3	180/30	36 op 900+180
St. Pölten	Bachelor SozialeArbeit	Sozialarbeiter/in	3	180/25	1. lukuvuosi 7 op 2. lukuvuosi 18 op 3. lukuvuosi Projekt

2.3.4 Koulutusohjelmaesimerkit Saksasta

Taulukossa 6. on vertailtu Saksan esimerkkikorkeakoulujen opetussuunnitelmia kandidaattitason sosiaalialan koulutuksessa. Lähteenä on käytetty opetussuunnitelmia (Studieninhalte ASH-Berlin n.d.; Modulhandbuch HAW-Hamburg n.d.).

Taulukko 6. Saksan esimerkkikorkeakoulujen kandidaattitason sosiaalialan koulutuksen opetussuunnitelmat.

Lukuvuosi	HAW Hamburg	ASH Berlin
	Bachelor Soziale Arbeit (210 op)	Bachelor SozialeArbeit (210 op)
1.	<ul style="list-style-type: none"> o Johdatus sosiaalialan työhön (8 op) o Talous, politiikka, yhteiskunta o Johdatus opintoihin (4 op) o Sosiaalioikeus (6 op) o Sosiaalialan sosiologinen, kasvatustieteellinen ja psykologinen perusta (6 op) o Sosiaalialantyön teoriat ja perusorientaatiot (6 op) o Kommunikaatio ja ohjaus (6 op) o Johdatus harjoitteluun ja syventäviin opintoihin (3/6 op, osa a.) o Johdatus sosiaalialan tutkimusmenetelmiin (6 op) o Sosiaalioikeus (6 op) o Elämänkulun monitieteinen tarkastelu: lapsuus, nuoruus, perhe. 	<ul style="list-style-type: none"> o Johdatus opintoihin ja mentoointiin (5 op) o Johdatus sosiaalialan historiaan ja teoriaan (5 op) o Sosiaalialan työkentät, asiakasryhmät ja organisaatiot (15 op) o Johdatus sosiaalialan oikeudellisiin perusteisiin (4 op) o Yhteiskunta, terveys ja sosiaalialan työ (15 op) o Kulttuuri, estetiikka ja media sosiaalialan työssä (10 op) o Sosiaalialan työn toimintatavat, metodit ja itsereflektio (5 op).
2.	<ul style="list-style-type: none"> o Ammatillinen toiminta: konseptit ja toimintamallit (6 op) o Johdatus luovaan toimintaan sosiaalialan työssä (6 op) o Johdatus harjoitteluun ja syventäviin opintoihin (6 op) o Johdatus sosiaalialan tutkimusmenetelmiin (6 op) o Sosiaalialan tieteelliset ja 	<ul style="list-style-type: none"> o Sosiaalialan tutkimusmenetelmät (10 op) o Sosiaalialan kasvatustieteelliset lähtökohdat (5 op) o Sosiaalialan psykologiset lähtökohdat (5 op) o Diversity Studies (5 op) o Sosiaaliala ja lainsäädäntö (20

	<ul style="list-style-type: none"> filosofiset lähtökohdat (3 op) o Sosiaalialan terveystieteelliset lähtökohdat (3 op) o Elämänkulun monitieteinen tarkastelu: Aikuisikä ja vanhuus (6 op) o Ammatillinen toiminta: sosiaalityö ja politiikka (6 op) o Kulttuuri estetiikka ja media: (6 op) o Orientaatio harjoitteluun (12 op) o Lainsäädäntö (6 op tai 3 op). 	<ul style="list-style-type: none"> op) o Psykososiaalinen ohjaus (5 op) o Projekti 1. (10 op) o Ammattienglanti (5 op).
3.	<ul style="list-style-type: none"> o Harjoittelu (30 op) o Sosiaalialantyon moninaisuus ja erilaisuus: Gender ja Migraatio (6 op) o Sosiaalipolitiikan ja sosiaalialan nykytila, tulevaisuus ja kansainvälisyys (9 op) o Sosiaalialan tutkimusmenetelmien syventävät opinnot (6 op) o Sosiaalitalous: Sosiaalialan työn ekonomia/social management (6 op) o Psykologia ja Sosiaalitieteet (12 op, jatkuu 4. vuonna). 	<ul style="list-style-type: none"> o Projekti 1. (5/10 op, jatkuu) o Harjoittelu (25 op) o Sosiaalialan työn teoriat ja metodit (10 op) o Sosiaalialan etiikka (5 op) o Sosiaalialan työn organisaatiot, management ja talous (5 op) o Syventävät opinnot (5/10 op, valitaan harjoittelupaikan mukaan) o Projekti 2. (5/10 op) o Sosiaalialan eurooppalaisuus ja kansainvälisyys (5 op).
4.	<ul style="list-style-type: none"> o Moniammatillinen työ (6 op) o BA-työpaja ja opinnäytetyö (15 op). 	<ul style="list-style-type: none"> o Syventävät opinnot (5/10 op) o Projekti 2. (5 op) o Vapaasti valittavat (5 op) o Opinnäytetyö ja loppuentit (10 op).
Valinnaisuus	Opiskelija valitsee harjoitteluun painopistealueen ja suorittaa siihen liittyvät syventävät opinnot.	Opiskelija valitsee harjoitteluun painopistealueen ja suorittaa siihen liittyvät syventävät opinnot. Lisäksi (5 op) täysin vapaasti valittavia.
Erityistä huomiota	Normaalien pääsyaatimusten lisäksi 6 viikkoa esiharjoittelua korkeakoulun hyväksymässä sosiaalialan toimipisteessä.	Normaalien pääsyaatimusten lisäksi 12 viikkoa esiharjoittelua korkeakoulun hyväksymässä sosiaalialan toimipisteessä.

Sekä ASH-Berliinissä että HAW-Hampurin opetussuunnitelmissa korostuu vahva ja yhteiskuntatieteellinen orientaatio. Koulutukset ovat generalistisia, yleisesti sosiaalialalle suuntaavia. Opiskelijat rakentavat harjoittelujen kautta itselleen orientoivan profiilin ja syventävät tietojaan sen suuntaisesti. Tällaiset syventävät opinnot ovat niin kutsuttuja pakollisia valinnaisia. Berliinissä opiskelija voi valita painopistealueekseen lastensuojelun, sosiaalisen kulttuuri- ja sivistystyön, kriminaalihuollon, terveydenhuollon sosiaalityön, köyhien, työttömien ja asunnottomien kanssa tehtävän sosiaalityön, ”gender” ja ”queer” -painotteisen sosiaalityön, monikulttuurisen sosiaalityön tai sosiaaligerontologian. Hampurissa valittavat painopistealueet ovat terveys, terveyden edistäminen ja kuntoutus, marginaaliryhmät, syrjäytymisen edistäminen ja osallisuus, lapset, nuoret ja perheet sekä kulttuuri-, sivistys- ja yhdyskuntatyö. Molemmissa korkeakouluissa tutkimusmenetelmien osuus on laaja. Niissä korostuvat sosiaalialan työn tutkimukselliset lähtökohdat sekä käytännön työssä että työn kehittämisen välineenä. Menetelmiä opiskellaan niin luennoilla kuin käytäntöön soveltaen erilaisissa projekteissa. Varsinaisia harjoitteluja molemmissa on vain yksi, ja se kestää kokonaisen lukukauden. Opiskelijoiden lopputyön aihe nousee harjoittelusta. Harjoitteluja ei arvioida numeraalisesti. Opiskelijat tekevät harjoittelun jälkeen kirjallisen työn, jolla he osittavat osaamisensa teorian ja käytännön yhdistämisestä. Vain tämä työ arvioidaan. Eri opintokokonaisuuksiin liittyvät tentit voivat olla joko suullisia tai kirjallisia. ASH-Berliinissä on myös opinnot päättävä loppuentti.

Molemmissa oppilaitoksissa on myös master -tason koulutusta, joka suuntautuu tutkimukseen tai hallintoon tai jollekin vaativalle erityisalalle.

Taulukko 7. Saksan esimerkkikorkeakoulujen master -tason koulutuksia sosiaalityön alalla.

HAW Hamburg	ASH Berlin
<p>Pääsyaatimuksena bachelor -tason tutkinto (hyvin arvosanoin) ja halu kehittää työtä, laajentaa teoreettista näkökulmaa ja syventää tutkimuksellista otetta.</p> <p>Hyväksi luetaan myös:</p> <ul style="list-style-type: none"> o vähintään vuoden kestänyt koulutus-, sosiaalipoliittinen tai yhteiskunnallinen poliittinen toiminta o työkokemus, jossa hakija on osallistunut tutkimus- ja kehittämistoimintaan tai tutkimustyö o vähintään 6 kuukauden työskentely sosiaalialalla jossakin muussa maassa (HAW-Hamburg Modulhandbuch für Masterstudien gänge 2007.). 	<p>Ylempään tutkintoon johtavaa koulutusta:</p> <ul style="list-style-type: none"> o Sosiaalityön ja -pedagogiikan käytäntötutkimus o Johtaminen ja laatutyö terveydenhuollossa o Biografinen ja luova kirjoittaminen o Kliininen sosiaalityö (yhteistyössä Coburgin ammattikorkeakoulun kanssa) o Sosiaalimanegment (yhteistyössä AWO akademi Berlinen kanssa) o Sosiaalityö ihmisoikeustyönä (Yhteistyössä Zentrum für post gradualers-tudien der Sozialarbeit kanssa = keskuksessa osallisena useita berliiniläisiä ammattikorkeakouluja) o Venäläis-saksalainen kaksois- MA-tutkinto (yhteistyössä Moskovan humanistisen yliopiston kanssa) o Comprative European Social Studies yhteistyössä Hogeschool Zuyd Maastrichin kanssa (Postgradual-konsekutive und -weiterbildende Masterstudiengänge der ASH n.d.).

Sosiaalialaa voi Saksassa opiskella myös yliopistoissa. Essenin, Kasselin ja Siegenin yliopistoissa voi suorittaa sosiaalialan bachelor -tason tutkinnon ja saada sosiaalityöntekijän pätevyyden. Yliopisto-opinnot ovat sisällöltään hyvin samankaltaiset kuin ammattikorkeakouluissa. Opinnot eroavat lähinnä siinä, että ammattikorkeakouluissa painotus on teorian ja käytännön yhdistämisessä ja pitkissä harjoitteluissa, kun taas yliopistoissa korostuvat tutkimus ja teoreettiset opinnot harjoittelujen jäädessä lyhyemmiksi. Esimerkiksi Essenissä opintoihin sisältyy kaksi harjoittelua, ensimmäinen 30 ja toinen 45 päivää (ks. Uni de 2010).

2.3.5 Koulutusohjelmaesimerkit Sveitsistä

Taulukkoon 8. on koottu sveitsiläisten esimerkeiksi valittujen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan tutkintoihin johtavien opintojen sisällöt. Lähteenä seuraavassa on käytetty korkeakoulujen opintosuunnitelmia (Studienführer ZHAW-Zürich n.d.; Hslu Studienaufbau n.d.).

Taulukko 8. Sveitsin esimerkkikoulujen bachelor -tason opetusuunnitelmat.

Lukuvuosi	ZHAW Zürich	Hochschule Luzern
	Fachkraft der Sozialarbeit (Sozialarbeiter/Sozialpädagoge)/180 op	Fachkraft der Sozialarbeit (Sozialarbeiter/Soziokultureller Animator) 180 op
1.	<ul style="list-style-type: none"> o Johdatus sosiaalialan työhön (15 op) o Ihminen ja sosiaaliset rakenteet (15 op) o Sosiaalialan normatiiviset ja kommunikatiiviset lähtökohdat (15 op) o Sosiaaliset ongelmat (15 op). 	<ul style="list-style-type: none"> o Oppimisprosessit ja tiedollinen integraatio (4 op) o Perusopinnot (42 op: sekä sosiaalityön että sosiokulttuurisen työn opiskelijoille yhteiset) o Johdanto suuntaaviin opintoihin (6 op); Opiskeilija valitsee suuntaaviksi opinnoiksi joko sosiaalityön tai sosiokulttuurisen innostamisen o Vapaasti valittavia opintoja (4 op).
2.	<p>Harjoittelu (60 op)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Yksilöiden perheiden ja ryhmien kanssa tehtävä sosiaalialantyy (48 tuntia) o Työn ohjaus (200 tuntia) o Harjoittelu 1. (600 tuntia) o Harjoittelu 2. (900 tuntia). 	<ul style="list-style-type: none"> o Oppimisprosessit ja tiedollinen integraatio (4 op, portfoliotyöskentely jatkuu) o Harjoittelu (30 op) <p>Suuntaavat opinnot (20 op)</p> <ul style="list-style-type: none"> o A. Sosiaalityö o B. Sosiokulttuurinen innostaminen o Vapaavalintaiset pakolliset suuntautumisvaihtoehdot (6 op) o Vapaasti valittavat (4 op).
3.	<ul style="list-style-type: none"> o Sosiaalialantyy eri toimintaympäristöissä (15 op) <p>Sosiaalialan johtaminen ja ammatillisuus (15 op)</p> <ul style="list-style-type: none"> o A. Johdatus hallintoon ja johtamiseen (15 op) <p>Seminaarit (15 op)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Tarjolla 72 seminaaria, joista opiskelija valitsee 	<ul style="list-style-type: none"> o Oppimisprosessit ja tiedollinen integraatio (4 op) o Projekti (6 op, harjoittelu sosiaalityössä tai sosiokulttuurisessa työssä) o Vapaavalintaiset pakolliset (16 op, suuntautumisen mukaan)

	<p>10/a'1,5 op Päätösmoduuli (15 op)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Oppinäytetyö (14 op) o Suullinen tentti aiheena opinäytetyö (1 op). 	<ul style="list-style-type: none"> o Vapaaehtoiset pakolliset (6 op, Asiakasryhmiin profiloituminen molemmille suuntaaville samoja) o Moniammatilliset opinnot (3 op) o Sosiaalialan hallinto ja johtaminen (6 op) o Vapaaehtoiset pakolliset (4 op) o Oppinäytetyö (15 op).
Valinnaisuus	<p>Ei varsinaisia valinnaisia opintoja. Syventyminen tapahtuu harjoittelun kautta ja seminaari valinnoissa.</p>	<p>Kaksi suuntautumisvaihtoehtoa 12 op vapaasti valittavia, jotka kuitenkin valitaan oman koulutusohjelman sisällä. Pakollisten valinnaisien 42 op kautta rakentuu ammattiprofiili.</p>
Erityistä huomioitavaa	<p>Päsyvaatimuksena vuoden työkokemus (täysipäiväistä työtä), josta 6 kk sosiaalialan työtä. Jos on osallistunut pääsykokeisiin, eikä tule hyväksytyksi voi seuraavan kerran hakea vasta kahden vuoden kuluttua. Opinnot voi suorittaa myös työn ohella, jolloin perusopinnot suoritetaan kahden vuoden aikana ja ammattiopinnot 2–3 vuodessa.</p>	<p>Päsyvaatimuksena vuoden työkokemus (täysipäiväistä työtä), josta 6 kk sosiaalialan työtä. Koko opintojen läpäisevinä teemoina/kompetensseina sukulaisuus ja moniammatillisuus. Kolme tapaa suorittaa opinnot: o Kokopäiväopinnot: kolme vuotta o Osa-aikaiset opinnot: 4,5–5 vuotta o Oppisopimustyyppiset ohjatut opinnot. Vaatimuksena vakinainen työ, jossa työaika vähintään 40 %.</p>
Master	<p>Yleinen sosiaalialan master -tason tutkinto yhdessä Berner Fachhochschulen, Fachhochschule Zentralschweiz/Luzernin ja Fachhochschule St. Galleninkanssa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> o Yleinen sosiaalialan master -tason tutkinto Berner Fachhochschulen, ZHAW Zürich'in ja Fachhochschule St. Gallen'in kanssa. o Master of Arts in International Community Development. o Master: Sosiaalialan ja sosiaalitalantö.

Sveitsiläiset alemmat sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnot ovat laajuudeltaan 180 op. Sosiaalityön koulutukset ovat generalistisia yleisesti sosiaalialalle suuntaavia. Opiskelija rakentaa molemmissa itselleen ammatillisen profiilin, harjoittelun ja pakollisten valinnaisten kautta. Zürichissä valittavia painopistealueita ovat lastensuojelu; kriminaalihuolto; sosiokulttuurinen ja yhdyskuntatyö; osallisuus ja ammatillinen ja sosiaalinen integraatio; terveys ja sairaus; vammaisuus; monikulttuurisuus, migraatio ja pakolaisuus. Luzernissa on kaksi selkeää suuntautumisvaihtoehtoa: sosiaalityö ja sosiokulttuurinen innostaminen. Niiden sisällä opiskelija rakentaa oman ammatillisen profiilin valitsemalla painopistealueen. Valittavana on lastensuojelu; migraatio; työttömät; nuorisotyö; vanhuus ja sukupolvet.

Molemmissa sveitsiläisissä korkeakouluissa opiskelijat osallistuvat koko opintojen ajan työnohjauksellisiin mentorointiryhmiin, joiden aiheena on ammatillinen kasvu. He myös työstävät vuosittain ammatillisen kasvun portfolioita.

Sveitsiläisissä koulutuksissa tutkimusmenetelmien osuus on melko vähäinen. Zürichissä menetelmäopintoja on ainakin kolmantena vuotena, Luzernissa ei löydy mainintaa pakollisten opintojen sisältä menetelmäopinnoista. Vapaasti valittavien listalla menetelmäopintoja on. Oletettavasti menetelmäopintoja on integroitu joihinkin kokonaisuuksiin, vaikka mainintaa opetussuunnitelmassa ei olekaan. Sosiaalialan tutkimus sveitsiläisissä ammattikorkeakouluissa tapahtuu erillisissä tutkimusyksiköissä, joiden projekteihin opiskelijat kyllä voivat osallistua. Sisällöllisesti opinnot ovat pitkälle samantyyppisiä kuin Saksassa (tai Suomessa).

Sosiaalityöntekijäksi Sveitsissä pätevytys ammattikorkeakoulun bachelor -tason tutkinnolla. Freiburgin yliopistossa voi opiskella sosiaalityöntekijäksi yhteiskuntatieteen opintojen yhteydessä. Ammatillisen pätevyyden saavuttaa kandidaatin tutkinnolla.

Molemmissa esimerkkiammattikorkeakouluissa voi suorittaa myös ylemmän ammattikorkeakoulu tutkinnon. Luzernissa koulutusohjelmia on jopa useampia. Sveitsiläisessä koulutusjärjestelmässä ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut voi 30 opintopisteen siltaopintojen jälkeen jatkaa yliopistolla tohtorin tutkintoon (ZHAW–Zürich Masterprofil n.d.).

2.3.6 Koulutusohjelmaesimerkki Itävallasta

Taulukkoon 9. on tiivistetty St. Pöltenin ammattikorkeakoulun sosiaalialan bachelor -tason koulutus (Studienangebot fhstp n.d.).

Taulukko 9. Itävallan esimerkkikorkeakoulun sosiaalialan kandidaattitason opetussuunnitelma. Lähde: Studieninhalte Fhstp (n.d.).

Korkeakoulu/Tutkinto/Laajuus	FH St. Pölten Sozialarbeiterin /180op
1. vuosi	<ul style="list-style-type: none"> o Johdatus opintoihin (8 op) o Toimintaympäristöt (8 op) o Ammatti-identiteetti (8,5 op) o Mentorointi ja työnohjaus (1 op) o Sosiaalialan työn metodinen perusta (13 op) o Sosiaalihalinto ja johtaminen (9 op) o Ammattienglanti (3 op) o Harjoittelu (7 op).
2. vuosi	<ul style="list-style-type: none"> o Terveys (10 op) o Toimintaympäristöt (6 op) o Käytäntö ja ammatillinen reflektointi (11 op) o Opinnäytetyö 1: Tapaustutkimus (8 op, harjoitteluun kytkeytyvä) o Mentorointi ja työnohjaus (2 op) o Ammattienglanti (2 op) o Sosiaalialan tutkimus (6 op) o Mikrososiaaliset menetelmät o Harjoittelu (18 op) o Kansainvälinen sosiaalityö (5 op, sis. opintomatkan).
3. vuosi	<ul style="list-style-type: none"> o Sosiaalialan työn interventiot ja niiden menetelmät (11 op) o Sosiaalityötiede (5 op) o Innovatiivinen sosiaalityö (13 op) o Sosiaalipolitiikka ja yhteiskunnallinen kehitys (10 op) o Gender- ja Diversity Studies (5 op) o Mentorointi ja työnohjaus (2 op) o Projekti (15 op, sis. tutkimusmenetelmäopintoja ja opinnäytetyö 2.).
VALINNAISUUS	Valinnaisuutta vain muutamissa kohdin, jossa tieto kohdennetaan valittuun asiakasryhmään.
ERITYISIÄ HUOMIOITTA	Pääsykokeissa sosiaalipolitiikan tentti Tutkinnon voi suorittaa myös oppisopimustyyppisesti, jolloin opiskeluaika n. 5 vuotta.
MASTER	<ul style="list-style-type: none"> o Yleinen sosiaalityö. Opiskelijat osallistuvat Ilse Arlt instituutin tutkimusprojekteihin. o Case Management.

FHS St. Pöltenin sosiaalialan opetusta leimaa vahva yhteiskuntatieteellinen ja tutkimuksellinen orientaatio. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että opintojen aikana tehdään opinnäytetyön lisäksi ”ensimmäinen opinnäytetyö”, joka on tapaustutkimus. Kuten saksalaisissa ja sveitsiläisissä koulutuksissa St. Pöltenissäkin opiskelija syventää tietämystään siihen asiakasryhmään/toimintakenttään, jossa hän suorittaa harjoittelunsa. Koulutuksessa kansainvälisyys ja kansainväliset verkostot ovat selkeästi näkyvissä jopa opintojaksotasolla; toisena vuonna opintoihin kuuluu Itävallan ulkopuolelle tehtävä opintomatka. Koulutuksessa kiinnitetään huomiota reflektiivisen työkäytännön oppimiseen. Opiskelijat osallistuvat koko opiskeluajan mentorointiryhmiin, jonka rinnalla on ammatillisen kasvun portfolioyöskentelyä. Koulutus on generalistinen sosiaalialan koulutus ja antaa sosiaalityöntekijän pätevyyden. Sosiaalipedagogin opinnot Itävallassa sisältävät syventävästi kasvatustieteiden opintoja ja ne kestävät sosiaalityöntekijän opintoja kauemmin.

2.3.7 Yhteenvetoa

Yhteistä saksankielisen kielialueen sosiaalialankoulutuksille näyttäisi tämän tarkastelun valossa olevan generalistinen koulutus. Sosiaalialaa tarkastellaan kokonaisuutena, jossa toimijoilta kaikilla alueilla vaaditaan tiettyä yleistä sosiaalialan osaamista. Eri asiakasryhmien kanssa työskentelyn vaatima erityisosaaminen on suhteellisen pieni osa sosiaalialan kokonaisuutta. Tämän erityisosaamisen opiskelijat hankkivat syventämällä opintojen aikana tietouttaan alueella, jossa he suorittavat harjoittelunsa. Tavoitteena koulutuksissa on vahvistaa sosiaalialan kaikilla osa-alueilla tarvittavaa yleistä ja yhteistä osaamista ja antaa opiskelijoille valmiudet myöhemmin työuran erivaiheissa hankkia kulloinkin tarvittavaa erityisosaamista. Kaikissa tarkastelun kohteina olevissa koulutuksissa ammatillisen reflektion, -kasvun ja oman osaamisen kehittämällä on keskeinen rooli. Koulutuksiin sisältyy mentorointi- ja/tai ammatillisen kasvunryhmätyöskentelyä koko opintojen ajan sekä portfolioyöskentelyä. Verrattuna suomalaiseen sosiaalialan koulutukseen saksankielisen alueen koulutukset näyttävät sisällöllisesti hyvin samansuuntaisilta. Suurimmat erot ovat painotuksissa sosiaalitalouteen, migraatioon ja sukupuolisensitiiviseen työhön, sekä lainsäädännön suuri osuus. Näiden osa-alueiden painotus Saksassa, Sveitsissä ja Itävallassa selittyy yhteiskunnallisista rakenteista ja oloista, joihin koulutuksen on vastattava. Niin Saksassa, Sveitsissä kuin myös Itävallassa ammattikorkeakoulussa suoritettu bachelor -tutkinto antaa sosiaalityöntekijän pätevyyden. Kaikissa maissa on mahdollista suorittaa tutkinto myös joissakin yliopistoissa, mutta silloinkin bachelor -tason tutkinto riittää sosiaalityöntekijän ammattipätevyyteen.

Lähteet

- Alice Salomon Archiv der ASH Berlin 2008. URL: <http://www.alice-salomon-archiv.de/start.html>
- Amtliches Mitteilungsblatt 1996. URL: <http://www.ash-berlin.eu>. Viitattu 20.11.2007.
- Feustel, A. n.d. Chronik der Alice Salomon Schule 1893–1971. URL: <http://www.alice-salomon-archiv.de/archiv/geschichte-schule.html>. Viitattu 15.09.2010
- Hslu Studienaufbau n.d. URL: <http://www.hslu.ch/sozialarbeit/s-ausbildung/s-bachelor-sozialarbeit/s-sozialarbeit-aufbau-studium>. Viitattu 10.09.2010.
- HAW-Hamburg Modulhandbuchfür 2007. URL: <http://www.sozarb.haw-hamburg.de/1882.html>. Viitattu 11.09.2010.
- Kühne, K. 1996. Soziale Arbeit in der Schweiz. Sozialmagazin 3/1996. Juventa. Weinheim.
- Labonté-Roset, Ch. 1998. Keskustelu AH-Berlinin rehtori 1994–2010 Christine Labonté-Roset'in kanssa 11.1998 Berliinissä.
- Modulhandbuch für MastersudiengängeHAW-Hamburg n.d. URL: <http://www.sozarb.haw-hamburg.de/sozpaed0.html#c3567>. Viitattu 19.08.2010.
- Pantuceck, P. & Maiss, M. 1997. Soziale Arbeit in Europa. Organisationsstrukturen und Arbeitsfelder im Vergleich. Juventa. Weinheim.
- Postgradual-konsekutive und -weiterbildende Masterstudiengänge der ASH n.d. URL: <http://www.ash-berlin.eu/index.php?id=80>. Viitattu 15.09.2010.
- Röttgers, B. 2009. SozialeArbeit. EineEinführung in die Geschichte URL: <http://www.sozialarbeit.net/2009/11/11/soziale-arbeit-eine-einfuehrung-in-die-geschichte/>
- Salomon, A.1908/1997. Zur Eröffnung der Sozialen Fauenschule . Teoksessa Salomon, A. Frauenemanzipation und soziale Verantwortung. Ausgewählte Schriften Band 1. Luchterhand Berliini.
- Salomon, A. 1912/2000. Von Charitas zur Sozialpolitik. Teoksessa Salomon A. Frauenemanzipation und soziale Verantwortung. Ausgewählte Schriften Band 2. Luchterhand Berliini.
- Soziale Arbeit (B.A.) 2010. URL: http://www.uni-due.de/studienangebote/studienangebote_06529.shtml
- Steiger, S. 2008. Drei Frauen etablieren die erste Fürsorgeausbildung der Schweiz. URL: www.sozialarbeit.zhaw.ch/de/sozialarbeit/ueber-uns/100-jahr-jubilaeum/chronologie/gruendung. Viitattu 08.09.2010.
- Studieninhalte ASH-Berlin n.d. URL: <http://www.ash-berlin.eu/uploads/media/Modulhandbuch-6.Auflage042010.pdf>. Viitattu 19.08.2010.
- Studieninhalte n.d. URL: <http://www.ash-berlin.eu/index.php?id=438>. Viitattu 10.09.2010.
- Studienangebot fhstp n.d. URL: <http://www.fhstp.ac.at/studienangebot/bachelor/so>. Viitattu 15.09.2010.
- Studieninhalte Fhstp n.d. URL: <http://www.fhstp.ac.at/studienangebot/bachelor/so>. Viitattu 31.9.2010.

Studienführer Zhaw Zürich n.d. URL:

http://www.sozialarbeit.zhaw.ch/fileadmin/user_upload/soziale_arbeit/Studium/Studienfuehrer_Soziale_Arbeit_0909.pdf. Viitattu 10.09.2010.

Uni de. Studentenportal 2010. URL: <http://uni.de/hochschulen-in-deutschland/search?city=Sozialarbeit&uni>. Viitattu 15.9. 2010.

Wilfing, H. 1995. Der Blicküber den Tellerrand. Österreich-sozial. Aspekte Sozialer Arbeit in Österreich. Sozialmagazin 1/1995.

ZHAW–Zürich Masterprofil n.d. URL:

<http://www.masterinsozialerarbeit.ch/promotion>. Viitattu 07.09.2010.

2.4 Sosiaalialan korkeakoulutus Brittein saarilla *Ulla-Maija Koivula*

2.4.1 Britannian ja Irlannin sosiaalialan koulutuksen yleispiirteet

Britannian ja Irlannin sosiaalihuollon keskeisiä piirteitä on monituottajamalli, "welfare mix", jossa sosiaalipalveluita tarjoavat julkiset ja yksityiset palvelutuottajat sekä erilaiset järjestöt. Jo 1980-luvulla alkanut yksityistämiskehitys leikkasi julkisia palveluja ja markkinoistuminen on johtanut siihen, että yksityiset yritykset vastaavat valtaosasta esimerkiksi ikääntyvien ja vammaisten hoiva- ja kotipalveluja sekä lasten päivähoitoa. Franchising -yrittäjäyys on astunut myös sosiaalipalvelujen kentälle ja yrityskonsernit yleistyvät. Toisaalta brittiläiseen hyvinvointimalliin kuuluvat myös aktiiviset järjestöt ja vapaaehtoisorganisaatiot sekä asiakas/potilasyhdistykset, jotka toimivat aktiivisesti sekä organisoimalla palveluja että advokaatiotyössä. Vapaaehtoistyöllä on yhä merkittävä rooli, samoin kuin erilaisilla hyväntekeväisyysjärjestöillä. Tuskin voi tehdä matkaa Englantiin tai Irlantiin ilman, että pyydetäisiin osallistumaan johonkin sosiaali- tai terveystalouteen liittyvään keräykseen tai kampanjaan.

Sosiaalialan työ jakaantuu sosiaalipalveluihin ja sosiaalityöhön. Sosiaalipalvelutyö, "social care work", on hoiva-, hoito- ja kuntouttavaa työtä erilaisissa toimintaympäristöissä. Koulutustaso vaihtelee ilman ammattikoulutusta olevasta korkeakoulutettuihin. Tyypillistä social care -ammateille on, että avustaviin tehtäviin voi lähteä ilman erityisiä ammattikoulutusvaatimuksia ja koulutautua työn myötä. Ammattinimikkeenä voi tällöin olla esimerkiksi care worker, social work assistant, family support worker, residential support worker. Vaativissa tehtävissä toimivilta (toiminnanjohtaja, vastaava ohjaaja, ryhmänohjaaja) vaaditaan kuitenkin alalle soveltuva koulutus. Sosiaalityöntekijä on sitä vastoin rekisteröity ammatti kaikkialla Brittein saarilla. Hyvinvointimallista johtuen sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu palveluohjauksellisia ja palvelukoordinaatio -tyyppisiä tehtäviä (care manager, case manager), joihin sisältyy myös palvelujen vaikuttavuuden ja kustannusten seuranta. Toisaalta sosiaalityöntekijä on myös asiakkaan asianajaja ja edunvalvoja monitahoisessa tuki- ja palveluverkostossa. Lakisääteiset tehtävät kriminaalihuollossa ja lastensuojelussa työllistävät myös sosiaalityöntekijöitä, joiden rooliin kuuluu, samoin kuin Suomessa, turvata sosiaalisten oikeuksien ja lasten oikeuksien toteutuminen.

Palvelurakenne heijastuu alan koulutukseen. Sosiaalityöntekijältä vaaditaan tiettyä, akkreditoitua sosiaalityön korkeakoulututkintoa, mutta social care -työhön voi lähteä tutustumaan ja tunnustelemaan alan sopivuutta myös ilman ammatillista koulutusta. Työkokemuksesta on hyötyä jatkossa koulutautuessa, sillä vapaaehtoistyö- tai työkokemuksesta alalla on hyötyä, kun pyrkii sosiaalityön opintoihin.

Sosiaalialan koulutusmahdollisuudet ovatkin monimuotoiset. Sosiaalityön korkeakoulutuksen voi suorittaa yliopistossa (university) tai korkeakoulussa (college of higher education) pää- tai osa-aikaisesti, avoimessa yliopistossa tai oppisopimustyypisesti. Koulutusjärjestelmä on joustava ja mahdollistaa ammattiuralla etenemisen ja kouluttautumisen myös aikuisiällä. Korkeakoulurakenteessa yliopistoja ja ammattikorkeakouluja (polytechnics) ei enää erotella, vaan ammattikorkeakoulut saivat yliopistotatuksen vuonna 1992 ja myöntävät samoja tutkintoja kuin yliopistotkin. Uusien yliopistojen eroa vanhoihin kuvataan englanninkielellä joskus termeillä ”teaching-led” ja ”research-led”, joka korostaa oppilaitosten tutkimus- tai opetuspainotteisuutta. Sosiaalityön koulutusta järjestetään kuitenkin sekä vanhoissa että uusissa yliopistoissa. Opetussuunnitelmien vertailussa jonkinlainen traditioero on havaittavissa vanhojen tiedepohjaisten yliopistojen ja uusien yliopistojen välillä. Jälkimmäisissä näyttäisi korostuvan enemmän käytäntölähtöisyys, käytäntöyhteistyö sekä interprofessionaalisuus sosiaali- ja terveystieteiden yhteisinä opetusmoduleina. Sitä vastoin ns. vanhat yliopistot panostavat enemmän tutkimukseen.

Seuraavassa tarkastellaan vain sosiaalityön korkeakoulutusta, joka antaa pätevyuden sosiaalityöntekijäksi. Sosiaalityön korkeakoulutus uudistettiin sekä Britanniassa että Irlannissa 2000-luvun alussa. Sosiaalityöntekijän pätevyys ja oikeus käyttää ammattinimikettä vaatii sosiaalityön bachelor -tason tai vaihtoehtoisesti master -tason koulutuksen. Master -tason koulutus ei ole sosiaalityön jatkokoulutusta, vaan väylä sosiaalityöstä kiinnostuneille jo jonkin muun soveltuvan bachelor -tason tutkinnon suorittaneille. Britannian hallintoalueilla (Englannissa, Skotlannissa, Walesissa ja Pohjois-Irlannissa) sekä Irlannissa on kussakin omat sosiaalihuollosta vastaavat organisaationsa, jotka määrittävät ja valvovat sosiaalityön koulutuksen laatua ja hyväksyvät sosiaalityön koulutusohjelmat. Suomeen verrattuna Britannian ja Irlannin sosiaalityön koulutus on tarkkaan säädely ja melkoisen yhdenmukainen alueesta riippumatta. Eroja on hieman koulutuksen pituudessa sekä harjoittelujen laajuudessa. Keskeiset koulutuksen osaamistavoitteet rakentuvat kuitenkin sosiaalityön yhdenmukaisesti määritellyille avaintehtäville.

2.4.2 Britannia: Ydintehtävien määrittely sosiaalityön korkeakoulutuksen pohjana

Britannian eri hallintoalueiden sosiaalihuollosta vastaavat neuvostot (Social Care Councils) aloittivat vuonna 2001 yhteistyössä sosiaalityön ydintehtävien, kompetenssien ja eettisten ohjeiden (”code of practice”) määrittelyn. Nämä muodostavat pohjan sekä sosiaalityön koulutusohjelman akkreditoinnille että sosiaalityöntekijöiden rekisteröinnille. Kunkin alueen sosiaalihuollosta vastaava neuvosto, Englannissa General Social Care Council

(GSCC), Skotlannissa Scottish Social Service Council (SSCC), Pohjois-Irlannissa Northern Ireland Social Care Council (NISCC) ja Walesissa Care Council For Wales (CCW) on vastuussa sosiaalityön korkeakoulutuksen ta-
sosta ja valvoo sitä sekä huolehtii sosiaalityöntekijöiden rekisteristä.

Uudenmuotoinen sosiaalityön bachelor -koulutus (Bachelor with honours) korkeakoulutus aloitettiin vuosien 2003–2004 aikana hallintoaluees-
ta riippuen. Koulutus korvasi aiemmat Diploma in Social Work ja Certificate in Social Work -koulutukset. Koulutusohjelman kompetenssit nostettiin
ammattitehtävälähtöisesti sosiaalityön kuudesta avaintehtävästä käsin. Tau-
lukkoon 10. on lyhyesti tiivistetty nämä avaintehtävät. Kukin pääotsikko on
suora lainaus englanninkielisestä dokumentista. Sen jälkeen alla oleva
suomenkielinen teksti on tiivistetty kunkin avaintehtävän tarkemmin määri-
tellyistä alakohdasta.

Taulukko 10. Sosiaalityön avaintehtävät Lähde: National Occupational
Standards for Social Work (2002).

<p>"Prepare for, and work with individuals, families, carers, groups and communities to assess their needs and circumstances"</p> <ul style="list-style-type: none"> o Olosuhde-, tilanne- ja tarvearviointi yhteistyössä asiakkaiden, perheiden, lähiyhteisön, hoivasta vastuussa olevien (carers) että eri ammattilaisten kanssa.
<p>"Plan, carry out, review and evaluate social work practice, with individuals, families, carers, groups, communities and other professionals"</p> <ul style="list-style-type: none"> o Sosiaalityön prosessin suunnittelu, toteutus ja arviointi yhdessä asiakkaiden, perheiden, lähiyhteisön, hoivasta vastuussa olevien ja muiden ammattilaisten kanssa. Ennaltaehkäisevä työ, ryhmätyö ja verkostotyö kuuluvat tähän avaintehtävään.
<p>"Support individuals to represent their needs, views and circumstances"</p> <ul style="list-style-type: none"> o Advokaatio- ja vaikuttamistyö. Asiakkaiden "asian ajo".
<p>"Manage risk to individuals, families, carers, groups, communities, self and colleagues"</p> <ul style="list-style-type: none"> o Riskien hallinta ja turvallisuuden takaaminen. Tämä koskee sekä asiakastyötä että omaa ja työyhteisön työturvallisuutta ja työssä jaksamista.
<p>"Manage and be accountable, with supervision and support, for your own social work practice within your organisation"</p> <ul style="list-style-type: none"> o Oman työn hallinta, laadun ja vaikuttavuuden arviointi. Yhteistyö moniammatillisessa ryhmässä ja verkostoissa. Lain ja hallinnollisten sääntöjen mukainen toiminta.
<p>"Demonstrate professional competence in social work"</p> <ul style="list-style-type: none"> o Sosiaalityön ammatillisen osaamisen ylläpito ja kehittäminen. Ammattieettinen toiminta. Tieto-aidon kehittäminen, ohjauksen hyödyntäminen ja ammatillinen tiimityö.

Avaintehtävien määrittely on identtinen, mutta koulutusta ohjaavissa standardeissa on pienehköjä eroja alueesta riippuen. Avaintehtävät ovat lähtökohta, jotka on opetussuunnitelmissa kuvattu tarkemmin niihin liittyvän tietopuolisen osaamisen (knowledge and understanding) ja taitojen (skills) ja käytännön toiminnan tasolla. Koulutusta järjestävät korkeakoulut määrittelevät opetussuunnitelmissaan, miten eri opetusmodulit tuottavat nämä avaintehtäviin liittyvät kompetenssit. Suomalaista korkeakoulujen arviointineuvostoa vastaava elin, QQA, julkaisi vuonna 2008 uutta sosiaalityön koulutusta koskevan benchmark -dokumentin, jossa osaamistavoitteet määritellään. Benchmark -dokumentti on tarkoitettu korkeakouluille koulutusohjelmien suunnittelua ja arviointia ohjaavaksi asiakirjaksi. (Subject benchmark statement ... 2008). Sosiaalityön korkeakoulutus määritellään soveltavaksi korkeakoulutukseksi, jossa käytännön opiskelussa on merkittävä ja keskeinen rooli. Benchmark -dokumentissa korostetaan myös työelämän edustajien, palveluja tuottavien organisaatioiden, eri ammattilaisten ja vapaaehtoistyösektorin että palveluiden käyttäjien kanssa tehtävää yhteistyötä koulutuksen aikana, sekä ohjelman suunnittelussa että sen toteutuksessa. (emt.). Taulukossa 11. on koottu benchmark -dokumentista sosiaalityön korkeakoulutuksen alueet tiivistetyssä muodossa.

Taulukko 11. Sosiaalityön korkeakoulutuksen ydinosamisalueet.

Tiedot (Knowledge and understanding)	Taidot (Skills)
Sosiaaliset ongelmat ja eriarvoisuutta tuottavat prosessit ja sosiaalityön ja palvelujen rooli	Ongelmanratkaisutaidot <ul style="list-style-type: none"> o kyky hankkia tietoa, analysoida ja syntetisoida sitä sekä kyvyn sen pohjalta suunnitella, toteuttaa ja arvioida toimintaa
Palvelujärjestelmä (service delivery context) <ul style="list-style-type: none"> o palvelujärjestelmä, sitä ohjaava lainsäädäntö ja standardit o palvelutuottajaverkosto ja ylisektorinen ja interprofessionaalinen yhteistyö o palvelujen laatu ja johtaminen 	Viestintätaidot
Arvot ja etiikka sosiaalityössä	Yhteistyötaidot
Sosiaalityön teoria ja sosiaalityön menetelmät	Itsensä kehittäminen
Sosiaalityön käytäntö <ul style="list-style-type: none"> o sosiaalityön toimintakentät o moniammatillinen työ o reflektio, evaluaatio, työn kehittäminen 	Tietotekninen osaaminen

Sosiaalialan AMK -tutkinon uusiin kompetensseihin verrattuna Britannian koulutuksessa näyttäytyvät samat ydinosaamisen alueet: eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen ja yhteiskuntaosaaminen. Erona on kuitenkin, että Britannian kompetensseissa johtamis- ja tutkimuksellinen kehittämisosaaminen eivät nouse pääotsikkotasolle, omiksi osaamisalueikseen. Miten tämä mahdollinen ero – ellei se ole vain osaamisen jäsennostavasta johtuva – näkyy opetus suunnitelmata-solla? Tähän palataan yksityiskohtaisemmassa opetus suunnitelmakohtaisessa tarkastelussa.

Seuraavassa kuvataan Britannian eri alueiden sosiaalityön korkeakou-lututkintorakennetta hieman tarkemmin.

2.4.3 Englanti: Kolmivuotinen perustutkinto ja ammatillinen jatko-koulutus

Englannissa sosiaalityön koulutus uudistettiin vuonna 2003. Sosiaalityöntekijän pätevyyden tuottaa kolmivuotinen bachelor -tason Social Work Degree tai vaihtoehtoisesti kaksivuotinen vastaava maisteriohjelma. Maisteri-tutkinnolla voi siis pätevoidyä sosiaalityöhön jonkun muun alan, esimerkiksi terveys- tai opetusalan kandidaattitutkinon jälkeen. Bachelor -tason tutkinto on sosiaalityöhön pätevoidttävä perustutkinto, eikä se tai maisteritason tutkinto anna välttämättä pätevoidttä vaativiin tehtäviin, joissa saatetaan edellyttää erityistason jatkokoulutusta. (PQ -ohjelmat; ks. Post qualifying framework 2009.)

Voidakseen toimia sosiaalityöntekijänä on Englannissa myös rekistereöidyttävä General Social Care Councilin (GSCC)⁴ ylläpitämään ammattirekisteriin. Ammattirekisteriin (Social Care Register) pääsyn edellytys on, että henkilöllä on vaadittava koulutus, ”hyvä luonne ja käytös” (good character and conduct) eikä terveyteen liittyviä esteitä ammatinharjoittami-seen. Rekisteröityminen on ollut pakollista vuodesta 2005 ja rekisteröityminen on uusittava kolmen vuoden väliajoin. Jo aiemmin mainitut sosiaali-palveluissa työskentelevät hoivatyöntekijät, ”care workers”, eivät Englan-nissa kuulu ammattirekisteriin. (ks. Registration rules 2008.)

Sosiaalityöhön pätevoidttävät koulutusohjelmat hyväksyy samoin GSCC, joka toimii eräänlaisena portinvartijana sosiaalityöntekijänä ammattiin.

⁴ The General Social Care Council (GSCC) on itsenäinen julkinen organisaatio, joka perustettiin vuonna 2000. Sen päätehtävät ovat sosiaalityön eettisten toimintaohjeiden (codes of practice) laatiminen ja levittäminen, sosiaalityöntekijöiden ja alan opiskelijoiden rekisterien ylläpito sekä sosiaalityön koulutusohjelmien hyväksyminen. Sosiaalityön koulutusten osalta GSCC:n roolina on sosiaalityön koulutusorganisaatioiden akkreditointi, koulutusohjelmien ja jatkokoulutusohjelmien hyväksyntä ja niiden vuosittainen monitorointi. Brittein saarien eri alueilla on kaikilla vastaavat neuvoston-sa, joilla on samankaltainen tehtävä.

Vuonna 2009 GSCC:n hyväksymiä sosiaalityön koulutusohjelmia oli yhteensä 279. Maisteritason koulutusohjelmia näistä oli 38 %. Tyypillistä sosiaalityön opiskelijoille on, että he ovat usein vanhempia kuin korkeakouluopiskelijat keskimäärin, yli 25-vuotiaiden osuus on 61 %. Samoin opiskelijoita on suhteessa enemmän eri etnisistä vähemmistöistä ja kuten Suomessa, myös Englannissa, sosiaalityö on naisten ammatti ja koulutusala, vain 13,6 % opiskelijoista oli miehiä. (Raising standards 2009, 5, 16–19.)

Sosiaalityön opiskelu on käytännöllistä. Uusien koulutusstandardien mukaan käytännön opiskelu eri muodoissaan muodostaa noin puolet opiskeluajasta. Harjoittelun määrä on vähintään 200 päivää ja se täytyy tehdä vähintään kahdessa eri toimipaikassa, kahden erilaisen asiakasryhmän kanssa ja sen täytyy sisältää myös sosiaalioikeudellisia toimia. Harjoittelujaksoa tulisi ohjata mieluiten käytännön opetuksen PQ -tutkinnon suorittanut rekisteröitynyt sosiaalityöntekijä. Käytännön opiskelu toteutuu useimmiten julkisissa sosiaalipalveluissa (yli 47 %) mutta myös järjestöissä (24 %). Sosiaalityön uudesta koulutuksesta tehdyssä arvioinnissa korostettiin erityisesti koulutusorganisaation ja työelämän edustajien yhteistoiminnan tärkeyttä ja käytännön opiskelun laatuun panostamista. (ks. emt., 31–33; Blewett & Tunstill 2008.)

Vuodesta 2003 kaikkiaan lähes 11 000 opiskelijaa on suorittanut uuden sosiaalityön tutkinnon ja heistä 89 % on rekisteröitynyt. Suurin osa on työllistynyt sosiaalityöhön tai -palveluihin ja työllistyminen on myös ollut nopeaa, valtaosa (67 %) valmistuneista on saanut työtä kuuden kuukauden sisällä valmistumisesta. (Raising standards 2009, 8, 56–57.) Valmistuminen ammattiin suorittamalla sosiaalityön tutkinto on kuitenkin vasta uran alku.

Uusi jatkokoulutusmalli, PQ, vuodesta 2006 lähtien, on korvannut vuosina 1991–2009 käytössä olleen Post-Qualifying Award -täydennyskoulutuksen. PQ ohjelma koostuu kolmesta tasosta: ”specialist” (esim. Hons degree), ”higher specialist” (Postgraduate diploma) ja ”advanced” (Masters). Jatkokoulutusohjelmia järjestetään viidessä erityisalueessa:

- o lapsi-, nuoriso- ja perhetyö,
- o hallinto- ja johtaminen,
- o käytännön opetus,
- o sosiaalityö mielenterveyspalveluissa ja
- o aikuissosiaalityö. (emt., 8, 58–59.)

Keskeistä näissä jatkokoulutuksissa on inter-professionaalisuus sekä palveluiden käyttäjien ja asiakkaiden osallisuus sekä koulutuksen suunnittelussa että opetuksessa. (emt., 59.)

Suosituimpia PQ -ohjelmia ovat olleet lapsi-, nuoriso- ja perhetyö (kolmasosa kursseista ja yli puolet osallistujista). Aikuissosiaalityön ja mie-

lenterveysalan sosiaalityön PQ -kurssit muodostavat kumpikin noin 20 % tarjotuista, hallinnon ja johtamisen ohjelma 11 % ja käytännön opetuksen ohjelma vähän yli 9 %. Hallinnon ja johtamisen jatkokoulutus on ollut vähiten suosittua opiskelumäärillä mitattuna. PQ -kurssit edellyttävät työnantajan osallisuutta (esim. työajan helpotukset, kustannuksiin osallistuminen, käytännön opetuksen ohjaajat). (emt., 9, 59–65.)

Verrattuna Suomeen jatkokoulutus on selkeästi jaoteltu ja eri tasot muodostavat jatkumon. Olisiko tässä jotain opittavaa suomalaiseseen kirjaan jatkokoulutustarjontaan?

2.4.4 Skotlanti: Nelivuotinen kandidaattitason koulutus

Vuodesta 2003 sosiaalityön koulutus uudistettiin myös Skotlannissa ja sosiaalityöhön pätevöittänyt Englannin mallia pidempi, nelivuotinen bachelor-tason koulutusohjelma tai kaksivuotinen maisteriohjelma. Koulutusta järjestetään kahdeksassa korkeakoulussa. Koulutusohjelmia on kaikkiaan 16, joista 10 maisteritason ohjelmaa. Maisteriohjelmiin vaaditaan yleensä hyvin suoritettu kandidaattitutkinto (alalta kuin alalta, ei siis välttämättä yhteiskuntatieteestä) ja käytännön työ- tai vapaaehtoistyökokemusta sosiaalialalta. Osa-aikainen ja monimuotoinen opiskelu on mahdollista työn ohella ja työnantajan tukemana sosiaalialalla jo toimiville. (ks. Honours degree in ... 2009.) Koulutukseen sisältyvä harjoittelun minimimäärä ja harjoittelun muut vaatimukset ovat samat kuin Englannissa. (ks. The Framework for ... 2003; Handbook: A Career ... 2006.)

Ammatillinen täydennyskoulutus muistuttaa Englannin järjestelmää eriportaisine täydennyskoulutuksineen. Ensimmäisenä jatkokoulutusohjelmaksi aloitettiin käytännön opetuksen PQ -ohjelma, mikä kertoo harjoittelun tärkeästä roolista sosiaalityön opetuksessa.

Sosiaalityön koulutuksen laatua valvoo Scottish Social Services Council (SSSC), joka ylläpitää sosiaalialan työntekijöiden ja opiskelijoiden rekisteriä. Toisin kuin Englannissa, rekisteröinti koskee myös sosiaalipalveluissa, kuten päivähoitossa, lastensuojelussa, asumisyksiköissä tai päiväkeskuksissa työskenteleviä. Rekisteröinti aloitettiin johto- tai muissa vastuutehtävissä toimivista, mutta se on laajentunut asteittain myös muihin työntekijöihin. Esimerkiksi lasten päivähoitossa, lastensuojelussa ja vanhusten hoivakodeissa (care homes) rekisteröintivaatimus koskee nykyisin kaikkia, myös avustavia työntekijöitä. Rekisteröinti edellyttää tehtävän mukaista koulutusta ja osaamista, mitkä onkin määritelty erittäin yksityiskohtaisesti. Yleisesti tarkastellen johtajatasen tehtävissä vaaditaan Diploma- tai bachelor-tason soveltuvaa koulutusta ja johtajaopintoja. Muissa ammattitehtävissä vaaditaan vähintään (nimettyjä) alan ammatillisia tai korkeakouluopintoja (ei kuitenkaan kandidaatti- tai maisteritasoa) ja avustavia tehtäviä tekeviä tehtäviä vaaditaan vähintään tiettyjen, nimettyjen ammattikurssien suorittamista.

Työntekijällä on kolme vuotta aikaa täydentää koulutustaan, mikäli hänet hyväksytään ”epäpätevänä” rekisteriin. Suomalaiseen verrattuna, kvaalifikaatiovaatimukset ovat erittäin tarkat ja riippuvat työn sisällöstä, eivät vain tehtävänimikkeestä. Yleisesti tarkastellen kvaalifikaatiovaatimukset ovat tiukimmat lastensuojelussa ja päivähoitossa. (ks. All About Registration 2010.) Englantiin verrattuna Skotlannissa sosiaalipalveluissa toimivien koulutustasovaatimukset ovat korkeammat.

2.4.5 Pohjois-Irlanti: Pätevyys vasta ensimmäisen työvuoden jälkeen

Pohjois-Irlannissa sosiaalityön korkeakoulutus on Englannin tapaan kolmi-vuotinen bachelor -tason tutkinto. Tutkinnon voi suorittaa myös kahdessa vuodessa, jos henkilöllä on jo aiempi samatasoinen tutkinto. Koulutusta järjestetään Queensin yliopistossa Belfastissa, Ulsterin yliopistossa, Belfast Metropolitan Collegessa ja South West Regional Collegessa.

Erytyspiirteenä on, että sosiaalityön pätevyyden saa kuitenkin vasta koulutuksen jälkeisen yhden vuoden hyväksytyt työkokemuksen jälkeen. Ensimmäinen työvuosi toimii siis eräänlaisena koeaikana sosiaalityöntekijän ammattiin.

Koulutuksesta tehty laatuarviointi vuonna 2009 kiinnitti huomiota teorian ja käytännön opetuksen yhteyteen ja käytännön taitojen opetukseen. Sosiaalipalveluiden käyttäjien ja työelämän yhteistyö koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa nostetaan Pohjois-Irlannissa keskeiseksi laatuksiteeriksi. (ks. Report of the ... 2009.)

Pohjois-Irlannissa rekisteröinti koskee paitsi sosiaalityöntekijöitä, myös osaa sosiaalipalveluissa työskenteleviä. Täälläkin rekisteröinti on laajentumassa yhä useampaan sosiaalipalvelusektoriin ja työtehtäviin. Tällä hetkellä rekisteröinti koskee kaikkia johtotehtävissä olevia sekä lastensuojelulaitosten (residential child care) sekä aikuisten laitospalvelujen (adult residential care) työntekijöitä.

2.4.6 Britannian esimerkkikorkeakoulujen opetussuunnitelmia

Korkeakoulut on valittu hyödyntämällä Britannian kansallista yliopistojen ainekohtaista arviointia. Arviointi perustuu opiskelijoiden palautteeseen, tutkimusarviointiin, aloittavien opiskelijoiden lukion arvosanoihin sekä työllistymiseen kuuden kuukauden sisällä tutkinnosta. (ks. The University League Table 2010.)

Taulukon 12. vertailuun Britannian alueelta maiden osalta valittiin kuusi yliopistoa, joista neljä Englannista, yksi Skotlannista ja yksi Pohjois-Irlannista. Vertailtavat korkeakoulut ovat

- o Keele University
- o University of Lancaster
- o University of West England, Bristol
- o University of Middlesex, Lontoo
- o University of Edinburgh, Skotlanti
- o Queens University, Belfast, Pohjois-Irlanti

Näistä vuoden 2010 toukokuussa tehdyssä arvioinnissa Queensin yliopiston sosiaalityön koulutus oli arvioinnissa sijalla yksi ja Lancasterin yliopiston koulutus toisena. Middlesexin yliopiston koulutus oli Lontoon metropolialueen paras, Edinburgh puolestaan Skotlannin paras. Keelen yliopisto on sijoittunut kahtena viime arvointivuonna kymmenen parhaan joukkoon ja Länsi-Englannin suurin yliopisto University of West England edustaa joukossa arvointilistan keskitasoa. (emt.)

Taulukko 12. Sosiaalityön kandidaattitason koulutusohjelmat vertailukorkeakouluissa, pituus ja käytännön harjoittelujen pituus.

Korkeakoulu	Kandidaattitason ohjelma	Kesto vuosina	Käytännön opiskelujaksot päivinä
University of Keele	BA (Hons) Social Work	3	30 + 70 + 100
University of Lancaster	BA (Hons) Social Work	3	0 + 100 + 100
University of Middlesex, London	BA (Hons) Social Work	3	0 + 100 + 100
University of West England, Bristol	BSc (Hons) Social Work	3	30 + 80 + 85
University of Edinburgh	BSc (Hons) Social Work	4	0 + 0 + 100 + 100
Queens University, Belfast	BSW in Social Work BSW in Social Work (graduate entry)	3 2	25 + 85 + 100 110 + 100

Opinto-ohjelmia ei ole ilmoitettu opintopisteinä, koska ilmoitetut opintopisteet (credits) eivät vastaa ECTS -järjestelmää. Britannian ”credit” vas-

taa noin 12–13 tuntia opiskelijan työtä eli opintopisteitä kertyy vuodessa keskimäärin 120, eikä 60 kuten Suomessa. Irlannissa käytössä on ECTS järjestelmä. Opiskelu-aika on Skotlantia lukuun ottamatta kolme vuotta. Skotlannissa koulutusohjelman rakenne poikkeaa muutoinkin muista Britannian alueista. Skotlannissa kaksi ensimmäistä vuotta on yhteiskuntatieteellisten aineiden opiskelua, jonka jälkeen voi hakea kaksivuotiseen sosiaalityön ammatillisesti painottuneeseen honours -ohjelmaan. Sosiaalityön opinnot ovat kaikkialla kurssimuotoisesti eteneviä ja edellisen vuoden opinnot on pitänyt suorittaa hyväksytysti, jotta voi edetä seuraavan vuoden opintoihin.

Käytännön opetus on keskeisessä osassa ja käytännön opiskeluun on omat, yksityiskohtaiset ohjeensa, jossa harjoittelun tavoitteet ja arviointiperusteet määritellään. Harjoittelu sijoittuu hieman eri tavoin eri korkeakouluissa. Osassa yliopistoja opiskelijoilla on käytäntöön orientoiva lyhyempi jakso jo ensimmäisenä vuonna. Useimmiten pitkät harjoittelujaksot sijoittuvat toiseen ja kolmanteen opintovuoteen (tai kolmanteen ja neljäljän nelivuotisissa ohjelmissa). Opetusohjelmissa korostuu kaikissa yhteistyö asiakasryhmien ja eri ammattilaisten kanssa sekä asiakastapaus -pohjainen (case study) tai ongelmaperustainen oppiminen (problem based learning). Siten käytännöllistä opiskelua on harjoittelun lisäksi myös limittyneenä teoriaopintoihin. Valinnaisia opetusmoduleita opetusohjelmissa on erittäin vähän, osassa ei ollenkaan. Sosiaalityön perustutkinto on generalistinen, yleisosaamisen antava tutkinto. Mahdollinen erikoistuminen tapahtuu vasta jatkokoulutuksen myötä.

Suomalaiseen koulutukseen verrattuna kiinnittyy huomio myös opinnäytetyöhön. Opiskelijat tekevät harjoitteluun liittyvät portfoliot tai kolmannen vuoden lopussa harjoitteluun liittyvän laajahkon raportin, mutta kyseessä ei näyttäisi olevan sellainen itsenäinen tutkimuksellinen opinnäytetyö kuin se ymmärretään esimerkiksi sosionomi (AMK) -tutkinnossa, saati sitten pro gradu -työn tasoinen lopputyö.

Taulukoissa 13. ja 14. on koottu yhteen Englannin, Skotlannin ja Pohjois-Irlannin vertailtavien yliopistojen sosiaalityön koulutusohjelmien vuosittaiset opetusmodulit.

Taulukko 13. Englannin vertailukorkeakoulujen opetusmodulit ja erityispiirteet BA (Hons) Social Work -ohjelmissa.⁵

Lukuvuosi	Keele University ⁶	University of Lancaster	University of Middlesex, London	University of West England, Bristol
1. vuosi	Sosiaalityön prosessit (10 op) Inhimillinen kasvu ja kehitys (10 op) Yhteiskuntatieteiden peruskäsitteet (10 op) Sosiaalityön perusteet (10 op) Lainsäädännön johdanto-kurssi (10 op) Johdanto aikuissosiaalityöhön (20 op) Johdanto sosiaalityöhön lasten ja perheiden kanssa (20 op) Henkilökohtainen ja ammatillinen kasvu ja käytäntöön orientointi (20 op, sis. 30 päivän harjoittelu).	Sosiaalityön luonne (15 op) Sosiaalityön käytäntöön valmentautuminen I (30 op) Sosiaaliset jaot ja erilaisuus I-II (30 op) Vammaisuus yhteiskunnassa (15 op) Sosiaalityö ja mielenterveys I (15 op) Sosiaalityö lasten ja perheiden kanssa I (15 op) Sosiaalialan tietotekniikkaa (ei op) Sosiaalityön seminaari (portfolio – ei op).	Eiämänkaari ja kehitys (30 op) Sosiaalipolitiikka ja sosiaalityö (30 op) Sosiaalityön käytäntöön valmentautuminen (60 op) sisältää astakastyön taitoja, työn etiikkaa sekä ammattilaisten ja asiakkaiden näkökulman sosiaalityöhön; Orientoiva harjoittelu (30 päivää).	Interprofessionaalinen moduli (20 op) Psykologian ja yhteiskuntatieteiden perusteet (20 op) Sosiaali- ja terveyspolitiikka (20 op) Lainsäädäntö- ja hallinto sosiaalialalla (20 op) Harjoitteluun valmistus (20 op) Harjoittelu I (20 op).

⁵ Läheteet: BA Handbook Keele University (2009); BA (Hons) Social Work Course Handbook, University of Lancaster (2008/2011); Programme Specification and Curriculum Map for BA (Hons) Social Work Middlesex university (2009); BSc (Hons) Social Work Course content. University of West England (2010).

⁶ Suluissa ilmoitetut paikalliset opintopisteet = credits, 120 op/vuosi.

2. vuosi	<p>Sosiaalityön teoria ja menetelmät I (15 op)</p> <p>Aikuisosiaalityön jatkokurssi (30 op)</p> <p>Sosiaalityön lasten ja nuorten kanssa jatkokurssi (30 op)</p> <p>Henkilökohtainen ja ammatillinen kasvu ja (viikon valmennus käytäntöön ja 70 päivän harjoittelu) (45).</p>	<p>Sosiaalityö lasten ja perheiden kanssa II (15 op)</p> <p>Sosiaalityö ja päihitteet (15 op)</p> <p>Sosiaalityön käyttöön valmentautuminen II (15 op)</p> <p>Refleksiivinen sosiaalityö (15 op)</p> <p>Harjoittelu (60 op).</p>	<p>Sosiaalityön muodot ja menetelmät (30 op)</p> <p>Sosiaalilainsäädäntö (30 op)</p> <p>Harjoittelu (30 op).</p>	<p>Interprofessionaalinen moduli (20 op)</p> <p>Psykososiaalinen sosiaalityö (20 op)</p> <p>Käytännön syventävät opinnot (40 op)</p> <p>Harjoittelu II (40 op).</p>
3. vuosi	<p>Sosiaalityön teoria ja menetelmät II (15 op)</p> <p>Sosiaalityön tutkimus (30 op, sis. 6000 sanan itsenäisen raportin)</p> <p>Sosiaalityön tiedon ja tutkimuksen soveltaminen (15 op)</p> <p>Henkilökohtainen ja ammatillinen kasvu (100 päivän harjoittelu).</p>	<p>Care and the life (15 op)</p> <p>aikuisten palveluiden kehityksen ja nykytilan tarkastelu</p> <p>Sosiaalityö ja nuoret (nuoriso-oikeus) (15 op)</p> <p>Harjoittelu (60 op)</p> <p>Opinnäytetyö (30 op).</p>	<p>Sosiaalityön sovellusalueet ja toimintakentät (30 op)</p> <p>Harjoittelu (30 op)</p> <p>Valinnainen erityisalue (60 op).</p>	<p>Interprofessionaalinen moduli (20 op)</p> <p>Valinnainen moduli (20 op)</p> <p>Harjoittelu III (40 op)</p> <p>Opinnäytetyö (40 op).</p>
Valinnaiset	<p>Ei.</p>	<p>Ei.</p>	<p>Erityisalat valinnaisessa modulissa:</p> <ul style="list-style-type: none"> o Aikuisten tarpeet ja palvelut tai o Lapset, nuoret ja perheet tai 	<p>Kaksi ensimmäistä vuotta vain pakollisia opintoja</p> <p>Kolmantena vuonna yksi valinnainen moduli.</p>

Erityistä huomioitavaa	Interprofessionaalinen opetus toteutuu ryhmäopetuksena sekä harjoittelujaksolla. Interprofessionaaliselle opetukselle on oma koordinoiva opettajansa.		o Nuoriso-oikeus.	Interprofessionaaliset moduulit pakollisia ja niitä on jo kaisena opiskeluvuonna.
-------------------------------	---	--	-------------------	---

Taulukko 14. Skotlannin ja Pohjois-Irlannin sosiaalityön kandidaattitason ohjelmien opetusmodulit ja erityispiirteet.⁷

Lukuvuosi	University of Edinburg	Queens University, Belfast (opintopisteitä 60 op/vuosi)
1. vuosi	<p>Sosiaalityö: "making a difference (20 op)</p> <p>Polittiset ja lainsäädännölliset puitteet (20 op)</p> <p>Sosiaalipolitiikka ja yhteiskunta (20 op)</p> <p>Hyvinvointivaltiopolitiikka (20 op).</p>	<p>Johdatus sosiaalityöhön (10 op)</p> <p>Yksilö ja yhteiskunta (10 op)</p> <p>Lakia sosiaalityöntekijöille (10 op)</p> <p>Psykologian suuntauksia (10 op)</p> <p>Sosiaalityön teoriaa ja käytäntöoppiminen (10 op)</p> <p>Sosiaalipolitiikan johdanto (10 op).</p>
2. vuosi	<p>Tutkimuksesta käytäntöön (20 op)</p> <p>Social and Political Enquiry (20 op).</p>	<p>Harjoittelu (20 op)</p> <p>Käytäntötutkimus (evidence-based practice) (10 op)</p> <p>Ihmisen kehitys ja käyttäytyminen (5 op)</p> <p>Sosiologia ja sosiaalipolitiikka sosiaalityössä (5 op)</p> <p>Sosiaalityö eri toimintaympäristöissä (10 op)</p> <p>Tutkimus, politiikka ja käytäntö (10 op).</p>
3. vuosi	<p>Lapset ja perhe sosiaalityössä (10 op)</p> <p>Yhteistyö (10 op)</p> <p>Sosiaalityö ja rikosoikeus (10 op)</p> <p>Sosiaalityö ja lainsäädäntö (10 op)</p> <p>Sosiaalityön käytäntö (teoria että harjoittelu) (80 op).</p>	<p>Oikeuskäytännöt (court work skills) (5 op)</p> <p>Sosiaalityö lasten ja perheiden kanssa (10 op)</p> <p>Aikuisosiaalityö (10 op)</p> <p>Sosiaalityö rikosoikeudessa (5 op)</p> <p>Harjoittelu (20 op)</p> <p>Käytäntötutkimus (evidence-based practice) (10 op).</p>

⁷ Lähteet: Social Work Programme, University of Edinburg (n.d.); BSW Social Work Programmes. Student Handbook. Queens University (2009–2010).

4. vuosi	<p>Lapsi- ja perhetyö (10 op) Yhteisötyö (10 op) Sosiaalityö rikosoikeudessa (10 op) Etiikka (10 op) Sosiaalityön käytäntö (teoria ja harjoittelu) (80 op) Harjoitteluun liittyvä oppimäytetyö (10 000 sanaa).</p>	<p>Ei enää opintoja kolmivuotisessa toteutuksessa.</p>
Valinnaisuus	<p>Ei ilmoitettu valinnaisia moduleja.</p>	<p>Ei valinnaisia moduleita.</p>
Erityisiä huomioita vaa	<p>Kahden ensimmäisen vuoden opintojen jälkeen sosiaalityön opintoihin valitaan. Muut voivat jatkaa Bachelor of Arts and Humanities ohjelmassa.</p>	<p>Kaksivuotinen toteutus muun kandidaattitason koulutuksen suorittaneilla alkaa toisesta opiskeluvuodesta.</p>

2.4.7 Irlanti: nelivuotinen bachelor -tason koulutus

Irlannissa sosiaalityön kelpoisuuden (National Qualification in Social Work – NQSW) voi saada joko nelivuotisen bachelor -tason koulutuksen tai kahden vuoden master -tason koulutuksen kautta. Kuten edellä, sekä bachelor että master -tutkinto antavat saman kelpoisuuden. Tällä hetkellä koulutusta järjestetään neljässä yliopistossa, joista osa tarjoaa sekä bachelor että master -koulutusta (Trinity College Dublin ja University College Cork) ja osa vain bachelor -tason koulutusta (University College Dublin ja National University of Ireland Galway). Toisin kuin Britanniassa, jatkokoulutukseen ei ole säänneltyä järjestelmään eri tasoineen ja kokonaisuuksineen, vaan sekä korkeakoulut että työnantajat järjestävät erilaista täydennyskoulutusta. Irlannin täydennys- ja ammatillinen jatkokoulutusjärjestelmä muistuttaa siis suomalaista.

Koulutuksen akkreditoi National Qualification in Social Work Board (NQSWB)⁸ (n.d.), jonka tehtävänä on varmistaa ja kehittää sosiaalityön koulutusta ja sitä kautta sosiaalipalveluiden laatua. NQSWB:lta myös haetaan sosiaalityöntekijän tutkinnon akkreditointia, mikäli koulutuksen on suorittanut jossain muussa maassa. Esimerkiksi, Englannissa suoritettu koulutus ei välttämättä oikeuta suoraan sosiaalityön pätevyYTEEN Irlannissa.

Sosiaalityön koulutuksen osaamistavoitteet on tiivitetty kolmeen limittyvään osa-alueeseen: *ammattiosaaminen* (tiedot, ymmärrys ja taidot edistää ja turvata yksilön ja yhteiskunnan hyvinvointia); *eettinen käytäntö* (ammatillisen arvoperustan mukainen toiminta kompleksissa, erilaisia etuja ja tarpeita sisältävissä tilanteissa) ja *ammatillinen vastuu* (ks. Northern Ireland Framework ... 2003). NQSWB:n julkaisussa akkreditointiohjeissa kuvataan sosiaalityön koulutuksen osaamistavoitteet sekä käytännön opetuksen vaatimukset, ja nämä viimeksi mainitut, hyvinkin tarkasti. Käytännön opetuksen määrä Irlannissa on vähintään 1000 tuntia, mikä on kuitenkin selkeästi vähemmän kuin Englannissa, Skotlannissa tai Pohjois-Irlannissa (ks. tark. National Qualification in ... 2010).

Myös Irlannissa sosiaalityöntekijät, sosiaalityön työntekijät (social care workers) sekä useat terveystalon työntekijät ovat rekisteröityjä ammatteja. Rekisteröinnistä vastaa Health and Social Care Professionals Council (Coru). Kansallisen rekisteröinnin tarkoituksena on palvelujen laadun turvaaminen (ks. lisää Coru – The health ... n.d.). Sosiaalialan työhön tällä hetkellä rekisteriin kelpoisilta vaaditaan Diploma -tason koulutus sosiaalialalta. Diploma- tason koulutukset vertautuvat lähinnä suomalaiseen, jo poistuneisiin opistotason tutkintoihin.

Irlannista vertailuun valittiin kaksi perinteistä sosiaalityön koulutusta antavaa korkeakoulua, Trinity College Dublinista ja University College

⁸ The National Social Work Qualifications Board (NSWQB).

Corkista. Taulukoissa 15. ja 16. on kuvattu bachelor -koulutuksen kesto, harjoittelun pituus ja opetusmodulit.

Taulukko 15. Sosiaalityön bachelor -tason koulutusohjelmat vertailukorkeakouluissa

Korkeakoulu	Bachelor -ohjelmat	Kesto vuotta	Käytännön opiskelujaksot päivinä
Trinity College, Dublin	Bachelor in Social Work	4	Käytännön jaksot jokaisena opiskeluvuonna. Kahtena ensimmäisenä vuonna kesällä, myöhemmin syyslukukauden aikana teoriaopintojen rinnalla.
University College Cork	BSW (Hons) Social Work	4	0 + 0 + 70 + 70

Trinity College aloitti sosiaalityön koulutuksen vuonna 1934 ja tarjoaa sekä bachelor että master -tason koulutusta sosiaalityöstä. Bachelor -ohjelma on nelivuotinen ja rakentuu pyramidimaisesti ensimmäisen vuoden yhteiskuntatieteellisten opintojen jälkeen syventyen sosiaalityön teoriaan ja käytäntöön. Opiskelijoita, joilla ei ole käytännön kokemusta alalta, kehoitetaan toimimaan vapaaehtoisena muutama tunti viikossa (yhteensä 30 tuntia) saadakseen tuntumaa alaan. Käytännön jaksot sijoittuvat ensimmäisenä vuonna kesäaikaan, kahtena viimeisenä vuonna syyslukukauteen. Kaikkiaan käytännön opiskelu muodostaa 210 päivää, mikä on opiskeluaikasta 50 %. Ohjelma on intensiivinen ja vaatii käytännössä kokopäiväopiskelua. Kontaktiopetusta on keskimäärin 12–14 tuntia/viikossa ja tämän lisäksi tutoriaaleja ja itsenäistä työskentelyä.

University College Corkin opetussuunnitelma rakentuu hieman toisin, vaikka on pituudeltaan sama. Mainittakoon, että Corkissa koulutuksen ikäraja on 23 vuotta. Corkissakin opiskellaan ensimmäisenä vuonna laajasti yhteiskunta- ja taloustieteitä, toisena vuonna sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön osuus kasvaa. Kolmas ja neljäs vuosi keskittyvät sosiaalityön menetelmien ja taitojen opiskeluun. Toimintatutkimukselliset opinnot valmentavat projekti- ja kehittämistyöhön, mutta mitään kovin laajaa opinnäytetyötä ei opiskelijoilta vaadita. Corkissa koulutetaan myös bachelor -tasoisia nuoris- ja yhteisötyöntekijöitä sekä varhaiskasvatuksen osaajia. Näiden opetussuunnitelmat vertautuvat aika läheisesti suomalaiseen sosiaalipedagogisen suuntautumisen ammattikorkeakoulu- tai yliopistokoulutukseen sekä varhaiskasvatuksen maisterikoulutukseen.

Taulukko 16. Irlannin sosiaalityön bachelor -tason koulutusohjelman opetusmodulit ja erityispiirteet. Lähde: Bachelor in Social studies, Trinity College (n.d.); BSW (Hons) Social Work, UCC (n.d.).

Lukuvuosi	Trinity College, Dublin	University College, Cork (Opintopisteet ECTS mukaan, 60 op/vuosi)
1.	<p>Johdantokurssit sosiaalityöhön, psykologiaan, sosiaalipolitiikkaan, sosiologiaan, talouspolitiikkaan ja valtiooppiin (political science) Vapaaehtoisuutta 30 tuntia Valinnaiset kurssit ranskan tai saksan kielessä Harjoittelu I (kesä).</p>	<p>Soveltava psykologia (10 op) Taloustiede (10 op) Politiikka ja sosiaalipolitiikka (15 op) Johdatus sosiaalityön teoriaan, taitoihin ja käytäntöön (10 op) Johdatus sosiologiaan (15 op).</p>
2.	<p>Sosiaalityön teoria ja käytäntö Sosiologioikeus (law for social workers) Sosiaalipolitiikka Psykologia Sosiaalitutkimus Valinnainen kurssi yhteiskuntatieteistä tai kielistä. Harjoittelu II (kesä).</p>	<p>Euroopan sosiaalipolitiikka (5 op) Lasten hyvinvointi ja lapsipolitiikka (5 op) Sosiaalipolitiikka ja sosiaalityö (5 op) Hyvinvointi ja palvelut (5 op) Sosiaalityön menetelmät (10 op) ja Sosiaalityön taitolaboratorio (5 op) Sosiaalityön käytäntö eri ympäristöissä (10 op) Mielenherveytyö ja -politiikka (5 op) Sosiaalitutkimuksen perusteet (5 op).</p>
3.	<p>Sosiaalityön teoria ja käytäntö Perhe- ja lapsityö Sosiaalipolitiikka Mielenherveytyö Sosiologia</p>	<p>Lainsäädäntökurssi (5 op) Sosiaalityön menetelmät II (10 op) Harjoittelu I (20 op) ja Harjoittelun portfolio (10 op) Elämänkulku, elämäntarinat ja reflektiivinen oppiminen (5 op)</p>

	Kansainvälinen sosiaalipolitiikka Harjoittelu III (syyslukukaudella).	Lasten hoiva ja suojele (5 op) Rikollisuus, oikeus ja hyvinvointi (5 op).
4.	Sosiaalityön käytäntö Mielenterveysyö Ryhmätyö Ajankohtaiset ja ihmisoikeuksiin liittyvät näkökulmat sosiaalityössä Sosiaalityön organisaatio ja järjestelmä Lastensuojelu Tasa-arvokysymykset Harjoittelu IV (syyslukukaudella).	Harjoittelu II (20 op) ja Harjoittelu portfolio (10 op) Anti-rasistinen ja anti-diskriminatorinen käytäntö (5 op) Sosiaalityön ajankohtaiset teemat (5 op) Action research – toimintatutkimus (15 op) Lainsäädäntö (rikos-, hyvinvointi- ja työläinsäädäntö (5 op).
Valinnaisuus	Vähäistä, liittyy kielioptioihin ja joihinkin valinnaisiin kursseihin.	Ei ilmoitettu valinnaisuutta.
Erityistä	Harjoittelujakson yhteispituus on 210 päivää, mikä on käytännössä 50 % opiskelujasta.	Kaksi vuotta teoreettisia opintoja, jonka jälkeen sosiaalityön käytännön opiskelua Harjoittelujen yhteispituus 28 viikkoa neljän vuoden koulutuksen aikana.

2.4.8 Yhteenvetoa

Englanninkieliselläkin alueella sosiaalityöntekijän pätevyyden tuottaa kaikkialla bachelor -tason ammatillisesti suuntautunut korkeakoulututkinto. Kaksivuotinen maisterikoulutus on pätevyysreitti jonkin muun kandidaattitutkinnon suorittaneille ja pääsääntöisesti alan työkokemusta jo hankkeille. Se ei siis ole jatkokoulutusväylä bachelor -tason sosiaalityön koulutuksen suorittaneille, vaan nimenomaan vaihtoehtoinen reitti esimerkiksi yleisen yhteiskuntatieteellisen tutkinnon suorittaneelle. Bachelor -tason koulutusohjelmiin ei sisälly juurikaan valinnaisuutta, saati suuntautumisvaihtoehtoja, vaan opinnot keskittyvät sosiaalityön teoriaan ja käytännön taitoihin. Bachelor -tutkinnon jälkeen voi hakeutua jatko-opintoihin, jotka suuntautuvat jollekin sosiaalityön erityisaluille, johtamisen ja hallinnon alueelle tai tutkimukseen. Ammatillinen täydennyskoulutus toteutuu post-qualifying -ohjelmissa (ks. UK Postqualifying Matrix 2009.)

Brittein saarien kaikilla alueilla sosiaalityöntekijän pätevyys on säädelty kansallisesti rekisteröintijärjestelmän avulla. Rekisteröinti on pakollista ja ehtona rekisteriin pääsyyn on tietyn, hyväksyttävän koulutuksen suorittaminen. Koulutusohjelmissa on akkreditointimenettely. Kansalliset opetussuunnitelmien puitteet ohjaavat koulutuksen järjestäjiä ja koulutuksen laatua valvotaan säännöllisin väliajoin tehtävillä arvioinneilla. Koulutussuunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa käytännön toimijoilla ja palvelujen käyttäjillä on keskeinen ja ennen muuta, määritelty ja säädelty rooli.

Erityispiirre verrattuna Suomeen on, että käytännön opetukselle on myös kansallisesti hyväksytyt raamit ja yksityiskohtaisenkin tarkkaan määritellyt sisältö-, arviointi- ja ohjausvaatimukset. Tästä kertoo myös se, että sosiaalityöntekijän jatkokoulutuksena käytännön opetuksen ohjaus on yksi jatkotutkinto. Käytännön opiskelu onkin suomalaista sosionomi (AMK) -tutkintoa laajempi. Opinnäytetyöhön verrattava lopputyö tai projektityö (tai portfolio) opintojen loppuvaiheessa kytkeytyvät myös käytäntöön ja syventävät sitä kautta tutkimuksellista työtettä ja käytännön kehittämistä.

Opetussuunnitelmat tähtäävät käytännön sosiaalityöhön ja opinnot painottuvat sosiaalityön teoriaan, menetelmiin ja käytäntötutkimukseen. Sosiaalioikeudelliset opinnot ovat laajat. Osassa vertailukorkeakouluja, inter-professionaalisuus oli keskeinen teema. Toiminnalliset tai luovat työmenetelmät eivät näy opetussuunnitelmatasolla lainkaan. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö niitä hyödynnettäisi käytännön opetuksessa ja käytännössä työskentelymenetelminä. Opetuskuvauksissa näkyy, että opiskelu toteutuu paljon pienryhmissä ja opetuksessa hyödynnetään erilaisia ryhmätyömenetelmiä ja audiovisuaalisia keinoja.

Sosionomi -koulutukseen verrattuna Brittein saarien koulutus on rakenteeltaan ”ammattikorkeakoulumainen” (ammattiin tähtäävä, käytäntöpainotteinen, useat pitkät harjoittelujaksot, tiivis moduleittain etenevä opiske-

lutahti). Näyttöön perustuva käytäntö (käytäntötutkimus) on korostetussa roolissa ja opinnäytetyöt kytkeytyvät selkeästi asiakastyöhön, oli se sitten yksilö-, perhe- tai yhteisötyötä. Valinnaisuus opinnoissa on erittäinkin vähäistä ja harjoittelun yhtenäisillä ohjeilla varmistetaan sosiaalityöntekijän käytäntöosaaminen.

Lähteet

- All about registration. Information for social service workers. Scottish Social Services Council n.d. URL: <http://www.sssc.uk.com/sssc/all-about-registration/information-for-social-service-workers.html>. Viitattu 15.9.2010.
- BA Handbook. Keele University 2009. URL: <http://www.keele.ac.uk/media/keeleuniversity/studyatkeele/ugcourseleaflets/social%20work.pdf>
- BA (Hons) Social Work. Book of Modules. University College Cork n.d. URL: <http://www.ucc.ie/modules/descriptions/page063.html>. Viitattu 16.9.2010.
- BA (Hons) Social Work. Course Handbook. University of Lancaster 2008/2011. URL: <http://www.lancs.ac.uk/fass/apsocsci/current/documents/BAHNDBK08-11.doc>
- BA (Hons) Social Work. Course Handbook. Lancaster University 2008. URL: Viitattu 30.6.2010.
- Bachelor in Social studies. Trinity College n.d. URL: <http://www.socialwork-socialpolicy.tcd.ie/undergraduate/ba-social.php>. Viitattu 7.8.2010.
- Blewett, J. & Tunstill, J. 2008. Fit for purpose? The Social Work Degree in 2008. Audit Report. General Social Care Council. London.
- BSc (Hons) Social Work. Course content. University of West England 2010. URL: <http://courses.uwe.ac.uk/I500/2011#coursecontent>. Viitattu 15.9.2010.
- BSW (Hons) Social Work. UCC n.d. URL: <http://www.ucc.ie/en/study/undergrad/what/acsss/socw/>
- BSW Social Work Programmes. Student Handbook. Queens University 2009–2010. URL: <http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofSociologySocialPolicySocialWork/Education/Undergraduates/SocialWork/>
- Coru – The health and social care professionals council n.d. URL: <http://www.coru.ie>. Viitattu 10.9.2010.
- The Framework for Social Work Education in Scotland 2003. URL: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/47021/0025613.pdf>. Viitattu 30.6.2010.
- Handbook: A Career in Social Services 2006. Scottish Social Services Council.
- Honours degree in social work and postgraduate programmes in Scotland 2009. Scottish Social Services Council. URL: [UNI-listAug09.pdf](http://www.sssc.uk.com/uni-listAug09.pdf). Viitattu 4.4.2010.
- The National Occupational Standards for Social Work 2002. Topss UK Partnership. England. URL: <http://www.york.ac.uk/depts/spsw/socialwork/practice/documents/3SWNOSdocpdf/fileseditionApr04.pdf>. Viitattu 15.5.2010.
- National Qualification in Social Work. Accreditation Standards and Procedures. 2010. URL: http://issuu.com/lastudio/docs/nqsw_pdf. Viitattu 16.9.2010.

- Northern Ireland Framework Specification for the Degree in Social Work 2003.
URL: http://www.dhsspsni.gov.uk/dhssps_sociawork_doc.pdf. Viitattu 30.6.2010.
- Post qualifying framework for social work education and training 2009. General Social Care Council. URL:
<http://www.gsc.org.uk/NR/rdonlyres/AAA87011-AC91-4871-B170-86C46965A604/0/PQBrochureJune2009.pdf>. Viitattu 30.6.2011.
- Programme Specification and Curriculum Map for BA (Hons) Social Work. Middlesex university 2009. URL:
http://www.mdx.ac.uk/Assets/BA%20_Hons_%20Social%20Work%C2%A00%2012-1-09.pdf.
- Raising standards. Social Work Education in England 2008–2009. 2009. General Social Care Council. URL:
http://www.gsc.org.uk/NR/rdonlyres/D1493BD9-3AF1-44D5-AB70-169D239E931D/0/GSCC_Raising_Standards_Report_0809.pdf. Viitattu 15.6.2010.
- Registration Rules 2008. General Social Care Council. URL:
<http://www.gsc.org.uk/NR/rdonlyres/CFD058CC-D7CD-4914-8E0E-81AB1EE51FFD/0/2008GSCCRegistrationRules.pdf>. Viitattu 30.4.2010.
- Report on the 5 Yearly Periodic Review of the Degree in Social Work March 2009. Northern social care council. URL:
http://www.niscc.info/content/uploads/downloads/publications/NISCC_5%20Yearly%20Review.pdf
- Social Work Programme. University of Edinburg n.d. URL:
http://www.sps.ed.ac.uk/undergrad/prospective/social_work/the_social_work_programme. Viitattu 15.9.2010.
- Subject Benchmark Statement for Social Work. QAA 2008. URL:
http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/benchmark/statements/social_work08.aspNational Occupational Standards for Social Work. Viitattu 30.5.2010.
- UK Postqualifying Matrix 2009. URL:
http://www.swap.ac.uk/docs/pq_uk_matrix_collated_jan09.pdf. Viitattu 15.9.2010.
- The National Social Work Qualifications Board (NSWQB) n.d. URL:
<http://www.nswqb.ie/index.html>.
- The University League Table 2011. 2010. Subject tables – Social Work. URL:
http://tables.thecompleteuniversityguide.co.uk/2011/subject_tables.php?selected_table=socw. Viitattu 15.9.2010.

2.5 Vertailevia päätelmiä *Riitta DalMaso & Ulla-Maija Koivula & Aarno Lehmusto*

Sosiaalialan korkeakoulutuksen kansainvälinen vertailu on haastava tehtävä, minkä artikkelin kirjoittajat tiesivät tähän tehtävään tarttuessaan. Haastava se on ennen kaikkea siksi, että sosiaalialan korkeakoulutuksella on yhteisistä arvoista huolimatta joka maassa oma perinteensä, joka muodostuu sosiaalialan työn ammatillistumisen vaiheista ja asteista, hyvinvointimallien eroista ja erilaisista koulutuspoliittisista ratkaisuista. Kehitys on tuottanut koulutukseen erilaisia kerroksia, jotka ovat läsnä myös nykyhetkessä. Bolognan prosessi pyrkii tällä hetkellä muiden päämääriensä lisäksi järjestämään tästä johtuvaa kirjavuutta ja siihen liittyvää vaikeutta vertailu- ja tutkintoja keskenään. Nykytilanteen yhteenvetona voi todeta, että jokaisella vertailualueella – Pohjoismaissa, Keski-Euroopan saksankielisillä alueilla (Saksa, Itävalta, Sveitsi) ja englanninkielisellä alueella (Britannia ja Irlanti) – sosiaalialan korkeakoulutuksessa on samanaikaisesti sekä yhdenmukaisia rakenteita ja osaamistavoitteita että monia eroja. Nämä erot näyttävät useimmiten liittyvän koulutusten yleisyys vs. erityisyys -problematiikkaan, koulutusratkaisujen ja kouluttautumisyhtymien joustavuuteen ja valinnaisten opintojen sekä tutkimusopintojen määrään eri koulutusohjelmissa.

Kaikissa vertailumaissa pätevyyden sosiaalityöhön tuottaa ammatillisesti suuntautuneessa korkeakoulussa tai yliopistossa suoritettu bachelor-tason tutkinto. Korkeakouluinstituution statuksesta huolimatta sosiaalialan korkeakoulutus on jokaisessa maassa ammatillisesti suuntautunutta. Yhteistä on myös se, että bachelor -tason koulutusohjelmat ovat pituudeltaan kolmesta neljään vuotta ja ne etenevät tiiviissä, ennalta määrättyssä tahdissa. Harjoittelu on selkeästi kaikissa vertailumaissa keskeinen osa sosiaalialan opiskelua. Merkillepantavaa on myös, että bachelor -tason sosiaalialan korkeakoulutus on lähes poikkeuksetta generalistinen koulutus, usein ilman laajoja valinnaisia opintoja tai suuntautumisia. Erityisosaaminen hankitaan perustutkinnon jälkeisessä master -tason koulutuksessa ja eri tavoin toteutetuissa täydennys- ja jatko-opinnoissa. Ruotsi poikkeaa muista Skandinavian maista siinä, että siellä on sisällöltään monia hyvin erilaisia sosiaalialan bachelor -tason koulutusohjelmia. Tämän tarkoituksenmukaisuudesta siellä käydään tällä hetkellä vilkasta kriittistä keskustelua.

Sosiaalialan korkeakoulutuksen tietoperusta on sosionomi (AMK) koulutuksen tavoin yhteiskuntatieteissä ja käyttäytymistieteissä. Kaikissa korkeakouluissa opiskellaan sosiaalityön teoriaa, historiaa ja menetelmiä. Harjoittelu kytetään tähän tiiviisti. Lainsäädäntö ja sen soveltaminen sekä palvelujärjestelmät ja taito kohdata erilaisia asiakkaita ovat jokaisen tarkastellun koulutusohjelman keskeistä sisältöä. Sosiaalityön ammattiin kasvaminen, ammattietiikka, reflektiivinen ote työhön ja kehittäminen ovat niin

ikään esillä kaikissa opetussuunnitelmissa. Opinnäytetyö on yleisesti käytäntöön – usein projekteihin – liittyvä kirjallinen työ (tai töitä), joissa tavoitteena on teoreettisen tiedon ja käytännön yhdistäminen. Joissain korkeakouluissa opinnäytetyö oli määritelty selkeästi tapaustutkimukseksi tai sanoilla ”case study” tai ”practice report”.

Millä tavoin suomalainen sosionomi (AMK) koulutus sitten eroaa käsitellyistä kansainvälisistä esimerkeistä? Selvin ero näyttää olevan varhaiskasvatuksen vähäinen osuus koulutuksissa, mikä johtuu siitä että varhaiskasvatus ei ole esimerkkimaissa samalla tavalla sosiaalipalvelu kuin se Suomessa toistaiseksi on. Sen sijaan lastensuojelu ja nuorten huolto näyttäytyvät opetussuunnitelmissa, ja erityisesti Saksassa se on sosiaalipedagogiikan aluetta. Toinen näkyvä ero on, että ilmaisulliset aineet ovat suhteellisen vähän esillä itsenäisinä opintokokonaisuuksina opetussuunnitelmista. Tämä ei tarkoita, etteikö niitä olisi menetelmäopintojen sisällä. Valituissa esimerkeissä lainsäädännön osuus opetussuunnitelmassa on näkyvä. Sosionomi (AMK) -koulutuksessa sosiaalilainsäädännön osuus on verraten suppea. Tämä johtuu muun muassa siitä, että meillä sosiaalioikeudellisia päätöksiä ja selviytyksiä tekevät sosiaalityöntekijät, eivät sosionomit (AMK). Toisaalta sosionomi (AMK) -koulutuksessa hallinnon ja johtamisen osaaminen korostuu kompetensseissa ja opetussuunnitelmissa vertailumaita enemmän. Suomalainen sosionomi (AMK) -koulutus tähtää selkeästi sosiaalipalveluiden kentälle, sen eri tehtäviin mukaan lukien kehittäminen ja lähiesimiestehtävät.

Sosiaalialan korkeakoulutuksen kansainvälinen vertailu, puutteineenkin, herättää väistämättä joukon kysymyksiä. Kysymykset ovat seuraavia:

Miksi ei myös Suomessa voisi pyrkiä yleiseen sosiaalityön bachelor -tason koulutukseen, joka antaisi pätevyyden sekä laajasti sosiaalipalveluiden kentälle että perussosiaalityöhön? Ja miksei ylempää ammattikorkeakoulututkintoa sekä yliopiston sosiaalityön tutkintoa kehitettäisi siten, että ne antaisivat pätevyyden – ohjelmasta riippuen ja esimerkiksi Englannin jatkokoulutusmallia soveltaen – sosiaalialan ja sosiaalityön hallintoon ja johtamiseen sekä nimetyille erityisosaamista vaativille alueille? Näitä ovat esimerkiksi lastensuojelu- ja perhetyö, päihde- ja mielenterveysalan sosiaalityö ja gerontologinen sosiaalityö. Näin voisimme turvata sosiaalipalveluiden ja sosiaalityön henkilökunnan riittävyyden kunnissa ja samalla ero perustason ammatillisen sosiaalialan/sosiaalityön koulutuksen sekä ylempään tason vaativan tason koulutuksen ja tehtävien välillä selkiytyisi.

TULEVAISUUS ”SOSIAALISEN” PUOLUSTAMISESSA

3. SOSIAALINEN, SOSIAALIPALVELUT JA SOSIAALIALAN KOULUTUS HYVINVOINTIYHTEISKUNTAAPROJEKTIN JÄLKEEN – KATSE KOHTI VUOTTA 2025 | ... *Voitto Kuosmanen*

3.1 Kadonnutta sosiaalista etsimään

Sosiaalialan ihmisiä on huolestuttanut sosiaalisen katoaminen maailmasta. Erityisesti sosiaalialan ammatteihin kouluttajia ja koulututtavia tämä kysymys on askarruttanut paljon. Huoli on aiheellinen. Hyvinvointivaltion rakentamista pidettiin sosiaalisen rakentamisen ja turvaamisen projektina. Valtio asettui tuolloin palvelujen ja sosiaaliturvan avulla sosiaalisen takajaksi. Nyt puhutaan hyvinvointiyhteiskunnasta, jossa sosiaalisen tuotanto annetaan markkinoiden tehtäväksi ja yksilö asetetaan vastuulliseksi sosiaalisista ja muista valinnoistaan.

Ilman sosiaalisen kysymystä ei ole sosiaalialaa, ei sen palveluja ja koulutusta. Miten käy sosiaalisen ja sosiaalialan, kun kuljemme kohti vuotta 2025? Asian tarkastelukulmaksi siirtymä hyvinvointivaltion ajasta hyvinvointiyhteiskunnan ajaksi, on liian suppea. Menossa on suurempi yhteiskunnallinen, taloudellinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen murros. Kysymys on teollisen aikakauden väistymisestä lopullisesti jälkiteollisen ajan tieltä. Hyvinvointiyhteiskuntaa voi näin katsoa välivaiheena matkalla post-teolliseen aikaan⁹, jossa ajattelu- ja toimintatavat sekä institutionaaliset rakenteet tulevat olemaan radikaalisti toiset kuin teollisen ajan.

Tässä tekstissä matkaa tulevaan maailmaan ja kulttuuriin tarkastellaan muutostrendien avulla. Trenditarkastelussa koetetaan osoittaa, kuinka hyvinvointiyhteiskuntaa on vain siirtymävaihe matkalla teollisesta post-teolliseen aikaan. Siirtymävaiheille on ominaista ajautumiset kriisistä toiseen ja epätoivoiset yritykset hallita kaikkea. Hyvinvointiyhteiskuntaa on merkkinnyt hallinnon koon ja rakenteiden sekä hallintavälineiden, kuten strategia-, laatu-, johtamis- sekä teknologisten hallintakäytäntöjen, massiivista kasvua. Toimenpiteistä huolimatta hyvinvointiyhteiskuntaa on kriisissä. Se on talouskriisissä, sen demokratia ei toimi, sen instituutiot eivät kykene rakenteillaan ja toimintatavoillaan tuottamaan kansalaisten tarvitsemia palveluja. Myös kulttuuri on ajautunut arvo- ja moraalikriisiin.

Vuoden 2010 näyttämöltä katsottuna hyvinvointiyhteiskunnan ajattelua ja toimintatavassa on alkanut ilmetä rapautumisen merkkejä. Tilalle on al-

⁹ Teollisen ajan jälkeinen aika nimetään milloin postmoderniksi, transmoderniksi, automaation, informaation tai luovuuden ajaksi. Tässä tekstissä käytetään em. käsitteitä kokoavaa post-teollisen ajan käsitettä, jolla tarkoitetaan aikaa, jolle on ominaista teollisen ajan instituutioiden ja ismien, kuten markkinaliberalismin ja kapitalismin, sekä niiden ajattelu- ja toimintatapojen, jälkeinen aika.

kanut syntyä ”hilpeää anarkiaa”, joka ottaa etäisyyttä väistyvään aikaan. Hyvinvoinnin ja koko kulttuurin maisema on muuttumassa hiljaisten sosiaalisten vallankumousten myötä. Vahvistuvat trendit ovat tuomassa myös sosiaalisen kysymyksen uudessa valossa esiin. Näyttää siltä, että esiin murtautumassa oleva post-teollinen aika on suopea sosiaaliselle. Se näyttäisi antavan myös aitoa toivoa nyt markkinoiden puristuksessa sekä terveyden syleilyssä ahtaalle joutuneelle sosiaaliselle, sosiaalialalle ja sen palveluille.

3.2 Sosiaalisen suuri näyttämö uudistuu

”Me seisomme nyt uuden ajan kynnyksellä. Me tiedämme mielessämme, että uusi aika on jo käsillä. Emme ole varmoja pidämmekö siitä, koska me tiedämme, että tulevana aikana on mullistuksia, sekasortoa, onnistumisia ja epäonnistumisia ja nopeasti. Muutos on muuttunut. Tällä 21. vuosisadalla muutos on epäjatkovaa/päätymätöntä, äkillistä ja kapi-nallista.” (Hamel 2000, 4–5.)

Hamelin teksti kuvaa vaihetta, jossa hallitseva – teollinen -aikakausi on tullut tiensä päähän ja uusi – post-teollinen -aikakausi hakee muotoaan mullistusten kautta. Muutoksessa on aina kysymys jonkinlaisesta anarkiasta, irtautumisesta vanhasta, irtautumisesta menneen maailman instituutioista ja niiden kontrollista ja hallinnoinnista. 2010-luvun hyvinvointiyhteiskuntaprojektin maisemassa anarkia näyttäytyy individualistisena yksilön etujen maksimointina, teollisen ajan instituutioiden ja niiden moraalien hyväksikäyttönä, ilman sosiaalista vastuuta. Post-teollisen ajan kypsytymisen myötä ajattelu- ja toimintatavat irtautuvat teollisen ajan instituutioiden vankeudesta, ja anarkia saanee yhteisöllisempiä piirteitä, jolloin sosiaalinen kysymys astuu uudelleen näyttämölle. Näin tässä tekstissä koetetaan pian osoittaa.

Mistä aikakausien muutoksissa on kysymys? Suuret yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset tiivistyvät vaihtuviksi kertomuksiksi. Muutoksessa vanha alkaa ohentua, uusi voimistua ja myös uuden haastava alkaa tulla näkyviin pikkuhiljaa voimistuen. Rajat eri kehitysvaiheiden välillä eivät ole selvät, vaan limittäiset ja päällekkäiset. Tuttu tarina on teollisen aikakauden vaihtuminen jälki- tai post-teolliseksi. Teollinen aikakausi, joka Suomessa pääsi vauhtiin 1900-luvun aikana, oli nousevan kapitalismin aikaa. Teollisen tuotannon rinnalle alkoi 1960-luvulta lähtien kehittyä palvelutalous. Palvelutalouden kasvun rinnalle alkoi 1980-luvulla syntyä informaatio- ja tietotekninen ja myöhemmin ns. luova talous. 21. vuosisadan alku onkin ollut kehittyneen teknologian, automaation ja luovan työn aikaa. Post-teollisen ajan esiinmurtautumiselle on ollut ominaista teollisen ajan ajattelu- ja toimintatapojen haastaminen.

Taulukossa 1. kuvataan muutostrendejä, joiden myötä teollinen aika ohenee ja purkautuu lopulta post-teolliseksi ajaksi. Taulukossa kuvataan muutossuuntia, jotka tapahtuvat ikään kuin luontaisina kehityskulkuina, jot-

ka muuttavat ajattelu- ja toimintatapoja, moraalialia ja arvoja. Kysymys on hiljaisista vallankumouksista, joita voi koettaa hidastaa hallintokoneistojen toimesta ja joita voi koettaa kahlita väkivaltakoneistojen avulla, mutta joita ei kuitenkaan voida padota, vaan ne purkautuvat ennen pitkää ”asioiden voimasta”. Menossa olevia suuria muutostrendejä ovat: matka kansallisvaltiosta kohti globaalia valtiota, matka ideologioista ja puolueista kohti puolueiden jälkeistä aikaa ja kohti suoraa ja osallistuvaa demokratiaa, matka julkisista instituutioista ”markkinatorin” kautta kohti vapaita yhteisöjä, matka talouskasvuajattelusta ja materialismista kohti degrowth- ja merkitystaloutta, matka materialistisesta omistamisesta kohti käyttöä ja olemista ja matka auktoriteettiuskosta kohti tasavertaista dialogista kultuuria.

Taulukko 1. Muutostrendit teollisesta post-teolliseen aikaan.

TEOLLINEN AIKA	2010	POST – TEOLLINEN AIKA
Kansallisvaltio		Globaali valtio (antivaltio)
Ideologiat (liberalismi & sosialismi)		Hilpeä liberoanarkia
Puolueet		Suora- ja lähidemokratia
Instituutiot (katiskat)		Kepeät liittymät (sosiaaliset verkot)
Talouskasvu		Degrowth- ja moraalitalous
Markkina- ja julkinen talous		Paikallistalous globaaleissa verkostoissa
Omistus		Käyttö/oleminen
Materialismi		Merkitykset
Palkkatyö vs. pääoma		Raja katoaa
Julkinen vs. yksityinen		Raja katoaa
Auktoriteetit		Dialogit
Oikeudet		Ihmisvelvollisuudet

Muutokset merkitsevät hyvästijättöä teolliselle ajalle, sen instituutioille, sen ismeille ja moraalille. Suurin muutostrendi, joka syntyy edellä kuvattujen muutosten myötä, on moraalisen perustan muuttuminen. Teollisen ajan hyväksikäyttömoraalista kuljetaan kohti post-teollisen maailman ihmisvelvollisuuksien moraalialia.

Ensimmäinen suuri trendi koskee kansallisvaltiota. Teollinen aika rakentui vahvistuvien kansallisvaltioiden varaan. Kaupan ja ihmisten kansainvälistymisen myötä kansallisvaltion aika alkoi väistyä. Kansallisvaltion aika alkaakin jo vuonna 2010 olla ohi. Suunta on globaalivaltio, jossa valtioliitot, kuten EU, ovat vain välivaiheita. Globaali valtio katselee maailmaa maailman hyvän näkökulmasta. Katse on laajempi kuin kansallisvaltion tai valtioliiton. Valtio kehittyy kohti globaaleja päätöksentekokoneistoja, globaaleine parlamentteineen ja ministeriöineen. Globaalia valtiota tarvitaan koordinoimaan kansainvälisiä suhteita ja kauppaa, takaamaan maailman kansalaisten perusturva sekä hallitsemaan ahneutta, joka on jo nyt uhkana ravinnontuotannossa mm. kalakannan häviämisen myötä. Nopeutuva muutos ihmisten ajattelu- ja toimintatavoissa vie kohti edellä kuvattua. Ihmisten enemmistö on jo kasvamassa maailmankansalaisuuteen, ja he toimivat jo nyt yhä aktiivisemmin paikallisissa yhteisöissä, jotka ovat globaaleissa verkostoissa.

Toinen suuri trendi koskee instituutioita. Teollinen aika oli vahvistuvan valtion ohella, vahvistuvien kuntien ja instituutioiden aikaa. Teollisen ajan institutionaalinen rakenne huipentui hyvinvointivaltiossa. Hyvinvointivaltion aikana rakennettiin lainsäädäntöön perustuvat vahvat ja moniportaiset instituutiot. Hyvinvointiyhteiskuntaprojektin aikana institutionaaliset rakenteet ovat edelleen vahvistuneet ja samalla hallinnon etäisyys palvelutoiminnasta etäätynyt. Instituutiot ovat samalla ajautuneet taloudelliseen ja toiminnalliseen kriisiin. Näyttääkin siltä, että matkalla kohti post-teollista maailmaa teollisen ajan, nyt lamaantuneet, instituutiot väistyvät pikkuhiljaa näyttämöltä. Ne väistyvät, koska ne eivät enää toimi funktionaalisesti muuttuneessa maailmassa. Instituutiot, jotka teollisena aikana tuottivat palveluja ja toimivat intressiryhminä ja siinä sivussa paimensivat ihmisiä pyydyksiin, katiskoihin, eivät enää saa otetta ihmisistä; ihmiset äänestävät ja loillaan kirkoista, puolueista, vaaleista... Edessä on valtion hallinnon ja kuntajärjestelmän purkautuminen poliiksiksi, joissa päätöksenteko tapahtuu kansalaisten aktiivisen osallisuuden ja suoran demokratian kautta.

Kolmas suuri trendi koskee ideologioita. Teollisen ajan ideologinen taisto käytiin sosialismin ja liberalismien välillä. Perusjännite on jo kadonnut. Teollisen ajan ideologinen ongelma on kärjistynyt hyvinvointiyhteiskunnassa, jonka aate on uusliberalismissa. Uusliberalismi, joka on vastakohta klassiselle liberalismille, on tuonut taloudelliselle näyttämölle päärooliin kaverinsa kapitalismin, jota teollisena aikana hillittiin sääntelyn avulla, ja joka näyttää toimivan tehokkaasti enää vain roisto- tai ryöstökapitalismina.¹ Teollisen ajan ismit ovat neoliberalismin myötä väistymässä näyttämöltä. Ihmisten katse on kääntymässä, ja jo kääntynyt, toisen ihmisen ja ympäristön suuntaan. Muutossuunnassa näyttäisi olevan eräänlainen paluu klassisen liberalismien ja anarkistisen sosialismin ideoihin. Tärkeää uudessa esiin murtautuvassa arvoperustassa näyttää olevan eettinen perusvire; ettei kenel-

lääkään ole omaa etuaan ajaessaan oikeutta hyväksikäyttää toista ihmistä, eikä kenelläkään ole oikeutta ottaa omaan käyttöönsä yhteisesti tuotusta vauraudesta enempää kuin mikä on kohtuullista. Hyväksikäyttömoraalista katse on kääntymässä ihmisvelvollisuuksien suuntaan.

Neljäs suuri trendi koskee teollisen ajan jännitteiden purkautumista. Teollinen aika rakentui työn ja pääoman jännitteen varaan. Työn ja pääoman jännite on kovaa vauhtia purkautumassa, koska omistaminen on menettämässä lumonsa. Samalla materialismin ote ihmisestä on alkanut pikkuhiljaa hellittää. Hyvinvointiyhteiskunnan ihmiset etsivät yhä kiivaammin elämäänsä mielekkyyttä ja he ryhtyvät innolla merkitystalouden harjoittajiksi, jossa onnellinen ja mielekäs elämä ovat kaiken mitta, ei aineellinen vauraus. Muutos merkitsee myös luopumista teollisen ajan talouskasvuajattelusta. Taloudellisessa ajattelussa onkin jo nyt esillä degrowth – ja schumacherilainen pieni on kaunista -ajattelu. Neljäs trendi merkitsee sitä, että yhteisöjen ja yhteiskunnan moraalinen perusta alkaa radikaalisti – juuriin menevästi – muuttua. Näyttää kovasti siltä, että post-teollisessa maailmassa vastakohtaisuuksien aika on vihdoin ohi.

Viides suuri trendi koskee teollisen ajan julkisten palvelujen purkautumista markkinahenkistyvien palvelujen kautta yhteisöllisiksi palveluiksi. Hyvinvointivaltio oli julkisten palvelujen rakentamisen aikaa. Hyvinvointiyhteiskuntaprojektin keskeisin intressi on muuttaa hyvinvointivaltion aikana julkisesti tuotetut palvelut markkinamekanismin avulla tuotetuiksi, ja mahdollisimman paljon yksityisten yritysten tuottamiksi palveluiksi. Kokemukset Suomessa ja edelläkävijämaa Britannian esimerkki kuitenkin jo osoittavat selvästi, ettei markkinamekanismin avulla kyetä tuottamaan laadukkaita palveluja kansalaisten enemmistölle. Muutos johtaa vääjäämättä kapitalismin, joka on väistyvän teollisen ajan ismi, jälkeiseen palvelujen tuotantotapaan, joka suurella varmuudella näyttäisi olevan yhteisöllinen tapa.

Kuudes suuri trendi koskee maailman muuttumista autoritaarisesta dialogiseksi. Teollinen aika, ja myös hyvinvointivaltion aika, olivat ylhäältä alaspäin suuntautuvan monologin aikaa. Monologi on pikkuhiljaa muuttumassa dialogiseksi. Kun kuuntelee vuoden 2010 kulttuurin ääniä, markkinahälyn taustalla kuuluu yhä selvemmin vuoropuheluun pyrkivän yhteiskunnan ääniä. Tuotteita räätälöidään vastaamaan kuluttajien haluja ja toiveita. Palvelujen tuotannossa pyritään dialogiin palvelujen käyttäjien kanssa. Hallitukset pyrkivät vahvistamaan kansalaisyhteiskunnan jäsenten valmiutta käydä dialogia pyrkimyksillä vahvistaa aktiiviseen kansalaisuuteen perustuvaa yhteiskuntaa. Puolueet, samaan aikaan kun ne suunnittelevat mainostoimistojen kanssa ääntenkalastusmatkoja, ovat korvat höröllä turuilla ja toreilla ja haluavat kovasti kuunnella ihmisten ääntä ja päästä heidän kanssaan dialogiseen suhteeseen. Kaikki tämä antaa vihjeitä siitä, että olemme jo matkalla dialogiseen – kommunikatiiviseen – yhteiskuntaan, joka lopultakin vapautuu hallitsija–alamainen -kulttuurista. Matkalla dialogi-

seen yhteiskuntaan tarvitaan tosin paljon vielä freireläistä vapautteen kasvatusta ja kasvamista.

Trendien trendi matkalla teollisesta post-teolliseen maailmaan on moraalinen muutos. Teollinen aika rakentui työn ja pääoman jännitteen ja samalla hyväksikäyttömoraalin varaan. Tästä johtuen teollisena aikana yksilön ja ryhmien suojelemiseksi rakennettiin massiivinen oikeuksien järjestelmä, joka ulottui perustuslaillisten oikeuksien ohella ihmis-, sosiaali-, talous- ja poliittisiin oikeuksiin. Hyvinvointiyhteiskuntaprojektin puheessa on jo esillä puhe velvollisuuksista oikeuksien rinnalla. Teollisen ajan ja sen ismien, erityisesti markkinaliberalismin ja kapitalismin, väistyminen matkalla post-teolliseen maailmaan merkitsee moraalinen siirtymää oikeuksista ihmisvelvollisuuksiin. Kun ihmistä ei tarvitse suojella hyväksikäytöltä, katse suuntautuu luontevasti ihmisen velvollisuuksiin itseä, toisia ja ympäristöä kohtaan.

3.3 Hyvinvointiyhteiskuntaprojekti on häiriövaihe

Miten voisi tulkita tilaa, jossa maailma on 21. vuosituhannen alussa vuonna 2010? Yhden selityksen voisi antaa yhteiskunnan rakenteen, ns. systeemi-maailman, ja toiminnan, ns. ihmisten elämiskaailman, tarkastelu. Miten systeemimaailma kohtaa elämiskaailman? Yhteiskunnan taloudellisen-poliittinen institutionaalinen rakenne ja toiminta rakenteissa pyrkivät harmoniseen vastaavuuteen ihmisen arkielämän toimintojen kanssa. Silloin, kun rakenne ja rakenteissa tapahtuva toiminta kadottaa yhteyden ihmisen toimintaan, yhteiskunta ajautuu häiriötilaan. Teollisena aikana harmonia rakenteen ja toiminnan välillä saavutettiin ns. hyvinvointivaltion aikana. Poliittinen koneisto toimi ja palvelujärjestelmät tuottivat kansalaisten tarvitsemia palveluja. Silloin systeemin rakenteet, kuten instituutiot ja niiden palvelut vastasivat parhaimmillaan kansalaisten tarpeita ja toiveita. Harmonia rakenteen ja toiminnan välillä tuli esiin kansalaisten toiveikkuutena ja tyytyväisyytenä.

Mistä ns. hyvinvointivaltion aikakauden harmonia rakentui? Lyhyesti: Enemmistön jakamasta me ollaan samassa veneessä – arvopohjasta, enemmistön tahdosta rakentaa maailma, jossa ihmisen sosiaalinen tausta ei rajoita yksilön mahdollisuuksia sivistykseen, ammatteihin ja hyvinvointiin. Kysymys oli oikeudenmukaisuudesta, jota toteutettiin lisäämällä yhteiskuntaan mahdollisuuksien tasa-arvoa.

Mikä rapautti harmonian? Harmoniaa rapauttavat prosessit olivat hyvinvointivaltion idean ja ajan sisällä. Hyvinvoinnin kasvu lisäsi vaatimuksia yksilöllisestä kohtelusta ja yksilöllisistä palveluista. Syntyi ideologinen perusta vaatia julkisten palvelujen yksityistämistä. Harmonia alkoi murtua. Poliittis-taloudellisten intohimojen ohessa taloudellisen-tekni- ninen muutos muutti ihmisten tarpeita ja toiveita niin, että teollisen ajan instituutiot ja niiden palvelut eivät enää vastanneet kovin hyvin kansalaisten tarpeita ja toivei-

ta. Yhteiskunta ajautui eräänlaiseen asynkroniseen tilaan, jossa systeemi-maailma – politiikka, talous ja niiden instituutiot – eivät enää kohdanneet kovin hyvin elämämaailmaa eli ihmisten arkielämää. Tätä hyvinvointivaltion häiriötilaa koetettiin alkaa ratkaista markkinahenkistyneen hyvinvointiyhteiskuntaprojektin avulla (Taulukko 2.).

Taulukko 2. Sosiaalisen kysymys hyvinvointivaltiossa, hyvinvointiyhteiskunnassa ja hyvinvointiyhteisössä.

1985 Hyvinvointivaltio	2010 Hyvinvointiyhteiskunta	2025 Hyvinvointiyhteisö
Vasemmisto	Oikeisto	Puolueiden jälkeen
Kontrollivaltio	”Mahdollistava” valtio	Valtaistunut yhteisö
Teknologinen järki	Pseudokommunikatiivinen	Kommunikatiivinen järki
Ihannearvot	Arvot puheessa	Arvot arjessa
Säännelty kapitalismi	Kapitalismi	Yhteisö- ja moraalitalous
Julkiset palvelut	Markkinapalvelut	Vapaat tuottajat
Hallintoalamaisuus	Kuluttajakansalaisuus	Kumppanuus
Valtiososiaalisuus	Yksilösosiaalisuus	Yhteisösosiaalisuus

Miksi hyvinvointiyhteiskuntaprojekti ei ole onnistunut edistämään rakenteiden ja toiminnan harmoniaa yhteiskunnassa? Pääasiallinen syy on siinä, että hyvinvointiyhteiskuntaa koetetaan rakentaa teollisen ajan instituutioiden rakenteiden ja ideologioiden varassa. Teollisen ajan taloudellisesti-ideologinen veturi oli säännelty kapitalismi ja sen ideologia liberalismi. Hyvinvointiyhteiskunnan ääri-individualistinen ja äärikapitalistinen ajattelu- ja toimintatapa eivät toimi enää muiden kuin yhteiskunnan eliitin näkökulmasta. Eliitti hyötyy, mutta samaan aikaan hyvinvointiyhteiskunnan ajattelu- ja toimintatapa saavat yhä vähemmän kannatusta kansalaisten enemmistön keskuudessa. Hyvinvointiyhteiskunnassa kansalaisten enemmistö etsii epätoivoisesti onnellisuutta, mutta on koko ajan onneton ja tyytymätön iloisena robottina sekä marionettina olemiseen. Ihmiset alkavat oivaltaa, että hyvin voiva yhteiskunta voi rakentua vain kestäväälle moraalille perustalle, jota hyvinvointiyhteiskunnan arvoperusta ei edusta. Systeemi-maailma – talous- ja politiikka – eivät oikein kohtaa ihmisten enemmistön elämämaailmaa.

Hyvinvointiyhteiskuntaprojekti vaikuttaa laajassa trenditarkastelussa epätoivoiselta yritykseltä ratkaista hyvinvointivaltion ongelmat. Hyvinvointiyhteiskuntahanketta voidaan eräissä mielessä pitää antiteesinä hyvinvointivaltion ajalle. Poliittisesti hyvinvointivaltion moottorina oli vasemmisto, hyvinvointiyhteiskunnan puolestaan oikeisto. Hyvinvointivaltiossa sääntely ja kontrolli olivat tärkeitä, hyvinvointiyhteiskunnassa ohjaus ja markkinamekanismin hyväksikäyttö. Hyvinvointivaltio pyrki – ja onnistuikin – lähentämään yhteiskuntaluokkia, hyvinvointiyhteiskunta etsii yhteiskuntaan ja talouteen dynaamisuutta kasvattamalla tulo- ja sosiaalisia eroja. Hyvinvointiyhteiskunta on haastanut hyvinvointivaltion, mutta on jäänyt teollisen ajan ideologioiden – markkinaliberalismin ja kapitalismin – ja institutionaalisten rakenteiden vangiksi. Rakenteiden purkautuminen merkitsee hyvinvointiyhteiskuntaprojektin hajoamista ja post-teollisen ajan lopullista esiinmurtautumista.

3.4 Moraalinen perusta muuttuu

Hyvinvointivaltio pyrki ratkaisemaan sosiaalisen kysymyksen universaalien palvelujen ja sosiaaliturvan avulla. Hyvinvointiyhteiskunnassa sosiaalinen kysymys siirretään yksilön ratkaistavaksi. Äärimmillään tämä on tarkoittanut sitä, että valtio on vastuullistanut kaikista heikoimmassa asemassa olevat jäsenensä, samaan aikaan pyrkimys on ollut vapauttaa kaikesta sosiaalisesta vastuusta yhteiskunnan kaikkein parhaimmassa asemassa ja tilanteessa olevat kansalaiset. Hyvinvointiyhteiskunta on ajautunut moraaliseen kriisiin.

Siirtyminen hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan on merkinnyt moraalien ja sen taustalla olevien ihmiskäsitysten radikaalia muutosta. Hyvinvointivaltio rakentui ideaalisten arvojen varaan, kuten vapaus, veljeys ja tasa-arvo. Katse kohdistui ihmisen kasvuun, hänen mahdollisuuteensa kehittyä ja nousta ylöspäin sosiaalis-taloudellisesta lähtöasemastaan. Hyvinvointiyhteiskunnassa katse ihmiseen on toinen. Yhteiskunta rakentuu raadollisten arvojen varaan. Se kohdistaa katseen ihmisen yöominaisuuksiin ja suosii niitä taloudellisissa ja muissa yhteiskunnallisissa järjestelyissä. Hyvinvointiyhteiskunnan politiikassa uskotaan, että yhteiskunta uudistuu ja saa näin dynamiikkaa talouteen ja toimintaan. Tosiasiassa dynamiikka ei ole syntynyt, eikä vaurautta ole tihkunut taloudellisen eliitin toiminnan tuloksena yhteiskunnan sosiaalis-taloudellisissa rakenteissa alaspäin, päinvastoin on tapahtunut niin, että ”leipäjonot” ovat pidentyneet ja köyhien määrä on koko ajan kasvanut. Käytännössä hyvinvointiyhteiskunnan politiikka on etäännyttänyt lähtötasoltaan erilaisia sosiaalis-taloudellisia ryhmiä toisistaan, ja samalla nopeuttanut hyvinvointiyhteiskunnan poistumista näyttämöltä ideologis-taloudellisine dramaturgioineen.

Hyvinvointiyhteiskuntaprojektin ihmiskäsitys ei anna juuri tilaa sosiaalille. Näyttää siltä, että se itse asiassa tuhoaa sosiaalisen¹⁰. Juuri tästä sosiaalialan ihmiset ovat olleet huolissaan viimeiset pari vuosikymmentä. Uusi ihmiskäsitys on tunkeutumassa esiin ja haastaa hyvinvointiyhteiskunnan moraalin ja ihmiskäsityksen. Nyt on jo nähtävissä ihmisten sosiaalinen verkostoituminen virallisen instituutorakenteen ulkopuolelle. Ihmiset äänestävät jaloillaan instituutioista, jotka eivät ole enää tässä maailmassa (esimerkiksi kirkko, puolueet ja myös palveluinstituutiot). Institutionaalisen rakenteen takana ihmiset verkostoituvat paikallisesti ja myös globaalisti. Menossa on vapautuminen teollisen ajan ajatteluun ja toimintaan perustuvien instituutioiden vankeudesta. Samalla sorvataan toimintaa, joka rakentuu uuden ihmiskäsityksen ja moraalin varaan. Kumppanuus ja toisen palveluun perustuva yhteiskunta on jo syntymässä (Taulukko 3.).

Taulukko 3. Hyvinvointivaltion ja hyvinvointiyhteiskunnan ihmiskäsitykset.

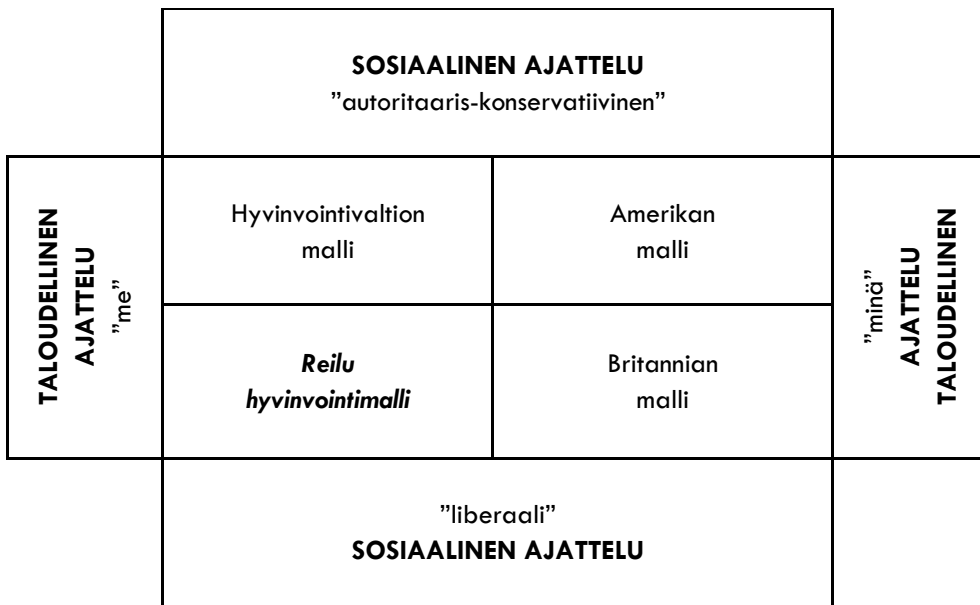
IHMISKÄSITYS		
Hyvä ihminen	Tyhjä taulu	Paha ihminen
Katse kasvumahdollisuuksiin	On lupa muokata	Katse yöominaisuuksiin
Ihannearvot	Teknologiset arvot	Raadolliset arvot
Vapaus & veljeys & tasa-arvo	Nihilismi & markkinausko	Ahneus & röyhkeys
Sosiaaliliberalismi	Teknoliberalismi	Uusliberalismi
Hyvinvointivaltio	Hyvinvointiyhteiskunta	

Millainen on post-teollisen ajan hyvinvointimalli, joka perustuisi uudelle ihmisvelvollisuuksien moralille? Vanha hyvinvointivaltio se ei voi olla, siihen kun ei ole enää paluuta. Hyvinvointiyhteiskuntaprojektin konsulttien katseessa on Britannian ja Yhdysvaltojen mallit. Palvelut ja sosiaaliturva on halu viedä osakekapitalistisille markkinoille, joissa yksilöt ja yritykset yrittävät maksimoida etujaan. Lyhyellä aikavälillä edellä mainittuja malleja viedään todennäköisesti käytäntöön sulkemalla silmät menossa olevilta

¹⁰ Nyt elämme kolmen H:n yhteiskunnassa, jossa hyödyttömiä (H1) – lapsia, vanhuksia, köyhiä – on noin 25 prosenttia väestöstä. Lähes 75 prosenttia on hyväksikäytettyjä (H2) – palkkatyötä tekeviä + poliitikkoja. Alle viisi prosenttia väestöstä lukeutuu hyväksytyihin (H3), jotka saavat kohtuuttomia tuloja ja etuja käyttöönsä yhdessä tuotetusta vauraudesta. Viimeisellä H -luokalla on hegemoninen asema: heille poliitikot ja hallintoneuvostot järjestelivät kohtuuttomia etuja ilman, että heidän tarvitsee edes erityisetuja pyytää.

”hiljaisilta vallankumouksilta”. Pidemmällä aikavälillä valtakoneiston selkä ehkä taipuu ja taivuu, koska vallankumoukset muuttuvat koko ajan äänekämmiksi, eikä muutosten voimaa voi enää kiistää. Lisäksi kansalaisten enemmistön suopeus reilulle hyvinvointimallille kasvaa koko ajan (Kuvio 1.).

Mahdollista tosin on, että markkinamaailmaa koetetaan pitää tulevaisuudessa voimassa väkivaltakoneistojen avulla. Ahdinkoon joutuneessa teollisessa maailmassa on ollut vahvistuva trendi sotalaitosten ja sotateollisuuden merkityksen kasvu taloudessa ja politiikassa. Muutosvoimia ei voi kuitenkaan padota kovin pitkäksi aikaa. Hiljaiset vallankumoukset vievät väijäämättä kohti reilua hyvinvointimallia post-teollisessa kulttuurissa. Siinä maailmassa valtion rooli muuttuu. ”Anarkistinen” valtio asettuu silloin dialogiin kansalaisten kanssa pyrkien takaamaan ihmisten vapausoikeudet ilman hyväksikäyttöoikeutta.

Kuvio 1. Hyvinvointimallit (Kuosmanen 2009).

Reilu hyvinvointimalli toimii yhteisöissä, jossa vapaus toteutuu ilman käskynhaltijaa, ilman toisen hyväksikäyttöä, jossa vapaus on kohtuullista osallisuutta yhdessä tuotettuun vaurauteen. Siinä mallissa maailma rakentuu globaalin perusturvan varaan. Talouspolitiikka on vapautunut ihmistä, yhteisöjä ja luontoa tuhoavasta talouskasvun ideologiasta ja siitä on tullut elämäntalouspolitiikkaa, jossa ihmisen onnellisuus on kaiken mitta. Kysymys on klassisen liberalismien ja anarkistisen sosialismin pyhästä liitosta, joka on historiallinen moraalinen liitto, jossa valtio ja yksilö asettuvat ensi kertaa dialogiseen suhteeseen.

Matkalla kohti post-teollista reilua hyvinvointiyhteiskuntaa, myös kysymys oikeudenmukaisuudesta muuttuu. Vuoden 2010 yhteiskunnassa eletään ns. individualistisen oikeudenmukaisuuskäsityksen varassa. Kysymys on itse asiassa anarkiasta, joka on yhteiskunnan eliitin anarkiaa ja enemmistön hyväksikäyttöä. Oikeudenmukaisuus näyttäytyy oman edun maksimointina, eräänlaisena suden ja ketun oikeudenmukaisuutena (Taulukko 4.).

Taulukko 4. Oikeudenmukaisuus hyvinvointiyhteiskunnassa ja post-teollisessa kulttuurissa.

OIKEUDENMUKAISUUSKÄSITYS	
2010	2025
Valtion minimointi	Valtio valtaistaa & on kättilö ¹¹
Markkinoiden maksimointi	Talous elämän palvelua
Keinotekoiset tarpeet	Aidot tarpeet
Vapaus on kuluttamista	Vapauden vaiston vaaliminen
Iloisena robotti	Itsensä toteuttaminen
Oma etu	Toisen palvelu
Demokratia vallan kaappauksena	Suora- ja lähidemokratia
Suden ja ketun oikeudenmukaisuus	Vapaan ja vastuullisen oikeudenmukaisuus

Tarkastelun perusteella voi väittää, että vuoden 2025 yhteiskunnassa oikeudenmukaisuus ymmärretään globaalina ja yhteisöllisenä oikeudenmukaisuutena. Globaali oikeudenmukaisuus perustuu yhteisiin taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin toista ihmistä kohtaan. Post-teollisessa maailmassa oikeudenmukaisuus perustuu edellä kuvattuun liberalistiseen anarkismiin/sosialismiin. Post-teollisen ajan oikeudenmukaisuuskäsitys korvaa teollisen ajan hyväksikäyttökulttuurin oikeudenmukaisuusajattelun. Tilalle tulevat ideat, jotka tukevat vapaan ja vastuullisen oikeudenmukaisuuden toteutumista yhteisöissä, kepeissä poliisis-

¹¹ Valtiossa on menossa jatkuva vallankumous, joka perustuu klassisen liberalismiin ja anarkistisen sosialismin ideoiden toteutumisen varmistamiseen. *Klassinen liberalismi*: vapaudet ja kohtuus ilman oikeutta käyttää toista ihmistä hyväksi. *Anarkistinen sosialismi*: Yhteisöllisyys ilman käskynhaltijaa.

sa¹² ja globaalissa valtiossa. Kestävää ja samalla oikeudenmukaista maailmaa rakennetaan moraalisten velvollisuuksien varaan; velvollisuus toista ihmistä, kulttuuria, ja luontoa kohtaan.

3.5 Arjen, palvelujen ja koulutuksen draama muuttuu

Hyvinvointivaltio katseli kansalaisia ylhäältä alaspäin. Valtio tarjosi kansalaisille etupäässä kuntapalveluja. Valtion ja kansalaisen suhde oli eräänlainen hoiva -suhde. Hyvinvointiyhteiskunta on vapauttanut kansalaisen hoivattavan roolista palvelujen kuluttajaksi. Palvelut tuotetaan markkinamekanismin avulla, jossa yleensä käy niin, että halvin tarjous – ja heikompileatuisin palvelu – voittaa kilpailun. Hyvinvointiyhteiskunta on tehnyt valtion ja kansalaisen suhteesta kaupallisen suhteen. Se koettaa tehdä myös muista yhteiskunnallisista ja yksilöllisistä suhteista kaupallisia. Hyvinvointiyhteiskunnassa yksilöt valmennetaan brändäämään itsensä avioliitto-, työ- ja lukuisille muille markkinoille.

Tulevat vuodet ovat vielä palvelujen tuottamisessa markkinahenkistymisen aikaa. Sosiaalipalveluja tuotetaan yhä enemmän näennäisen tilaaja – tuottaja -markkinamekanismin avulla. Myös koulutukseen pumpataan kilpailua ja markkinahenkeä lisää. Keinotekoiset markkinat eivät kuitenkaan toimi. Ne eivät kykene kohtaamaan ihmistä, joka on matkalla post-teolliseen maailmaan. Lisäksi ne eivät kykene tuottamaan kelvollisia palveluja kuluttajille (Taulukko 5.).

¹² Suomi jakautuu kolmeen polikseen: North, Middle ja South. Poliisien tehtävänä on varmistaa kohtuus, estää hyväksikäyttö sekä valtaistaa yhteisöt ottamaan vastuu sosiaalisesta, taloudellisesta, kulttuurisesta ja poliittisesta toiminnasta.

Taulukko 5. Palvelut hyvinvointivaltiossa, hyvinvointiyhteiskunnassa ja hyvinvointiyhteisössä.

1985 Hyvinvointivaltio	2010 Hyvinvointiyhteiskunta	2025 Hyvinvointiyhteisö
Valtio säätää	Valtio ohjaa	Tarve & onni ohjaa
Vahva valtio	Vahva valtio & heikko kunta	Vahva yhteisö
Kunnat tuottavat	Kunnat kilpailuttavat	Yhteisöt tuottavat
Julkiset palvelut	Markkinapalvelut	Vapaat tuottajat
No choice & no voice	(No) Choice & no voice	Choice & voice
Hoiva-arki	Teknologia & kulutusarki	Luottamusarki
Marssimaailma	Marssimaailma	Tangomaailma

Suunta palvelujen tuotannossa on dialogisuuden kasvu palvelun tuottajan ja kuluttajan välillä. Dialogisuus purkaa samalla tuottaja – kuluttaja -asetelmaa. Yksilö saa äänen. Myös yhteisöt voimistuvat, kun valtio siirtää vastuuta yksilöille. Vähitellen keinotekoiset markkinat purkautuvat yhteisölliseksi palvelun tuotannoksi, jossa palvelun käyttäjään vilkuillaan toisen palvelun ajatuksella. Matka kohti vapaita yhteisöllisiä markkinoita on jo alkanut. Uusilla markkinoilla arjen suuntaan vilkuillaan luottamuksen ajatuksilla. Tulevaisuudessa palvelut tuotetaan monipuolisesti verkostoituneissa yhteisöissä, jossa kuka tahansa on palvelun tuottajan tai käyttäjän roolissa. Yhteisöissä palvelun tuottaja on ensi kertaa vapaa tuottaja ilman taloudellista tai hallinnollista käskynhaltijaa ja välistävetäjää.

3.6 Sosiaaliala 2025 – hilpeä arvaus

Matkalla teollisesta maailmasta post-teolliseen maailman hyvinvointiyhteiskunta on eräänlainen väliaikänäytös. Hyvinvointiyhteiskuntaprojekti ei voi onnistua, koska se rakentuu moraalisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja poliittisesti kestäättömälle perustalle. Se ei kykene edistämään kohtuuden yhteiskuntaa. Se ei halua jakaa yhdessä tuotettua vaurautta. Sen teolliselta ajalta perityt ja alati ”pöhöttävät” instituutiot eivät toimi. Sen rakenteet eivät vastaa ihmisen arkielämän moraaliala ja tarpeita. Hyvinvointiyhteiskunnan systeemimaailma ei siis kohtaa ihmisten elämämaailmaa.

Yhteiskunnallis-poliittisesta tilanteesta hyötyvät eivät yleensä luovu vapaaehtoisesti etuoikeuksistaan. Hilpeä arvaukseni kuitenkin on, että hy-

vinvointiyhteiskuntaprojektin politiikka ei voi enää jatkua pitkään. Siltä puuttuu jo lähes täysin moraalinen oikeutus post-teolliseen aikaan suuntaavilta ihmisiltä, jotka ovat yhä enemmän maailmankansalaisia, jotka arvostavat yhä enemmän kohtuutta, kavahtavat hyväksikäyttöä, eivätkä näe elämänsä pyhittämistä materiaalisille asioille – omistamista – erityisen järjeställisenä juttuna. Etenkin nuoret sukupolvet hylkäävät hilpeästi edeltävien sukupolvien omistus, omaisuus- ja luokka-ajattelun.

Millaiselta sosiaalialan, sen koulutuksen, palvelujen ja ammattien maise näyttäähän, kun katse suunnataan vuoteen 2025? Todennäköistä on, että vuosina 2010–2015 nykyinen ja vielä hallitseva – hegemoninen – ajattelu- ja toimintatapa jatkuvat. Eetoksen haitat alkavat kuitenkin näkyä koko ajan yhä selvemmin. Systeemin ja ihmisten arkielämän välinen etäisyys kasvaa; systeemin ote lipsuu ja ote löysää kansalaisten ajatuksista ja heidän toiminnan maailmastaan. Hyvinvointiyhteiskuntaprojekti saa pohjakoukettua, ja se ajaa ideologisesti ja taloudellisesti karille.¹³

Vuosikymmenen puolen välin tienoilla – vuonna 2015 – hyvinvointiyhteiskuntaprojektin ideologinen perusta pettää lopullisesti. Hyvinvointivaltion institutionaalisten rakenteiden ”pelastaminen” markkinamekanismin avulla ajaa karille, koska se ei kykene tuottamaan edes säällisiä palveluja väestön tarpeisiin. Samoihin aikoihin myös teollisen ajan talousjärjestelmä – kapitalismi – haaksirikkoutuu lopullisesti. Huomataan, että neoliberaali käänne on ollut vain harharetki tai antiteesi suuremmissa yhteiskunnallis-kulttuurisissa muutoksissa. Nähdään, että pyrkimys mennä kohti Britannian ja Amerikan mallia on johtamassa – jo nyt vuonna 2010 – yhteiskunnan perusrakenteiden rapautumiseen koulutuksessa, sosiaalialalla, terveydenhuollossa, energiantuotannossa ja liikenteessä.

Mitkä ovat vaihtoehdot, kun menemme kohti vuotta 2025? Yksi mahdollinen vaihtoehto, että Suomessa poliittinen koneisto vie amerikkalaisten konsulttien neuvoja noudattaen väkisin käytäntöön Britannian ja Amerikan malleja, ja näin viivyttävät post-teollisen ja post-kapitalistisen ajattelu- ja toimintatapojen juurtumista käytäntöön. Näin tapahtunee seuraavien vuosien aikana. Kymmenen vuoden perspektiivissä todennäköisintä kuitenkin on, että kulttuuriset, poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset hiljaiset vallankumoukset kääntävät myös poliittis-hallinnollisen koneiston päät vilkuilemaan post-teollisen maailman suuntaan jo kuluvan vuosikymmenen puolen välin tienoilla.

¹³ Maailman talous on suurissa vaikeuksissa. Kysymys on kuplataloudesta, jota vain vahva ja sokea usko sekä Kiina ja Japani omilla sijoituksillaan pitävät pystyssä. Valtiot ovat syvässä velkakiireissä. Yritysten reaaliarallisuus on vain murto-osa niiden pörssi-arvosta. Teollisen ajan kapitalismin taloudellinen romahdus saa aikaan hirvittävää jälkeä, mikäli poliittikot eivät oivalla aloittaa talouskasvuun perustuvan ajattelun hallittua alasajoa hyvissä ajoin ennen odotettua romahdusta.

Miltä siis sosiaalialan, sosiaalipalvelujen ja sosiaalialan koulutuksen maisema näyttää vuoden 2025 post-teollisessa maisemassa? Seuraavat vaihtoehdot ovat mahdollisia:

- o Eletään kansallisvaltion ja kuntien jälkeistä aikaa. Suomessa on kolme ”polista”, joiden suojissa toimii yhteisöjen verkosto.
- o Palvelut tuotetaan yhteisöissä, jotka ovat lokaalisti ja globaalisti verkottuneita. Yhteisöissä kaikki yksilöt ovat sekä palvelun tuottajia että käyttäjiä.
- o Yhteisöjen jäseniä ohjaa ihmisvelvollisuuksien moraalit.
- o Yhteisöissä palvelutuotanto rakentuu toisen palvelun idean varaan.
- o Yhteisöjen sosiaalialan työntekijät, ml. sosionomit (AMK & ylempi AMK), ovat vapaita palveluntuottajia tai yhteiskunnallisia ”yrittäjiä”.
- o Koulutus tapahtuu ”poliksissa”, jotka ovat kansainvälisesti verkottuneita akatemioita. Koulutukset vastaavat joustavasti kansalaisten muuttuviin tarpeisiin ilman jäykkää koulutusohjelmia ja virkarakenteita.

Näyttää siltä, että vuonna 2025 ei ole opetus- ja kulttuuriministeriötä, eikä sosiaali- ja terveysministeriötä ohjaamassa tulos- ja tavoitesopimuksilla kuntien ja kuntayhtymien tai osakeyhtiöiden toimintaa. On ehkä ”anarkistinen” valtio, joka käy kepeästi vuoropuhelua poliisien ja yhteisöjen kanssa libertaristisen anarkismin/sosialismin hengessä. Kepeä ja kevyt valtio käy samassa hengessä vuoropuhelua myös globaalin valtion, sen parlamentin ja sen ministeriöiden kanssa. Globaali valtio katselee maailmaa maailman hyvän näkökulmasta, varjelee kohtuutta ja takaa perustulon ja turvallisuuden maailman kansalaisille.

Itsestään selvää lienee, ettei post-teollisessa maailmassa ole virkamiehiä ja -naisia, vaan ihmisiä, joita ohjaa velvollisuudet ja toisen palvelun ajatukset. Selvää lienee myös, että sosiaalinen kysymys on tärkein kysymys post-teollisessa maailmassa. Sosiaalinen tuo ihmisen sivustakatsojan ja hyväksikäytetyn roolista vihdoin vastuulliseen pääroolin elämän suurella näyttämöllä.

LÄHTEITÄ

- Ahlman, Erik 1976. Kulttuurin perustekijöitä. Kulttuurifilosofisia tarkasteluja. Gummerus. Jyväskylä.
- Bakunin, Mihail 1990. Statism and Anarchy. Cambridge University Press. Cambridge.
- Barnes, Peter 2006. Capitalism 3.0: A guide to Reclaiming the Commons. CA: Barrett-Koehler Publishers Inc. San Francisco.
- Berlin, Isaiah 1958. Two Concepts of Liberty. Two concepts of liberty (1958). Esim. esseekokoelmassa Berlin, Isaiah 2002. Henry Hardy (toim.) Liberty Oxford University Press. Oxford.
- Berlin, Isaiah 2001. Vapaus, ihmisyyt ja historia. Valikoima esseitä. Juha Sihvola ja Timo Soukola (toim.) Gaudeamus. Helsinki.

- Buchanan, James M. 2003. Politics as tragedy in seven acts. *Economics & Politics*, 15(2), 181–191.
- Bourdieu, Pierre 1998. Acts of resistance. Against the tyranny of the market. The New Press. New York.
- Castells, Manuel & Himanen, Pekka 2002. The information society and the welfare state. The Finnish model. Oxford University Press. Oxford.
- DalMaso, Riitta & Kuosmanen, Voitto 2008. Subjektiuden ja emansipaation edistäminen on 2000 -luvun sosionomin ammatin ja työn ydintä. Viinamäki, Leena (toim.): 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Kemi. URL: http://www.token.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2008.pdf. Luettu 15.7.2010.
- Economic Degrowth for Sustainability and Equity 2009. URL: <http://www.degrowth.net/Economic-Degrowth-for>. Luettu 15.7.2010.
- Forma, Pauli & Kuivalainen, Susan & Niemelä, Mikko & Saarinen, Arttu 2007. Kuinka hyvinvointivaltio kesytetään? Julkisen sektorin uudistaminen ja hyvinvointipalvelujen muutos Pohjoismaissa. Turun yliopiston Sosiaalipoliittikan laitoksen julkaisuja B:32/2007. URL: <Http://www.soc.utu.fi/laitokset/sosiaalipoliittikka/julkaisut/materiaalit/khk.pdf>. Luettu 10.10.2007.
- Foucault, Michel 1994. Power. Edited by Faubion, James D. The New Press. New York.
- Freire, Paolo 1970. The Pedagogy of The Oppressed. Continuum. New York.
- Fromm, Eric 1977. Olla vai omistaa. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Fromm, Eric 1993. Omistamisesta olemiseen: itsetiedostuksen teitä ja harhapolkuja. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Gilbert, Neil 2005. The “Enabling State?” From Public to private responsibility for social protection: Pathways and pitfalls. OECD Employment and Migration Working Papers, No. 26. Paris. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/7/34/35304720.pdf>
- Ghoshal, Sumantra 2005. Bad management theories are destroying good management practices. *Academy of Management Learning and Education* 4(1), 75–91.
- Gray, John 2007. Black Mass: Apocalyptic Religion and the Death of Utopia. Allen Lane. London.
- Haapala, Jaana & Aavameri, Leena 2008. Omatuntotalous. Talentum. Helsinki.
- Hallitusohjelmat 1917 – 2010. Valtioneuvosto. URL: <http://www.valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/fi.jsp>. Luettu 31.8.2010.
- Hamel, Gary 2000/2001. Leading the Revolution, Harvard Business School Press. Suomi. Vallankumouksen kärjessä. 2001, WSOY. Helsinki.
- Himanen, Pekka 2010. Kukoistuksen käsikirja. WSOY. URL: <Http://www.wsoy.fi/wsoy/digipaper/wsoy/381/index.html>. Luettu 12.5.2010.
- Huxley, Aldous 1932. Brave New World. London.
- Illich, Ivan 1990. Oikeus hyödylliseen työttömyyteen ja sen asiantuntijaviiholliset. Perusta. Ilmestyskirjasto 5. WSOY. Helsinki.

- Kant, Immanuel 1989. Ikuisen rauhaan. Alkup. Zum ewigen Frieden. 3. painos. Karisto Oy:n kirjapaino. Hämeenlinna.
- Kauppinen, Ilkka (toim.) 2004. Moraalitalous. Vastapaino. Tampere.
- Klein, Naomi 2008. The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism. Metropolitan Books. Henry Holt and Company. Inc. New York.
- Korten, David C. 1997. Maailma yhtiöiden vallassa. Like & Suomen Rauhanpuolustajat. Helsinki.
- Korten, David C. 1999. Elämä kapitalismin jälkeen. Like. Gummerus. Jyväskylä.
- Korten, David C. 2006. The great turning. From Empire to Earth Community. Kumarian Press. San Francisco.
- Koskiaho, Briitta 2008. Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Vastapaino. Tampere.
- Kuosmanen, Voitto 2004. Matkalla uuteen identiteettiin, oikeudenmukaisuuteen ja ihmisen kunnioittamiseen globaalissa yhteiskunnassa. Julkaisussa Alapartanen, Mari & Petäjämaa, Juha (toim.) 2004 Filosofia, ihminen ja yhteiskunta: symposiontekstejä. Lapin yliopiston menetelmätieteen laitoksen julkaisuja, esseitä, puheenvuoroja ja raportteja nro 3/2004. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi, 49–58.
- Kuosmanen, Voitto 2005. Luovaan talouteenkö – aineellisesta tuotannosta aineetomaan tuotantoonko? Kulttuuri seutukunnan vetovoimatekijänä ja mielekkään elämän perustana. Seminaaripuheenvuoro 20.1.2005. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.
- Kuosmanen, Voitto 2005. Sosiaali- ja terveysalan yrittäjyyden eettiset ja moraaliset erityiskysymykset. Luentoaineisto. Sosiaali- ja terveysalan yrittäjyysopinnot 2004–2005. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Kemi.
- Kuosmanen, Voitto 2007. Sosiaalinen meri on vaarallista nähdä. Sosiaalinen in memoriam. Ajatuskoe – vieläkö vuonna 2027 on sosiaalialan koulutusta? Julkaisussa Sosiaalisen aika. Sosiaalialan koulutuksen 20 -vuotisjulkaisu. URL: <http://www.token.fi/sosiaalisenaika/>. Luettu 15.7.2010.
- Kuosmanen, Voitto 2008. Mitä tapahtuu kun eetos vaihtuu – Hyvinvointieetoksesta kohti teknoliberaaliin eetoksen jälkeistä ajan henkeä. AGON No: 18. 1/2008. 7. VSK. Pohjoinen filosofiyhdistys. Rovaniemi, 6–10. URL: <http://www.ulapland.fi/?deptid=27871>. Luettu 6.9.2010.
- Kuosmanen, Voitto 2009. Sosiaalinen ja eettinen ovat joutuneet ahdinkoon markkinahenkistyneessä palvelutaloudessa? – Katseita sosiaalialan yrittämiseen sekä sosiaalialan yrittäjäksi kasvamiseen ammattikorkeakouluissa. Viinamäki, Leena (toim.): Sosionomilta eivät hommat loppu, Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. URL: http://www.token.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf. Luettu 6.9.2010.
- Kuosmanen, Voitto 2010. Kohti ihmistä kunnioittavaa maailmaa. Katseita ihmiseen ja ihmiseksi kasvamisen maisemaan. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere. URL: <http://www.token.fi/hku/vkuosmanen/Voitto%20Kuosmanen%202010%20Kohti%20ihmist%C3%A4%20kunnioittavaa%20maailmaa.pdf>. Luettu 6.9.2010.

- Kuosmanen, Voitto 2010. Ihmisluonto ja oikeudenmukainen yhteiskunta – Hyvinvointiyhteiskunnasta kohti oikeudenmukaista anarkiaa. Esitelmä. Oikeudenmukainen yhteiskunta – Filosofinen symposion. Lapin yliopisto 9.10.2010.
- Latouche, Serge 2010. "The globe downshifted" *Le Monde diplomatique* – English edition. URL: <http://mondediplo.com/2006/01/13degrowth#nb5>. Luettu 15.8.2010.
- Löppönen, Paavo 2010. Suuri synteesi oikeudenmukaisuudesta, Helsingin Sanomat. 11.7.2010, B 2.
- Maier, Corinne 2005. Tervetuloa laiskuus. Taidosta ja välttämättömyydestä tehdä työssä mahdollisimman vähän. Tammi. Helsinki.
- Ojakangas, Mika 2002. Kenen tahansa politiikka: Kohti ulossulkematonta demokraattista yhteisöä. Paradigma-sarja. Tutkijaliiton julkaisu 103. Tutkijaliitto. Helsinki.
- Ojanen, Eero 1999. Hyvyyden yhteiskunta. Kirjapaja. Helsinki.
- Orwell, Georg 1967. Vuonna 1984. WSOY. Porvoo.
- Patomäki, Heikki 2007. Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. WSOY. Helsinki.
- Pursiainen, Terho 2009. Oikeudenmukaisuus globaalissa markkinataloudessa. Sosiaalipolitiikan päivät. Kuopio 23.10.2009.
- Rawls, John 1988. Oikeudenmukaisuusteoria. WSOY. Helsinki.
- Rimpelä, Matti & Happonen, Hanna & Rigoff, Anne-Marie & Wiss, Kirsi 2007. Mitä hallitusohjelmassa terveyden edistämisestä? Raportti Terve Kunta 2007 -päiville. Stakes. Kuntapalvelut/Tampereen alueyksikkö/TedBM-hanke. URL: http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/E5471DA7-8828-4FDC-BD01-3C63267879AD/0/Hallitusohjelma_raportti_final190107.pdf. Luettu 12.8.2010.
- Rufin, Jean-Christophe 2006. Globalia. Tammi. Helsinki.
- Schumacher, Ernst Friedrich 1980. Inhimillinen vaihtoehto. Tammi. Helsinki.
- Sen, Amartya 1997 (1973). *On Economic Inequality*. Expanded edition with a substantial annexe by Foster, James E. & Sen, Amartya. Oxford. University Press. Biddlers Ltd. Guildford and King's Lynn.
- Sen, Amartya 1981. *Poverty and Famines. An Essay on Entitlement and Deprivation*. Oxford University Press. Biddlers Ltd. Guildford and King's Lynn.
- Sen, Amartya 1999/2001. *Development as Freedom*. Oxford University Press. Oxford. Bookcraft Ltd. Midsomer Norton. Somerset.
- Sennett, Richard 2002. Työn uusi järjestys: miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta. Vastapaino. Tampere.
- Sennett, Richard 2007. Uuden kapitalismin kulttuuri. Vastapaino. Tampere.
- Siltala, Juha 2004. Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Otava. Keuruu.
- Simpura, Jussi 2009. Sosiaalinen puristuksessa. Onko talouden, onnellisuuden ja terveyden välissä tilaa globaalisosiaaliselle kysymykselle? *Janus* 17(1), 36–46
- Shionoya, Yuichi. 2004. Scope and method of Schumpeter's universal social science: economic sociology, instrumentalism and rhetoric. *Journal of the history of economic thought* 26(3), 331–347.
- Smith, Adam 2003. (alunperin 1759). Moraalituntojen teoria. Gummerus. Jyväskylä.

- Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (KASTE). Sosiaali- ja terveysministeriö. URL: <http://www.stm.fi/Resource.phx/hankk/hankt/sote/index.htx>. Luettu 1.11.2008.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluinnovaatiohanke. Sosiaali- ja terveysministeriö. URL: <http://www.stm.fi/Resource.phx/hankk/hankt/palveluinnovaatio/index.htx>. Luettu 6.9.2010.
- Spengler, Oswald 2002. Länsimaiden perikato. Tammi. Helsinki.
- Weil, Simone 2007. Juurtuminen. Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle. Eurooppalaisen filosofian seura ry. Tampere. Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö, Tallinna.
- von Wright, Georg Henrik 1996. Ihminen kulttuurin murroksessa. Otava. Keuruu.
- Wright, Erik Olin 2005. Approaches to Class Analysis. Cambridge University Press. Cambridge.

¹ Hyvinvointivaltioprojektiin ryhdyttiin II maailmansodan jälkeen. Kysymys oli rauhanprojektista. Ajatuksena oli turvata sosiaaliturvan ja hyvinvointipalvelujen avulla kohtuullinen elintaso väestölle. Projekti ei koskaan tullut valmiiksi. Kaupunkilegenda kertoo, että Suomessa hyvinvointivaltio oli olemassa pari viikkoa joskus 1980 -luvun puolen välin jälkeen. Hyvinvointivaltion kritiikki alkoi jo paljon ennen hyvinvointivaltiota. Sen aloitti 1940 -luvulla Friedrich Hayek, joka toi ensimmäisen kerran esiin uusliberalistisen ohjelman, jota Milton Friedman ryhtyi myöhemmin suunnitelmallisesti toimeenpanemaan. Talousopin ideana oli valtion minimoiminen ja yksilön vapauden maksimointi. Tavoitteena oli supistaa julkisia menoja, vapauttaa talous säännöstelystä ja yksityistää julkiset palvelut.

Uusliberalistisen talousopin laboratorioita olivat Etelä-Amerikan sotilasdiktatuurit, erityisesti Augusto Pinochetin johtama Chile (1973–1990) ja Jorge Rafael Videlan johtama Argentiina (1976–1981/1983). Venäjällä uusliberaalin ideologian toimeenpano alkoi 1990 -luvun alussa valtion omaisuuden anastamisella ja ns. ryöstökapitalismin toimeenpanolla Boris Jeltsinin hallinnon aikana. Viimeisin ideologisen opin laboratoriokokeilu tapahtui Irakissa 2000 -luvun alussa. Kokeessa huipentui sotateknologian, pelon ja terrorin psykologian sekä markkinatalousopin yhteistyö. Kansainvälisen yhteisön markkinamekanismin levityksen kohteena näyttäisi nyt olevan luonnonrikkauksia pursuava Afganistan ja optiona öljyvaltio Iran.

Ns. demokraattisessa maailmassa Margaret Thatcher ryhtyi toteuttamaan uusliberaalia talousoppia Britanniassa vuodesta 1979 lähtien. Yhdysvalloissa vastaava projekti käynnistyi pari vuotta myöhemmin Ronald Reaganin johdolla. EU:ssa projektia on edistetty kolmen vapauden – työvoiman, pääoman ja palvelujen – vapaan liikkuvuuden nimissä, sekä säätämällä direktiivejä joiden avulla hyvin toimivia julkisia palveluja saatetaan kilpailunpiiriin (ja samalla heikennetään palveluja, vrt. postin palvelujen yksityistäminen).

Suomessa hyvinvointia tuottavan valtion kritiikki alkoi 1980 -luvun puolivälissä. Poliitikassa uusliberaali ajattelusta merkkejä oli vuonna 1987 aloittaneen Harri Holkerin ”hallitun rakennemuutoksen” hallituksen toiminnassa. Ote voimistui Esko Ahon hallituskaudella ja vakiintui myöhemmin Paavo Lipposen hallituskausilla. Matti Vanhasen I ja II hallituksen toiminnassa uusliberaali ote on ollut teksteissä peitetysti, mutta käytännössä selvästi esillä. Mari Kiviniemen hallitusohjelma jatkaa edeltäjiensä linjoilla.

4. SOSIONOMI (AMK) -OSAAMISEN HAASTEET MUUTTUVISSA PALVELURAKENTEISSA Päivi Rinne

4.1 Sosionomiosaamisen aika?

Sosionomin (AMK) työssä on olennaista sosiaalisen näkökulman ymmärtäminen ja sen lähtökohdista käsin toimiminen, olipa sitten kyse koko väestöön kohdistuvasta toiminnasta tai erityisesti huono-osaiseen väestöön kohdistuvasta yhteiskunnallisesta toiminnasta. (Kananoja & Niiranen & Jokiranta 2008, 20.) Tulen tässä artikkelissa pohdiskelemaan, miten meneillään olevat sosiaalialan palvelujärjestelmän rakenteelliset muutokset mahdollisesti vaikuttavat sosionomin (AMK) työelämäpaikkaan ja osaamisvaatimuksiin. Osaamishaasteita on vaikea eriyttää muista sosiaalialan ammateista, mutta tämän artikkelin näkökulma on lähtökohtaisesti sosionomi (AMK) osaaminen. Sisällytän sosiaalialan käsitteeseen Heikkilän, Kaakisen ja Korpelaisen (2003, 14) tavoin kunnallisen sosiaalihuollon, järjestöjen sosiaalipalvelut ja sosiaalityön, yksityisen sektorin tuottamat sosiaalipalvelut, sekä muut valtion ja kuntien sellaiset toiminnot, jotka tähtäävät sosiaalisen toimintakyvyn paranemiseen ja ongelmien ehkäisyyn esimerkiksi terveydenhuollossa, koulun oppilashuollossa, työhallinnossa ja vankeinhoidossa.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutusta alettiin kehittää olosuhteissa, joita leimasi hyvinvointivaltiollisen vaiheen päättyminen ja siirtyminen hyvinvointiyhteiskuntaan, jälkiekspansiiviseen hyvinvointivaltioon, sopimusyhteiskuntaan, verkostoyhteiskuntaan, projektiyhteiskuntaan – millä nimellä uutta hyvinvointimallia halutaankaan kutsua. Yhteistä uusille määrittelyille oli kokonaisvaltaisesta toimintajärjestelmästä luopuminen ja siirtyminen tarkastelemaan osa-alueita, hallinnonaloja ja kulttuurisia lähtökohtia. (Haapala 2006, 101.) Rantalan ja Sulkusen (2006, 9) mielestä siirryttiin pirstaleiseen ja epätasaiseen projektiyhteiskuntaan.

Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmiin pyrittiin alusta saakka sisällyttämään yhteiskunnallista muutosta ennakoivasti luotaavia elementtejä. Pelkästään palvelujärjestelmiin tukeutumista ei nähty ammatityön kehittämisen relevanttina lähtökohtana. Haluttiin kehittää myös uusille foorumeille ja rajapinnoille sijoittuvaa asiantuntijuutta – jo 1990-luvun alussa. Uudet ja vaikeutuvat sosiaaliset ongelmat, monimuotoistuvat palvelut ja jopa hupenevat resurssit nähtiin ammatillisen osaamisen haasteena. (Rinne 2006, 64, 71.) Monet ennakoidut prosessit toteutuivatkin 1990- ja 2000-luvulla. Talous nousi vähitellen hyvinvointipalveluita ehkä voimakkaimmin määrittäväksi tekijäksi. Palveluita supistettiin ja toisaalta uusia aloitettiin projektirahoituksen turvin. Palveluiden monituottajuus otti ensimmäisiä askeleitaan, järjestöt aktivoituivat, yritystoimintaa syntyi ja julkista sektoria muotoiltiin uuteen uskoon. Vaikka yhteiskunnallinen muutos nosti

jatkuvasti esille uuden osaamisen ja muutoksessa toimimisen tarpeita, tarpeiden ja osaamisen kohtaamiselle ei näyttänyt olevan yhteistä kieltä, eikä myöskään riittäviä tukirakenteita. Sosiaalialan kehittämispotentiaaleille löytyi murroksessa tilaa vasta vähitellen. Palvelujärjestelmän rakenteiden 1990-luvulla murtuessa sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattitaitoa ei käytetty hyväksi siinä määrin kuin sitä olisi ollut tarjolla.

Elämme tällä hetkellä 2010-luvun alkua ja hyvinvointipalvelujärjestelmä on murroksessa yhä edelleen. Äskettäin julkaistussa Sosiaalibarometrisa (2010) muutoksen vauhdin kuvataan kiihtyneen paikoitellen hallitsemattomaksi. Miltä muutos näyttää sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kannalta? Sosiaalialan ammattikorkeakoulutusta on ansiokkaasti kiteytetty sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon ja sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon kompetenssityössä. (Ks. tässä julkaisussa artikkeli Rouhiainen-Valo & Rantanen & Hovi-Pulsa & Tietäväinen.) Tarkoitukseni tässä kirjoituksessa on syventyä erityisesti palvelujärjestelmän muutoksen aiheuttamiin haasteisiin.

4.2 Julkisten palveluiden uudet puitteet

1990-luvulta lähtien suomalaista sosiaalialan palvelujärjestelmä on ollut tyypillistä kuvata useamman toimijan muodostamana kokonaisuutena, jonka nimityksiä ovat mm. hyvinvointipluralismi ja hyvinvoinnin monituottajamalli, kantasananaan brittiläisperäinen ”welfare mix”. Palvelujärjestelmä onkin monimuotoistunut, mutta varsinaisesti vasta 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä ja muutosta voidaan kuvata varsin sirpalemaiseksi. Palvelujärjestelmän kehittämistä linjaavissa asiakirjoissa (mm. Sosiaalipalvelut kunta- ja ... 2006, 10) monituottaja -palvelumalli nähdään sosiaalista hyvinvointia parhaiten edistävänä.

2000-luvun edetessä sosiaali- ja terveystalouden järjestämisestä on tullut kuntatalouden koetinkivi, jota pyritään toden teolla ratkaisemaan eri toimijatahojen yhteistyöllä. Kansalaisten lisääntyvät tarpeet ja erityisesti vanhusväestön lisääntyminen, yhä uusien tehtävien säätäminen kuntien tehtäväksi sekä kuntien autonomia päättää saamiensa valtionosuuksien käytöstä ovat yhdistelmä, joka on yhä vaikeampaa ratkaista tuloksellisesti ja laadukkaasti. Hyvinvointipalvelut ovat turbulentissa tilassa julkisen sektorin pyrkiessä muodostamaan liittoutumia, ulkoistamaan tai yhtiöittämään toimintojaan sekä hakemaan yhteistyökumppaneita järjestöistä ja muista kansalaisyhteiskunnan toimijoista. Palveluratkaisujen etsimisessä kulminoituvat samanaikaisesti hallinnollisen keskittämisen, toteutustahojen monipuolistamisen ja prosessien varmentamisen vaatimukset.

Kuntien toimintaa on pyritty kehittämään kunta- ja palvelurakennemuutoksessa. Siinä kuntia on kannustettu liitoksiin tai järjestämään muutoin palvelunsa noin 20 000 asukkaan väestöpohjaisiksi. Mikäli alue on use-

amman kunnan muodostama, on yhteisistä tehtävistä sovittava kuntien kesken. Sopimuksenvaraisessa yhteistoiminnassa tai sopimusyhteistyössä voidaan myös noudattaa ns. isäntäkuntamallia. Isäntäkuntamallissa yhteisiä tehtäviä hoidetaan esimerkiksi yhteisillä viroilla tai yhteisellä viranomais- ja viranomais- ja palvelutehtävien organisoimisella. Isäntäkuntamallista käytetään myös nimityksiä vastuukuntamalli ja keskuskuntamalli (Isäntäkuntamalli 2008). Palveluiden järjestämisen visiona on esitetty myös tätä suurempia yhteenliittymiä, ns. sosiaali- ja terveystuorejä. Visioissa sosiaali- ja terveystuoreihin muodostaisi noin 50 000 asukkaan alue ja sen yläpuolelle olisi ns. ERVA-alue integroimassa erikoissairaanhoidoa ja perusterveydenhuoltoa. Myös sosiaalihuollon yhdistäminen ERVA-alueisiin on ollut esillä. Osa kunnista taas on lähtemässä kokeilemaan ns. SOTE-alueellia, jossa sosiaali- ja terveystuoreen muodostaisi kunta tai kuntayhtymä. Ne vastaisivat peruspalveluista ja viisi erityisvastuualuetta vastaisivat vaativista erityispalveluista. Osa nykyisten sairaanhoitopiirien palveluista hoidettaisiin sosiaali- ja terveystuoreilla osa yliopistosairaaloitten erityisvastuualueilla, nk. ERVA-alueilla. (Sote-alueen perustaksi kuntayhtymä ... 2009.)

Kunta tai kuntayhtymä voi myös perustaa kunnallisen liikelaitoksen peruspalveluiden toteuttamista varten. Tällöin tehtävää hoidetaan liiketaloudellisten periaatteitten mukaan. Kuntien ja kuntayhtymien yhdessä perustamasta kuntayhtymästä käytetään nimitystä liikelaitoskuntayhtymä. (Laki kuntalain muuttamisesta 2007.)

Palvelurakenteitten muutos ei näytä lähiaikoinakaan rauhoittuvan. 2010-luvun alkaessa yhä useampi sosiaalialan ammattilainen havaitseekin toimivansa ympäristössä, joka on muutosprosessissa yhdistymisten, sulautumisten tai uusien vastuu- ja tehtäväjakoitten takia. Toimintaympäristönä hallinnollisessa muutoksessa oleva julkinen sektori on sosiaalialan ammattilaisille sekä mahdollisuuksia tarjoava että haastava. Hallinnollisella yhteistyöllä on positiivisia seurauksia sosiaalialan tehtävissä toimivan henkilöstön kannalta silloin, kun ammattityön toteuttamisen puitteet paranevat, esimerkiksi henkilöstön lukumäärän kasvaa ja ammatillinen yhteistö vahvistuu. Työparityöskentely, konsultaatiomahdollisuudet ja erilaisiin toimintakäytäntöihin tutustuminen antavat ylläkkaitä ammatilliselle kehittymiselle ja työssä jaksamiselle. Toimintojen yhdistäminen samaan hallintoon saa yleensä aikaan arvioivan ja kehittävän prosessin, jossa parhaassa tapauksessa kootaan alueen asukkaiden tarpeet, käytettävissä oleva ammatillinen osaaminen, näkyvissä olevat osaamisen vajeet, alueella olevat toimijat sekä niiden motivaatio ja kapasiteetti yhteistöimintaan. Seudullisten toimijoiden kumppanuutta ja yhteistöötä sosiaali- ja terveystuorealan ammatillisten oppilaitosten ja yliopistojen kesken peräänkuulutetaan. (Sosiaalipalvelut kunta- ja ... 2006). Yhteistöön tiivistämisellä halutaan turvata työvoiman saatavuus ja kehittää koulutusta alueelliset tarpeet huomioiden. Mahdollista on, että tehtävärakenteita muotoillaan alueellisia tarpeita vastaaviksi

ja osaamista hyödynnetään monialaisesti ja -tasoisesti. Tällä tavalla muodostuvissa tehtäväarakenteissa muun muassa sosionomi (AMK) -osaamisella olisi mahdollisuus tulla näkyväksi. Relevanttia tietoa tarvitaan entistä enemmän, jotta toimintaa voidaan ohjata, koordinoida sekä johtaa ja käytännössä. (Sosiaalipalvelut kunta- ja ... 2006, 6.) Kehitystavoitteiden tulisi perustua tilanneanalyysin, jonka laatiminen edellyttää tietopohjaa erikäisen väestön hyvinvoinnista ja pahoinvoinnista, hyvinvointia edistävästä ja suojaavista tekijöistä sekä riskitekijöistä ja laajemminkin toimintaympäristön muutostekijöiden analyysistä. (emt., 6.) Sosiaalialalla toimivien osaamisessa hyvinvointitiedon kerääminen, analysoiminen ja eteenpäin välittäminen tulevat olemaan keskeisessä asemassa. Myös sosionomien (AMK) olisi tärkeää kehittää hyvinvointianalyysin taitoja.

Yhteistoiminta-alueissa (Laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta 9.2.2007/169) sosiaalialasta puhutaan ”perusterveydenhuoltoon kiinteästi liittyvinä sosiaalitoimen tehtävinä”, joiden hoitamiseksi kunnassa tai yhteistoiminta-alueella, on oltava vähintään noin 20 000 asukasta (5 §). On havaittavissa, että kuntien yhteistoiminta hyvinvointipalveluissa on syntynyt juuri terveydenhuollon ympärille liittämällä siihen palvelukokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaisia sosiaalipalveluita. Perusterveydenhuoltoon kiinteästi liittyvät tehtävät kunnat voivat määrittellä itse. Vaikka valtakunnallisissa tavoitteissa korostetaan ehyiden toiminta-alueiden muodostamista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kiinteän yhteistyön jatkumista (KASTE 2008–2011, 42), on 2010-luvun alkaessa merkkejä myös kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon erkaantumisesta eri ylläpitäjien ja hallintojen alle. Tämä on seurausta siitä, että osa tehtävistä hoidetaan peruskunnan ja osa kuntayhtymän toimesta. Esimerkiksi perhetyö voi näin ollen olla sekä terveystalouden mukaan määrittävän yhteistoiminta-alueen organisoimaa, että kuntakohtaisesti järjestetyn lastensuojelun tai päivähoiton toteuttamaa. Prosessien sujuvuus saattaa muodostua haasteelliseksi niin työntekijöiden kuin asiakkaidenkin kannalta. Sosiaalialalla työskentelevä tarvitsee eränlaista ”metaosaamista”, joka pitää sisällään muun muassa erilaisten hallintalogiikoiden ymmärtämisen, tietojärjestelmien yhteensovittamisen sekä yhteistyökanavien tavoitteellisen luomisen ja ylläpitämisen. Eriytyisen vaativaa on monista toimijoista koostuvien verkostojen johtaminen. Alueellisen toimijasubjektin nimeäminen on tullut yhä vaikeammaksi silloin, kun vastuita nimetään tilannekohtaisesti ja palveluita erotetaan toisistaan erilaisten hallintojen alle. Tällä saattaa olla vaikutuksia sosiaali- ja terveystalouden kehittämiseen.

Yhteisen toiminnan käynnistäminen ja kehittäminen vaativat oman prosessinsa niin kuntaliitoskunnissa kuin muissakin kuntien yhteistyömuodoissa. Toisinaan palvelurakenteiden kehittäminen koetaan liian suureksi haasteeksi voimavarojen kuluessa toimintojen kartoittamiseen ja puitteiden yhdenmukaistamiseen. Yhteistyön ensimmäisenä askeleena palvelut on usein

nimetty teknisesti saman hallinnon alle. Seurauksena alueellinen palvelumatto on muodostunut epätasaiseksi, mutta nimellisesti yhdenmukaiseksi. Kun uuden hallinnon edellyttämät toimintatavat tuodaan vanhoihin rakenteisiin ja tehtäväkuviin, seurauksena saattaa olla voimakkaita reaktioita muutokseen. Tästä vaiheesta eteneminen edellyttää määrätietoista muutostohtamista, sillä arkipäivän toiminnassa muodostuu kiinnikkeitä niin vanhoihin käytäntöihin kuin uusiin välttämättömyyksiin. Tehtävä- ja palvelurakenteiden kehittäminen edellyttää mahdollisuutta palkata uusia työntekijöitä tarvetta vastaavasti. Niukassa kuntataloudessa varoja uusien tehtävien perustamiseen ei välttämättä ole. Vanhoja työntekijöitä suojaavat siirtymäajan säännökset, jotka sinänsä ovat tarpeellisia. Toimivan kokonaisuuden aikaansaaminen edellyttää kuitenkin, että eri tehtävissä toimivilla on valmiutta muutokseen. Sosionomin (AMK) osaamisen kannalta tehtävärakenteiden muuttaminen ja vakiinnuttaminen on ensiarvoisen tärkeää. KASTE-ohjelman (2008, 37) toimenpiteissä tavoitellaan muun muassa sosiaalialan ammattihenkilöstön tehtävärakennesuosituksen käyttöönottoa yhä laajemmin. Sosionomin osaamiselle on aikaisemminkin ollut tarvetta, mutta sitä ei ole voitu sijoittaa mihinkään vakiintuneeseen tehtävänimikkeeseen. Niinpä kentällä on sosionomi-päivähoitajia, jotka todellisuuudessa tekevät päivähoidon perhetyötä, sosionomi-kouluavustajia, jotka käytännössä tekevät yhteisöllistä sosiaalityötä ja sosionomi-kodinhoitajia, jotka tekevät kuntouttavaa vanhustyötä. Uuden koulutuksen tulo sosiaalialan ammatilliselle kentälle on monessa tapauksessa tapahtunut alemman tai tilapäisen tehtäväkuvan kautta, niin kuin projektityössä usein on asian laita. Tällaisen tilanteen jatkumisella on rapauttava vaikutus niin sosionomikoulutukseen kuin alemman tason koulutuksiinkin. Uusien toimintakäytäntöjen edellyttämä osaaminen ei virallistu eikä vahvistu, jos tehtävärakenteet eivät anna sille tukeaan. Kielteinen seuraus on myös osaavan työvoiman vähittäinen siirtyminen muihin tehtäviin.

Epäselvää on myös, minkälaisen sosiaalialan asiantuntemuksen julkinen sektori on valmis rakentamaan omiin toimintoihinsa sosiaalityöntekijän tehtävien lisäsi. Tyypillistä on, että erilaisissa ohjaavissa asiakirjoissa kannetaan huolta lähinnä sosiaalityöntekijöiden saatavuudesta ja sitoutumisesta kunnalliseen sosiaalihuoltoon. (mm. KASTE -hankkeen ja palvelurakennemuutuksen tavoitteet). Sosiaalityöntekijät nähdään ”sosiaalipalvelujen ydinprosessin omistajina”, joiden työpanoksen hankintaan ja osaamiseen kuntia kannustetaan satsaamaan ja tällä tavalla ennaltaehkäisemään kalliimpien erityispalvelujen tarvetta. (Sosiaalipalvelut kunta- ja ... 2006.) Vertailukohtana tuodaan esille perusterveydenhuollon lääkäripula, jonka taustalla tunnustetaan perustyön työolosuhteiden ongelmat ja palvelujen toimimattomuus. Sosiaalityöntekijöiden ohella kannetaan huolta osaavien sosiaalityöntekijöiden saatavuudesta. (Sosiaalipalvelut kunta- ja ... 2006.) On myös ennakoitavissa, että monia sosiaalialan asiantuntemusta edellyttäviä teh-

täviä toteutetaan terveydenhuollollisesti painottuneesta hallinnosta käsin, esimerkiksi terveystalvaiden ympärille rakentuvissa liikelaitoskuntayhtymissä. Tämä ei muodosta ongelmaa, mikäli johtavilla viranhaltijoilla on ymmärrys sosiaalialan osaamisesta ja taitoja luoda sille kehittymismahdollisuuksia. Merkkejä medikalisoitumisesta on kuitenkin havaittu. Se tarkoittaa lääketieteellisen profession tunkeutumista alueelle, joka ei ole sen erityisosaamista. Hyvinvointi nähdään tällöin ennen kaikkea sairauksien puuttumisena ja sosiaaliset yhteydet jäivät taustalle. (Sosiaalibarometri 2010, 26.) Epäselvää myös on, kuka tekee strategisia linjauksia sosiaali- ja terveystalvaiden ja minkälaista osaamista palvelurakenteissa edellytetään. Miten tulevat painottumaan sosiaalityö, sosiaaliohjaus, terveydenhuollon asiantuntemus ja pedagoginen asiantuntemus? Kuka niitä määrittää ja johtaa? Tehtävärakennesuositus antaa kehittämislle suuntaa, mutta keskeistä on julkisen sektorin työnantajien tietämys tutkintojen sisällöistä ja rohkeus rekrytoida esimerkiksi ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita kehittämistehtäviin.

4.3 Yksityisten palveluiden haasteet osaamiselle

Yksityisten sosiaalipalvelutoimintayksiköiden määrä on viime vuosina tasaisesti kasvanut. Vuonna 2000 niiden lukumäärä oli 2700 ja vuonna 2007 se oli kasvanut 4064:ään. Lukumäärän arvioidaan edelleen kasvavan. (Yksityiset sosiaalipalvelut 2010.) Sosiaalialan yritykset ovat perinteisesti olleet pieniä, lähinnä omistajan itsensä ja mahdollisesti 1–2 ulkopuolista työntekijää työllistäviä kotipalvelu- tai hoivakotiyrityksiä. Yritysten vilkkaan perustamisvaiheen jälkeen yksityisissä palveluissa on ollut havaittavissa keskittymistä, kun yritys konsernit ovat hankkineet omistukseensa pienempiä sosiaalipalveluyrityksiä. (Suikkanen-Malin & Paakkonen 2009, 205.) Suuret yritykset ovat menestyneet kilpailuttamisessa ja joissakin tapauksissa pienet paikalliset sosiaalialan palveluyritykset ovat joutuneet väistymään. Esimerkiksi puhtaanapitoalan ja terveystalvan yritykset ovat sisällyttäneet toiminta-alaansa sosiaalipalvelutoimintaa. Yritysten hoidettavaksi on joissain tapauksissa ulkoistettu kaikki kunnan sosiaali- ja terveystalvaidet. Monituottajamalleissa palvelukokonaisuuksien suunnittelu, tilaaminen, koordinoiminen ja arvioiminen liittyvät julkista sektoria edustavien rooliin. (Stoker 1998, 21; Denhardt & Denhardt 2000, 553.) Ostopalvuiden kunta toimii tilaajana asettaen kriteerit palvelulle. Kunnan asettamalla toimielimellä on myös velvollisuus valvoa yksityisen palveluntuottajan toimintaa. Kuntatason palvelukumppanuuksissa ja -prosesseissa kohtaavat toimintalogiikaltaan ja hallintomalliltaan hyvin erilaiset toimijat. Tämä asettaa haasteen kokonaisuuden ohjaamiselle ja johtamiselle, sillä kumppanuuden toimivuus tulisi varmistaa pitkäjänteisellä otteella.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista toivotaan ammattitaitoista lisäystä hyvinvointipalveluiden yrittäjäkuntaan. Sosiaalialan osaamisen kysynnän kannalta tilanne on mielenkiintoinen. Minkälaisista osaamista yksityisellä sektorilla tarvitaan? Ensimmäiseksi on luonnollista todeta, että tarvitaan hyvää ammattitaitoa ja kirkasta näkemystä sosiaalialan osaamisen paikasta palveluiden kokonaisuudessa. Sisäinen yrittäjyys liitetään usein juuri sosiaalialan osaamiseen, mutta myös liiketaloudellisen osaamisen tarpeeseen on havahduttu. Näiden lisäksi tarvitaan erityistä taitoa jäsentää ja tuoda esille sosiaalialan osaamista. Oman osaamisen tuotteistaminen ja sen markkinoiminen vaativat uutta ajattelutapaa. Sosiaalialan asiantuntijuutta luonnehtii generalistisuus ja tilannesidonaisuus. Asiakaslähtöinen ja eettinen toiminta erilaisten intressien ja ristipaineiden kentässä on ammattityönä mitä vaativinta, mutta myös erityisen haastavaa kääntää tuotteistuksen vaatimalle konkreettisuustasolle. Sosiaalialan ammattilaisten tulisi osata analysoida asiantuntijuuttaan myös markkinoiden näkökulmasta. Asiantuntemuksen erityisyys olisi kyettävä muotoilemaan ymmärrettäväksi ja tavoittelemisen arvoiseksi osaamiseksi. Markkinoinnissa on kyse erottautumisesta, tuotemerkkien nimeämisestä ja toimintatapojen paaluttamisesta. Menetelmien tuotesuojaaminen ja koulutautumisen lisääntyminen rekisteröityjen menetelmien haltijaksi heijastanevat pyrkimystä erottautua ammatillisella kentällä. Haasteena on oppia mallintamaan työsuoritukset määrämittäisiksi prosesseiksi, olkoonkin että käytännön elämässä niiden tiedetään olevan toisiinsa lomittuvia ja useampaan kertaan toistuvia. Työsuoritus on samalla tuote, jota voidaan tarkastella erilaisten mittareiden valoissa. Mitattavuus lisää luotettavuutta ja kilpailukykyä markkinoilla. Toiminnan mallintaminen ja sen tuloksellisuuden perustaminen indikaattoritietoon ovat välineitä osoittaa ammattitaitoa. Tällä tavalla osaaminen välineellistyy, mutta välineellisyys tulisi osata ottaa haltuun eettisen ammattityön ehdoilla. Tulisi kehittää mittareita ja toimintamalleja, jotka huomioivat sosiaalialan työn luonnetta ja nostavat esille laadun kannalta oleellisia seikkoja. Välineellisyyden kasvaessa prosesseilla on kuitenkin vaara irrota kokonaisuudesta. Erityisenä haasteena onkin eettisyyden ja aidon asiakaslähtöisyyden varmentaminen myös tilanteessa, jossa toiminta ilmaistaan formaatteina. Sosiaalialan ammattilaiset voivat toimia yksityisten palveluiden tuottajina, palveluyrittäjinä. Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista toivotaan ammattitaitoista lisäystä hyvinvointipalveluiden yrittäjäkuntaan. Kiinnostavia avauksia on tehty mm. avohuollon perhetyön suuntaan.

Julkisella sektorilla toimivien sosiaalialan ammattilaisten tulisi osata suunnitella palvelukokonaisuuksia, joissa niin julkiset, yksityiset kuin kolmannen sektorin toimijat työskentelevät yhteistyössä toistensa kanssa. Palvelukokonaisuuksien suunnittelun edellytys on kuntalaisten ja sosiaalipalveluiden asiakkaiden tarpeiden tuntemus. Kokonaisvaltaisen näkemyksen lisäksi

palvelukokonaisuuksista tulisi kyetä erottelemaan rajatumia osa-alueita, joista jotkut voidaan ulkoistaa. Tämän lisäksi pitäisi olla taitoa tilata palvelua ja tuoda esille ne seikat, joita tavoitellaan. Liiketaloudellinen osaaminen ja taloustietoisuus ovat uusia haasteita sosiaalialan ammattilaisen osaamisessa. Edellä mainittujen yhdistäminen ammattilliseen eettiseen harjuntaan lienee ammattityön ristipaineiden kulminaatiopiste. Parhaassa tapauksessa yksityisten palveluntuottajien tarjontaa hyväksikäyttäen saadaan hankituksi tarkoituksenmukaisin asiantuntemus kuhunkin tarpeeseen. Yksityisten palveluntuottajien erikoistuminen ja kehittyneet toimintamallit on syytä hyödyntää. Yksityinen palvelutarjonta on myös joustavasti käytettävissä palvelutarpeiden vaihdellessa. Joissain tapauksissa kilpailutuksessa menestyneen yksityisen palveluntuottajan on kuitenkin todettu toteuttavan toimintaansa tavalla, joka on kyseenalainen sosiaalialalla yleisesti hyväksytyjen toimintaperiaatteiden näkökulmasta. On muun muassa havaittu, että niin vammaisten, vanhusten kuin päihdeongelmaistenkin asumispalvelut on saatettu keskittää entisiin sairaaloihin, jotka ovat saaneet sosiaalipalveluyrittäjistä uuden omistajan.

4.4 Sosionomit kolmannella sektorilla

Julkisen ja yksityisen sektorin lisäksi myös järjestösektori, ns. kolmas sektori on vakiinnuttanut paikkansa hyvinvointipalveluiden tuottamisessa ja kehittämisessä. Vuonna 2007 Suomessa toimi kaikkiaan 925 sellaista järjestöä tai yhdistystä, jolla oli yksi tai useampi sosiaalipalveluja tuottava toimipaikka (Peltosalmi & Vuorinen & Särkelä 2008, 81). Järjestöbarometrin (emt., 85–91) mukaan järjestöjen keskeisimpiä sosiaalipalveluja ovat asumispalvelut, kotipalvelut, lastensuojelupalvelut ja päihdepalvelut. Kolmas sektori on suunnannut toimiaan kohteisiin, joissa palvelutarpeita on paljon ja julkisen vallan panostukset ovat olleet riittämättömiä (Julkunen 2006, 120). Marginalisoituneiden ryhmien auttamisesta on muodostunut luonteva järjestösektorin toiminta-alue (Laamanen & Ala-Kauhaluoma & Nouko-Juvonen 2002, 75; Matthies 2008, 71), johtuen osittain edellä mainitusta seikasta: julkisen sektorin panostukset ovat olleet vähäisiä suhteessa tarpeeseen. Toinen selittävä tekijä löytyy järjestösektorin kyvystä avata ovensa eri syistä vähäisillä voimavaroilla varustettujen ihmisten osallisuudelle. Kansalaisten vapaaehtoinen yhteenliittyminen, yhteinen arvopohja ja toimintaan osallistuvien henkilöiden kokemuksen arvostaminen edesauttavat joustavuutta ja epäbyrokraattisuutta sekä madaltavat osallistumiskynnystä.

Järjestöt ovat perinteisesti toimineet uusien toimintamallien pilotoijina, joskin kilpailuttamisen katsotaan viime vuosina heikentäneen järjestöjen toimintamahdollisuuksia juuri palvelujen kehittämisessä ja ehkäisevässä työssä. (Sosiaalibarometri 2010, 48.) 1990-luvun lopulta lähtien kehittä-

miskumppanuus julkisen sektorin kanssa kanavoitui voimakkaasti kehittämishankkeisiin ja -projekteihin Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) ja Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tukemana. 1990-luvulla projektien myötä kehittyneiden uusien palveluiden tavoitteissa olivat esillä aktivoimisen, yhteiskuntaan integroitumisen, yhteisöllisyyden ja elämänhallinnan teemat. Yksilön yhteiskuntasuhteen tukeminen, sosiaalisen aikaansaaminen ja ylläpitäminen muodostuivat ydinsisällöiksi. (Rinne 2009, 168.) Syrjäytymisen ja integraation käsitteet ovat tulkittavissa pyrkimykseksi löytää nimityksiä työn kohteelle toimintatavassa, joka ei ole järjestelmäkeskeinen (Rinne 2009, 111). Samasta asiasta voidaan puhua käyttämällä ilmiö- ja tilannelähtöisen tarkastelutavan käsitteitä (Karjalainen 2006, 251). Toimimisesta ilmiölähtöisesti ja verkostomaisesti palvelujen ja toimijatahojen rajapinnoilla muodostui selkeä kosketuskohta sosionomien (AMK) osaamiseen. Kymmenissä ellei sadoissa syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäävissä projekteissa on sovellettu sosiaalialan osaamista uraaurtavilla tavoilla, jotka ansaitsevat päästä monipuolisen tutkimustoiminnan ja ammatillisen käsitteellistämisen kohteeksi. Monien projektien analyysi on kuitenkin valitettavasti kapeutunut rahoittajatahon edellyttämäksi raportoinniksi, eikä usein rahoituksen päättymiseen katkeava toiminta ole omiaan tukemaan uuden ammatillisen orientaation kehittymistä.

Järjestöjen tulo paikalliseen palvelutuotantoon on herättänyt keskustelua palveluntuottajaroolin vaikutuksesta kolmannen sektorin luonteeseen. Möttösen ja Niemelän (2005, 56) mukaan julkisen ja kolmannen sektorin tehtävät ovat alkaneet lähentyä toisiaan. Klausen ja Selle (1996, 108–109) listasivat jo 1990-luvun lopulla keskustasolle keskittymisen, kaupallistumisen, yritysmäisyyden ja ammatillistumisen järjestötoiminnan haasteellisiksi kehitystrendeiksi. Heidän mukaansa kumppanuus yhä liiketaloudellisemmaksi kehittyvän julkisen sektorin kanssa aiheuttaa painetta näyttää bisnesmäiseltä ja hyvin johdetulta organisaatiolta. Muun muassa tunnettu yhteiskuntateoreetikko Anthony Giddens (2007, 102) peräänkuuluttaa kolmannelta sektorilta valmiutta kohdata julkisen vastuullisuuden mittarit. Kolmannella sektorilla toimivat sosiaalialan ammattilaiset joutuvat etsimään suuntaa ammatilliselle toiminnalleen niin ammatillisen ja vapaaehtoisen kuin myös sosiaalisen ja liiketaloudellisen ulottuvuuksilla. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksessa on alusta saakka huomioitu kansalaisyhteiskunnan merkitys ja mahdollisuudet toimintaympäristön olennaisena ulottuvuutena. Julkisen vallan taholta sosiaalialan korkeakoulutetut saatetaan nähdä järjestöjen tavoin erityisesti kansalaisyhteiskunnan suuntaan toimivina ja nähdään heidän lähestyvän luontevasti esimerkiksi marginalisoituneita ryhmiä, joita julkisten hyvinvointipalveluiden on vaikea tavoittaa. Tällaiselle osaamiselle yhteiskunnassa on käyttöä, mutta sitä ollaan usein haluttomia tukemaan riittävällä resursoinnilla. Niin järjestöissä toimivat ammattilaiset kuin vapaaehtoisetkin joutuvat muotoilemaan toimintaansa julkisen ja

yksityisen sektorin ehtoihin soveltuvaksi. Tämä puolestaan saattaa muodostua vastakkaiseksi ihmisten vapaaehtoisille yhteenliittymille ja vapaaehtoisuuden eetokselle ylipäätään. (Hyväri 2001, 221; Newman & Mooney 2004, 50–55.)

Kolmannen sektorin toimintaan perinteisesti liitettyjä lähtökohtia on alettu enenevässä määrin ottaa käyttöön julkisella sektorilla. Yksi näistä on osallisuuden käsite, jota muun muassa sosiaali- ja terveysalan valtakunnallisessa kehittämisessä tavoitellaan. Osallisuudella voidaan kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta katsottuna tarkoittaa kansalaisten omaehtoisesti määrittämää osallisuutta, oikeutta asettaa vaihtoehtoisia tavoitteita, tulla huomioituksi omilla ehdoillaan ja suhtautua kriittisesti vallitseviin yhteiskunnallisiin normeihin. Sosiaali- ja terveyspolitiikan tavoitteena osallisuuden käsitteessä saattaa painottua kansalaisten lisääntyvä vastuullisuus omasta elämästään ja kyky ohjata omaa toimintaansa hyvinvointia edistävien tavoitteiden suuntaisesti. Raunion (2006, 11) mukaan osallistamisen käsite kohteistavasti käytettynä saattaa ilmetä yksipuolisena sitouttamisena yhteiskunnan valtavirtaan. Raja näiden lähtökohtien välillä on vaikeasti havainnollistettavissa, sillä molemmat pyrkivät kannatettaviin, kansalaisten osallisuuteen eittämättä liittyviin tavoitteisiin. Käytännön toimintaan sovellettuna ero voi olla paljon suurempi ja osallisuuden edistämällä voidaan perustella hyvin erilaisia hyvinvointipalveluiden toteuttamisen ideologioita. 1990-luvun sosiaalialan projektitoimintaan kohdistuva tutkimukseni (Rinne 2009, 166–168) nosti esille kysymyksen, missä määrin julkinen sektori on pysyvämmän siirtämässä vastuun kansalaisten integraatiosta ja osallisuudesta kolmannelle sektorille. Kehittämishankkeissa järjestötoimijat sitoutuvat yhteisiin tavoitteisiin ja kansalaisyhteiskunnan kapasiteetti edistää asetettuja yhteiskunnallisia tavoitteita kasvaa. Projektien päättyessä osallistavat ja yhteisölliset teemat olivat jäämässä kansalaisyhteiskunnan omaehtoisen aktiivisuuden varaan ilman julkisen sektorin näkyvää tukea. Toisaalta mallinnettua ”tutkittuun tietoon” ja ”hyviin käytäntöihin” nojautuva toiminta oli valikoitavissa osaksi julkista, kustannustehokasta järjestelmää.

Kolmas sektori on sosiaalialan ammattilaisille kiinnostava ja mahdollisuuksia tarjoava työkenttä, jonka ominaispiirteitä tulisi tutkia ja käsitteellistää nykyistä enemmän. Tulisi pohtia, minkälaista osaamista toimiminen kansalaisyhteiskunnan omaehtoisesti järjestäytyneiden ryhmien kanssa edellyttää? Kolmannelle sektorilla toimivilta tulisi ainakin löytyä taitoja tuoda intressejä esille ja mobilisoida toimintaa. Tämä edellyttää herpaantumaton yhteyttä ihmisiä arkipäivässä askarruttaviin asioihin. Kansalaisten ja palveluita käyttävien näkemyksiä tulisi osata kanavoida osaksi palveluiden kehittämisen prosessia niin vahvistamalla omaehtoista vaikuttamistoimintaa kuin toimimalla kansalaisryhmien äänitorvena. Kolmannelle sektorilla työskennellään verkostoissa ja toimintajärjestelmien rajapinnoilla. Kyky suodattaa eri tahojen tavoitteita ja saattaa niitä toistensa yhteyteen

vaatii erilaisten toimintalogiikoiden tuntemusta sekä taitoja viestiä asioista ymmärrettävällä tavalla. Toimiminen arvopohjaisten intressitahojen yhteydessä edellyttää ideologisen lähtökohdan hyväksymistä ja oman toiminnan reflektomisesta suhteessa siihen.

4.5 Ohjelmallista ja ohjattua kehittämistä

Julkisjohtamisessa sosiaali- ja terveystalitiikan päämäärien ilmentäjinä käytetään toimintaohjelmia ja niitä toteuttamista palvelevia strategioita (Vartola 2004, 108). Ohjelmajohtaminen rakentuu nimeämällä ilmiöitä, sosiaalisia ongelmia ja yhteiskunnallisia tavoitteita, kun taas julkinen hyvinvointipalvelujärjestelmä on perinteisesti organisoitunut lainsäädännön, rakenteiden ja vakinaistettujen toimijaroolien ympärille. Ohjelmille on tyypillistä ylialaisuus ja yhteiskunnallisten osajärjestelmien ylittäminen. Ohjelmallisen kehittämisen arvioidaan sopivan ympäristöön, jossa edellytetään lisääntyvää tehokkuutta ja joustavuutta sekä keveämpiä hallinnollisia rakenteita. (Alasoini 2006, 35.)

Nykyisessä julkishallinnollisessa ajattelussa tavoitteet muodostavat väljät puitteet tulkinnalle, soveltamiselle ja toimeenpanolle. (Sulkunen 2004, 62.) Kankare (2006, 130) puhuu tavoitteiden ”kellumisesta”, tarkoittaessaan niiden avoimuutta erilaisille toteutuksille, muuttuville olosuhteille, neuvotteluille ja priorisoinneille. Myös EU:n kehittämisohjelmat noudattavat tätä ns. avoimen koordinaation periaatetta, jolloin eri lähtökohdista ponnistaville toimijatahoille annetaan vapaus etsiä kohti yleistä tavoitetta itselleen sopivimmalla tavalla. Avoimen koordinaation prosessissa paikalliset kehittämiskysymykset opitaan liittämään valtakunnallisten ohjelmien tai EU:n kehittämisohjelmien tavoitteisiin. (Laitinen-Kuikka 2003, 279–280.) Informaatio-ohjauksen keinoja ovat muun muassa tiedon lisääminen, suosittelu ja kannustaminen, joita käyttämällä pyritään luomaan silta keskushallinnon ilmaiseman tahtotilan ja paikallisen strategisen suunnittelun välille (Oulasvirta & Ohtonen & Stenvall 2002, 27–29). Vastuu ohjelmien käytäntöön viemisestä siirtyy paikallisille päätöksentekijöille ja hyvinvoinnin ammattilaisille (Warpenius 2002, 19), joiden odotetaan toimivan informaatio-ohjauksen suosituksia seuraten.

Toimiminen väljän tavoitteenasettelun puitteissa asettaa haasteen sosiaalialan toimijoille. Yleisissä tavoitteissa on olennaista oppia näkemään paikallista sovelluspintaa. Tavoitteita olisi osattava tulkita sosiaalialan toimintojen kielelle ja löytää kehittämisen kohteita, joihin voidaan kanavoida esimerkiksi kehittämiseen suunnattuja resursseja. Informaatio-ohjaukseen perustuvassa kehittämisessä ideat siirtyvät toimijalta toiselle ”translokaalisesti”. Eri tahoilta tulevien intressien käsittelemisessä toteutuu kääntämisen ja tulkitsemisen mekanismi. (Rose 1999, 48; Johanssen 2006, 30.) Tämä on muotoiltavissa avainhenkilöiden (”editors”) osaamiseksi, joka

sisältää eri tahoilta tulevien intressien ja impulssien kääntämistä tarpeiden ja välttämättömyyksien kielelle. (Sahlin-Andersson 1996, 83; Kettunen 2006, 251.) Aineksina ovat mm. kehittämistyössä saavutetut hyvät käytännöt, tavoitteet ja suositukset ja eri tahojen perustelemat intressit. Myös ammattijärjestöt pyrkivät tuottamaan informaatio-ohjauksen aineksiksi kelpoisuutta ja pätevyyttä määrittäviä elementtejä.

Tavoitteiden tulkitseminen tarvitaan niin paikallisella, alueellisella kuin valtakunnallisellakin tasolla. Sosiaalialan ammattilaisen taitona se edellyttää niin asiakasryhmien tarpeiden, eri toimijatahojen edustamien intressien kuin palvelujärjestelmän kehittämislogiikankin tuntemista. Tarvitaan taitoa neuvotella, verkostoida ja saada aikaan yhteisesti jaettuina kehittämistavoitteita. Nämä taidot konkretisoituvat kehittämishankkeiden ”kokoon juoksemisessa” ja läpiviemisessä. Edellä kuvattua kehittämisosaamista on vain vähän tutkittu ja käsitteellistetty. Sen ytimenä on kehittämistarpeen ja järjestelmän tarjoaman mahdollisuuden ennakkoluuloton yhteen liittäminen ja rohkeus rakentaa toimintaa vakiintuneiden palveluiden rajapinnoille. Tarpeet ja tavoitteet on kyettävä näkemään irrallaan vakiintuneelle palvelujärjestelmälle tyypillisistä tarkastelutavoista. Tämä edellyttää ammatillisen työn teoreettista hallintaa ja reflektiivistä tarkastelutapaa.

Valtakunnalliset suunnitelmat, strategiat, suositukset, laatukriteerit sekä valvonta- ja lupakäytännöt ovat informaatio-ohjauksen tyypillisiä muotoja. Ne eivät suoraan velvoita toimimaan, mutta ne nostavat esille standardeja ja optimaalisia formaatteja, joita paikallisesti toteutetuista sosiaali- ja terveyspalveluista oletetaan löytyvän. Koulutuksen, tietoteknisten ohjelmien ja opastavien käsikirjojen avulla pyritään varmistamaan, että eri puolilla maata kansalaiset olisivat sosiaali- ja terveyspalveluiden suhteen yhdenmukaisessa asemassa ja että palvelut kehittyisivät laadullisesti mahdollisimman korkeatasoisiksi. Sosiaalipalveluiden kehittämistä linjattaessa on esitetty, ettei nykyisenkaltainen informaatio-ohjaus ole riittävä keino tasalaatuisten palvelujen varmistamiseksi. (Sosiaalipalvelut kunta- ja ... 2006, 7.) Sosiaalipalvelujen kehittämistä kunta- ja palvelurakennemuutoksessa tarkastelevassa raportissa (emt., 10) tuodaan esille tarve saada aikaan sitovia linjauksia ja suosituksia kansalliselta pohjalta. Kaivataan sitovuutta ja kohdennettua resurssien suuntaamista, jotta voitaisiin taata laadukkaat palvelut ja pitää hyvinvointipalveluiden puolta muiden alueellisten tarpeiden rinnalla. Paluuta 1990-luvun alun keskushallintojohtoiseen kehittämiseen kaivataan ainakin tältä osin. Askeleita tiukempaan normiohjaukseen onkin otettu niin sosiaali- kuin terveydenhuollon puolella. (Sosiaalibarometri 2010, 25.) Sitovuus ilmenee kuitenkin uudenlaisessa muodossa, sillä uudet, sitovat ohjeet ovat hajallaan yksittäisiä asiakasryhmiä tai toimintamuotoja linjaavissa asiakirjoissa. Kuvaavaa on, että suosituksessa saatetaan nostaa yksittäinen asia suositeltavan toiminnan tai luvanvaraisuuden ehdoksi. Sirpalemaisesti ohjatun sosiaalipalveluiden kentän voi

olettaa saavan aikaan epätasaisuutta toisten asioiden korostuessa ja toisten jäädessä huomiotta.

Miten sitten vallitsevia ohjauskäytäntöjä tulisi tarkastella sosiaalialan ammattityön reunaehtona. Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittäminen levittämällä ja juurruttamalla edistyneitä toimintamalleja on toivottavaa kehitystä. Samoin erilaiset laatukriteerit ja suositukset yleensä ottaen kohentavat asiakasryhmien asemaa. On kuitenkin muistettava, että toimiakseen hyvät käytännöt edellyttävät paikallista soveltamista ja olemassa olevien palveluprosessien tarkastelua. Perusorganisaatioissa toimivien tulee osata sisällyttää määräaikaiset kehittämishankkeet osaksi omaa työtään ja oman organisaationsa kehittämistoimintaa. Itse kehittämisprosessia ja kehittämisen tuloksia olisi osattava hyödyntää, vaikka ne olisivat syntyneet omasta toiminnasta etäämmällä. Sosiaalialan ammattilaisilta tämä kaikki edellyttää sisäistynyttä kehittämishenkisyyttä.

Toimintaa johtavilta edellytetään kehittämistilan luomista myös hankkeiden päättymisen jälkeen. Tarvittaessa tulisi voida muuttaa tehtävärakenteita ja tehtäväkuvia sekä kohdentaa resursointia uudella tavalla, mikäli uudet toimintakäytännöt sitä edellyttävät. Tärkeää olisi että eri ammattiryhmät pääsisivät kokonaisvaltaisesti käyttämään osaamistaan. Sosiaalialan ammattityön kehittämisen kannalta vähemmän toivottava on tilanne, jossa informaatio-ohjauksen keskiöön nostetaan teknisluonteisia, konkreettisia ja kontekstistaan irrotettuja elementtejä. Pahimmassa tapauksessa yksittäisiä palveluita ohjattaessa jätetään huomiotta ammatillisen kentän kokonaisuus ja monipuolisen osaamispotentialin hyödyntäminen. Paikallistasolla suosituksia tulkittaessa saatetaan tarttua yksittäiseen konkreettisesti määriteltyyn asiaan ja jättää kokonaisvaltaisempi tavoitteellinen taso huomiotta. Irrallisten kehittämiskohteiden taustalta saattaa löytyä julkisen hallinnon taloudellis-poliittisia reunaehtoja, managerialistisen eetosksen piirteitä ja eri intressitahojen vaikutustoimintaa. On todettu, että eri toimijoiden liittäminen yhteiseen institutionaaliseen kehykseen tapahtuu yhä useammin markkinoiden tai tarjouskilpailun mekanismeilla. Sosiaalibarometrin (2010, 25) mukaan sosiaalipolitiikasta on selkeämmin tullut alisteista talouspolitiikalle ja taloudellisen kasvun vaatimuksille.

4.6 Sosionomin (AMK) osaaminen – suuntautuminen kohti muutosta

Sosionomin (AMK) osaaminen erilaisissa sosiaalisen turvallisuuden tuottamisen toimintaympäristöissä on tiivistettävissä seuraavalla tavalla.

Toimintaympäristö	Sosionomi (AMK) osaaminen
Julkinen sektori	Osaa luoda yhteistyökanavia ja pitää niitä yllä Osaa toimia monitoimijaisissa verkostoissa Osaa suunnitella palvelukokonaisuuksia ja irrottaa osa-alueita muiden palveluntuottajien tehtäväalueeksi Osaa tilata palveluita ja ilmaista tavoiteltavan laatutason Osaa koota, käyttää ja välittää hyvinvointitietoa Osaa ilmaista osaamisensa hallinnollisten mallien ja tietojärjestelmien edellyttämällä tavalla
Yksityinen sektori	Osaa kirkastaa ja ”sanoittaa” sosiaalisen näkökulman Osaa tuotteistaa ja markkinoida toiminnan Osaa mallintaa toiminnan määrämittäisiksi prosesseiksi Osaa kehittää mittareita ja formaatteja, jotka huomioivat sosiaalialan ammattityön luonteen Osaa erottaa
Kolmas sektori	Osaa rakentaa sosionomin identiteetin vapaaehtoisen/ammattillisen, ideologisen/liiketaloudellisen rajapinnoilla Osaa toimia ilmiölähtöisesti Osaa toimia verkostoissa ja viestittää asioista Osaa tuoda intressejä esille ja koota yhteisiä tavoitteita Osaa mobilisoida toimintaa
Kehittämistoiminta	Osaa nähdä yleisissä tavoitteissa paikallista sovelluspintaa Tuntee, tarpeet, intressit ja kehittämisen painopisteet Osaa neuvotella, verkostoida ja saada aikaan yhteisen kehittämistavoitteen On sisäistänyt kehittämishenkisyyden

Kaikissa toimintaympäristöissä tarvitaan hyvät taidot sosiaalialan kompetensseissa. Edellä kuvattu osaaminen pyrkii luonnostelemaan palvelujärjestelmän muutoksessa tarvittavia taitoja. Voidaan kysyä, eivätkö muutoksessa toimimisen taidot ole ennen kaikkea hallinnon ja johtamisen aluetta. Tarvitaanko niitä perustyössä? Muutoksessa toimimisen taidoissa on mukana abstraktia ”meta-osaamista”, jota ei ole helppo palauttaa arkipäivän työhön. Sen käsitteellistäminen sosionomin työnä on vielä alkuvaiheessa. Näkisin kuitenkin tärkeänä, että sosionomien (AMK) osaamiseen tuotetaan myös rakenteellisen muutoksen ymmärtämisen ja siinä toimimisen viitekehys. Sosionomit ovat yhä enemmän hajallaan erilaisissa toimintaympäristöissä, usein oman ammattialansa ainoina edustajina. Hallinnollisista rakenteista ei välttämättä löydy ammatillista tukea. Tarvitaan välineitä

suhteuttaa oma ammatillinen toiminta muutokseen. Suuntana on edelleenkin kehittäminen kohti muutosta, joka ei vielä ole näkyvissä.

Lähteet

- Alasoini, T. 2006. Osallistava ohjelmallinen kehittäminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Seppänen-Järvelä, R. & Karjalainen, V. (toim.) Kehittämistyön risteyskäsiä. Stakes. Helsinki, 35–52.
- Denhardt, R. B. & Denhardt, J. V. 2000. The new public service. Serving rather than steering. *Public Administration Review* 60(6), 549–559.
- Giddens, A. 2007. Europe in the global age. Polity Press. Cambridge.
- Haapala, P. 2006. Suomalainen rakennemuutos. Teoksessa Saari, J. (toim.) Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen. Gaudeamus. Helsinki, 91–124.
- Heikkilä, M. & Kaakinen, J. & Korpelainen, N. 2003. Kansallinen sosiaalialan kehittämisprojekti. Selvityshenkilöiden loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön Työryhmämuistioita 2003:11. Helsinki.
- Hyväri, S. 2001. Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritarnoita. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3/2001. Helsinki.
- Isäntäkuntamalli 2008. URL:
http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;55264;55275;117031;117384;117108. Viitattu 11.8.2010.
- Johanssen, R. 2006. Nyinstitutionell organisationsteori. Från sociologi i USA till socialt arbete i Sverige. Teoksessa Grape, O. & Blom, B. & Johansson, R. (toim.) Organisation och omvärld. Nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer. Studentlitteratur. Lund, 17–45.
- Julkunen, R. 2006. Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Stakes. Helsinki.
- Kananoja, A. & Niiranen, V. & Jokiranta, H. 2008. Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Kankare, I. 2006. Syntinen liitto – arviointi ja Euroopan sosiaalirahaston itse aiheutettu monimutkaisuus. Teoksessa Rantala, K. & Sulkunen, P. (toim.) Projektityhteiskunnan käänköpuolia. Gaudeamus. Helsinki, 121–142.
- Karjalainen, V. 2006. Verkostokehittäminen. Palveluparadigman muutosvoima. Teoksessa Seppänen-Järvelä, R. & Karjalainen, V. (toim.) Kehittämistyön risteyskäsiä. Stakes. Helsinki, 251–268.
- KASTE 2008–2011. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:6. Helsinki.
- Kettunen, P. 2006. Pohjoismainen hyvinvointivaltio yhteiskunnan käsittämisen historiana. Teoksessa Saari, J. (toim.) Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen. Gaudeamus. Helsinki, 217–256.
- Klausen, K. K. & Selle, P. 1996. The third sector in Scandinavia 7(2), 99–122.
- Koskiahö, B. 2008. Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Palvelutalous ja sosiaalipolitiikka Englannissa, Ruotsissa ja Suomessa. Vastapaino. Tampere.
- Laamanen, E. & Ala-Kauhaluoma, M. & Nouko-Juvonen, S. 2002. Kuntien ja kolmannen sektorin projektityhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kokemuksia ja kehittämisajatuksia. Suomen Kuntaliitto. Acta 143. Helsinki.

- Laitinen-Kuikka, S. 2003. Euroopan Unioni ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa Helne, T. & Julkunen, R. & Kajanoja, J. & Laitinen-Kuikka, S. & Silvasti, T. & Simpura J. Sosiaalinen politiikka. WSOY. Helsinki, 269–300.
- Laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta 9.2.2007/169. URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070169>
- Laki kuntalain muuttamisesta 2007. URL: www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070519. Viitattu 11.8.2010.
- Matthies, A.-L. 2008. Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Roivainen, I. & Nylund, M. & Korhiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vaihtokkaan asialla? PS-kustannus. Jyväskylä, 61–79.
- Möttönen, S. & Niemelä, J. 2005. Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Newman, J. & Mooney, G. 2004. Managing personal lives. Doing 'Welfare Work'. Teoksessa Mooney, G. (toim.) Work. Personal lives and social policy. Policy Press. Bristol, 39–72.
- Oulasvirta, L. & Ohtonen, J. & Stenvall, J. 2002. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaus. Tasapainoista ratkaisua etsimässä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 19/2002. Helsinki.
- Peltosalmi, J. & Vuorinen, M. & Särkelä R. 2008. Järjestöbarometri 2008. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Rantala K. & Sulkunen, P. (toim.) 2006. Projektiyhteiskunnan käänköpuolia. Gaudemus. Helsinki.
- Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki.
- Rinne, P. 2009. Matkalla muutokseen. Sosiaalialan projektitoiminnan perustelut, tavoitteet ja toimintatavat Sosiaaliturva-lehden kirjoituksissa 1990-luvulla. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Rinne, P. 2006. Opetussuunnitelma sosiaalisen osaamista määrittämässä. Teoksessa: Sosiaalialan koulutuksen kaksi vuosikymmentä Seinäjoella 1986–2006. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö. Seinäjoki, 61–74.
- Sahlin-Andersson, K. 1996. Imitating by editing success. The construction of organizational fields. Teoksessa Czarniawska, B. & Sevón, G. (toim.) Translating organizational change. Walter de Gruyter. Berlin, 69–92.
- Sosiaalibarometri 2010. Ajankohtainen arvio palveluista, palvelujärjestelmän muutoksesta ja kansalaisten hyvinvoinnista. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Sosiaalipalvelut kunta- ja palvelurakennemuutoksessa. 2006. Kuntaliitto. Helsinki.
- Sote-alueen perustaksi kuntayhtymä tai vahva kunta 2009. URL: [\[http://www.stm.fi/ylakulma/artikkeli/view/1428092\]](http://www.stm.fi/ylakulma/artikkeli/view/1428092). Viitattu 20.9.2010.
- Stoker, G. 1998. Governance as theory, five propositions. International Social Science Journal 50(155), 17–29.
- Suikkanen-Malin, T. & Paakkonen, T. 2009. Sosiaalialan yrittäjyyden alkutaipaleita. Teoksessa Viinamäki, L. (toim.) 2009. Sosionomilta eivät hommat loppu. ammattikäytännön kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa.

- Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. Kemi, 194–206.
- Sulkunen, P. 2006. Projektityhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus. Teoksessa Rantala, K. & Sulkunen, P. (toim.) Projektityhteiskunnan käänköpuolia. Gaudeamus. Helsinki, 17–38.
- Yksityiset sosiaalipalvelut 2010. URL:
<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Sosiaalipalvelut/yksityisesosiaalipalvelut.htm>. Viitattu 4.5.2010.
- Vartola, J. 2004. Näkökulmia byrokraatiaan. Tampereen yliopisto. Johtamistieteiden laitos.
- Warpenius, K. 2002. Kuka ottaisi vastuun? Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöverkoston perustamisen arviointi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 270. Helsinki.

5. SOSIAALISEN ASIAKKUUTEEN VAIKUTTAVIEN NÄKÖKULMIEN TARKASTELUA *Meeri Rusi*

5.1 Johdanto

Sosiaalisen asiakkuuden määrittely riippuu tarkastelukulma, eikä sosiaalisen asiakkuutta voida määritellä yksiselitteisesti.

Asiakkuuden tarkastelussa voitaisiin lähteä liikkeelle Voitto Kuosmanen artikkelissaan (ks. tässä julkaisussa artikkeli Kuosmanen) esittämistä yhteiskuntamallien luokitteluista, jossa on käsitelty systeemisten mallien, vaihtuvien kertomusten ja järjestelmien näkökulmaa ja eri mallien vaikutusta asiakkuuden muotoutumiseen. Toinen tapa voisi liittyä siihen, miten asiakkuus näyttäytyy suomalaisesta poliittista keskustelua vasten ja miten asiakkuus kirjoitetaan auki kansallisen kehittämisen ohjelmissa ja retoriikassa, jota Päivi Rinne on käsitellyt artikkelissaan tässä julkaisussa (ks. tässä julkaisussa artikkeli Rinne).

Sosiaalisen määrittäminen yhteiskunnalliseksi, yhteisölliseksi ja yksilölliseksi sekä toisaalta yhteiskunnalliseksi ja toiminnalliseksi on tämän tarkastelun lähtökohtana. Tarkoituksena on ottaa kantaa siihen, miten asiakkaan arkielämä, tarpeet ja oikeudet kohtaavat menossa olevia yhteiskunnallisia kehityskulkuja. Tämän julkaisun muut artikkelit antavat tarkastelulle pohjaa.

Perusteluna valinnalle on sosiaalisen keskeinen kysymys: Miksi ja miten määritellään yhteisöllisen, yksilöllisen ja yhteiskunnallisen tuen tarve, johon kulloinkin vastataan ja asiakkaiden oikeudet, joiden pohjalta ohjelmissa ja lainsäädännössä kuvattu sosiaalisen kuvaus kussakin yhteiskunnallisessa tilanteessa rakentuu. Tarkastelukulma lähtee yksilön kokemuksellisesta arkielämästä, sosiaalisen asiakkuudesta sekä olemassa olevasta kontekstista.

Sosionomi tukee ihmisiä niissä arkielämän tilanteissa, joissa tarvitaan tukea ja niissä konteksteissa, joihin yhteiskunta on avun tarpeen lainsäädännöllä, oikeuksien kuvaamisella, resursseilla ja järjestelmillä määritellyt. Kysymys arkielämän luonteesta, siinä tarvittavasta tuesta sekä tarpeeseen vastaamisen järjestelmistä ja trendeistä on oleellinen myös sosionomien opetussuunnitelmien ja opetussisältöjen kannalta.

5.2 Arkielämässä tarvittava tuki määrittelee asiakkuutta

Ihmisten arkielämästä ja tuen tarpeesta on tavallaan helppo tehdä havaintoja, koska arkielämä ja tuen tarve ovat koko ajan läsnä ympärillämme. Ongelmia syntyy, kun mietitään arkielämää käsitteenä ja subjektiivisenä kokemuksena sekä tarpeeseen vastaamisen yhteisöllistä ja yhteiskunnallista luonnetta.

Arkielämä on jokapäiväistä elämää, jonka koemme subjektiivisesti merkityksellisenä perustodellisuutena (Berger & Luckmann 1998, 29–31). Arkielämän ei ole rationaalinen, käsitteellisesti hallittava kokonaisuus. Arkielämä koostuu pitkälti elämän tapahtumiin liittyvistä subjektiivisista merkityksistä ja kokemuksista ja on hankalaa selvittää kattavasti koko arkielämän sisältöä, koska emme tunne toistemme arkielämää ja merkitysmailmaa. (Roos 1988, 47–48.)

Arkielämän todellisuus on itsestään selvää ja kasvamme siihen sosiaalistumisprosessin myötä. Kun ihminen muotoilee ympäristöään sanoiksi tai fyysisiksi teoiksi, hän muotoilee samalla itseään ja tunnistaa itsestään selviä mutta vaikeasti tiedostettavia arkielämän asioita. (Terde 1999, 40–41; Terde 2006, 97–99). Arkielämän todellisuutta ylläpidetään omin ajatuksin ja teoin ja siihen liittyvät jokapäiväiset toistuvat rutiinit, joita ei välttämättä huomaa, ellei niistä selviäminen tuota hankaluuksia (Berger & Luckmann 1998, 29–30). Hyvää arkielämää määrittelevät paitsi ihminen itse ja hänen lähipiirinsä – myös yhteisöt, joihin ihminen liittyy sekä yhteiskunnalliset normit ja instituutiot.

Jos yksilön tai perheen voimavarat eivät riitä arkielämän rutiineista selviämiseen tarvitaan ulkopuolista apua arkielämän jatkuvuuden ja toimeentulon turvaamiseksi. Valtaosa sosiaalialan asiakastyöstä liittyykin hoiva- ja huolenpitotyöhön sekä arkielämän rutiineista selviytymisen tukemiseen. Arkielämästä selviytymiseen tarvitaan rahaa ja siksi toimeentulon turvaamisella on oleellinen merkitys hyvän arkielämän rakentajana. Ohjaus- ja neuvontatyö auttavat asiakasta, mutta samalla ne määrittelevät niitä rajoja, joissa hyvän elämäntavan ja ulkopuolisen avun tarpeen ajatellaan kulkevan.

Kun lähdetään miettimään sosiaalisen asiakkuutta vuonna 2025 arkielämässä tarvittavan tuen kautta, voidaan kysyä, mikä ihmisten elämäntavassa ja arkielämän tuen tarpeessa on muuttumassa, mutta yksiselitteistä vastausta ei varmaankaan ole löydettävissä. Tekniset ratkaisut voivat helpottaa monen ihmisen selviytymistä arkielämän tilanteista ja tuen tarve voi liittyä pitkälti toimintaympäristön muuttamiseen esteettömäksi ja turvallisiksi. Kuinka paljon keskimääräinen suomalaisen elämäntapa muuttuu ja miten monikulttuuriset elämäntavat näkyvät asiakkuuden määrittelyssä? Ottaako yhteisö ja perhe uudestaan hoitaakseen osan tuen järjestämisvastuusta ja missä kulkee yhteiskunnan takaaman minimitasoisen hyvän arkielämän raja?

5.3 Asiakkuus muuttuu yhteiskunnan ja kulttuurin muutosten mukana

Ajassa kulkevassa keskustelussa voi aistia samanaikaisesti sekä hyvinvointia tukevia kehityskulkuja, että syrjäyttäviä mekanismeja ja uhkakuvia. Hyvinvointia tukevia ajatuksia löytyy esimerkiksi yhteisöllisyyden, välittämisen

ja elämäntavan hidastamisen ajatuksista. Hyvinvointia uhkaavia riskiteki-
jöitä ovat muun muassa turvattomuuden, väkivallan ja työttömyyden li-
säntyminen. Kaikille näille yksittäisille tekijöille löytyy uhkakuva, mutta
myös vastakohtainen kehityssuunta. Yksinäisyys voi kääntyä yhteisöllisyy-
deksi ja välittämiseksi tai turvattomuus turvallisuuden kokemukseksi.

Ilman **aitoa osallisuutta ja joihinkin yhteisöihin kuulumista** on vai-
kea elää hyvää arkielämää. Yksinäisyys on jo pitkään ollut monen lapsen,
nuoren, keski-ikäisen ja vanhuksen keskeinen ongelma Suomessa. Jos tule-
vaisuuden kuva lähtee liikaa taloudellisen menestyksen, työelämässä pär-
jäämisen ja yksittäisten elintason osatekijöiden painottamisesta ja unohtaa
yhteisöllisyyden merkityksen, voi edessä olla yksinäisten yhteiskunta, jossa
naapurin tai sukulaisen ongelmat eivät juurikaan ole merkityksellisiä asioi-
ta ja oman elämän tärkeät mittarit löytyvät erilaisista suorituksista.

Palvelujen kehittäminen siihen suuntaan, että yhteisöllisyyttä korostava
ammattillinen ja vapaaehtoinen toiminta on osa toimivaa palveluverkkoa,
voisi olla ratkaisuna yksinäisyyden ongelmaan. Yhteisöllisyyden painotta-
minen tarkoittaa myös ryhmämuotoisten työmenetelmien käyttöönottoa ja
asenteiden tarkastelua. Sosiaalisen asiakkuudessa painottuisi kokonaisval-
tainen hyvä elämä, jossa huolehditaan myös sosiaalisten yhteyksien säily-
misestä ja syntymisestä.

Maahanmuuttajien lisääntyminen ja kulttuurinen moniarvoisuus on
väistämättä muuttanut ja muuttamassa edelleen suomalaista yhteiskuntaa.
Maahanmuuttajien asemasta, työllisyydestä, integroitumisesta ja tarvitta-
vista palveluista on käyty paljon julkista keskustelua. Suurin osa Suomeen
muuttavista tulee tänne perhesyiden takia, mutta työperäinen maahan-
muutto on myös lisääntymässä. Tämä tuo omat haasteensa myös tarjotta-
ville palveluille.

Maahanmuuttajista puhutaan joskus vieläkin yhdenmukaisena ryhmä-
nä, vaikka maahanmuuttajien välillä ovat itse asiassa hyvin suuria. Esimer-
kiksi maahanmuuttajataustaisten työllistymisaste vaihtelee lähtömaan ja
sukupuolen mukaan nollasta prosentista aina samantasoiseen työllistymi-
seen kuin suomalaisilla keskimäärin (Anis & Heiliö & Hietanen & Marttinen
2007, 15–16). Työperäinen maahanmuutto on tuonut esille myös räikeitä
tapauksia, joissa ollaan hyvin lähellä ihmiskauppaa ja kaksien työmarkki-
noiden ongelmia, jotka kärjistävät toimeentulon, sopeutumisen ja arkielä-
män ongelmia.

Kulttuuriset ongelmat voivat olla haaste arkielämään sopeutumisessa
ja kieliongelma voi olla todella suuri haaste työmarkkinoille pääsyssä.
Työntekijöiden monikulttuurinen osaaminen, suunnitelmallinen eteneminen,
panostus kielikoulutukseen, sosiaalisten suhteiden vahvistaminen ja syste-
maattinen jatkuva viranomaisten yhteistyö ovat keinoja, joilla näitä ongel-
mia voidaan vähentää (Anis & Heiliö & Hietanen & Marttinen 2007, 6–
12).

Perhe tarjoaa turvaa lapsille, nuorille ja vanhuksille, mutta perheen arvot ja tavat voivat olla myös este maahanmuuttajataustaisen henkilön integroitumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Maahanmuuttajataustaisten nuorten työllistyminen ja integroituminen on erityisen tärkeää, jotta jatkossa vältytään kulttuuristen ristiriitojen kärjistymiseltä. Myös naisten ja aikuistuvien tyttöjen asema on usein esille nostettu teema, kun puhutaan toisesta kulttuurista nousevista tavoista. Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa haasteiksi nousevat esimerkiksi lastensuojelutilanteet monilapsisissa perheissä, koulunsa keskeyttäneiden nuorten elämäntilanteet, nuorten tukeminen perheenyhdistämisten yhteydessä, maahanmuuttajat turvakodeissa, yhteistyö maahanmuuttajaperheiden kanssa päiväkodeissa, neuvontapalvelut, erityispalvelut sekä kysymys siitä, kenellä on vastuu lasten kotoutumispalveluista (Anis & Heiliö & Hietanen & Marttinen 2007, 45–47).

Maahanmuuttaja asiakkaana on jo sinänsä sosiaalisen asiakkuutta muuttava asia.

Myös kulttuurisen moniarvoisuuden vaikutus sosiaalisen asiakkuuteen on tekijä, jota kannattaa jatkossa tarkastella. Tiukkojen perinteisten normien asettaminen ja ihmistä kunnioittava erilaisuuden hyväksyminen ovat ääripäitä jatkumolla, jolta voi löytyä hyviä koko väestön asiakastyön käytäntöjä.

Rikollisuutta ja sen aiheuttamaa väkivaltaa ja turvattomuutta voidaan pitää perimmältään köyhyysongelmana. Jos oma elintaso on muiden kanssaihminen elintaso matalampi, oma paikka tuntuu löytyvän ulkoapäin määriteltynä rikollisuuden liepeillä olevasta alakulttuurista, eikä ole luottamusta yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen, on opitun elämäntavan kautta helppo ajautua yhteiskunnan marginaaliin.

Kun puhutaan turvattomuudesta, tulee ensimmäisenä mieleen ihmisen oma kokemus suhteessa toimintaympäristöön. Kun puhutaan ulos suljetuista ja marginaaliin joutuneista, tulee mieleen toimintaympäristön määrittely niistä ihmisistä ja siitä käyttäytymisestä, jota ei enää ”yleisesti siedetä”. Ihmisyyden, etiikan ja oman minän määrittelyyn liittyy kiinteästi ajatus siitä, ketkä ovat ”meitä” ja ketkä ovat ”niitä toisia”.

Sosiologit ovat todenneet eri yhteiskuntia tarkastelleessaan, että rikollisuutta ei voi poistaa laittamalla ihmisiä vankilaan. Kaikissa yhteiskunnissa on myös instituutioita, joiden avulla erilaisuutta, poikkeavuutta ja hyväksi koetun rajoja säädellään ja normitetaan. Sosionomit kohtaavat työssään tätä säätelyä ja joutuvat itse ottamaan asiakastyössä kantaa siihen, mihin ja miksi normeja vedetään.

Mikä on nuorten elämässä ja sen ohjaamisessa sallittua, mikä riskirajoilla ja mikä kiellettyä? Miten lastensuojelussa määritellään hyvän arkielämän reunaehdot ja milloin asiaan pitää puuttua? Milloin vanhus voi asua kotonaan itsemääräämisoikeuden perusteella ja oman tahdon mukai-

sella päätöksellä ja missä menevät ihmisarvoisen asumisen ja elämän rajat? Tähän työhön tarvitaan pitkälle vietyä etiikkaa. Ei riitä, että osaa nimetä periaatteet, vaan pitää myös osata käytännössä toteuttaa ja perustella sekä omia että muiden ratkaisuja vaikeasti tulkittavissa tilanteissa.

5.4 Jäsennetystä arjesta syntyvä hyvä arkielämä ja asiakkuus

Olen kuullut pienen lapsen suusta kertomuksia todella mukavasta, suorastaan ihanasta päivästä päivähoitossa. Ensin oltiin vaan, sitten pestiin kädet, sitten syötiin aamupalaa, sitten vähän leikittiin, sitten käytiin vessassa, sitten menttiin ulos, sitten leikittiin ulkona ja vähän juostiinkin, sitten tultiin sisälle ja käytiin vessassa ja pestiin kädet, sitten syötiin ja pestiin hampaat ennen päiväunille menoa. Kun herättiin, niin taas leikittiin ja menttiin ulos. Sitten lähdettiinkin jo kotiin. Se oli todella mukava päivä.

Vastaavia hyvin jäsenyneitä palvelukuvauksia ja kuvauksia hyvin toimivasta arkielämästä voi kuulla kehitysvammaisilta asiakkailta. He ovat aikuisia oman tahdon omaavia ihmisiä, joilla oman elämän ainutkertaisuus ja päätösvalta ovat ehdottoman tärkeitä asioita. Ilman jäsenynyttä turvallista arkielämää, joka koostuu arkielämän ennakoitavissa olevista tapahtumista, omasta ja muiden toiminnasta ja merkityksellisistä tilanteista on vaikea kokea, että elämä on turvallista ja järjestyksessä.

Myös elämän kriisi- ja muutosvaiheissa voisi ajatella, että ennakoitavissa oleva jäsenetty päivärytmi ja arki antavat tukea. Se auttaa ehkä elämän kaaoksen yli ja antaa tilaa omille ajatuksille ja mielteille. Ylilyöntinä sääntöjen ja systemaattisuuden korostaminen arjen jäsentymisessä voi johtaa ongelmiin. On turhan helppo tapa asiakastyössä mennä piiloon sääntöjen taakse, jos ei jaksa tai viitsi ajatella asioita uudelta kannalta tai ei halua antaa asiakkaalle hänen omaa päätösvaltaansa arkielämän tilanteissa.

Työntekijältä edellytetään paljon, jos asiakkaalle annetaan oikeus oman arkielämän hyvään jäsennykseen ja riittävä takuu siitä, että joku muu päättää, jos minä asiakkaana en pysty toimimaan arjen tilanteissa tai haluan kyseenalaistaa asioita. Tarvitaan muun muassa selkeää arjen tuntemusta ja jäsennyttä, tasapainoista suhtautumista elämän vaikeisiin osiin ja rajoituksiin sekä ihmisoikeuksien ymmärtämistä käytännön tilanteissa.

5.5 Riittääkö raha ja miten kohdallaan asiakkaita, joilla ei ole rahaa eikä toimentulon lähdettä?

Hyvinvointivaltion kriisipuhe lähtee usein liikkeelle siitä, onko meillä varaa kustantaa kaikkea sitä arkielämässä tarvittavaa tukea, jota nyt on tarjolla ja jota menetelmällinen ja tekninen kehitys mahdollistavat. Kysymys oikeu-

denmukaisesta sosiaalisen asiakkuuden määrittelystä liittyy myös rahaan ja sen jakamiseen. Voidaan kysyä kenelle palveluja pitää tarjota? Onko niin, että maksukykyisille ja muuten mukaville asiakkaille voidaan tarjota parempia palveluita ja hankalille, huonoa elämäntapaa eläville ja monen sukupolven takaa köyhiksi tottuneille voidaan jatkossakin taata sama sosiaalisen asiakkuuden polku?

Vuoteen 2025 asti ulottuvat ennakointi on tältä osin entistä hatarammalla pohjalla. On vaikea arvata, mitkä tekijät voisivat jatkossa varmistaa taloudellisen pohjan hyvinvointipalveluille. Elämä globaalissa maailmassa on tuonut mukanaan ennakoimattomuutta ja nopeita muutoksia talouselämään, yritysten ja kansantalouksien kannattavuuteen ja työllisyyteen. Entiset talouselämän lainalaisuudet ja päätöksentekotavat eivät enää välttämättä toimi ja osa kansantalouteen vaikuttavista tekijöistä tuntuu karanneen suomalaisten päätöksentekijöiden ulottumattomiin.

Suomalainen sosiaalipoliittinen malli pohjautuu vieläkin pitkälti täys-työllisyyden ajatuksen pohjalle ja mallia koetellaan aika ajoin esimerkiksi lama-ajoilla, pitkäaikaistyöttömyydellä ja vaikeasti ratkaistavilla ylisukupolisilla elämäntavan ongelmilla. Uutta mallia tai tulkintaa, joka kuvaisi suomalaisista lähtökohdista käsin globaalin talouselämän toiminnalle oleelliset tekijät, ei tunnu löytyvän. Toivottavasti uusi ennakointimalli löytyy ennen vuotta 2025. Väliaikaiseksi malliksi voisi sopia monipuolinen yhteiskunnallinen keskustelu, jossa pyritään ratkaisuun kuvaamalla teesi, antiteesi ja näiden näkökulmien synteesi.

Tilastolliset mittarit kertoivat vielä vuonna 2008 siitä, että suomalaisten elintaso oli parantunut ja monet 1990-luvun laman jälkeiset syrjäyttävät ja eriarvoisuutta tuottavat trendit oli saatu pysähtymään (esim. alueellinen eriarvoistuminen ja nuorten päihteiden käyttö). Suomi oli vuonna 2008 kuitenkin eriarvoisempi ja moniarvoisempi yhteiskunta kuin 15 vuotta aiemmin. (Eronen & Londén & Perälähti & Siltaniemi & Särkelä 2008, 8–10.)

Vuonna 2009 kehityskulku muuttui, kun lama-aika toi yksilöille, perheille, palveluille ja palveluiden rahoitukselle uusia haasteita. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton julkaiseman Sosiaalibarometrin 2010 mukaan julkisten palvelujen tuottajien arviot hyvinvoinnin kokonaistilanteesta kääntyivät laskuun vuodesta 2009 vuoteen 2010 (Eronen & Londén & Perälähti & Siltaniemi & Särkelä 2010). Vuoden 2010 aikana kehitys tuntuu kuitenkin muuttavan taas suuntaa parempaan päin ja tilanteen pohdinnassa tutkijat nostavat esille muun muassa tuloerojen kasvun 1990-luvun puolivälin jälkeen, pitkään perusturvaetuuksien varassa elävien ongelmat, yksin elävien ja yksinhuoltajien ongelmat sekä etnisen köyhyyden (Karjalainen 2010; Ritakallio 2010).

Vaikka kokonaishyvinvointi kohentui vuodesta 1997, olivat väestöryhmien väliset ja sisäiset hyvinvointierot kasvaneet. Hyvinvointi heikentyi

kahdessakymmenessä vuodessa eniten päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivillä ja pitkäaikaistyöttömillä sekä niillä, joilla ongelmat kasautuvat. Tällä hetkellä nuoret ja nuoret aikuiset ovat entistä suuremmissa riskissä syrjäytyä. Päätelmänä tästä on, että palvelujärjestelmä on suurissa vaikeuksissa ja huono-osaisuudella on hiljainen poliittinen hyväksyntä. Vahvat oikeudet turvaavat suurten väestöryhmien palveluja, mutta heikoimpien ryhmien perusoikeuksien turvaamiseen ja syrjäytymiskierteiden katkaisuun pitäisi suunnata entistä enemmän huomiota ja resursseja. (Eronen & Londén & Perälähti & Siltaniemi & Särkelä 2010.)

Nuorisotyöttömyys tuntuu tällä hetkellä merkittävältä uhalta. Miten voi integroitua yhteiskuntaan ja uuteen elämänvaiheeseen, jos se ei ota vastaan? Miten käy elämänprojektissa, jossa keski-ikäiselle ei löydy työtä? Sukupolvien välillä ajatellaan olevan eroja suhtautumisessa työn keskeytyksen elämässä. Kun nuorempi sukupolvi on nähnyt vanhempiensa uupuvan laman tai työpaineiden alle, voi suhtautuminen työkeskeiseen elämäntapaan muuttua ja ajatukset järkevistä elämäntavasta saavat uutta suuntaa.

Ilman työtä on arkielämän sujuminen kuitenkin haasteellista. Työ jäsentää aikaa, antaa sosiaalisia suhteita, arvonantoa ja toimeentulon. Vaihtoehtona on löytää elämän mielekkyys muista elämän osa-alueista. Pätkätyön ja työttömyyden vuorottelu on elämänpolku, jota monet kulkevat. Jos työssä olo ei ole vaihtoehto omassa elämän suunnitelmassa tai työhön ei pääse, pitää tasapaino usein löytää hyvin pienten tulojen ja kulutuksen sekä mielekkään arkielämän sisällön avulla.

Työhön meno pitäisi tehdä kannattavaksi vaikka lyhyeksikin ajaksi. Tällä hetkellä on usein rahallisesti kannattavampaa, kun ei ole liian aktiivinen työhakija kun kysymyksessä ovat hyvin lyhytaikaiset työt. Rahallisesti ei esimerkiksi kannata ottaa vastaan muutaman päivän sijaisuuksia, koska ne aiheuttavat lähinnä selvityspyyntöjä ja katkoksia työttömyyspäivärahassa. (Hiilamo 2004).

Köyhyydellä on selkä yhteys sosiaalisen asiakkuuteen. Vaikka köyhyyttä voidaan mitata, on köyhyys silti myös vahvasti kokemuksellista. Ulkoapäin tarkasteltuna ei välttämättä pääse sisälle köyhyyden kokemukseen, vaikka kuinka yrittäisi. Köyhyys ja moniongelmaisuus liitetään myös usein toisiinsa.

Köyhyys on moniulotteista. OECD:n kehitysyhteistyökomitea DAC on kuvannut köyhyyttä suhteessa kulloiseenkin kontekstiin ja riskeihin ja DAC:n köyhyysohjeiston mukaan köyhyyden osa-alueita ovat:

- o turvallisuus (haavoittuvuus, sosiaalinen turvallisuus)
- o taloudellinen köyhyys (kulutus, tulot ja omaisuus)
- o poliittinen köyhyys (oikeudet, vapaudet, vaikutusvalta)
- o inhimillinen köyhyys (terveys, opetus, ravinto)

- o sosiokulttuurinen köyhyys (status, (itse)-kunnioitus) (Voipio 2005, 225–246).

Tällä tavoin tarkastellen köyhyyden riskejä ovat yhtäläillä luonnonmullistukset, metsätuhot, vammautuminen, väkivaltainen hallinto tai ylisukupolviset tottumukset.

Köyhyyttä mitataan Suomessa usein käytettävissä olevien tulojen mukaan marginaalisen köyhyyden lähtökohdasta käsin ja suomalaista tilannetta verrataan muiden EU-maiden ja länsimaiden tilanteeseen. Suomessa kaikkein köyhimpiä (esim. 40 % mediaanitulosta) on hyvin vähän moniin Euroopan maihin verrattuna. Suhteellisen köyhyyden lisääntyminen, minimi-tukien varassa elävien köyhyys ja lapsiperheiden köyhyys on kuitenkin monen köyhyyttutkijan mukaan tällä hetkellä suomalainen ongelma. (Karjalainen 2010; Ritakallio 2010.)

5.6 Asiakasryhmäkohtaista tarkastelua ikävaiheittain

Hyvin oleellinen muutos asiakkuudessa välittyy tilastojen ja erityisesti huoltosuhteen kautta. Lasten osuus väestöstä on vähentynyt 1900 -luvun aikana roimasti, mutta vuodesta 2010 vuoteen 2025 lasten osuus väestöstä säilyy kutakuinkin ennallaan. Maahanmuuttajaperheissä lasten lukumäärä on kuitenkin suurempi kuin väestöllä keskimäärin. Todella suuri väestömäärän lisäys on tapahtumassa ikääntyvän väestön ja erityisesti yli 75-vuotiaiden kohdalla. Kun huoltosuhte (lapset ja eläkeikäiset/15–64 -vuotiaat) vuonna 2008 oli 50,3 niin vuonna 2025 se on vajaat 70 ja vuonna 2060 79,1 henkilöä 100 työkäistä kohti. (Tilastokeskus Statfin-tilastotietokanta 2010.)

Tästä voisi päätellä että lasten, nuorten ja perheiden palveluiden tarpeen määrä alkaa muutaman vuoden sisällä olla sitä, mitä se tulee olemaan seuraavan viidentoista vuoden aikana. Asiakkuus vakiintuu määrällisesti ja todennäköisesti palveluiden ja tuen laadulliset toiveet kasvavat samalla kun huoltosuhte kääntyy ongelmalliseksi. Lapsuuden ja nuoruuden ikävaiheelle asettuu suuri määrä kehitystehtäviä, joiden kautta hyvä elämä on mahdollista. Köyhyyttutkijat ovat tällä hetkellä huolissaan siitä, että ennakoinnit tuovat esille etenkin nuorten syrjäytymisen riskien lisääntymisen.

Lasten ja perheiden kohdalla voidaan sanoa, että lasten terveys on keskimäärin parantunut, mutta samaan aikaan psykosomaattiset oireet monilla mittareilla mitattuna ovat pahentuneet. Kasvatusinstituutioiden käytännöt ja lasten ja lapsiperheiden tarpeet eivät aina kohtaa ja kehittämistä on myös erityispalveluiden saatavuudessa. Konkreettista pohdintaa kaipaavia asioita ovat esimerkiksi hyvin pienten lasten pitkäät päivät päiväkodeissa ja lapsiperheiden kotipalvelun huono saatavuus. (Eronen & Londén & Perälähti & Siltaniemi & Särkelä 2008; Alanen & Karila 2009;

Anttonen ym. 2009; Eronen & Londén & Perälähti & Siltaniemi & Särkelä 2010).

Lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä lastensuojelun asiakkuuteen on kiinnitetty huomiota muun muassa lastensuojelun ja nuorisotyön lainsäädännössä sekä Kuntaliiton ohjeistuksessa. Kuntia kehoitetaan kehittämään moniammatillisesti ja indikaattoreita hyväksi käyttäen lasten, nuorten ja perheiden palveluiden lähtökohtia ja kehittämistavoitteita. Kaikkia kuntia veloitetaan tekemään suunnitelma siitä, miltä lasten ja nuorten hyvinvointi kunnassa tällä hetkellä näyttää ja miten sitä pitäisi määrällisesti ja laadullisesti kehittää tulevien vuosien aikana. Lasten ja nuorten hyvinvointi nähdään koko kunnan asiana, johon on otettava strateginen kannanotto säännöllisin väliajoin. (Lastensuojelulaki 2007.)

Väestön ikääntyminen tuo suuren haasteen asiakkuudelle ja palveluille. Tällä hetkellä 65 vuoden iän saavuttavat ovat eläneet erilaista elämää, kuin esimerkiksi sota-ajan kokeneet ikäpolvet ja odotukset vanhuuden arkielämältä ja sosiaalipalvelujen tarjoamalta arkielämän tuelta ovat erilaisia kuin tämän päivän vanhusten huollossa. Määrällistä ja laadullista muutosta on spekuloitu jo pitkään ja vuoteen 2025 mennessä näemme, onko meillä varaa inhimilliseen vanhustenholtoon.

Vanhusten elämäntilanteen mukaisten palveluiden turvaamiseksi on tehty laatusuosituksia, mutta vielä ei ole olemassa subjektiivisia oikeuksia, joiden mukaan palveluja on annettava. Monet vanhusten palveluita ja asiakkuutta kuvaavat selvitykset kertovat, että tilanne kaikissa kunnissa ei ole kunnossa. Puuttuu auttavia käsiä, rahaa ja puuttuu ymmärrystä.

5.7 Millaista asiakkuutta kuvataan normien, periaatteiden, kehittämistyön ja oikeuksien kautta

Perusoikeusuudistuksessa vuonna 1995 haluttiin laajentaa ja vahvistaa yksilön oikeuksien perustuslain tasoista turvaa kirjaamalla kolme keskeistä arvoa, joihin valtiosääntö perustuu. Ne ovat ihmisarvon loukkaamattomuus, yksilön vapaus ja oikeudet sekä oikeudenmukaisuuden edistäminen yhteiskunnassa. (Hallberg & Karapuu & Scheinin & Tuori & Viljanen 1999, 31–38, 53–54, 67–70.)

Ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen ovat sosiaalipalvelujen järjestämisen lähtökohtia, eikä asiakkaana oleminen saa vaarantaa yksilön vapauksia ja oikeuksia. Kansalaisten oikeudet sosiaalipalveluihin perustuvat Suomessa sekä Perustuslakiin että Sosiaalihuoltolakiin (710/1982) kirjattuihin universaaleihin oikeuksiin, joita rajataan tarveharkinnalla. Jos asiakkaiden oikeutusta palvelujen saamiseen halutaan tuoda vielä selkeämmin esille, niistä voidaan tehdä subjektiivisia oikeuksia.

Tukea antaessaan yhteiskunta huoltaa ja kontrolloi palvelujen saajan elämää. 1970-luvulla sosiaalihuoltolakia laadittaessa korostettiin kuitenkin

sosiaaliturvan normalisuutta ja kaikkien kansalaisten oikeutta saada palveluita. Sosiaalihuollon järjestämisen toimintaperiaatteiksi kirjattiin tuolloin palveluhenkisyys, pyrkimys normalisuuteen, valinnan vapaus, luottamuksellisuus, ennaltaehkäisy ja omatoimisuuden edistäminen. (Sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö 1971:A25). Sosiaalipalvelut ovat Suomessa kuntalain (365/1995) ja sosiaalihuoltolain (710/1982) perusteella järjestettyjä palveluita, joilla edistetään väestön hyvinvointia ja turvallisuutta, tuetaan palveluja käyttävien ihmisten arkielämää ja torjutaan arkielämän ongelmia. Kunnalla on kokonaisvastuu kuntalaisten hyvinvoinnin turvaamisesta ja edistämisestä.

Uuden sosiaalihuoltolain perusteluissa säilyivät pitkälti samat ajatukset kuin aiemman sosiaalihuoltolain perusteissakin. Sosiaalihuollon tehtävä on edistää ja ylläpitää yksilön, perheen sekä yhteisön hyvinvointia, toimintakykyä ja sosiaalista turvallisuutta. Korostetaan oikea-aikaisia laadukkaita palveluja, riittäviä etuuksia, osallisuuden vahvistamista, syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisemistä sekä ihmisarvoisen elämän turvaamista elämän kaikissa vaiheissa. (STM 2009 & 2010.)

Periaatein tämä tarkoittaa *sosiaalisen vastuun periaatetta, kokonaisvaltaisuuden periaatetta, ennaltaehkäisyn periaatetta, universaalisuuden periaatetta, yhdenvertaisuuden periaatetta, erilaisuuden ja yhteisyyden/normaalisuuden periaatetta, asiakaslähtöisyyden ja osallisuuden turvaamisen periaatetta, valinnanvapauden periaatetta, avoimuuden ja luottamuksellisuuden periaatetta sekä julkisen vastuun periaatetta.* (STM 2009 & 2010.)

Asiakkuus on muuttumassa kehittämistyön ja palvelurakenteiden uudistuksen vaikutuksesta. Kehittämistyön tärkeyttä korostettiin mm. 1990-luvulla, kun tulivat esille tuloksellisuuden, tehokkuuden, vaikuttavuuden ja laadun käsitteet. Joskus melko suuri osa työntekijöiden ajasta voi kuluu asiakastyön sijasta asioiden kirjaamiseen ja kehittämiseen. Osa kehittämistyöstä liittyy suoraan asiakkaiden arkeen, kun kehitetään vaikkapa uusia vaikuttavampia työmenetelmiä, selkeämpää työnjakoa, verkostojen hyödyntämistä, prosessien kehittämistä tai laadun mittaamista.

SATA -komitea yritti selkeyttää palvelujärjestelmää, mutta sen ehdottamia tuloksia ei vielä juurikaan ole nähtävissä. PARAS -hanke koettaa kehittää suurempia palvelukokonaisuuksia ja hallintomalleja, ja se tulee muuttamaan todennäköisesti palvelujen tarjontatapoja ja samalla asiakkuutta.

Monissa suosituksissa kuvataan peruspalveluja, joiden tulisi olla lähellä asiakasta sekä erityispalveluja, joiden pitäisi toimia erityisosaamisen yksiköinä, joskus vähän kauempana, mutta silti saavutettavina palveluina. Iskusanoina kampanjoille ovat usein asiakaslähtöisyys, osallisuus sekä kuntalaisten ja palveluiden käyttäjien kuuleminen. Nähtäväksi jää, miten nämä periaatteiden uudistukset vaikuttavat käytännön asiakkuuteen.

Lähteet

- Alanen, Leena & Karila, Kirsi (toim.) 2009. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Vastapaino. Tampere.
- Anis, Merja & Heiliö, Tiina & Hietanen, Olli & Marttinen, Jouni 2007. Kohti monikulttuurista Varsinais-Suomea. Varsinais-Suomen maahanmuuttopoliittisen ohjelman tilastaselvitys, haastattelut, tulevaisuusverstaat ja kysely. Julkaisuja 2/2007. Painosalama Oy. Turku.
- Anttonen, Anneli 2009. Hoivan yhteiskunnallistuminen ja politisoituminen. Teoksessa Anttonen, Anneli & Valokivi, Heli & Zechner, Minna (toim.) Hoiva – tutkimus, politiikka ja arki. Vastapaino. Tampere, 54-98.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas 1998. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologien tutkielma. Gaudeamus. Helsinki.
- Eronen, Anne & Londén, Pia & Perälähti, Anne & Siltaniemi, Aki & Särkelä, Riitta 2008. Sosiaalibarometri 2008. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Eronen, Anne & Londén, Pia & Perälähti, Anne & Siltaniemi, Aki & Särkelä, Riitta 2010. Sosiaalibarometri 2010. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Hallberg, Pekka & Karapuu, Heikki & Scheinin, Martin & Tuori, Kaarlo & Viljanen, Veli-Pekka 1999. Perusoikeudet. Oikeuden perusteokset. WSLT. WSOY. Jyväskylä.
- Hiilamo, Heikki 2004. Vaikutukset työtulojen saantii. Teoksessa Hiilamo, Heikki & Karjalainen, Jouko & Kautto, Mikko & Parpo, Antti (toim.) Tavoitteena kannustavampi toimeentulotuki. Tutkimus toimeentulotuen lakimuutoksista. Stakes. Tutkimuksia 139. Helsinki.
- Karjalainen Jouko 2.9.2010. Seminaariesitys.
- Kuntalaki (365/1995).
- Lastensuojelulaki (417/2007).
- Sosiaalihuoltolaki (710/1982).
- Sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö 1971:A25.
- STM 2009. Sosiaalihuoltolain valmistelussa syntyneitä asiakirjoja.
- STM 2010. Sosiaalihuoltolain valmistelussa syntyneitä asiakirjoja.
- Ritakallio, Matti 2.9.2010. Seminaariesitys.
- Roos, J.P. 1988. Elämäntavasta elämänkertaan – elämäntapaa etsimässä 2. Tutkijaliiton julkaisusarja 53. Helsinki.
- Terde, Silva 1999. Hoivan sanattomat sopimukset. Tutkimus vanhusten kotipalvelun työntekijöiden työstä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 40. Joensuun yliopisto. Joensuu.
- Terde, Silva 2006. Vanhuuden vahvat ja avuttomat. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityön avuttomuuden ja toimijuuden välissä. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Tilastokeskus StatFin-tilastotietokanta 2010. URL: <http://www.stat.fi/tup/statfin/index.html>.
- Voipio, Timo 2005. Globaali köyhyyspolitiikka. Teoksessa Saari, Juho (toim.) Köyhyyspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. STKL. Helsinki.

6. ENNAKOINTEJA SOSIONOMIEN (AMK & YLEMPI AMK) PAIKASTA TULEVAISUUDEN HYVINVOINTIPALVELUJÄRJESTELMÄN AMMATTILAISINA *Erkki Saari & Leena Viinamäki*

Tarkastelemme tässä artikkelissa, millaista osaamista sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneilla tulee olla, kun he toimivat 2010- ja 2020-luvuilla Suomen hyvinvointipalvelujärjestelmän työntekijöinä. Näkemysomme ammattinimikkeistä, joita sosionomeja (AMK & ylempi AMK) Suomen hyvinvointipalvelujärjestelmän työntekijöiksi 2010- ja 2020-luvuilla palkkaavat tahot käyttävät, ja osaamisesta, jota ne sosionomeilta edellyttävät, pohjautuvat seuraavien Suomea koskevien aineistojen analysointiin:

14 sosiaalialan työvoimatarpeita tarkastelevaa ennakointijulkaisua, joita analysoimme sisällönanalyysejä soveltaen;

vuosina 2008–2025 tapahtuviksi ennustetut väestömuutokset, joita tarkastelemme Tilastokeskuksen Statfin-tilastotietokannasta¹⁴ saatavia väestöennustetietoja analysoiden;

sosiaalihuollossa ja päivähoidossa vuosina 1990–2007 tapahtuneet henkilöstökehitykset, joita tarkastelemme Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) SOTKANet -tilasto- ja indikaattoripankista¹⁵ saatavia henkilöstötietoja analysoiden ja

sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon tuottamaa työmarkkinakelpoisuutta vastaavilla nykyisen ammattiluokituksen (Ammattiluokitus 2005) mukaisilla ammattinimikkeillä julkisessa työnvälityksessä¹⁶ vuosina 1997–2009 haettavina olleet avoimet työpaikat, joita tarkastelemme erikoissuunnittelija Petri Syväsen meille toimittamia Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) työnvälitystilaston tietoja¹⁷ analysoiden.

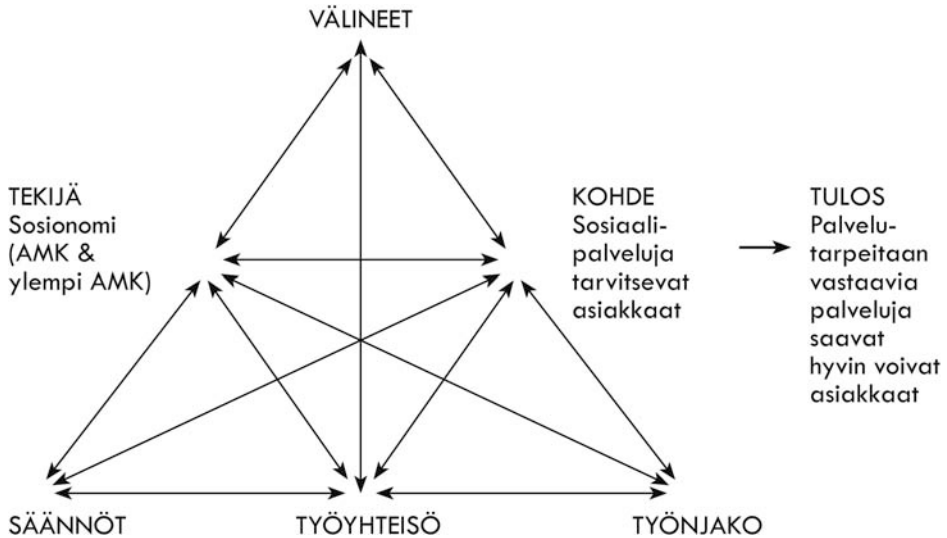
Artikkelimme teoreettisena viitekehystenä sovellamme ihmisen työtä toimintajärjestelmänä hahmottavaa työtoiminnan yleistä rakennetta (esim. Engeström 1995, 7–108; Engeström 2004; ks. myös Saari 2009, 54–75) tarkastellen sosionomien (AMK & ylempi AMK) työtä Kuvion 1. mukaisena toimintajärjestelmänä.

¹⁴ Ks. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat ... n.d.

¹⁵ Ks. Tilasto- ja indikaattoripankki ... n.d.

¹⁶ Julkinen työnvälitys on keskeinen TEM:n vastuulla olevan julkisen työvoimapalvelun henkilöasiakaspalveluihin kuuluva työnhakijoille suunnattu palvelumuoto (Työvoimapalvelut 2009).

¹⁷ Kiitämme Petri Syvästä joustavasta ja nopeasta toiminnasta pyytämienne tilastojen toimittamisessa sekä tähän että Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun koordinoiman ja opetusministeriön rahoittaman Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä - verkostohankkeen (2007–2010) ensimmäisessä artikkelikokoelmassa julkaistuun Leena Viinamäen artikkeliin (Viinamäki 2008).

Kuvio 1. Sosionomin (AMK & ylempi AMK) työtoiminnan rakennetta hahmottava toimintajärjestelmä.

Katsomme, että sosionomien (AMK & ylempi AMK) työn rakennetta hahmottavan toimintajärjestelmän osajärjestelmissä *välineet*, *kohde/tulos*, *säännöt*, *työyhteisö* ja *työnjako* ennakoidaan tapahtuvan seuraavien vuosikymmenten aikana muutoksia, joiden mukaisiin haasteisiin toimintajärjestelmän osajärjestelmän **tekijä** tulee kyetä vastaamaan niin, että sosionomit (AMK & ylempi AMK) voivat olla omalta osaltaan takaamassa, että jokainen myös heidän työnsä kohteena oleva Suomen hyvinvointipalvelujärjestelmän asiakas saa palvelutarpeitaan vastaavia sosiaalipalveluja.

6.1 Katsaus sosiaalialalla tarvittavan työvoiman osaamis- ja määrällisistä tarpeista tehtyihin ennakointeihin

Jaana Majalahden STAT.FI-lehdessä 2/2005 julkaistun artikkelin (Majalahti 2005) väliotsikkoon *Tulevaisuus pohjautuu nykyiseen tietoon* kiteytyy varsin hyvin, kuinka myöhemmin enemmän tai vähemmän paikkansa pitäväksi osoittautuvaa ennakointitietoa ("nykyistä tietoa tulevasta") käytetään eri maissa harjoitettavien sosiaali-, terveys-, koulutus- jne. politiikkien perusteluna (Kananoja & Niiranen & Jokiranta 2008; ks. myös Hautamäki 2008). Ennakointitiedolla perustellaan muun muassa päätöksiä, joilla ratkaistaan, kuinka tärkeitä eri yhteiskunnalliset toiminnot ovat ja kuinka paljon niiden hoitamiseen käytetään resursseja niin tänään kuin tulevaisuudessakin. Siksi esimerkiksi koulutus- ja työmarkkioita koskevalla ennakointitiedolla on merkittävä rooli siinä, mitä sosiaalialalla ja sen palk-

ka- ja vapaaehtoistyöntekijöiden tuottajaverkoston kuuluvalla korkea- ja muulla koulutussektorilla tapahtuu. Sillä on merkitystä muun muassa siinä suhteessa, millainen imago eri toimialoilla on koulutus- ja työpaikkaa haakevien keskuudessa (*kuinka todennäköisenä he esimerkiksi pitävät sitä, että tietylle alalle opiskeleminen ja tietyn ammatin hankkiminen mahdollistaa heidän valmistumisensa jälkeisen työllistymisen*) tai millaisen työvoimatarpeen tyydyttämiseen eri toimialoille työllistyville soveltuvan koulutuksen järjestämisessä varaudutaan. Siksi ennakkointitiedolla ja sen laadulla eli sillä, kuinka paikkansa pitäväksi se myöhemmin osoittautuu, on suuri merkitys myös sille, millaiset ovat suomalaisen hyvinvointipalvelujärjestelmän tulevaisuuden toimintamahdollisuudet (ks. esim. Ilmasti 2006).

Koulutus- ja työmarkkinoita koskevan ennakkointitiedon käyttö ulottuu ministeriöiden oppilaitoksiin kohdistamasta ns. ylätason ohjauksesta (*koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmat, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tulos- ja tavoitesopimukset ja koulutuksen järjestämisluvut*) esimerkiksi oppilaitoksissa ja työ- ja elinkeinotoimistoissa tehtävään ns. päivittäiseen arjen ohjaukseen (*ammatinvalintaa ja opintoja koskeva ohjaus ja työvoimaneuvonta*) (Hanhijoki & Katajisto & Kimari & Savioja 2009, 7). Siksi ei olekaan yhdentekevää, mikä taho tekee tai teettää erityyppisiä ennakkointitutkimuksia ja -selvityksiä ja laatii tai julkaisee ennakkointitietoja sisältäviä raportteja ja muita julkaisuja ja mitkä intressit kyseisen tahon toimintaa tällöin ohjaavat. Muun muassa Koulutustarpeiden ennakkoinnin koordinaatioryhmä toteaa vuonna 2010 julkaistussa selvityksessään, että

Tässä julkaisussa on esitelty useita opetushallinnon alalla tehtyjä raportteja, joissa on otettu kantaa koulutus- ja osaamistarpeisiin. Useat raportit käsittelevät yksittäistä koulutusala tai -koulutusohjelmaa. Poikkeuksena tästä on Koulutus- ja työvoiman kysyntä 2020 raportti, jossa ennakoidaan kaikkien alojen ja koulutussektoreiden koulutustarpeita. Alakohtaisissa raporteissa painottuvat sisältökysymykset määrällisiä tavoitteita enemmän ja niissä tehdään ehdotuksia opetussuunnitelmien ja tutkintojen sisällölliseksi kehittämiseksi. Raportit ovat varsin erilaisia eikä suuressa osassa niistä ole merkittäviä koulutuksen määrään ja rakenteelliseen kehittämiseen liittyviä ehdotuksia. Useissa niistä on kuitenkin tuotu esiin selvitettävien alojen koulutuksen tämänhetkistä tilaa, ongelmakohtia ja kehittämistarpeita. Yksi syy asiaan saattaa olla kartoitusten tekijöiden omat kytkennät selvitettävään asiaan. ”Omasta” asiasta on vaikea tehdä radikaaleja muutosehdotuksia. (Opetusministeriö 2010, 46.)

Ennakkointijulkaisuja tehneiden tai teettäneiden kytkennöistä selvitettävään asiaan ainakin mahdollisesti seuraava oman asian tai intressin ajaminen on edellyttänyt, että julkaisuihin kirjoitetuista teksteistä tekemämme tulkinnat ja vetämämme johtopäätökset perustuvat soveltamaamme kriittiseen lähilukemiseen eli julkaisuihin kirjoitettujen tekstien sellaisenaan tai annettuna hyväksyttävään analysoimiseen (ks. Kosonen 2005, 652).

Tämä ennakkointien ”intressiriippuvuus” on tarpeen tiedostaa samalla tavalla kuin silloin, kun luumme keskusteluissa sosiaalisen ja sosiaalipolitiikan merkityksistä ja niiden puolustamisen, säilyttämisen tai palauttamisen ajan-kohtaistumisesta sekä siihen soveltuvista strategioista esitettyjä puheenvuoroja ja kannanottoja (ks. Andersson & Muuri 2007; Kolkka & Mantela & Holopainen & Louhela & Packlén & Kaisvuo 2009, 27–45; Hänninen & Palola 2010; myös Airaksinen 2009; Simpura 2009) tai kun osallistumme itse näihin keskusteluihin.

Ilman ennakkointijulkaisuissa kirjoitettujen tekstien kriittistä lähilukua niihin suhtautumista voi verrata pimeällä avaimensa kadulle pudottaneen tapan etsiä avaimiaan vain katuvalojen valaisemalta alueelta turvautumatta esimerkiksi taskulamppuun, jota käyttäen hän voi moninkertaistaa niiden löytämismahdollisuutensa. Edellistä analogiaa mukaellen julkaisujen tekstejä luettaisiin tällöin mekaanisesti esimerkiksi etsimällä, mitä samoja asioita niissä ennakoidaan tapahtuvan, ja pitämällä vain niitä johtopäätösten kannalta merkittävänä sivuttaen julkaisuissa esitetystä ennakkoinneista löytyviä eroja säännön vahvistavina poikkeuksina, joiden perusteella niistä vedettäviä johtopäätöksiä ei ole syytä muuttaa tai tarkentaa. Tällainen ”asioiden taakse” menemätön teksteistä ”paljaalla silmällä” nähtävissä olevaan tyytyvä julkaisujen analysointi riittää selvityksiä tekeville, mutta on tutkimusta tekeville sopimatonta raakahavaintojen tutkimustuloksina esittämistä (esim. Alasuutari 1993, 67–79).

Esitämme seuraavassa yhteensä 14 vuosina 1999–2010 ilmestyneestä opetusministeriön, työministeriön¹⁸ ja elinkeinoelämää edustavien tahojen tuottamasta ennakkointijulkaisusta edellä käsittelemääme asioiden taakse menevää, paljaalla silmällä nähtävissä olevaan tyytymätöntä tekstien kriittistä lähilukua soveltaen tekemiemme analyysien tulokset. Osa analysoimistamme ennakkointijulkaisusta on laadittu ns. virkamies- tai edunvalvontatyönä ja osa ammattitutkijoiden tehtäväksi annettuina toimeksiantoina. Osa niistä on selvityksinä tai tutkimuksina (ks. Alasuutari 1993, 67–68) tuotettuja osan ollessa laajempia raportteja ja osan suppeampia artikkeleita.

Ennakkointijulkaisuista tekemämme sisällönanalyysit

- 1) Ammatillinen koulutus 2010. Työvoiman tarve vuonna 2010 ja ammatillisen koulutuksen mitoitus (Autio & Hanhijoki & Katajisto & Kimari & Koski & Lehtinen & Montén & Taipale & Vasara 1999)

¹⁸ Ministeriö on nykyisin 1.1.2008 toimintansa aloittaneen kauppa- ja teollisuusministeriöstä, työministeriöstä ja sisäasiainministeriön alueiden kehittämistehtävien yksiköstä muodostetun Työ- ja elinkeinoministeriön osa (ks. Työ- ja elinkeinoministeriö 2009; Työ- ja elinkeinoministeriö 2010).

Raportin **toimintaympäristöanalyysissä**¹⁹ korostetaan, että väestön ikääntyminen, elinajan pidentyminen ja sairastavuuden muutokset vaikuttavat olennaisesti sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tarpeeseen ja saatavuuteen. Raportissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden**²⁰ perustana on näkemys, että julkisen talouden kehitys, kolmannen sektorin osuudessa hoitotyössä tapahtuvat muutokset, hoito- ja sosiaalialojen, perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon sekä lääketieteen ja teknologian kehitys ja palvelujen laatuvaatimukset on huomioitava koulutuksen mitoituksessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja on raportin mukaan tarvetta lisätä ja kehittää muun muassa vanhustenhuollossa, mielenterveyspalveluissa ja päihdehuollossa. Raportin mukaan koulutettua työvoimaa on tarjolla, mutta julkisen sektorin säästöjen vuoksi palvelujen saatavuus on heikentynyt. Siinä todetaan muun muassa, että vuonna 1995 työllistä toimi sosiaali- ja vapaa-aika-alalla vain noin 5 % ja osuus kasvaa vuoteen 2010 mennessä 6 %:iin. Eniten ammattiryhmässä toimivat sijoittuvat raportin mukaan sosiaalihuollon (71 %), järjestötoiminnan (6 %) ja terveydenhuollon (6 %) toimialoille.

2) Kehitysarvioita sosiaali- ja terveyssektorin työvoiman tarpeesta (Parjanne 2004)

Artikkelin **toimintaympäristöanalyysissä** korostetaan, että sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve ja kysyntä kasvavat, mikä johtuu siitä, että asiakkaiden hoidon ja hoivan tarpeet kasvavat väestön ikärakenteen vanhetessa, väestön koulutustaso nousee, se vaurastuu ja sen palveluille asettamat vaatimukset lisääntyvät. Artikkelissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on näkemys, että sosiaali- ja terveysalan työvoiman määrään ja osaamisvaatimukseen vaikuttaa oleellisesti se, millainen näiden palvelujen tuotantorakenne on, koska sen nähdään määrittävän sitä, miten palvelut tuotetaan ja organisoidaan. Artikkelissa todetaan, että lasten määrän vähenemisestä seuraava päivähoito- ja opetustoimen henkilöstötarpeen pienentyminen kompensoi osittain väestön ikääntymisen sosiaalipalveluissa aiheuttamaa henkilöstötarpeen kasvua. Väestön ikärakenteen alueittainen eriytyminen johtaa artikkelin mukaan siihen, että hyvinvointipalvelujen tarve, työvoiman kysyntä ja saatavuus ja kuntien tulopohjat kehittyvät eri tavoin maan eri osissa. Haasteena artikkelissa pidetään niin sitä, miten laadukkaat ja monipuoliset palvelut turvataan vanhusvoittoisilla muuttotappioalueilla, joista muuttaa pois paljon työkäistä väes-

¹⁹ Tarkoitamme toimintaympäristöanalyysillä julkaisussa esitettyjä analyyskejä siitä, millaisessa ja miten muuttuvaksi ennakoidussa yhteiskunnassa koulutusta antavat instituutit toimivat tänään ja vähintään lähitulevaisuudessa.

²⁰ Koulutus- ja työmarkkinavisiolla tarkoitamme julkaisussa esitettyjä näkemyksiä, kuinka suurelle opiskelijavolyymille ja/tai mitä opetusmuotoja ja -menetelmiä käyttäen koulutusta antavien instituutioiden tulee eri koulutusalojen ja/tai -tasojen mukaista koulutusta antaa tänään ja vähintään lähitulevaisuudessa.

töä ja joissa hoidon ja hoivan tarpeet ovat suuria, kuin myös sitä, miten ratkaistaan työvoiman rekrytointiongelmat, joita aiheuttavat nykyisten työntekijöiden lähivuosien eläköityminen ja etenkin 2020-luvulta lähtien alkava hyvin iäkkäiden ihmisten määrän kasvu, joka lisää heidän tarvitseman hoidon ja hoivan tarvetta.

3) Palvelut 2020 – Kohti palvelujen tulevaisuutta (Suutari 2005)

Raportin **toimintaympäristöanalyseissä** korostetaan väestön ikään-tymisen myötä uhkaavaa työvoimapulaa, jonka katsotaan merkitsevän sitä, että Suomi tarvitsee tulevina vuosina uutta työvoimaa suuresta rakenetyöttömien joukosta ja työn perässä maahan tulevista ulkomaalaisista. Sosiaalipalvelut nähdään raportissa voimakkaasti kasvavana toimialana, jolla tarvitaan lisätyövoimaa tulevina vuosina. Raportissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on ennuste, jonka mukaan sosiaalipalvelualan työllisten kokonaismäärä kasvaa vuoteen 2015 mennessä noin 10 %, ja arvio, että merkittävä osuus työllisyyden kasvusta tapahtuu yksityisellä sektorilla. Vanhuksille suunnattujen palvelujen kysyntä kasvaa raportin mukaan merkittävästi, kun yli 85-vuotiaiden määrä kaksinkertaistuu nykyisestä 30 vuodessa. Sosiaalipalvelujen kysyntä kasvaa raportin mukaan huono-osaisuuden ja syrjäytymisen riskien lisääntymisen vuoksi, sillä muun muassa mielenterveyspalvelujen kysyntä kasvaa kaikissa ikäryhmissä ja päihteiden väärinkäytöstä aiheutuvien ongelmien ratkaisemiseen tarvitaan entistä enemmän sosiaalipalveluja. Myös päivähoito- ja pienten koululaisten iltapäivähoitopalvelujen samoin kuin erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseville lapsille suunnattujen palvelujen tarpeet voivat raportin mukaan lisääntyä. Raportissa korostetaan myös, että sosiaalipalvelujen työntekijöillä on oltava alansa substanssin hallitsemisen lisäksi esimerkiksi kustannuslaskenta-, tuotteistamis-, markkinointi-, henkilöstöjohtamis- ja teknologiaosaamista nykyistä enemmän.

4) Sosiaali- ja terveysalan työvoima- ja koulutustarpeet 2015. Loppuraportti sosiaali- ja terveydenhuollon ennakointihankkeesta (Lauttamäki & Hietanen 2006)

Raportin **toimintaympäristöanalyseissä** korostetaan, että yli vuosikymmenen jatkunut väestön kiihtyvä eriarvoistumiskehitys näkyy voimakkaasti sosiaalialalla vuonna 2015. Tuolloin Suomessa on raportin mukaan rikkaita enemmän kuin koskaan aikaisemmin, mutta sen vastapainona maassa on myös suhteellisesti enemmän kuin vuonna 2005 väestöä, jolla menee varsin huonosti. Tähän joukkoon todetaan raportissa kuuluvan muun muassa kiihtyneen polarisoitumiskehityksen myötä syrjäytyneitä lapsiperheitä, mielenterveysongelmaisia sekä yksinäisiä vähävaraisia vanhuksia. Ikääntyneiden hoito on raportin mukaan noussut tuolloin tärkeimmäksi yksittäiseksi sosiaalipalvelun muodoksi. Raportissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on näkemys, että sosiaali- ja terveys-

alan keskeisten työtehtävien ydinosaamiset tulee arvioida uudelleen uudenlaisen työn jakamisen toteuttamiseksi, mikä edellyttää sen selvittämistä, mitä eri toimijat todellisuudessa tekevät, ja sen visionääristä ja proaktiivista hahmottamista, mitä eri toimijoiden tulisi tehdä. Lainsäädäntö tekee raportin mukaan joidenkin työtehtävien uudenlaisen jakamisen nykyisin mahdolltomaksi, minkä vuoksi sitä tulee kehittää ennakkoluulottomasti tulevaisuuden haasteiden suuntaisesti. Raportissa todetaan myös, että sosiaali- ja terveystalouden tarpeet vaihtelevat maan eri osissa tulevaisuudessa enemmän kuin nykyisin ja että kehittämisen painopisteeksi tulee ottaa ennakko- ja ehkäisevä terveydenhuolto ja sosiaalityö.

5) Sosionomit AMK 2015 (Borgman 2006)

Artikkelin **toimintaympäristöanalyysissä** korostetaan, että Suomen kunnissa tapahtuu tehtävärakenteiden muutoksia, mihin liittyen yksityinen ja kolmas sektori ovat vahvimmin sosiaalialan työvoiman kysyntää lisääviä sektoreita. Suuria haasteita sosionomien (AMK & ylempi AMK) työlle ja osaamiselle aiheuttavat artikkelin mukaan väestön ikä-, työvoima- ja ammattirakenteiden muutokset sekä sosiaalisten ja kulttuuristen muutosten heijastusvaikutukset suomalaisten hyvinvointiin ja sen polarisoitumiseen. Artikkelissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on ennuste, jonka mukaan alle kouluikäisten määrä pysyy suhteellisen tasaisena, sillä se vähenisi vuodesta 2003 vuoteen 2015 mennessä vajaa 0,5 % ja kasvaisi vuoteen 2019 mennessä 1,8 %. Ikäryhmän koossa tapahtuvien muutosten perusteella voidaan artikkelin mukaan olettaa, että päivähoidon palveluiden kysyntä pysyy tulevaisuudessa suunnilleen nykyisen kaltaisena. 7–17-vuotiaiden määrässä tapahtuisi artikkelin mukaan hieman suurempia muutoksia, sillä sen on ennakoitu vähenevän vuodesta 2003 vuoteen 2015 mennessä noin 2 % ja vuoteen 2019 mennessä noin 7 %. Sen sijaan 63-vuotiaiden ja sitä vanhempien määrä lisääntyisi artikkelin perustana olevan ennusteen mukaan vuodesta 2003 vuoteen 2015 mennessä noin 37 % ja vuoteen 2019 mennessä noin 50 %. Ns. uudemmissa, edelleen avautuvilla työalueilla työvoimahallinnossa ja Kelassa sosionomien (AMK) työllistymiskäytännöt ovat artikkelin mukaan hyvät, koska erityisesti ohjauksen, neuvonnan ja palveluohjauksen kysyntä näyttää kasvavan.

6) Työvoima 2025. Täystyöllisyys, korkea tuottavuus ja hyvät työpaikat hyvinvoinnin perustana työikäisen väestön vähentyessä (Työministeriö 2007)

Raportin **toimintaympäristöanalyysissä** korostetaan hyvän työllisyyden merkitsevän parempaa veropohjaa, mikä mahdollistaa sosiaaliturvan sekä hyvinvointi- ja koulutusmenojen rahoittamisen ilman verotuksen nousumista niin korkeaksi, että se heikentää työn kysyntää ja vähentää sen kannustavuutta. Väestön ikääntymisen todetaan raportissa vaikuttavan olennaisesti sosiaali- ja terveystalouden kysyntään ja alan työllisyyteen.

Tulevaisuuden haasteita ovat raportin mukaan työvoiman pitäminen työkykyisenä nykyistä pidempään, kasvavan vanhusväestön hoito- ja hoivapalveluiden turvaaminen, väestöryhmien välisten suurten terveyserojen vähentäminen, iän myötä yleistyvät kansantaudit, mielenterveysongelmat, nuorten ja lasten kasvuolojen parantaminen sekä päihteistä aiheutuvat sairaudet ja niiden ennaltaehkäisy. Raportissa todetaan myös, että yksityisten palvelujen osuus sosiaali- ja terveyspalveluista kasvanee hyvinvointivaltion rahoitusongelmien vuoksi ja että ostopalvelujen käyttö lisääntyy. Raportissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on ennuste, jonka mukaan sosiaali- ja terveysalan työllisistä toimii vuonna 2020 noin 85 % terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluissa. Raportissa todetaan, että sosiaalipalvelujen ammattirakenne on painottunut selvästi ammattiosaajatasoisiin ammatteihin, joissa toimivien määrä on lisääntynyt tuntuvasti viime vuosina. Näissä ammattiryhmissä tapahtuu raportin mukaan selvää kasvua myös ennustekaudella 2005–2020 sekä perus- että tavoitekehityksen vaihtoehdoissa, mutta asiantuntijatyön arvioidaan lisääntyvän vain tavoitekehityksen vaihtoehdossa²¹. Sosiaali- ja terveysalan ammateissa toimivien todetaan raportissa sijoittuvan ns. omien toimialojensa lisäksi myös vähittäiskaupan, julkisen hallinnon, koulutuksen ja tutkimuksen sekä järjestötoiminnan toimialoille.

- 7) Alueiden työvoima ja koulutustarpeiden muutoksia 2010-luvulla. Yhteenveto maakuntien liittojen keskeisistä ennakoititulosista (Leveälähti & Järvinen 2007)

Edellä käsittelemiemme kaltaisia **toimintaympäristöanalyysjä** ei tästä raportista löydy. Raportissa hahmotetut **koulutus- ja työmarkkinavisiot** perustuvat maakuntien liittojen toimialaennusteisiin, joiden perusteella sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen työllisten määrä kasvaa vuosina 2004–2020 yhteensä lähes 80 000 henkilöllä. Toimialaennusteista voi raportin mukaan todeta, ettei sosiaali- ja terveyspalvelujen suhteellisten osuuksien nähdä muuttuvan olennaisesti nykytilanteesta, vaikka työllisten määrän ennakoitaan kasvavan maan kaikilla suuralueilla. Etelä-Suomen suuralueen osalta raportissa todetaan, että työllisten määrän arvioidaan kasvavan 127 000 työllisellä (11 %) vuosina 2004–2020, suhteellisesti eniten kasvaviksi toimialoiksi nähdään järjestötoiminta, matkailu-, majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä sosiaalipalvelut ja työllisten määrän arvioidaan kasvavan absoluuttisesti eniten sosiaalipalveluissa ja terveydenhuoltopalveluissa (yhteensä 42 500 työllistä). Länsi-Suomen suuralueen osalta raportissa todetaan, että työllisten määrän arvioidaan kasvavan noin 45 000 työllisellä (8 % vuosina 2004–2020), suhteellisesti eniten kasvaviksi toimialoiksi nähdään elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus, järjestö-

²¹ Katso raportissa tarkastelluista perus- ja tavoitekehitysten määrittelystä raportin sivuilta 295–297.

toiminta sekä matkailu-, majoitus- ja ravitsemistoiminta ja absoluuttisesti työllisten määrän arvioidaan kasvavan eniten terveydenhuolto- (11 000 työllistä) ja sosiaalipalveluissa (10 000 työllistä). Itä-Suomen suuralueen osalta raportissa todetaan, että työllisten määrän arvioidaan kasvavan noin 10 300 työllisellä (5 %) vuosina 2004–2020, suhteellisesti eniten kasvaviksi toimialoiksi nähdään järjestötoiminta, sosiaalipalvelut, matkailu-, majoitus- ja ravitsemistoiminta ja terveydenhuoltopalvelut ja absoluuttisesti työllisten määrän arvioidaan kasvavan eniten terveydenhuoltopalveluissa (noin 3 800 työllistä). Pohjois-Suomen suuralueen osalta raportissa todetaan, että työllisten määrän arvioidaan kasvavan 32 900 työllisellä (12 %) vuosina 2004–2020, suhteellisesti eniten kasvaviksi toimialoiksi nähdään koneiden ja laitteiden sekä kulkuneuvojen valmistus, matkailu-, majoitus- ja ravitsemistoiminta ja liike-elämän tekniset palvelut ja absoluuttisesti työvoiman määrän nähdään kasvavan eniten matkailu-, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa (5 000 työllistä).

8) Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007 (Opetusministeriö 2007)

Raportin **toimintaympäristöanalyysissä** painotetaan sosiaalialan kehityssennusteissa esitettyjä tulevaisuuteen vaikuttavia megatrendejä, joita ovat muun muassa globalisoituminen, kulttuuriset muutokset ja niihin liittyvät syrjäytymisuhkat, väestön ikääntyminen, yhteiskunnallisten erojen kasvu ja sosiaalisten rakenteiden eriytyminen. Sosiaalialan työhön vaikuttavia valtatrendejä ovat raportin mukaan puolestaan verkostomaisen työn lisääntyminen, työn murros, julkisen sektorin roolin muuttuminen ja teknologian kehitys. Sosiaalialan toimintaympäristöön vaikuttavat raportin mukaan lähivuosina merkittävästi kunta- ja palvelurakenteen muutokset ja korkeakoulujärjestelmän rakenteellinen kehittäminen. Valtakunnallisesti kiireellisimpänä tehtävänä raportissa pidetään siitä huolehtimista, ettei sosiaalista asiantuntijuutta kavenneta kunta- ja palvelurakenteiden muuttamisen yhteydessä. Raportissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on opetusministeriön asettaman työryhmän arvio, jonka mukaan työvoiman tarve kasvaa vuosina 2005–2020 toiseksi eniten sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla niin, että lähes puolet tarpeesta kohdentuu ammatillisen tutkinnon, noin 40 % ammattikorkeakoulututkinnon ja runsas 10 % yliopistotutkinnon suorittaneisiin. Raportissa pidetään tärkeänä, että myös korkeakoulutusjärjestelmä, erityisesti ammattikorkeakoulut, vastaa väestön ikääntymisestä aiheutuvaan palvelu- ja työvoimatarpeeseen. Raportin mukaan geronomien (AMK) ja sosionomien (AMK) osaamista täydentämään tulee kehittää aikaisempaa laaja-alaisempi koulutusohjelma ja ammattikorkeakoulujen antama vanhustyön koulutusta tulee vahvistaa erityisesti aikuiskoulutuksena. Raportissa pidetään perusteltuna sen selvittämistä, miten sosionomien pätevytyminen esiopetus- ja erityislastentarhanopettajan tehtäviin voidaan toteuttaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lähivuosien suurena kehittämishaasteena raportissa pidetään sosionomi (ylempi AMK)

-tutkinnon suorittaneille sosiaalialan tehtävä- ja ammattirakenteiden muuttumisen myötä avautuvia sosiaaliohjaajien esimiestehtäviä ja uudentyyppisiä seudullisia kehittämis- ja asiantuntijatehtäviä, joiden luomiseen ammattikorkeakoulujen kannattaa aktiivisesti osallistua.

- 9) Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen nykytila ja kehittämishaasteet. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen seuranta-arviointi (Aaltonen & Anoschkin & Jäppinen & Kotiranta & Wrede & Hiltunen 2008)

Raportin **toimintaympäristöanalyysissä** korostetaan ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan luonnetta akateemisen tutkimuksen sijaan soveltavana tutkimuksena, jossa kehittämistyöllä on suuri merkitys ja jossa hyödynnetään erilaisia tutkimuksellisia asetelmia ja menetelmiä. Raportissa todetaan, että ammattikorkeakoulujen sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistyössä ovat tämän mukaisesti näkyvästi esillä ikäntyminen, päihdeasiakkuus ja lasten ja nuorten syrjäytyminen. Raportissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on seuranta-arvioinnin johtoryhmän yhtyminen opetusministeriön sosiaalialan koulutuksen ja tutkimuksen selvitystyöryhmän esitykseen sosiaalialan koulutuksen valtakunnallisen yhteistyöelimen perustamisesta. Kyseisen yhteistyöelimen tulisi raportin mukaan koota yliopisto- ja ammattikorkeakoulusektorit ja sosiaalialan työelämätahot yhteen sekä käsitellä sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen visioita ja strategista kehittämistä, jotta vältettäisiin nykyinen tilanne, jossa muuttuvan korkeakoulutuksen tutkintoja ja niiden osaamissisältöjä ei tunneta riittävästi ja työelämän kysymykset ja muutokset eivät välity riittävästi koulutukseen. Opetus- ja sosiaali- ja terveysministeriöiden olisi raportin mukaan perusteltua käynnistää sosiaalityön ja sosiaalialan opetuslinikkatoiminta yliopistoalueittain niin, että toimintaan tulisivat mukaan myös alueen ammattikorkeakoulut. Sosionomien osaamisesta raportissa todetaan, että sitä tulee tehdä entistä näkyvämmäksi erityisesti työelämän suuntaan, missä oman haasteensa muodostaa ylempi AMK -tutkinto. Kunta- ja palvelurakennemuutos johtaa raportin mukaan nykyistä suurempiin väestöpohjiin, joille tuotettavien palvelujen organisointi, saatuuden turvaaminen ja hallinta vaativat yhä enemmän osaamista. Raportissa todetaan myös, että sosiaaliturvan ja sosiaalipalvelujen välillä vallitsee entistä suurempi yhteys ja että sosiaalitaloudellisen osaamisen tarve kasvaa tulevaisuudessa. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneilla on raportin mukaan hyvät valmiudet edellä mainituissa tehtävissä vaadittavaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan, minkä vuoksi työelämän tulisi hyödyntää ylemmän tutkinnon suorittaneita näihin tehtäviin liittyvissä tutkimus- ja kehittämishankkeissa ja projekteissa sekä muussa kehittämistyössä ohjaajina ja johtajina.

10) Koulutus ja työvoiman kysyntä 2020. Tulevaisuuden työpaikat – osajia tarvitaan (Hanhijoki & Katajisto & Kimari & Savioja 2009)

Edellä käsittelemiemme kaltaisia **toimintaympäristöanalyysijä** ei tästä raportista löydy. Raportissa hahmotetut **koulutus- ja työmarkkina-
visiot** perustuvat Työvoima 2025 -työryhmän (katso ennakointijulkaisun 6 esittely) työn tuloksena esitettyihin ammattiryhmittäisiin ennusteisiin, joiden mukaan työpaikkoja avautuu vuoteen 2020 mennessä eniten kauppiaiden ja myyjien, sosiaalialan työntekijöiden ja ohjaajien sekä sairaanhoitajien ja muun terveydenhuollon asiantuntijoiden ammattiryhmissä. Raportin mukaan koulutustarpeen ennakoidaan lisääntyvän nykytilanteeseen verrattuna eniten sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla (peruskehityksessä 15 % ja tavoitekehityksessä 20 %). Siinä todetaan myös, että peruskehityksessä koulutuksen lisäystarpeen ennakoidaan kohdistuvan etenkin ammatilliseen peruskoulutukseen ja osittain myös yliopistokoulutukseen, mutta tavoitekehityksessä sen ennakoidaan kohdistuvan kaikkiin koulutusasteisiin. Koulutustarvetta lisää raportin mukaan ennen kaikkea sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen toimialoille ennakoitu voimakas kasvu. Siinä todetaan myös, että määrällisesti koulutusta tulisi lisätä eniten sosiaali- ja terveystalouden (alojen yhteiset ohjelmat) ammatillisessa peruskoulutuksessa ja terveystalouden sekä teknisten terveyspalvelujen ammattikorkeakoulutuksessa ja vähentää kauneudenhoitoalan ammatillisessa peruskoulutuksessa sekä sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksessa. Sosiaalipalvelujen toimialan²² ennakoidaan olevan raportin mukaan vuonna 2020 nykyistä suurempi työllistäjä sen osuuden noustessa tuolloin hieman yli 8 %:iin ja työllisyyden lisääntyessä 30 000–37 000 työllisellä, mikä on määrällisesti enemmän kuin millään muulla toimialalla. Raportissa todetaan, että sosiaalialan tutkinnon suorittaneille avautuvista työpaikoista noin puolet olisi sosiaalialan työntekijöiden ja ohjaajien ammattiryhmässä, jossa poistuman kautta syntyvien työpaikkojen merkitys on suuri. Toiseksi eniten (25 %) alan tutkinnon suorittaneista sijoittuisi sen mukaan sosiaalialan erityisasiantuntijoiden ammattiryhmään, jossa avautuu kokonaan uusia työpaikkoja enemmän kuin missään muussa ammattiryhmässä. Raportissa todetaan, että työvoiman kysyntä lisääntyisi myös lasten päivähoidossa, vaikka esimerkiksi alle 5-vuotiaiden lasten määrän ennakoidaan pysyvän lähes muuttumattomana (noin 300 000 henkilöä) lähivuosisikymmeninä, koska muun muassa työllisyyden paranemisen katsotaan lisäävän päivähoitopalveluiden kysyntää.

11) Hyvinvointialan työ- ja elinkeinopoliittiset kehittämistavoitteet. Hyvinvointihanke HYVÄ (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009)

Raportin **toimintaympäristöanalyysissä** todetaan, että julkinen sektori tuottaa edelleen yli 70 prosenttia sosiaali- ja terveyspalveluista ja

²² Tomialaan kuuluvat lasten päivähoito, majoituksen sisältävät sosiaalipalvelut, päivätoiminta, kotipalvelut, työtoiminta ja työhön kuntoutus sekä muun sosiaalitoiminta.

että yritystoiminnan hyödyntämisessä on runsaasti käyttämättömiä mahdollisuuksia siitä huolimatta, että yritysten ja järjestöjen tuottamien palvelujen osuus on viime vuosina kasvanut. Raportin mukaan sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeen ja kysynnän kehitykseen vaikuttaa keskeisimmin väestön ikääntyminen. Siinä todetaan, että 65 vuotta täyttäneiden määrän ennustetaan nousevan vuoteen 2040 mennessä 1,55 miljoonaan henkilöön eli kaksinkertaistuvan nykyisestä ja yli 85-vuotiaiden vanhusten väestöosuuden kasvavan nykyisestä 1,8 prosentista (94 000:sta) hieman yli 6 %:iin (noin 350 000:een) ja että vanhushuoltosuhteen (65 vuotta täyttäneiden suhde työikäiseen eli 15–64 -vuotiaaseen väestöön) ennustetaan kasvavan nykyisestä 25 %:sta vuoteen 2020 mennessä 35 %:iin ja vuoteen 2040 mennessä yli 45 %:iin. Raportissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on näkemys, että alueiden väliset erot kasvavat väestön ikääntymisen myötä, sillä muuttotappioiden vuoksi vanhusväestön osuus on ollut jo pitkään korkea useimmilla maaseutualueilla, mutta lähivuosina ikääntymisen ennakoidaan olevan nopeinta kaupungeissa ja niitä ympäröivällä maaseudulla. Raportin mukaan yli 64-vuotiaiden suhteellisen osuuden ennakoidaan kasvavan 2010-luvulla eniten Oulun, Helsingin ja Jyväskylän seuduilla ja kaupunkien eläkeläisväestön kolminkertaistuvan vuoteen 2040 mennessä, mikä vaikuttaa muun muassa niiden palvelutarpeiden ja huoltosuhteiden kehityksiin. Raportissa todetaan, että työikäisten määrän ennakoidaan vähentyvän koko maassa vuoteen 2020 mennessä noin 200 000 ja vuoteen 2030 mennessä 270 000 henkilöllä, kasvavan ilmeisesti vain Helsingin, Oulun ja Tampereen seuduilla ja olevan Itä- ja Pohjois-Suomessa enää 80 % nykyisestä tasosta vuonna 2020 ja että nykyisestä sosiaali- ja terveysalan henkilöstöstä noin puolen ennakoidaan siirtyneen eläkkeelle vuoteen 2020 mennessä. Raportin mukaan sosiaali- ja terveysalan koulutuspaikkoja on lisätty tämän vuosituhannen aikana tasaisesti ja alan koulutustarpeen ennakoidaan kasvavan myös tulevaisuudessa niin, että koulutusalojen välillä on suurta vaihtelua suurimman koulutustarpeen lisäyksen kohdistuessa ammatilliseen peruskoulutukseen.

12) Työvoiman tarve Suomen taloudessa vuosina 2010–2025 (Honkatukia & Ahokas & Marttila 2010)

Raportin **toimintaympäristöanalyseissä** korostetaan vanhusväestön nopean kasvun 2010-luvun alusta lähtien olevan silmiinpistävää Suomen väestökehitykselle. Raportin mukaan vanhusväestön lisääntymisen samanaikaisesti työikäisen väestön vähenemisen kanssa on ennakoitu käynnistyvän jo vuonna 2010, kun vuonna 1945 syntyneet täyttävät 65 vuotta. Raportissa todetaan, että nykyisen syvän taantumun on ennakoitu merkitsevän sitä, että työllisyys laskee voimakkaasti vuosina 2009 ja 2010, minkä jälkeen se alkaa kohentua. Suhdannetilanteen paranemisen myötä työllisten määrän on raportin mukaan arvioitu kasvavan eniten vuonna 2012, minkä jälkeen sen kasvuvauhti alkaisi hidastua. Ilman työttömyysasteen

pienenemistä ja siitä seuraavaa työllisyysasteen nousua sekä työurien pidentymistä työllisten määrän on raportin mukaan ennakoitu supistuvan 2010-luvun lopulla. Raportissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on näkemys, että terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen kysyntää ja tarjontaa säätelevät ensisijaisesti demografisen kehityksen ja poliittisen päätöksenteon määrittelemät tarpeet. Suomen väestörakenteen muutoksen todetaan raportissa lisäävän niiden kysyntää huomattavasti tulevina vuosina.

13) Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä (Mella 2010)

Raportin **toimintaympäristöanalyysissä** korostetaan, että 2010-luku on suurten haasteiden vuosikymmen Suomelle. Raportissa todetaan, että talouden taantuma ja sen jälkeinen nousukausi muokkaavat maan eri alueiden elinkeinoelämää ja työmarkkinoita uudelleen, sillä väestön ikääntyminen kiihdyttää samanaikaisesti eläköitymistä ja vähentää merkittävästi useiden alueiden työvoimaresursseja. Tulevaisuuden ennakoinnit viittaavat sen mukaan siihen, että alueiden voimavarat keskittyvät entistä voimakkaammin muutaman suuren keskusalueen vahvistuessa edelleen ja kasvavan joukon alueita joutuessa kamppailemaan taantuman keskellä. Raportissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on näkemys, että työikäisten määrän ja työvoimaresurssin heikkeneminen on tulevien vuosikymmenien suuri ongelma Suomen useimmissa seutukunnissa. Siinä todetaan, että vuosina 2010–2040 väestön vähenemistä tapahtuu väestöennusteen mukaan noin 60 seutukunnassa ja lisääntymistä enää vain 10 seutukunnassa. Sen mukaan työvoimaa siirtyy eläkkeelle erityisen paljon terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluissa, jossa vuoteen 2025 mennessä tapahtuva poistuma (185 000 henkilöä) vastaa lähes viidesosaa koko työllisen työvoiman poistumasta. Demografiset muutostekijät, kuten muuttotappiot, negatiivinen luonnollinen väestönkasvu ja väestön ikääntyminen kohdistuvat raportin mukaan voimakkaimmin Itä- ja Pohjois-Suomen harvaanasutuille alueille.

14) Selvitys koulutus- ja osaamistarpeiden kehittymisestä sekä ennakoinnin tilasta ja kehittämistarpeista 2009 (Opetusministeriö 2010)

Raportin **toimintaympäristöanalyysit** perustuvat työministeriön Työvoima 2025 -työryhmän työn tuloksena esitettyyn kahteen vaihtoehtoiseen (perus- ja tavoitekehitys) vuoteen 2020 saakka ulottuvaan työvoiman kysyntäennusteeseen (katso ennakointijulkaisun 6 esittely). Raportin mukaan työpaikkoja ennakoidaan avautuvan molemmissa kehitysvaihtoehdoissa eniten palvelutyön, sosiaali- ja terveystalouden työn sekä teollisen työn pääammattiryhmissä ja ammattiryhmittäisessä tarkastelussa kauppiaiden ja myyjien, sosiaalialan työntekijöiden ja ohjaajien sekä sairaanhoitajien ja muun terveydenhuollon asiantuntijoiden ammattiryhmissä. Raportissa hahmotettujen **koulutus- ja työmarkkinavisioiden** perustana on näkemys, et-

tä työmarkkinoilla tarvitaan tulevaisuudessa monipuolista ammattitaitoa ja vahvaa osaamista sekä osaamisen jatkuvaa uudistamista. Väestön ja työvoiman ikääntyessä on raportin mukaan huolehdittava siitä, että uusia ammattiosaajia saadaan eläkkeelle siirtyvien tilalle ja alueellisia palvelutarpeita vastaavasti. Raportissa todetaan, että ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen haasteena on erilaisten yksilöiden ja työelämän osamistarpeisiin vastaaminen ja elinikäisen oppimisen valmiuksien tarjoaminen työelämään siirtyville. Raportin mukaan tulevaisuuden työvoimatarpeissa korostuvat geneeriset valmiudet, joilla tarkoitetaan esimerkiksi ongelmanratkaisukykyä, analyttistä päättelykykyä, kriittistä ajattelua, aineistojen hallintaa ja kommunikaatiotaitoja.

Yhteenvetoa ennakointijulkaisujen analyysistä

Kaikissa analysoimissamme ennakointijulkaisuissa visioidaan, mihin suuntaan niin sosiaalialan koulutus- kuin työmarkkinatkin kehittyvät tulevaisuudessa tai ovat jo alkaneet jo osittain kehittyä. Vaikka osassa niistä puuttuukin visioinnin perustana käytetyn toimintaympäristöanalyysin tarkempi esittely, viitataan siihen myös näissä julkaisuissa mainitsemalla ne ennakoinnin lähtökohtina olleet tutkimukset tai selvitykset, joiden pohjalta koulutus- ja työmarkkinavisioinnit on tehty. Visiointien välisiin ristiriitoihin, joita selittää muun muassa ennakointien tekijä- ja teettäjätahojen toimintaa ohjaavien intressien eroavaisuudet, verrattuna voi ennakointien perustana käytettyjä toimintaympäristöanalyysijä pitää varsin samanlaisina. Kaikissa julkaisuissa viitataan moniin viimeaikaisiin yhteiskunnallisiin niin kansallisesti kuin kansainvälisesti haastaviin muutoksiin, joiden todetaan edellyttävän, että sosiaalialan henkilöstö kykenee laajentamaan kvalifikaatioitaan sosiaalialan ammatillisen ydinosaamisen lisäksi lähialojen perusosaamiseen, ja ymmärtävän, mitä "sosiaalinen" merkitsee heidän 2000-luvulla tekemässään "arjen työssään". Niissä mainitaan esimerkiksi vaatimukset, joita kansalaisten sosiaalisten ongelmien heterogeenisuus ja ylisukupolvi-taisuus (ks. myös Esitys sisäisen turvallisuuden ohjelmaksi 2008), hyvinvointivaltiollisten palvelu- ja etuusjärjestelmien uudelleenrakenteistaminen ja korvaaminen hyvinvointiyhteiskunnallisilla järjestelmillä, globalisaatio, monikulttuuristuminen ja väestön ikääntyminen (ks. myös HYVINVOINTI 2015 - ohjelma 2007; Hautamäki 2008), aiheuttavat sosiaalialan ammattilaisten kvalifikaatioiden monipuolistamiselle ja syventämiselle. Niissä todetaan esimerkiksi Suomen polarisoituminen aikaisempaa selväpiirteisemmin positiivisen ja negatiivisen kehityksen seutukuntiin, jotka poikkeavat toisistaan muun muassa elinkeinorakenteessa, väestön demografisessa koostumuksessa ja koulutustasossa, nettomuutossa ja työttömyyden määrässä ja rakenteessa olevien erojen osalta. Tämän polarisoitumiskehityksen on todettu voivan olla hyvin erisuuntaista, kun vertaillaan toisiinsa seutukuntia laa-

jemmin määriteltyjä maantieteellisiä alueita, seutukuntia tai niiden jäsenkuntia. Tällä perusteella on esitetty myös näkemyksiä, että perinteinen suuraluejakoon perustuva mielikuva, jonka mukaan Suomi jakautuu hyvin-/pahoinvoinnin kehityssuuntaa ja syvyyttä kuvattaessa kurjistuvaan Itä- ja Pohjois-Suomen suuralueista koostuvaan ja vaurastuvaan Etelä- ja Länsi-Suomen suuralueista koostuvaan ”maanosaan”, olisi jo muuttunut stereotyyppiä, joka ei vastaisi enää todellisuutta (ks. Wuori 2007; Karvonen & Kauppinen 2009; Hätälä & Rusanen 2010).

Kaikissa ennakoitijulkaisuissa viitataan tavalla tai toisella myös ns. suuruuden ekonomiaa korostavaksi tulkittuun valtion ohjausjärjestelmään (esimerkiksi PARAS-hanke; Poliittikaohjelmat 2009), johon kuuluvia ohjausmekanismeja käyttäen valtiovalta uudelleenrakenteistaa samanaikaisesti sekä suomalaista hyvinvointivaltiomallia että maan eri alueita. Suomalaisen hyvinvointivaltiomallin uudelleenrakenteistamisen welfare mix -tyyppiseksi hyvinvointiyhteiskunnaksi on katsottu tapahtuvan esimerkiksi toimeenpanemalla EU:n hyvinvointipalvelujen tuottamista koskevia kilpailuttamisdirektiivejä. Uudelleenrakenteistamisen myötä suomalainen malli etäännyttäväksi kauemmaksi pohjoismaisesta hyvinvointivaltiomallista ja siirtyy lähemmäksi keskieuropalaista ja eteläeurooppalaista (Välimeren mallia) hyvinvointivaltiomallia. Tämä tulee ilmi esimerkiksi, kun tarkastellaan yhtenä hyvinvointivaltion indikaattorina usein käytettävässä sosiaalimenojen osuudessa bruttokansantuotteesta eri maissa tapahtunutta kehitystä. Hyvinvointivaltiomallin uudelleenrakenteistamisen nähdään haastavan sosiaalialan ammattilaisia ja heidän ammattiliittojaan pohtimaan muun muassa sitä, miten alan työssä noudatettuja toimintatapoja ja ammattieettisiä ohjeita²³ on tarvetta päivittää (ks. Forma & Kuivalainen & Niemelä & Saarinen 2007; Hänninen & Palola & Kaivonurmi 2010). Ennakoitijulkaisuissa viitataan myös muun muassa tietoyhteiskuntakehitykseen liittyviin alueiden ja ihmisryhmien erilaistumisen uhkiin. Niiden on todettu johtuvan esimerkiksi internetyhteyksien toimivuudessa ilmenevistä alueellisista eroista ja ihmisten erilaisista ikään tai työmarkkina-asemaan perustuvista mahdollisuuksista hyödyntää internetissä toimivia ns. asiointiportaaleja, joihin viranomaisasiointia on ryhdytty siirtämään. Tällöin on voitu – esimerkiksi julkisten toimijoiden resurssien niukkuuden vuoksi – unohtaa osan palveluja käyttävistä tarvitsevan yhä kasvotusten tapahtuvaan kanssakäymiseen perustuvaa asiakaspalvelua (Tuorila & Leskinen 2008; Suomi.fi. Julkiset ... n.d.). Ennakoitijulkaisuissa viitataan myös globalisaation, jonka ilmi-ilmi- ja ovat muun muassa kvartaalitalous ja jatkuvasti heterogeenistuva pakolaisuus (vertaa sotapakolaisuus ja ympäristöpakolaisuus), sosiaalialalle ja sillä toimivalle henkilöstölle henkilöstörakenteen, tutkintotason ja tutkintojen

²³ Esimerkiksi Sosiaalityön eettiset säännöt ... n.d.; Lähihoitajan eettiset ohjeet n.d.; Arki, arvot, elämä 2005.

tuottaman osaamisen osalta asettamiin haasteisiin, joihin tulee kyetä vastaamaan niin sosiaalialaa kuin sillä toimivien koulutusta kehittämällä (Kautto 2006; Julkunen 2008; Korhonen & Lipsanen 2008; Palosuo 2009).

Keskeisimpinä sosionomien 2010- ja 2020-luvuilla tekemää työtä määrittävinä ”megarendeinä”, joihin analysoimissamme ennakoitijulkaisuissa viitataan, voi pitää Suomessa tuolloin tapahtuvaksi ennakoitua väestön ikääntymistä ja maan eri alueiden välisen eriytymisen jatkumisen ja jopa sen voimistumisen uhkaa (esim. Vuorensyrjä & Borgman & Kempainen & Mäntysaari & Pohjala 2006, 15–31). Analysoimmekin seuraavassa alaluvussa tarkemmin Suomessa vuosina 2008–2025 tapahtuviksi ennakoituja väestömuutoksia konkretisoidaksemme, mitä väestön ikääntyminen tarkoittaa maassa ja sen eri osissa tapahtuvan väestökehityksen osalta. Pohjustamme luvussa tekemällämme analyysillä pyrkimystämme pohtia artikkelimme lopussa tarkemmin, miten sekä väestön ikääntyminen että maan muuttovoitto- ja tappioalueisiin eriytymisen uhka tulisi huomioida niin sosionomien eri osissa maata tekemää työtä kuin heitä kouluttavien ammattikorkeakoulujen koulutusta suunniteltaessa ja toteutettaessa.

6.2 Suomessa vuosina 2008–2025 tapahtuviksi ennustetut väestömuutokset

Analysoidaksemme Suomessa vuosina 2008–2025 tapahtuviksi ennakoituja väestömuutoksia tarkastelemme, miten väestöllisten lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteiden²⁴ ja 10-vuotisjaottelua soveltaen muodostamiimme ikäryhmiin kuuluvien määrien ennustetaan muuttuvan näiden vuosien aikana koko maassa ja 31.12.2009 saakka voimassa olleen läänijaon²⁵ mukaisissa lääneissä (Kuviot 2.–15.). Kuviodien pohjana olevat tiedot olemme poimineet Stafin-tietopalvelusta (ks. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat ... n.d.) **Väestöennuste** -tilaston **Väestöennuste 2009 iän ja sukupuolen mukaan alueittain 2009–2040** -taulukosta. Väestöennuste on ns. demografiseen komponenttimalliin perustuva trendilaskelma, jossa väestönkehityksen oletetaan jatkuvan viime vuosien kaltaisena. Ennusteessa väestön määrä ja rakenne lasketaan käyttäen ikäryhmittäisiä syntyvyys-, kuolevuus- ja muuttokertoimia, jotka lasketaan viime vuosien väestönkehityksen perusteella. Ennusteessa ei pyritä arvioimaan taloudellisten, sosiaalili- tai aluepoliittisten taikka muiden vastaavien tekijöiden vaikutusta tulevaan väestönkehitykseen. (Väestöennuste. Käsitteet ja ... n.d.).

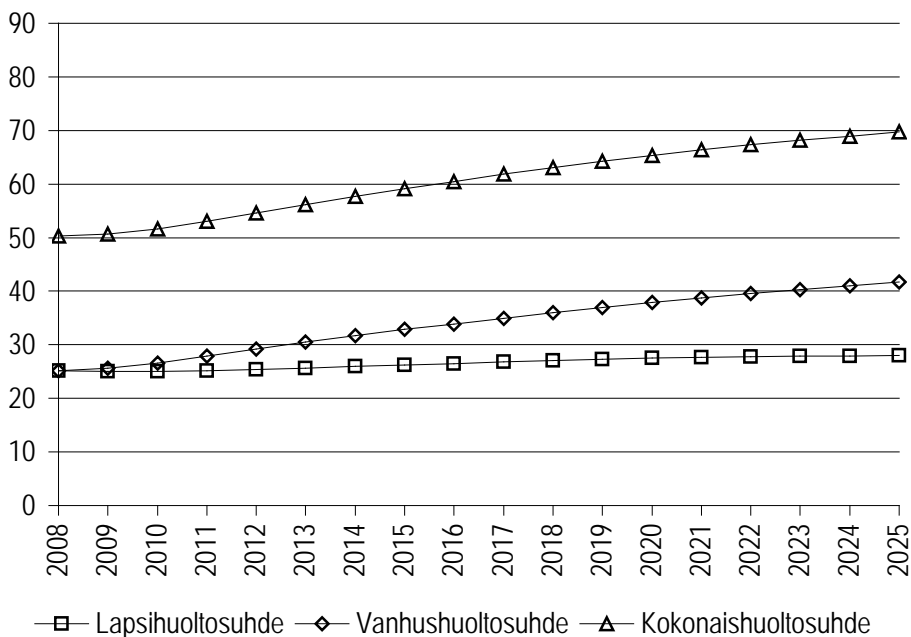
²⁴ Väestöllinen (demografinen) lapsihuoltosuhte on alle 15-vuotiaat/100 15–64-vuotiasta, vanhushuoltosuhte yli 64-vuotiaat/100 15–64-vuotiasta ja kokonaishuoltosuhte alle 15-vuotiaat + yli 64-vuotiaat/100 15–64-vuotiasta (ks. Väestöennuste 2009 ... n.d.).

²⁵ Ks. Läänit 2009 ... n.d.

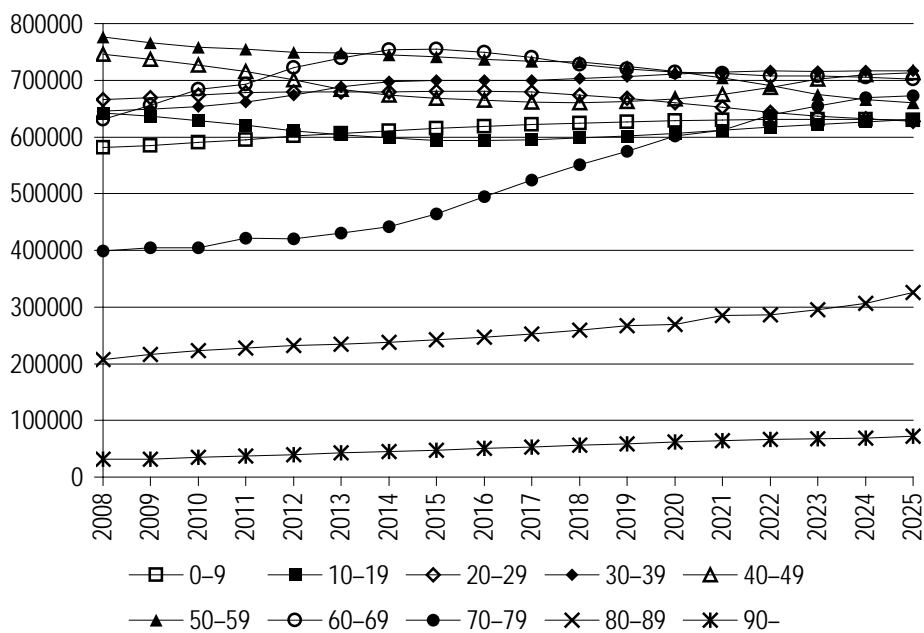
Suomen kokonaishuoltosuhteen ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä noin 19,40 yksikköä (noin 50,33 yksiköstä noin 69,73 yksikköön), vanhushuoltosuhteen noin 16,58 yksikköä (noin 25,18 yksiköstä noin 41,76 yksikköön) ja lapsihuoltosuhteen noin 2,82 yksikköä (noin 25,15 yksiköstä noin 27,97 yksikköön). Kokonaishuoltosuhte nousi tällöin noin 38,55 %, vanhushuoltosuhte noin 65,85 % ja lapsihuoltosuhte noin 11,21 %. Vanhushuoltosuhte, joka oli vuonna 2008 noin 0,03 yksikköä suurempi kuin lapsihuoltosuhte, olisi koko ajanjakson sitä suurempi niiden välisen eron kasvaessa niin, että edellinen olisi vuonna 2025 noin 13,79 yksikköä suurempi kuin jälkimmäinen (Kuvio 2.).

Suomen väestön kokonaismäärän ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä 426 258 henkilöä (5 326 315 henkilöstä 5 752 572 henkilöön), mikä tarkoittaisi noin 8,00 %:n nousua. Vastaavasti ikäryhmään 0–9-vuotiaat kuuluvien määrän ennustetaan nousevan noin 8,25 %, ikäryhmään 10–19-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 1,79 %, ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 5,69 %, ikäryhmään 30–39-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 11,01 %, ikäryhmään 40–49-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 4,42 %, ikäryhmään 50–59-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 14,88 %, ikäryhmään 60–69-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 11,32 %, ikäryhmään 70–79-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 68,83 %, ikäryhmään 80–89-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 57,66 % ja ikäryhmään 90-vuotiaat tai sitä vanhemmat kuuluvien määrän nousevan noin 127,29 % (Kuvio 3.).

Edellä tarkastelemamme Suomen väestön eri ikäryhmiin kuuluvien määrien vuoteen 2025 mennessä tapahtuviksi ennustetut muutokset muuttaisivat väestömäärältään viiden suurimman ikäryhmän koostumusta. Vuonna 2008 viisi suurinta ikäryhmää olivat suuruutensa mukaisessa järjestyksessä 50–59-vuotiaat (776 187 henkilöä), 40–49-vuotiaat (746 104 henkilöä), 20–29-vuotiaat (665 856 henkilöä), 30–39-vuotiaat (646 005 henkilöä) ja 10–19-vuotiaat (642 519 henkilöä). Vuonna 2025 niitä olisivat vastaavassa järjestyksessä 40–49-vuotiaat (713 100 henkilöä), 30–39-vuotiaat (717 113 henkilöä), 60–69-vuotiaat (702 466 henkilöä), 70–79-vuotiaat (672 672 henkilöä) ja 50–59-vuotiaat (660 656 henkilöä). Väestömäärältään viiteen suurimpaan ikäryhmään kuului vuonna 2008 kaksi (10–19-vuotiaat ja 20–29-vuotiaat) kolmesta nuorimmasta, muttei yhtään kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä. Vuonna 2025 niihin ei kuuluisi yhtään kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä, mutta sen sijaan yksi (70–79-vuotiaat) kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä. Kyseiseen ikäryhmään kuuluvien määrä olisi vuodesta 2021 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 0–9-vuotiaat, vuodesta 2022 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 10–19-vuotiaat ja vuodesta 2023 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrä (Kuvio 3.).

Kuvio 2. Suomen lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteet vv. 2008–2025.

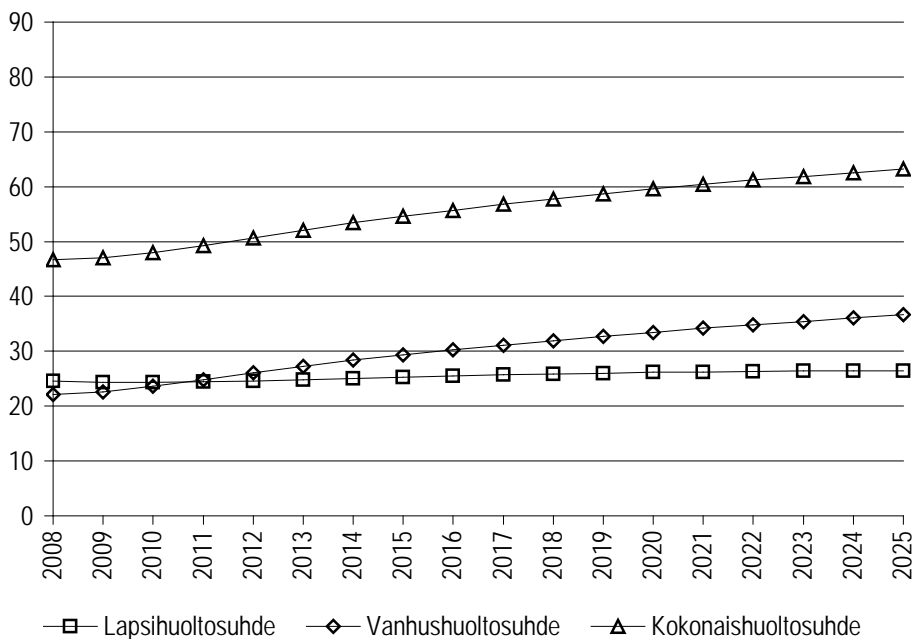

Kuvio 3. Suomen väestö ikäryhmittäin vv. 2008–2025.

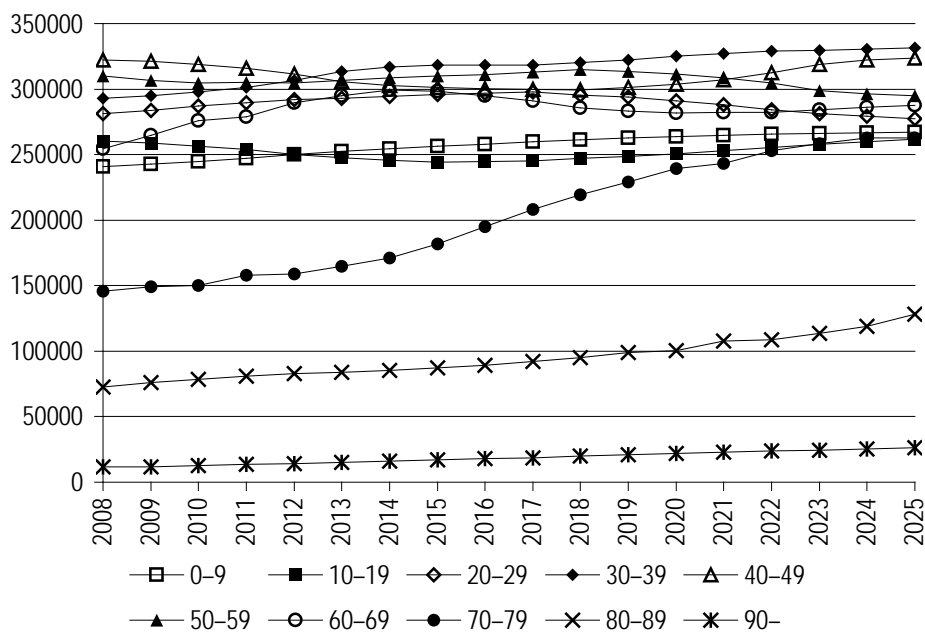
Etelä-Suomen läänin kokonaishuoltosuhteen ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä noin 16,51 yksikköä (noin 46,67 yksikköä noin 63,18 yksikköön), vanhushuoltosuhteen noin 14,60 yksikköä (noin 22,12 yksiköstä noin 36,73 yksikköön) ja lapsihuoltosuhteen noin 1,91 yksikköä (noin 24,54 yksiköstä noin 26,45 yksikköön). Kokonaishuoltosuhte nousisi siten noin 35,39 %, vanhushuoltosuhte noin 66,00 % ja lapsihuoltosuhte noin 7,79 %. Vanhushuoltosuhte, joka oli vuonna 2008 noin 2,42 yksikköä pienempi kuin lapsihuoltosuhte, olisi vuoteen 2010 saakka sitä pienempi ja vuodesta 2011 alkaen sitä suurempi, minkä jälkeen niiden välinen ero kasvaisi niin, että edellinen olisi vuonna 2025 noin 10,27 yksikköä suurempi kuin jälkimmäinen (Kuvio 4.).

Etelä-Suomen läänin väestön kokonaismäärän ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä 268 402 henkilöä (2 192 601 henkilöstä 2 416 003 henkilöön), mikä tarkoittaisi noin 12,24 %:n nousua. Vastaavasti ikäryhmään 0–9-vuotiaat kuuluvien määrän ennustetaan nousevan noin 10,82 %, ikäryhmään 10–19-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 0,65 %, ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 1,33 %, ikäryhmään 30–39-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 13,20 %, ikäryhmään 40–49-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 0,35 %, ikäryhmään 50–59-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 4,94 %, ikäryhmään 60–69-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 12,99 %, ikäryhmään 70–79-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 80,35 %, ikäryhmään 80–89-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 76,57 % ja ikäryhmään 90-vuotiaat tai sitä vanhemmat kuuluvien määrän nousevan noin 119,72 % (Kuvio 5.).

Edellä tarkastelemamme Etelä-Suomen läänin väestön eri ikäryhmiin kuuluvien määrien vuoteen 2025 mennessä tapahtuviksi ennustetut muutokset muuttaisivat väestömäärältään viiden suurimman ikäryhmän keskinäistä järjestystä, mutta ei niiden koostumusta. Vuonna 2008 viisi suurinta ikäryhmää olivat suuruutensa mukaisessa järjestyksessä 40–49-vuotiaat (322 355 henkilöä), 50–59-vuotiaat (310 228 henkilöä), 30–39-vuotiaat (292 934 henkilöä), 20–29-vuotiaat (281 158 henkilöä) ja 60–69-vuotiaat (254 576 henkilöä). Vuonna 2025 niitä olisivat vastaavassa järjestyksessä 30–39-vuotiaat (331 606 henkilöä), 40–49-vuotiaat (323 480 henkilöä), 50–59-vuotiaat (294 901 henkilöä), 60–69-vuotiaat (287 637 henkilöä) ja 20–29-vuotiaat (277 510 henkilöä). Väestömäärältään viiteen suurimpaan ikäryhmään kuului vuonna 2008 ja kuuluisi myös vuonna 2025 yksi kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä (20–29-vuotiaat), muttei yhtään kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä. Jälkimmäisistä ikäryhmään 70–79-vuotiaat kuuluvien määrä ei olisi koko ajanjakson aikana suurempi kuin ikäryhmään 0–9-vuotiaat ja ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrät, mutta olisi vuodesta 2023 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 10–19-vuotiaat kuuluvien määrä (Kuvio 5.).

Kuvio 4. Etelä-Suomen läänin lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteet vv. 2008–2025.

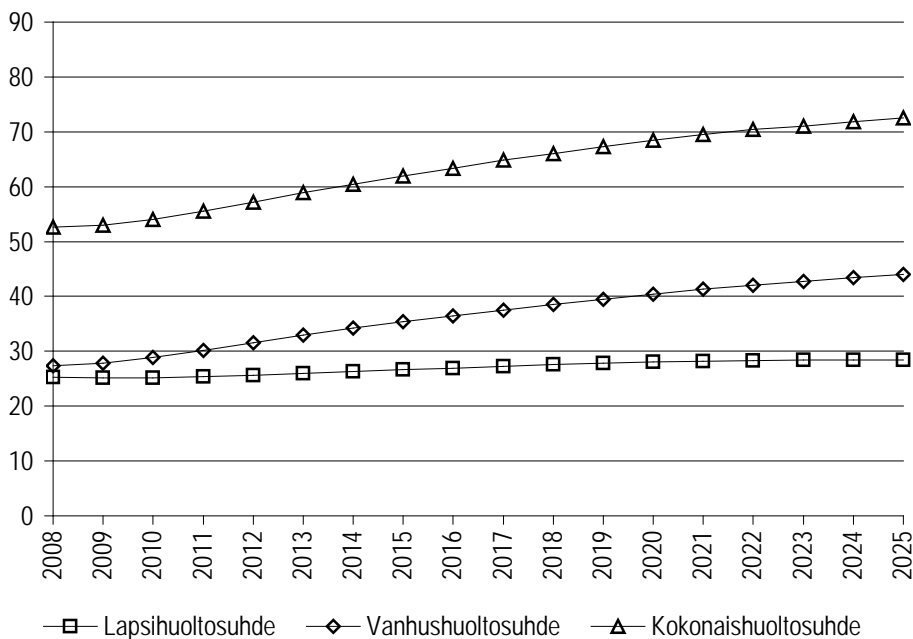

Kuvio 5. Etelä-Suomen läänin väestö ikäryhmittäin vv. 2008–2025.

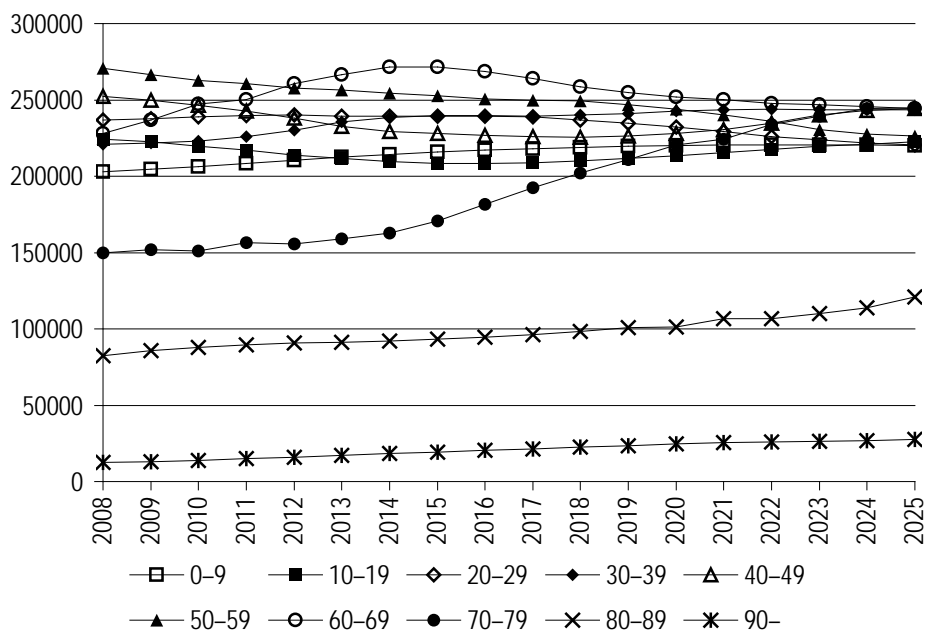
Länsi-Suomen läänin kokonaishuoltosuhteen ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä noin 19,82 yksikköä (noin 52,66 yksiköstä noin 72,49 yksikköön), vanhushuoltosuhteen noin 16,64 yksikköä (noin 27,41 yksiköstä noin 44,05 yksikköön) ja lapsihuoltosuhteen noin 3,18 yksikköä (noin 25,26 yksiköstä noin 28,44 yksikköön). Kokonaishuoltosuhte nousisi siten noin 37,64 %, vanhushuoltosuhte noin 60,72 % ja lapsihuoltosuhte noin 12,59 %. Vanhushuoltosuhte, joka oli vuonna 2008 noin 2,15 yksikköä suurempi kuin lapsihuoltosuhte, olisi koko ajanjakson sitä suurempi niiden välisen eron kasvaessa niin, että edellinen olisi vuonna 2025 noin 15,61 yksikköä suurempi kuin jälkimmäinen (Kuvio 6.).

Länsi-Suomen läänin väestön kokonaismäärän ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä 133 319 henkilöä (1 881 806 henkilöstä 2 015 125 henkilöön), mikä tarkoittaisi noin 7,08 %:n nousua. Vastaavasti ikäryhmään 0–9-vuotiaat kuuluvien määrän ennustetaan nousevan noin 8,33 %, ikäryhmään 10–19-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 0,68 %, ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 6,82 %, ikäryhmään 30–39-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 10,13 %, ikäryhmään 40–49-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 3,23 %, ikäryhmään 50–59-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 16,41 %, ikäryhmään 60–69-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 7,00 %, ikäryhmään 70–79-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 63,28 %, ikäryhmään 80–89-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 46,44 % ja ikäryhmään 90-vuotiaat tai sitä vanhemmat kuuluvien määrän nousevan noin 118,58 % (Kuvio 7.).

Edellä tarkastelemamme Länsi-Suomen läänin väestön eri ikäryhmiin kuuluvien määrien vuoteen 2025 mennessä tapahtuviksi ennustetut muutokset muuttaisivat väestömäärältään viiden suurimman ikäryhmän koostumusta. Vuonna 2008 viisi suurinta ikäryhmää olivat suuruutensa mukaisessa järjestyksessä 50–59-vuotiaat (270 851 henkilöä), 40–49-vuotiaat (252 314 henkilöä), 20–29-vuotiaat (236 801 henkilöä), 60–69-vuotiaat (228 242 henkilöä) ja 10–19-vuotiaat (224 294 henkilöä). Vuonna 2025 niitä olisivat vastaavassa järjestyksessä 60–69-vuotiaat (245 659 henkilöä), 70–79-vuotiaat (244 305 henkilöä), 30–39-vuotiaat (243 443 henkilöä), 40–49-vuotiaat (242 989 henkilöä) ja 50–59-vuotiaat (227 695 henkilöä). Väestömäärältään viiteen suurimpaan ikäryhmään kuului vuonna 2008 kaksi kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä (10–19-vuotiaat ja 20–29-vuotiaat), muttei yhtään kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä. Vuonna 2025 niihin ei kuuluisi yhtään kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä, mutta yksi kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä (70–79-vuotiaat). Kyseiseen ikäryhmään kuuluvien määrä olisi vuodesta 2020 alkaen suurempi kuin ikäryhmiin 0–9-vuotiaat ja 10–19-vuotiaat kuuluvien määrät ja vuodesta 2022 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrä (Kuvio 7.).

Kuvio 6. Länsi-Suomen läänin lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteet vv. 2008–2025.

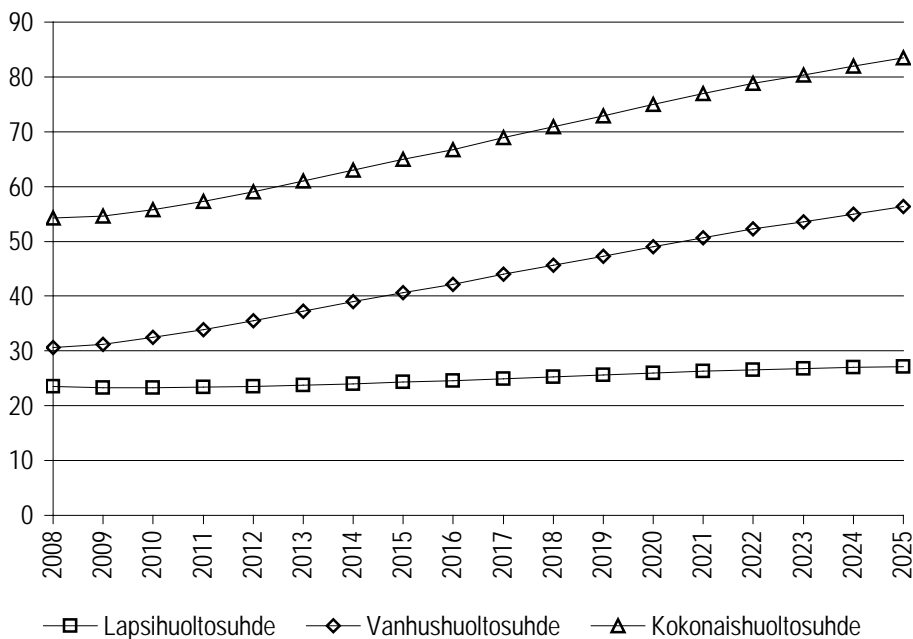

Kuvio 7. Länsi-Suomen läänin väestö ikäryhmittäin vv. 2008–2025.

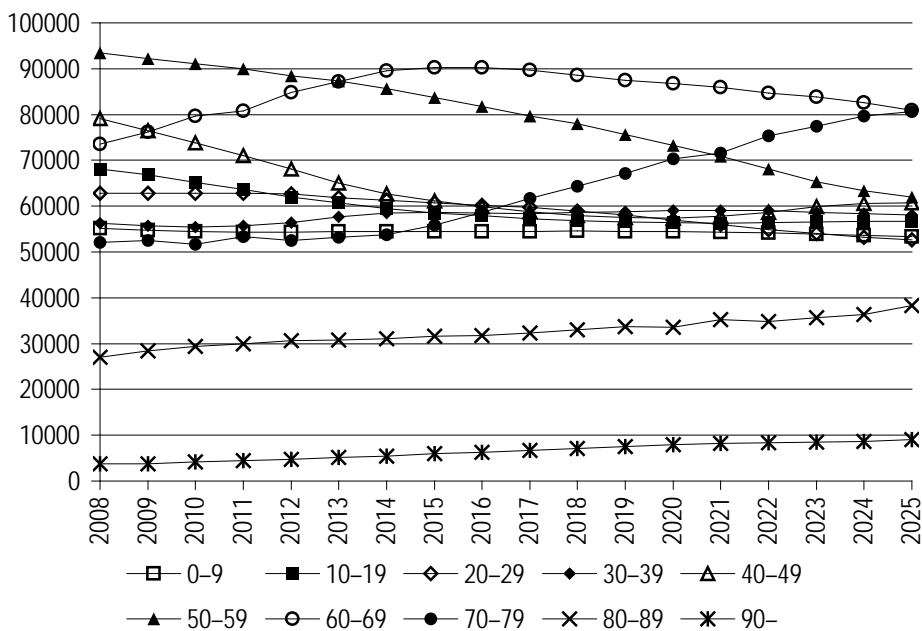
Itä-Suomen läänin kokonaishuoltosuhteen ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä noin 29,25 yksikköä (noin 54,23 yksiköstä noin 83,48 yksikköön), vanhushuoltosuhteen noin 25,65 yksikköä (noin 30,67 yksiköstä noin 56,65 yksikköön) ja lapsihuoltosuhteen noin 3,60 yksikköä (noin 23,66 yksiköstä noin 27,16 yksikköön). Kokonaishuoltosuhte nousi siten noin 53,94 %, vanhushuoltosuhte noin 83,64 % ja lapsihuoltosuhte noin 15,27 %. Vanhushuoltosuhte, joka oli vuonna 2008 noin 7,11 yksikköä suurempi kuin lapsihuoltosuhte, olisi koko ajanjakson sitä suurempi niiden välisen eron kasvaessa niin, että edellinen olisi vuonna 2025 noin 29,16 yksikköä suurempi kuin jälkimmäinen (Kuvio 8.).

Itä-Suomen läänin väestön kokonaismäärän ennustetaan laskevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä 18 729 henkilöä (571 184 henkilöstä 552 455 henkilöön), mikä tarkoittaisi noin 3,28 %:n laskua. Vastavasti ikäryhmään 0–9-vuotiaat kuuluvien määrän ennustetaan laskevan noin 3,13 %, ikäryhmään 10–19-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 16,81 %, ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 16,07 %, ikäryhmään 30–39-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 3,42 %, ikäryhmään 40–49-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 23,13 %, ikäryhmään 50–59-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 33,72 %, ikäryhmään 60–69-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 10,10 %, ikäryhmään 70–79-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 54,59 %, ikäryhmään 80–89-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 41,53 % ja ikäryhmään 90-vuotiaat tai sitä vanhemmat kuuluvien määrän nousevan noin 142,45 % (Kuvio 9.).

Edellä tarkastelemamme Itä-Suomen läänin väestön eri ikäryhmiin kuuluvien määrien vuoteen 2025 mennessä tapahtuviksi ennustetut muutokset muuttaisivat väestömäärältään viiden suurimman ikäryhmän koostumusta. Vuonna 2008 viisi suurinta ikäryhmää olivat suuruutensa mukaisessa järjestyksessä 50–59-vuotiaat (93 435 henkilöä), 40–49-vuotiaat (79 056 henkilöä), 60–69-vuotiaat (73 518 henkilöä), 10–19-vuotiaat (68 166 henkilöä) ja 20–29-vuotiaat (62 776 henkilöä). Vuonna 2025 niitä olisivat vastaavassa järjestyksessä 60–69-vuotiaat (80 941 henkilöä), 70–79-vuotiaat (80 588 henkilöä), 50–59-vuotiaat (61 930 henkilöä), 40–49-vuotiaat (60 771 henkilöä) ja 30–39-vuotiaat (58 126 henkilöä). Väestömäärältään viiteen suurimpaan ikäryhmään kuului vuonna 2008 kaksi (10–19-vuotiaat ja 20–29-vuotiaat) kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä, muttei yhtään kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä. Vuonna 2025 niihin ei kuuluisi yhtään kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä, mutta yksi kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä (70–79-vuotiaat). Kyseiseen ikäryhmään kuuluvien määrä olisi vuodesta 2015 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 0–9-vuotiaat, vuodesta 2016 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 10–19-vuotiaat ja vuodesta 2017 suurempi kuin ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrät (Kuvio 9.).

Kuvio 8. Itä-Suomen läänin lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteet vv. 2008–2025.

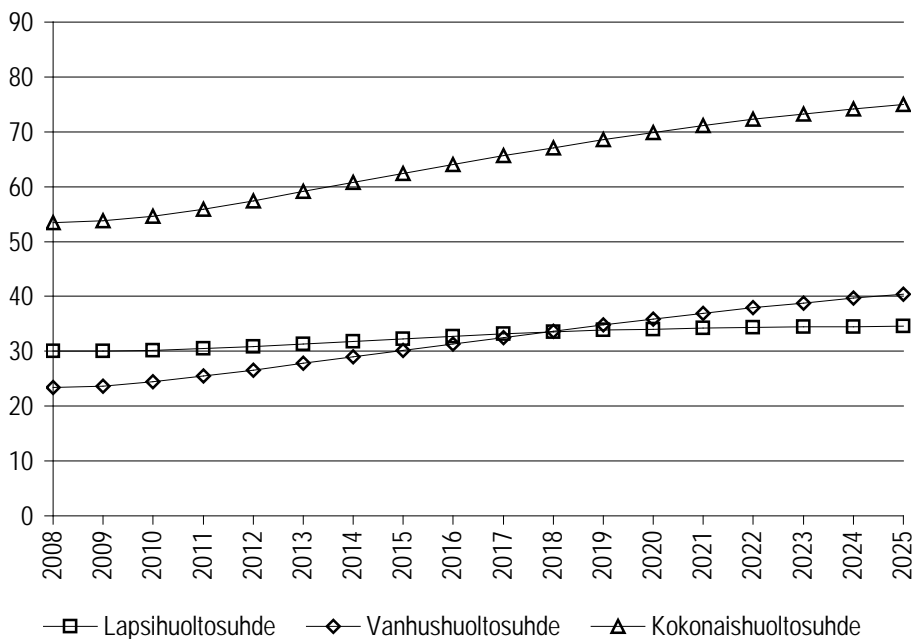

Kuvio 9. Itä-Suomen läänin väestö ikäryhmittäin vv. 2008–2025.

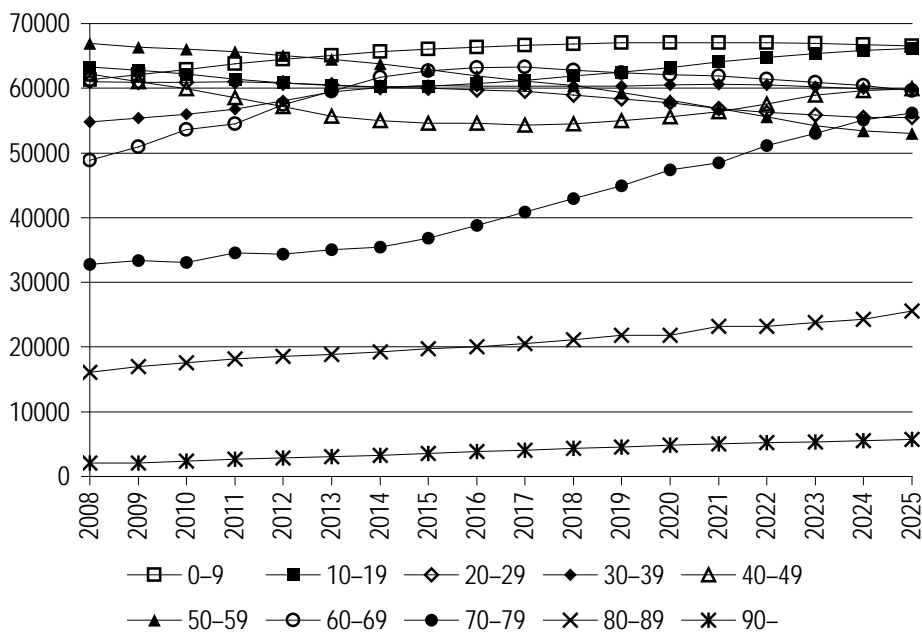
Oulun läänin kokonaishuoltosuhteen ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä noin 21,56 yksikköä (noin 53,43 yksiköstä noin 74,98 yksikköön), vanhushuoltosuhteen noin 17,11 yksikköä (noin 23,35 yksiköstä noin 40,45 yksikköön) ja lapsihuoltosuhteen noin 4,45 yksikköä (noin 30,08 yksiköstä noin 34,53 yksikköön). Kokonaishuoltosuhte nousi siten noin 40,35 %, vanhushuoltosuhte noin 73,28 % ja lapsihuoltosuhte noin 14,79 %. Vanhushuoltosuhte, joka oli vuonna 2008 noin 6,73 yksikköä pienempi kuin lapsihuoltosuhte, olisi vuoteen 2017 saakka sitä pienempi ja vuodesta 2018 alkaen sitä suurempi, minkä jälkeen niiden välinen ero kasvaisi niin, että edellinen olisi vuonna 2025 noin 5,92 yksikköä suurempi kuin jälkimmäinen (Kuvio 10.).

Oulun läänin väestön kokonaismäärän ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä 38 815 henkilöä (469 304 henkilöstä 508 119 henkilöön), mikä tarkoittaisi noin 8,27 %:n nousua. Vastaavasti ikäryhmään 0–9-vuotiaat kuuluvien määrän ennustetaan nousevan noin 8,45 %, ikäryhmään 10–19-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 4,63 %, ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 9,08 %, ikäryhmään 30–39-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 9,28 %, ikäryhmään 40–49-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 3,60 %, ikäryhmään 50–59-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 20,74 %, ikäryhmään 60–69-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 22,05 %, ikäryhmään 70–79-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 71,43 %, ikäryhmään 80–89-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 58,53 % ja ikäryhmään 90-vuotiaat tai sitä vanhemmat kuuluvien määrän nousevan noin 175,48 % (Kuvio 11.).

Edellä tarkastelemamme Oulun läänin väestön eri ikäryhmiin kuuluvien määrrien vuoteen 2025 mennessä tapahtuviksi ennustetut muutokset muuttaisivat väestömäärältään viiden suurimman ikäryhmän koostumusta. Vuonna 2008 viisi suurinta ikäryhmää olivat suuruutensa mukaisessa järjestyksessä 50–59-vuotiaat (66 952 henkilöä), 10–19-vuotiaat (63 252 henkilöä), 40–49-vuotiaat (62 192 henkilöä), 0–9-vuotiaat (61 356 henkilöä) ja 20–29-vuotiaat (60 984 henkilöä). Vuonna 2025 niitä olisivat vastavassa järjestyksessä 0–9-vuotiaat (66 538 henkilöä), 10–19-vuotiaat (66 179 henkilöä), 40–49-vuotiaat (59 956 henkilöä), 30–39-vuotiaat (59 836 henkilöä) ja 60–69-vuotiaat (59 596 henkilöä). Väestömäärältään viiteen suurimpaan ikäryhmään kuului vuonna 2008 kaikki kolme nuorinta ikäryhmää, muttei yhtään kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä. Vuonna 2025 niihin kuuluisi kaksi kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä (0–9-vuotiaat ja 10–19-vuotiaat), muttei tällöinkään yhtään kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä. Jälkimmäisistä ikäryhmään 70–79-vuotiaat kuuluvien määrä olisi koko ajanjakson ajan pienempi kuin ikäryhmiin 0–9-vuotiaat ja 10–19-vuotiaat kuuluvien määrät, mutta vuonna 2025 suurempi kuin ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrä (Kuvio 11.).

Kuvio 10. Oulun läänin lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteet vv. 2008–2025.

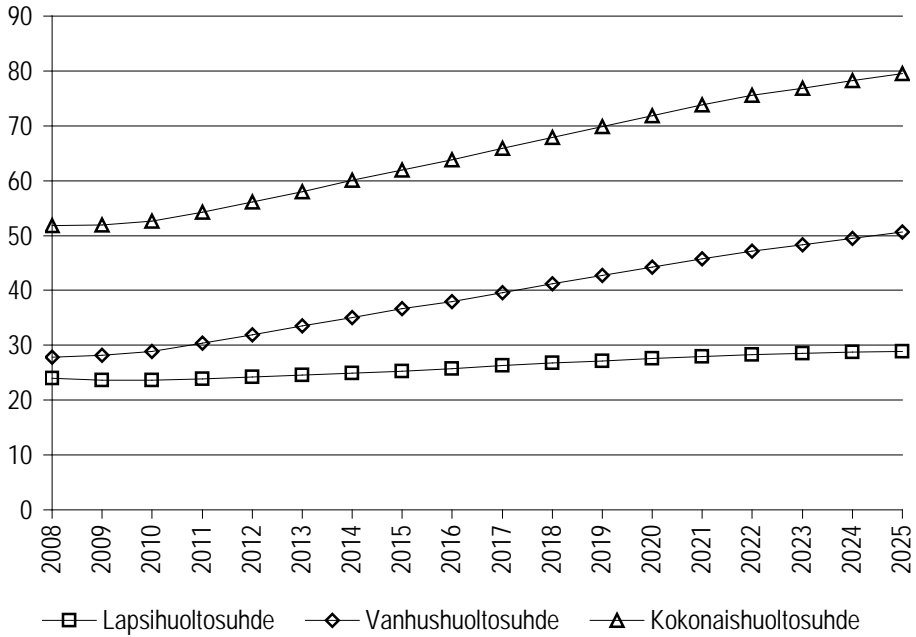

Kuvio 11. Oulun läänin väestö ikäryhmittäin vv. 2008–2025.

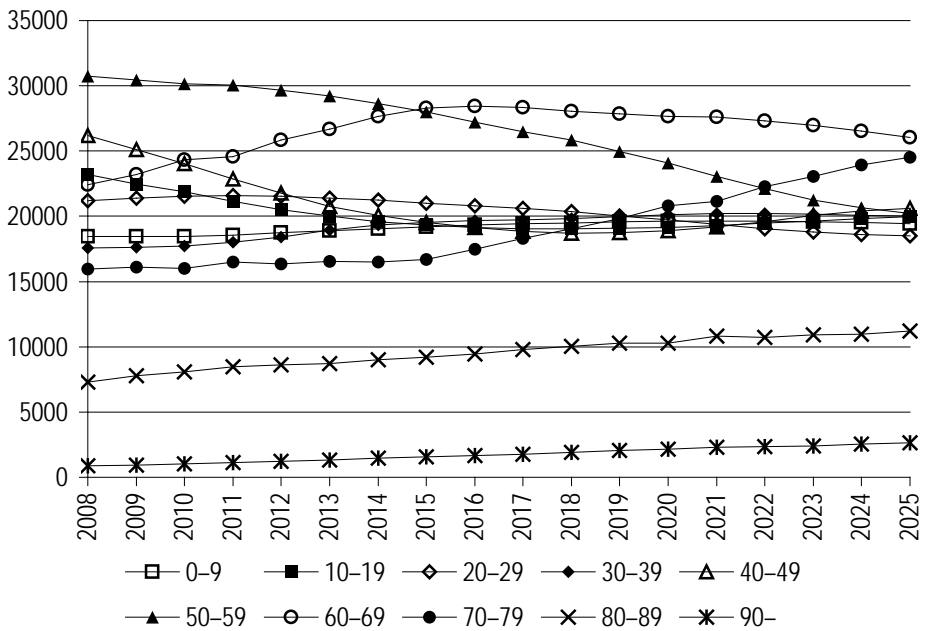
Lapin läänin kokonaishuoltosuhteen ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä noin 27,75 yksikköä (noin 51,77 yksiköstä noin 79,51 yksikköön), vanhushuoltosuhteen noin 22,79 yksikköä (noin 27,81 yksiköstä noin 50,60 yksikköön) ja lapsihuoltosuhteen noin 4,96 yksikköä (noin 23,96 yksiköstä noin 28,92 yksikköön). Kokonaishuoltosuhte nousi siten noin 53,60 %, vanhushuoltosuhte noin 81,94 % ja lapsihuoltosuhte noin 20,71 %. Vanhushuoltosuhte, joka oli vuonna 2008 noin 3,85 yksikköä suurempi kuin lapsihuoltosuhte, olisi koko ajanjakson sitä suurempi niiden välisen eron kasvaessa niin, että edellinen olisi vuonna 2025 noin 21,68 yksikköä suurempi kuin jälkimmäinen (Kuvio 12.).

Lapin läänin väestön kokonaismäärän ennustetaan laskevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä 735 henkilöä (183 963 henkilöstä 183 228 henkilöön), mikä tarkoittaisi noin 0,40 %:n laskua. Vastaavasti ikäryhmään 0–9-vuotiaat kuuluvien määrän ennustetaan nousevan noin 5,49 %, ikäryhmään 10–19-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 13,96 %, ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 12,72 %, ikäryhmään 30–39-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 13,79 %, ikäryhmään 40–49-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 21,28 %, ikäryhmään 50–59-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 34,23 %, ikäryhmään 60–69-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 16,15 %, ikäryhmään 70–79-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 53,62 %, ikäryhmään 80–89-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 53,62 % ja ikäryhmään 90-vuotiaat tai sitä vanhemmat kuuluvien määrän nousevan noin 192,15 % (Kuvio 13.).

Edellä tarkastelemamme Lapin läänin väestön eri ikäryhmiin kuuluvien määrrien vuoteen 2025 mennessä tapahtuviksi ennustetut muutokset muuttaisivat väestömäärältään viiden suurimman ikäryhmän koostumusta. Vuonna 2008 viisi suurinta ikäryhmää olivat suuruutensa mukaisessa järjestyksessä 50–59-vuotiaat (30 724 henkilöä), 40–49-vuotiaat (26 180 henkilöä), 10–19-vuotiaat (23 194 henkilöä), 60–69-vuotiaat (22 433 henkilöä) ja 20–29-vuotiaat (21 203 henkilöä). Vuonna 2025 niitä olisivat vastaavassa järjestyksessä 60–69-vuotiaat (26 057 henkilöä), 70–79-vuotiaat (24 546 henkilöä), 40–49-vuotiaat (20 609 henkilöä), 50–59-vuotiaat (20 207 henkilöä) ja 30–39-vuotiaat (20 024 henkilöä). Väestömäärältään viiteen suurimpaan ikäryhmään kuului vuonna 2008 kaksi kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä (10–19-vuotiaat ja 20–29-vuotiaat), muttei yhtään kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä. Vuonna 2025 niihin ei kuuluisi yhtään kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä, mutta yksi kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä (70–79-vuotiaat). Kyseiseen ikäryhmään kuuluvien määrä olisi vuodesta 2018 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 10–19-vuotiaat, vuodesta 2019 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 0–9-vuotiaat ja vuodesta 2020 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrät (Kuvio 13.).

Kuvio 12. Lapin läänin lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteet vv. 2008–2025.

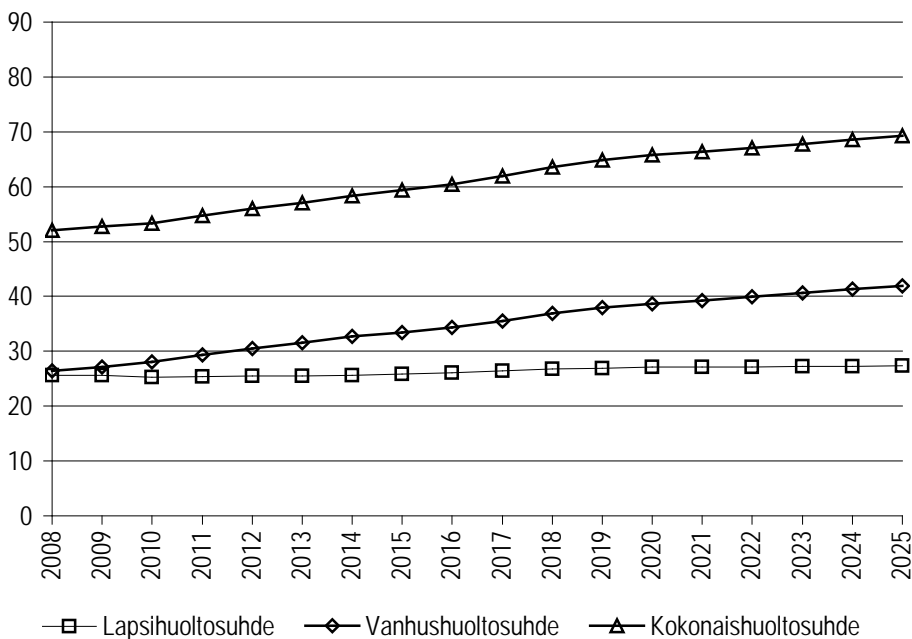

Kuvio 13. Lapin läänin väestö ikäryhmittäin vv. 2008–2025.

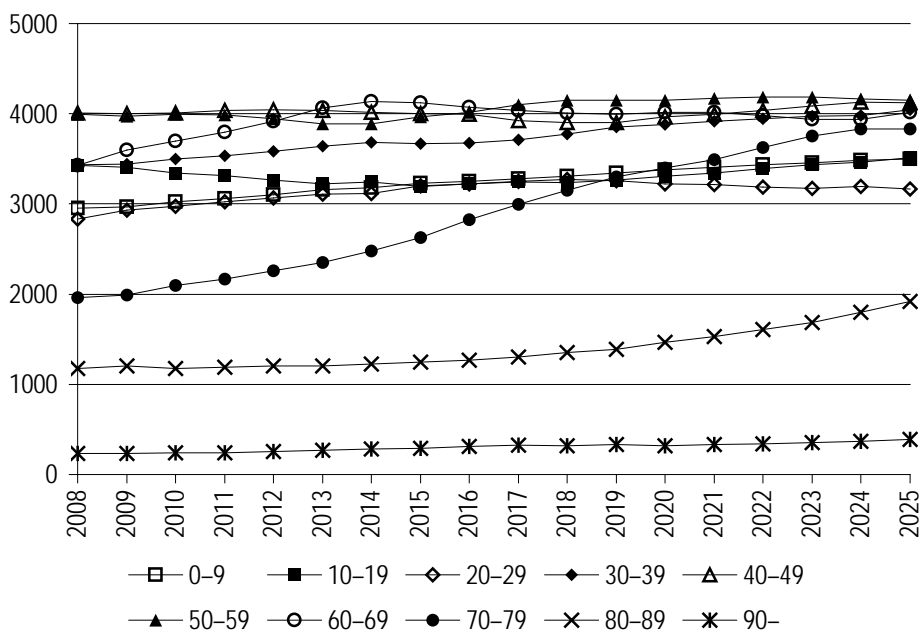
Ahvenanmaan läänin kokonaishuoltosuhteen ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä noin 17,19 yksikköä (noin 52,09 yksiköstä noin 69,29 yksikköön), vanhushuoltosuhteen noin 15,48 yksikköä (noin 26,47 yksiköstä noin 41,95 yksikköön) ja lapsihuoltosuhteen noin 1,72 yksikköä (noin 25,62 yksiköstä noin 27,34 yksikköön). Kokonaishuoltosuhte nousisi siten noin 33,00 %, vanhushuoltosuhte noin 58,46 % ja lapsihuoltosuhte noin 6,70 %. Vanhushuoltosuhte, joka oli vuonna 2008 noin 0,85 yksikköä suurempi kuin lapsihuoltosuhte, olisi koko ajanjakson sitä suurempi niiden välisen eron kasvaessa niin, että edellinen olisi vuonna 2025 noin 14,61 yksikköä suurempi kuin jälkimmäinen (Kuvio 14.).

Ahvenanmaan läänin väestön kokonaismäärän ennustetaan nousevan vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä 5 186 henkilöä (27 456 henkilöstä 32 642 henkilöön), mikä tarkoittaisi noin 18,89 %:n laskua. Vastaavasti ikäryhmään 0–9-vuotiaat kuuluvien määrän ennustetaan nousevan noin 18,59 %, ikäryhmään 10–19-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 2,39 %, ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 11,68 %, ikäryhmään 30–39-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 17,79 %, ikäryhmään 40–49-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 2,82 %, ikäryhmään 50–59-vuotiaat kuuluvien määrän laskevan noin 3,78 %, ikäryhmään 60–69-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 17,06 %, ikäryhmään 70–79-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 95,41 %, ikäryhmään 80–89-vuotiaat kuuluvien määrän nousevan noin 63,04 % ja ikäryhmään 90-vuotiaat tai sitä vanhemmat kuuluvien määrän nousevan noin 64,14 % (Kuvio 15.).

Edellä tarkastelemamme Ahvenanmaan läänin väestön eri ikäryhmiin kuuluvien määrien vuoteen 2025 mennessä tapahtuviksi ennustetut muutokset muuttaisivat väestömäärältään viiden suurimman ikäryhmän koostumusta. Vuonna 2008 viisi suurinta ikäryhmää olivat suuruutensa mukaisessa järjestyksessä 40–49-vuotiaat (4 007 henkilöä), 50–59-vuotiaat (4 997 henkilöä), 30–39-vuotiaat (3 434 henkilöä), 60–69-vuotiaat (3 430 henkilöä) ja 10–19-vuotiaat (3 429 henkilöä). Vuonna 2025 niitä olisivat vastaavassa järjestyksessä 50–59-vuotiaat (4 148 henkilöä), 40–49-vuotiaat (4 120 henkilöä), 30–39-vuotiaat (4 045 henkilöä), 60–69-vuotiaat (4 015 henkilöä) ja 70–79-vuotiaat (3 832 henkilöä). Väestömäärältään viiteen suurimpaan ikäryhmään kuului vuonna 2008 yksi kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä (10–19-vuotiaat), muttei yhtään kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä. Vuonna 2025 niihin ei kuuluisi yhtään kolmesta nuorimmasta ikäryhmästä, mutta yksi kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä (70–79-vuotiaat). Kyseiseen ikäryhmään kuuluvien määrä olisi vuodesta 2019 alkaen suurempi kuin ikäryhmiin 10–19-vuotiaat ja 20–29-vuotiaat kuuluvien määrät ja vuodesta 2020 alkaen suurempi kuin ikäryhmään 0–9-vuotiaat kuuluvien määrä (Kuvio 15.).

Kuvio 14. Ahvenanmaan lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteet vv. 2008–2025.

Kuvio 15. Ahvenanmaan väestö ikäryhmittäin vv. 2008–2025.

Yhteenvetoa tilastoanalyysistä

Tiivistämme lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteissa vuosina 2008–2025 koko Suomessa ja vuoden 2009 loppuun voimassa olleen läänijaon mukaisissa lääneissä tapahtuviksi ennustetuista nousuista tekemiemme analyysien (Kuviot 2.–15.) tulokset Taulukossa 1. esittämiimme lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteiden suuruuksia vuosina 2008 ja 2025, niissä vuosina 2008–2025 tapahtuviksi ennustettuja nousuja sekä vanhus- ja lapsihuoltosuhteiden välisiä erotuksia vuosina 2008 ja 2025 kuvaaviin lukuihin. Lukuja tarkasteltaessa voi todeta, että **lapsihuoltosuhde** nousisi vuosina 2008–2025 koko maassa 25,15 yksiköstä 27,97 yksikköön eli absoluuttisesti 2,28 yksikköä ja suhteellisesti 11,21 %. Lääneittäisen vertailun mukaan lapsihuoltosuhde nousisi eniten Lapin läänissä, missä se nousisi absoluuttisesti 4,96 yksikköä ja suhteellisesti 20,71 %, ja vähiten Ahvenanmaan läänissä, missä se nousisi absoluuttisesti 1,72 yksikköä ja suhteellisesti 6,70 %. Suurin lapsihuoltosuhde oli vuonna 2008 Oulun läänin 30,08 yksikköä, missä olisi myös suurin vuoden 2025 lapsihuoltosuhde 34,53 yksikköä. Pienin lapsihuoltosuhde oli vuonna 2008 puolestaan Itä-Suomen läänin 23,56 yksikköä, mutta pienin vuoden 2025 lapsihuoltosuhde olisi Etelä-Suomen läänin 26,45 yksikköä. Läänien lapsihuoltosuhteiden suuruuteen perustuva järjestys muuttuisi vuodesta 2008 vuoteen 2025 tultaessa lukuun ottamatta Oulun läänin olemista molempina vuosina suurimman lapsihuoltosuhteen lääni, sillä mainittu järjestys oli vuonna 2008 Oulun lääni, Ahvenanmaan lääni, Etelä-Suomen lääni, Länsi-Suomen lääni, Lapin lääni ja Itä-Suomen lääni, mutta olisi vuonna 2025 Oulun lääni, Lapin lääni, Länsi-Suomen lääni, Ahvenanmaan lääni, Itä-Suomen lääni ja Etelä-Suomen lääni (Taulukko 1.).

Vanhushuoltosuhteen ennustetaan nousevan vuosina 2008–2025 koko maassa 25,18 yksiköstä 41,76 yksikköön eli absoluuttisesti 16,58 yksikköä ja suhteellisesti 65,85 %. Lääneittäisen vertailun mukaan vanhushuoltosuhde nousisi eniten Itä-Suomen läänissä, missä se nousisi absoluuttisesti 25,65 yksikköä ja suhteellisesti 83,64 %. Vähiten se nousisi absoluuttisesti Etelä-Suomen läänissä, missä se nousisi 14,60 yksikköä, ja suhteellisesti Ahvenanmaan läänissä, missä se nousisi 58,46 %. Suurin vanhushuoltosuhde oli vuonna 2008 Itä-Suomen läänin 30,08 yksikköä, missä olisi myös suurin vuoden 2025 vanhushuoltosuhde 34,53 yksikköä. Pienin vanhushuoltosuhde oli vuonna 2008 puolestaan Etelä-Suomen läänin 2,12 yksikköä, missä olisi myös pienin vuoden 2025 lapsihuoltosuhde 6,73 yksikköä. Läänien vanhushuoltosuhteiden suuruuteen perustuva järjestys ei muuttuisi vuodesta 2008 vuoteen 2025 tultaessa, sillä mainittu järjestys olisi molempina vuosina Itä-Suomen lääni, Lapin lääni, Länsi-Suomen lääni, Ahvenanmaan lääni, Oulun lääni ja Etelä-Suomen lääni (Taulukko 1.).

Taulukko 1. Lapsi-, vanhus- ja kokonaishuoltosuhteet vuonna 2008, niiden ennuste vuodelle 2025 ja ennustettu nousu vuosina 2008–2025 sekä vanhus- ja lapsihuoltosuhteen erotus vuosina 2008 ja 2025 koko maassa ja lääneittäin.

Huoltosuhte	Alue	Vuosi		Nousu 2008–2025	
		2008	2025	Yksikköä	%
Lapsihuoltosuhte	Koko maa	25,15	27,97	2,28	11,21
	Etelä-Suomi	24,54	26,45 (P)	1,91	7,79
	Länsi-Suomi	25,26	28,44	3,18	12,59
	Itä-Suomi	23,56 (P)	27,16	3,60	15,27
	Oulu	30,08 (S)	34,53 (S)	4,45	14,79
	Lappi	23,96	28,92	4,96 (S)	20,71 (S)
	Ahvenanmaa	25,62	27,34	1,72 (P)	6,70 (P)
Vanhushuoltosuhte	Koko maa	25,18	41,76	16,58	65,85
	Etelä-Suomi	22,12 (P)	36,73 (P)	14,60 (P)	66,00
	Länsi-Suomi	27,41	44,05	16,64	60,72
	Itä-Suomi	30,67 (S)	56,32 (S)	25,65 (S)	83,64 (S)
	Oulu	23,35	40,45	17,11	73,28
	Lappi	27,81	50,60	22,79	81,94
	Ahvenanmaa	26,47	41,95	15,48	58,46 (P)
Kokonaishuoltosuhte	Koko maa	50,33	69,73	19,40	38,55
	Etelä-Suomi	46,67 (P)	63,18 (P)	16,51 (P)	35,39
	Länsi-Suomi	52,66	72,49	19,82	37,64
	Itä-Suomi	54,23 (S)	83,48 (S)	29,25 (S)	53,94 (S)
	Oulu	53,43	74,98	21,56	40,35
	Lappi	51,77	79,51	27,75	53,60
	Ahvenanmaa	52,09	69,29	17,17	33,00 (P)
Vanhus- ja lapsihuoltosuhteen erotus	Koko maa	0,03	13,76		
	Etelä-Suomi	-2,42	10,27		
	Länsi-Suomi	2,15	15,61		
	Itä-Suomi	7,11 (S)	29,16 (S)		
	Oulu	-6,73 (P)	5,92 (P)		
	Lappi	3,85	21,68		
	Ahvenanmaa	0,85	14,61		

Selitykset: ■ = Läänejä vertailtaessa pienin huoltosuhte/nousu/erotus.

■ = Läänejä vertailtaessa suurin huoltosuhte/nousu/erotus.

Kokonaishuoltosuhteen ennustetaan nousevan vuosina 2008–2025 koko maassa 50,33 yksiköstä 69,73 yksikköön eli absoluuttisesti 19,40 yksikköä ja suhteellisesti 38,39 %. Lääneittäisen vertailun mukaan se nousisi eniten Itä-Suomen läänissä, missä se nousisi absoluuttisesti 29,25 yksikköä ja suhteellisesti 53,94 %. Vähiten se nousisi absoluuttisesti Etelä-Suomen läänissä, missä se nousisi 16,51 yksikköä, ja suhteellisesti Ahvenanmaan läänissä, missä se nousisi 33,00 %. Suurin kokonaishuoltosuhte oli vuonna 2008 Itä-Suomen läänin 54,23 yksikköä, missä olisi myös suurin vuoden 2025 vanhushuoltosuhte 83,48 yksikköä. Pienin kokonaishuoltosuhte oli vuonna 2008 puolestaan Etelä-Suomen läänin 46,67 yksikköä, missä olisi myös pienin vuoden 2025 kokonaishuoltosuhte 63,18 yksikköä. Kokonaishuoltosuhteen suuruuteen perustuva läänien välinen järjestys muuttuisi vuodesta 2008 vuoteen 2025 tultaessa lukuun ottamatta Itä-Suomen läänin olemista molempina vuosina suurimman ja Etelä-Suomen läänin olemista pienimmän kokonaishuoltosuhteen lääni, sillä mainittu järjestys oli vuonna 2008 Itä-Suomen lääni, Oulun lääni, Länsi-Suomen lääni, Ahvenanmaan lääni, Lapin lääni ja Etelä-Suomen lääni, mutta olisi vuonna 2025 Itä-Suomen lääni, Lapin lääni, Oulun lääni, Länsi-Suomen lääni, Ahvenanmaan lääni ja Etelä-Suomen lääni (Taulukko 1.).

Vanhus- ja lapsihuoltosuhteiden erotus (eli 64 vuotta täyttäneiden ja sitä vanhempien ja alle 15-vuotiaiden määrrien erotus) kasvaisi ennustetuista väestömuutoksista johtuvan väestön ikääntymisen vuoksi koko maassa vuonna 2008 olleesta 0,03 yksiköstä vuoteen 2025 tultaessa 13,76 yksikköön. Niiden erotuksen kasvu olisi Länsi-Suomen läänissä 2,15 yksiköstä 15,61 yksikköön, Itä-Suomen läänissä 7,11 yksiköstä 29,16 yksikköön, Lapin läänissä 3,85 yksiköstä 21,68 yksikköön ja Ahvenanmaan läänissä 0,85 yksiköstä 14,61 yksikköön. Vain Etelä-Suomen ja Oulun lääneissä vuonna 2008 olleet lapsihuoltosuhdetta pienemmät vanhushuoltosuhteet muuttuisivat nekin jakson aikana niitä suuremmiksi niin, että vanhushuoltosuhte olisi vuonna 2025 Etelä-Suomen läänissä 10,27 yksikköä suurempi kuin lapsihuoltosuhte, kun se oli vuonna 2008 sitä 2,42 yksikköä pienempi, ja Oulun läänissä vanhushuoltosuhte olisi 5,92 yksikköä suurempi kuin lapsihuoltosuhte, kun se oli vuonna 2008 sitä 6,73 yksikköä pienempi. Vanhus- ja lapsihuoltosuhteiden erotukseen perustuva läänien välinen järjestys ei muuttuisi vuodesta 2008 vuoteen 2025 tultaessa, sillä niiden erotus olisi molempina vuosina suurin Itä-Suomen läänissä, toiseksi suurin Lapin läänissä, kolmanneksi suurin Länsi-Suomen läänissä, neljänneksi suurin Ahvenanmaan läänissä, viidenneksi suurin Etelä-Suomen läänissä ja pienin Oulun läänissä²⁶ (Taulukko 1.).

²⁶ Huom! Vanhus- ja lapsihuoltosuhteiden erotuksen suuruus on tulkittu siten, että negatiivinen erotus on pienempi kuin positiivinen, ei vain sen perusteella, montako yksikköä niiden erotus on.

Tiivistämme puolestaan vuosina 2008–2025 koko maassa ja vuoden 2009 loppuun saakka voimassa olleen läänijaon mukaisissa lääneissä tapahtuviksi ennustettujen väestömuutosten kohdistumisesta eri ikäryhmiin tekemiemme analyysien (Kuviot 2.–15.) tulokset Taulukossa 2. esittämiimme ikäryhmiin 0–29-, 30–59- ja 60-vuotiaat ja vanhemmat kuuluvien määriä vuosina 2008 ja 2025 sekä niihin kuuluvien määrissä vuodesta 2008 vuoteen 2025 mennessä tapahtuviksi ennustettuja muutoksia kuvaaviin lukuihin. Lukuja tarkasteltaessa voi todeta, että **ikäryhmään 0–29-vuotiaat** kuuluvien määrän ennustetaan vähenevän vuosina 2008–2025 koko maassa absoluuttisesti 1 393 henkilöä ja suhteellisesti 0,07 %. Lääneittäisen vertailun mukaan ikäryhmään kuuluvien määrän ennustetaan lisääntyvän suhteellisesti eniten Ahvenanmaan läänissä (10,40 %), vaikka se lisääntyisi absoluuttisesti eniten Etelä-Suomen läänissä (24 005 henkilöä), toiseksi eniten Etelä-Suomen läänissä (3,07 %) ja kolmanneksi eniten Oulun läänissä (1,39 %). Ikäryhmään kuuluvien määrän ennustetaan puolestaan vähenevän suhteellisesti eniten Itä-Suomen läänissä (-12,51 %), missä se vähenisi myös absoluuttisesti eniten (23 270 henkilöä), toiseksi eniten Lapin läänissä (-7,83 %) ja kolmanneksi eniten Länsi-Suomen läänissä (-0,11 %) (Taulukko 2.).

Ikäryhmään 30–59-vuotiaat kuuluvien määrän ennustetaan puolestaan vähenevän vuosina 2008–2025 koko maassa absoluuttisesti 77 427 henkilöä ja suhteellisesti 3,57 %. Lääneittäisen vertailun mukaan ikäryhmään kuuluvien määrän ennustetaan lisääntyvän suhteellisesti eniten Ahvenanmaan läänissä (7,65 %), vaikka se lisääntyisi absoluuttisesti eniten Etelä-Suomen läänissä (24 470 henkilöä), ja toiseksi eniten Etelä-Suomen läänissä (2,64 %). Ikäryhmään kuuluvien määrän ennustetaan puolestaan vähenevän suhteellisesti eniten Itä-Suomen läänissä (-20,93 %), missä se vähenisi myös absoluuttisesti eniten (47 867 henkilöä), toiseksi eniten Lapin läänissä (-18,34 %), kolmanneksi eniten Oulun läänissä (-6,00 %) ja neljänneksi eniten Länsi-Suomen läänissä (-4,06 %) (Taulukko 2.).

Ikäryhmään 60-vuotiaat ja vanhemmat kuuluvien määrän ennustetaan sen sijaan lisääntyvän vuosina 2008–2025 koko maassa absoluuttisesti 505 078 henkilöä ja suhteellisesti 39,84 %. Lääneittäisen vertailun mukaan ikäryhmään kuuluvien määrän ennustetaan lisääntyvän suhteellisesti eniten Ahvenanmaan läänissä (49,23 %), vaikka se lisääntyisi absoluuttisesti eniten Etelä-Suomen läänissä (219 921 henkilöä), toiseksi eniten Oulun läänissä (47,37 %), kolmanneksi eniten Etelä-Suomen läänissä (45,37 %), neljänneksi eniten Lapin läänissä (38,28 %), viidenneksi eniten Itä-Suomen läänissä (33,70 %) ja vähiten Länsi-Suomen läänissä (34,70 %). Huomionarvoisena erona edellisten ikäryhmien väestömuutoksiin verrattuna voidaan pitää sitä, ettei tähän ikäryhmään kuuluvien määrän ennusteta vähenevän missään läänissä (Taulukko 2.).

Taulukko 2. Ikäryhmiin 0–29-, 30–59- ja 60-vuotiaat ja vanhemmat ja niihin yhteensä kuuluvien määrä vuonna 2008 ja ennustettu määrä vuonna 2025 ja ennustettu määrän muutos vuosina 2008–2025 koko maassa ja lääneittäin.

Ikäryhmä	Alue	Vuosi		Muutos 2008–2025	
		2008	2025	N	%
0–29	Koko maa	1890195	1888802	-1393	-0,07
	Etelä-Suomi	782350	806355	24005 (L)	3,07
	Länsi-Suomi	664132	663393	-739	-0,11
	Itä-Suomi	186070	162800	-23270 (V)	-12,51 (V)
	Oulu	185592	188164	2572	1,39
	Lappi	62838	57916	-4922	-7,83
	Ahvenanmaa	9213	10174	961	10,40 (L)
30–59	Koko maa	2168296	2090869	-77427	-3,57
	Etelä-Suomi	925517	949987	24470 (L)	2,64
	Länsi-Suomi	744249	714043	-30206	-4,06
	Itä-Suomi	228694	180927	-47867 (V)	-20,93 (V)
	Oulu	183897	172859	-11038	-6,00
	Lappi	74501	60840	-13661	-18,34
	Ahvenanmaa	11438	12313	875	7,65 (L)
60–	Koko maa	1267823	1772901	505078	39,84
	Etelä-Suomi	484734	704661	219921 (L)	45,37
	Länsi-Suomi	473425	637689	164264	34,70
	Itä-Suomi	156420	208828	52408	33,50
	Oulu	99815	147096	47281	47,37
	Lappi	46624	64472	17848	38,28
	Ahvenanmaa	6805	10155	3350	49,23 (L)
Yhteensä	Koko maa	5326314	5752572	426258	8,00
	Etelä-Suomi	2192601	2461003	268402 (L)	12,24
	Länsi-Suomi	1881806	2015125	133319	7,08
	Itä-Suomi	571184	552455	-18729 (V)	-3,28 (V)
	Oulu	469304	508119	38815	8,27
	Lappi	183963	183228	-735	-0,40
	Ahvenanmaa	27456	32642	5186	18,89 (L)

Selitykset: = Läänejä vertailtaessa suurin väestön lisäys.

= Läänejä vertailtaessa suurin väestön vähennys.

Ikäryhmiin yhteensä eli väestöön kuuluvien määrän ennustetaan puolestaan lisääntyvän vuosina 2008–2025 koko maassa absoluuttisesti 426 258 henkilöä ja suhteellisesti 8,00 %. Lääneittäisen vertailun mukaan ikäryhmiin yhteensä kuuluvien määrän ennustetaan lisääntyvän suhteellisesti eniten Ahvenanmaan läänissä (18,89 %), vaikka se lisääntyisi absoluuttisesti eniten Etelä-Suomen läänissä (268 402 henkilöä), toiseksi eniten Etelä-Suomen läänissä (12,24 %), kolmanneksi eniten Oulun läänissä (8,27 %) ja neljänneksi eniten Länsi-Suomen läänissä (7,08 %). Ikäryhmiin yhteensä kuuluvien määrän ennustetaan puolestaan vähenevän suhteellisesti eniten Itä-Suomen läänissä (-3,28 %), missä se vähenisi myös absoluuttisesti eniten (18 729 henkilöä), ja toiseksi eniten Lapin läänissä (-0,40 %) (Taulukko 2.).

Vuosina 2008–2025 tapahtuviksi ennustetuista väestömuutoksista voi todeta yhteenvetävästi ensinnäkin sen, että niiden toteutuminen tarkoittaisi koko väestön määrän lisääntymistä suhteellisesti tarkasteltuna paljon²⁷ Ahvenanmaan läänissä, huomattavasti Etelä-Suomen läänissä ja jonkin verran Oulun läänissä, koko maassa ja Länsi-Suomen läänissä ja vähentymistä vähän Itä-Suomen ja Lapin lääneissä. Toiseksi ennusteiden toteutumisen voi todeta merkitsevän sitä, että koko maan ja jokaisen läänin väestössä tapahtuisi näinä vuosina ns. *seniorikansalaistumista*. Tarkoitamme tällä sitä, että ikäryhmään 60-vuotiaat ja vanhemmat kuuluvien määrä lisääntyisi niissä kaikissa suhteellisesti tarkasteltuna erittäin paljon, mutta ikäryhmään 0–29-vuotiaat kuuluvien määrä vähenisi sekä koko maassa että muissa kuin Ahvenanmaan, Etelä-Suomen ja Oulun lääneissä ja ikäryhmään 30–59-vuotiaat määrä vähenisi sekä koko maassa että muissa kuin Ahvenanmaan ja Etelä-Suomen lääneissä. Ikäryhmään 0–29-vuotiaat kuuluvien määrä lisääntyisi suhteellisesti tarkasteltuna huomattavasti Ahvenanmaan läänissä ja vähän Etelä-Suomen ja Oulun lääneissä ja vähenisi huomattavasti Itä-Suomen läänissä, jonkin verran Lapin läänissä ja vähän Länsi-Suomen läänissä ja koko maassa. Ikäryhmään 30–59-vuotiaat kuuluvien määrä puolestaan lisääntyisi suhteellisesti tarkasteltuna jonkin verran Ahvenanmaan läänissä ja vähän Etelä-Suomen läänissä ja vähenisi erittäin paljon Itä-Suomen läänissä, paljon Lapin läänissä, jonkin verran Oulun läänissä ja vähän Länsi-Suomen läänissä ja koko maassa. Voimakkainta seniorikansalaistuminen olisi Itä-Suomen, Lapin ja Oulun lääneissä, joissa etenkin 70-vuotiaiden ja sitä vanhempien määrä lisääntyisi. Luonnollinen

²⁷ Käytämme tässä kappaleessa seuraavaa väestömuutosten suuruutta kuvaavaa jaetelua:

- vähän = 0,01–5,00 %
- jonkin verran = 5,01–10,00 %
- huomattavasti = 10,01–15,00 %
- paljon = 15,01–20,00 %
- erittäin paljon \geq 20,01 %.

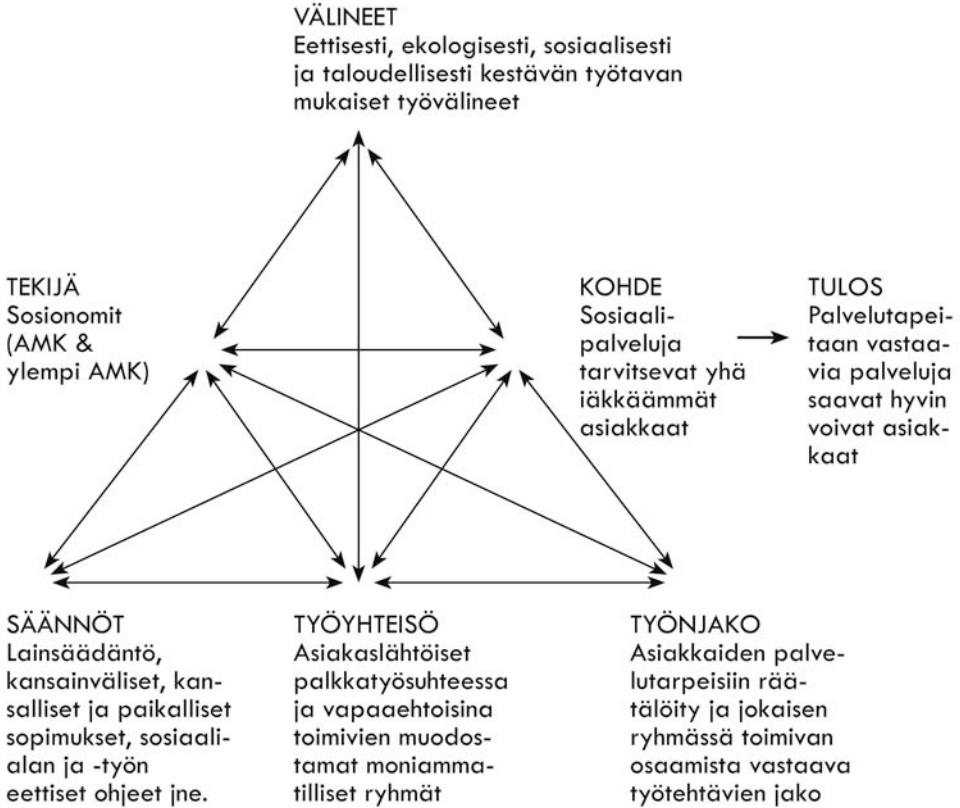
väestönlisäys olisi edellä mainituista lääneistä negatiivinen (eli alueella syntyvien määrä olisi pienempi kuin alueella kuolevien määrä) Itä-Suomen läänissä jokaisena ajanjakson 2008–2025 vuotena ja Lapin läänissä muina kuin vuosina 2009–2015, kun taas kokonaisnettomuutto olisi niistä negatiivinen (eli alueelle muuttavien määrä olisi pienempi kuin alueelta muuttavien määrä) Itä-Suomen läänissä vuosina 2008–2014, Lapin läänissä vuosina 2008–2016 ja Oulun läänissä muina kuin vuosina 2009–2010. Ahvenanmaan, Etelä- ja Länsi-Suomen läänejä, joissa olisi jokaisena ajanjakson 2008–2025 vuotena sekä positiivinen luonnollinen väestönlisäys että kokonaisnettomuutto, voikin kutsua *ns. keski-ikäistymisen* lääneiksi, koska niissä lisääntyisi etenkin ikäryhmään 30–49-vuotiaat kuuluvien määrä. (Taulukko 2.; Kuviot 2.–15.; Liitekuviot 1.–2.)

Suomessa vuosina 2008–2025 tapahtuvaksi ennustetun väestön demografisen kehityksen valossa kasvaisivat erityisesti iäkkäiden asiakkaiden määrä ja osuus hyvinvointipalvelujen käyttäjistä nykyistä suuremmaksi, minkä vuoksi ikääntyville maassamme suunnattuja hyvinvointipalveluja tulisi lisätä ja kehittää niiden kasvavan kysynnän edellyttämällä tavalla. Sen sijaan esimerkiksi alle kouluikäisten lasten määrän on ennustettu vähenevän laskusuunnassa olevan syntyvyyden vuoksi Suomessa 12 000–13 000 lapsella vuosina 2006–2030, mikä puolestaan vähentänee muun muassa varhaiskasvatuspalvelujen kysyntää. (Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ... 2007, 19–21, vrt. Esitys varhaiskasvatusalan koulutuksen... 2009, 19–22.) Kaiken kaikkiaan edellä kuvaamamme kaltaiset vanhushuoltosuhteen nousuun liittyvät väestön seniorikansallistumis- ja keski-ikäistymistrendit haastavat arvioimaan, miten Suomen hyvinvointipalvelujärjestelmää on tarvetta uudelleenorganisoida valtakunnallisella, alueellisella, seudullisella ja kunnallisella tasolla. Tällöin on tärkeää arvioida myös, miten sosiaalialan eri ammattiryhmien tekemien töiden luonteet ja painopisteet muuttuvat ja miten nämä muutokset huomioidaan sekä sosiaalialan oppilaitoksissa, kun ne profiloivat koulutusohjelmiaan ja niiden eri suuntautumisvaihtoehtoja, että sosiaalialalle valmistuvien ja sillä toimivien työnvälitystä ja rekrytointia toteuttavien viranomais- tai muita tahoja edustavien toimijoiden työssä.

6.3 Johtopäätöksiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) työssä ja osaamisessa vuoteen 2025 mennessä tapahtuvista muutoksista

Kiteytämme näkemyksemme siitä, millaista työtä Suomen hyvinvointipalvelujärjestelmässä 2010- ja 2020-luvuilla toimivien sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden tulee edellä analysoimissamme ennakointijulkaisuissa esitettyjen toimintaympäristöanalyysien ja keskenään osittain ristiriitaisten koulutus- ja työmarkkinavisioiden sekä Suomessa vuosina 2008–2025 tapahtuviksi ennustetuista väestömuutoksista tekemämme

analyysien perusteella tehdä, Kuviossa 16. esittämämme sosionomien 2010- ja 2020-luvuilla tekemäksi ennakoidun työn rakennetta hahmottavaksi toimintajärjestelmäksi.

Kuvio 16. Sosionomien (AMK & ylempi AMK) 2010- ja 2020-luvuilla tekemäksi ennakoidun työn rakennetta hahmottava toimintajärjestelmä.

Kuviossa 16. esittämämme sosionomien 2010- ja 2020-luvuilla tekemäksi ennakoidun työn rakennetta hahmottavan toimintajärjestelmän mukaan heidän tulee käyttää työssään eettisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä työtavan mukaisia työvälineitä. Niitä käyttäessään heidän tulee tiedostaa vastuunsa sekä sosiaaliturvaa ja -palveluja tuottavina työntekijöinä että yhteiskunnan jäseninä (Saari 2003; Korhonen & Lipsanen 2008; Kestävä kehityksen indikaattorit ... 2009; Palosuo 2009; Hänninen & Palola & Kaivonurmi 2010; ks. myös Kestävä kehitys 2010). Työssään heidän tulee noudattaa sosiaalialan ja -työn eettisten ohjeiden lisäksi muun muassa voimassa olevaa lainsäädäntöä sekä kansainvälisiä,

kansallisia ja paikallisia niin kirjoitettuja kuin kirjoittamattomiakin sopimuksia (kuten Kansainväliset asiat ja ... 2009; Sosiaalipalvelut 2010; Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2010). Heidän tulee tehdä työtään asiakaslähteisiin toimintatapoihin sitoutuneissa moniammatillisuuteen perustuvissa ryhmissä, joissa on mukana sekä palkkatyösuhteessa että vapaaehtoisina toimivia työntekijöitä. Edellä mainitut ryhmät noudattavat työnjakoa, jolla ne pyrkivät siihen, että myös yhä iäkkäämmiksi ja monikulttuuristumisen vuoksi useampaa etnistä taustaa edustavaksi käyvät asiakkaat saavat tarpeisiinsa räätälöityjä palveluja ja että jokainen ryhmässä toimiva tekee osaamistaan vastaavia työtehtäviä (Teperi & Vuorenkoski & Manderbacka & Ollila & Keskimäki 2006; Julkunen 2008).

Edellä hahmottamamme sosionomien (AMK & ylempi AMK) 2010- ja 2020-luvuilla tekemäksi ennakoitu työ haastaa heitä nykyisin kouluttavat ammattikorkeakoulut arvioimaan, kouluttavatko ne tällaisessa työssä vaaditun osaamisen työssä tapahtuvan ns. lopullisen pätevöitymisen myötä saavuttavia sosionomeja. Tässä arvioinnissa niiden tulee ylittää myös edellä tarkastelemisemme ennakointijulkaisuissa paikoin esiintyvä ns. tutkintotasolähtöinen tarkastelu, jossa korostetaan tarvetta lisätä jonkin tutkintotason koulutuksen suorittaneiden sosiaalialan ammattilaisten määrää pohtimatta syvällisemmin ja konkreettisemmin, kuinka sosiaalialan henkilöstörakennetta tulisi kokonaisuudessaan kehittää. Sosiaalialalla työskentelevän henkilöstön tutkintorakenteen muutostarpeista käytävän keskustelun lisäksi sosionomeja kouluttavien ammattikorkeakoulujen tulee pohtia muun muassa sitä, miten niiden koulutuksessa huomioidaan ”sosiaalisen puolustamisen” vaatimus, jonka osa sosiaalialan ns. käytännön toimijoista sekä sosiaalityön ja -politiikan tutkijoista on esittänyt analysoidessaan sosiaalialan ja hyvinvointipalvelujen kehittämisessä kohdattavia haasteita ja visioidessaan niiden tulevaa kehitystä (esim. Koskiahho 2008; Simpura 2009; Hänninen & Palola & Kaivonurmi 2010; Kivimäki 2010). Esimerkiksi Suomessa tapahtuviksi ennakoituihin väestö- ja alueiden polarisoitumiskehityksiin ratkaisuksi esitettyjen ns. suuruuden ekonomiaan perustuvien valtionhallinnon uudistusten on nähty tehneen ”sosiaalisen puolustamisen” tarpeelliseksi, jotta ”sosiaalinen” ei häviäisi tai sitä ei eliminoitaisi ihmisen elämänkaarensa eri vaiheissa mahdollisesti kohtaamia ongelmia (kuten työttömyys, vajaakuntoisuus, köyhyys) medikalisoitaessa, juridisoitaessa ja pedagogisoitaessa, jolloin saatetaan sivuuttaa niiden ilmenemistä selittävät sosiaaliset syyt. Yhden esimerkin tästä tarjoaa seuraava PARAS-hankkeen aiheuttamiin muutospaineisiin reagoimista käsittelevä Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta (2007) -teoksesta poimimamme sitaatti.

Kunta- ja palvelurakenteen uudistamisella, jota myös PARAS-hankkeeksi kutsutaan, etsitään ratkaisuja kansalaisten palvelujen turvaamiseen. Uudistuksella haetaan nykyistä laajempaa ja riittävän vahvaa rakenteellista ja taloudellista perustaa palvelujen järjestämiselle. Kunta- ja palvelurakente-

muutos tai muu kehitys seutukuntiin ja työssäkäyntialueisiin perustuvaan rakenteeseen merkitsee sosiaalialalla selkeämpää porrastusta lähipalveluihin ja erikoispalveluihin. Se muuttaa oleellisesti perustaa, josta sosiaalialan henkilöstön tehtävärakenteen määrittely ja mitoitus johdetaan. Muutos vaikuttaa määrällisen tarpeen ohella tehtävärakenteisiin ja ammattitaitovaatimuksiin. Kiireellisin tehtävä valtakunnallisesti on huolehtia siitä, ettei sosiaalista asiantuntijuutta kavenneta tässä muutoksessa. (Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007, 33.)

Perusteita sosiaalisen puolustamiselle ja sen osana tehtävälle pohdinnalle sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkintojen ”paikasta” suhteessa muihin sosiaalialan tutkintoihin sekä etenkin sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tunnettuuden lisäämiselle suomalaisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä löytyy varsin helposti tarkasteltaessa ennakoitijulkaisujen lisäksi työ- ja elinkeinoministeriön käytössä olevaa ammattiluokitusta (Ammattiluokitus 2005), jota esimerkiksi työ- ja elinkeinotoimistoissa toimivat työvoimaneuvojat käyttävät ennakoitijulkaisuja tärkeämpänä dokumenttina soveltaen sitä jopa arjen asiakaspalvelutyötään sääntelevänä ”normiasiakirjana” (ks. Engeström 1995, 7–108; Engeström 2004; Saari 2009, 54–75). Ammattiluokituksen (2005) mukaan

Työhallinto käyttää Suomessa Pohjoismaista ammattiluokitusta. Sitä käytetään erityisesti työnhakijoiden ja työpaikan ammattien määrittelyyn. Tiedot kirjataan koodimuotoisena työvoimatoimiston tietojärjestelmään (URA). Ammattiluokituksen avulla saadaan työtä välitettäessä tiedot työnhakijoista ja työpaikoista ammateittain, mitä helpottaa myös URA:n hakutoiminnot. Ammattiluokituksen avulla saadaan myös työnhakijoita ja työpaikkoja kuvaavat ammattikohtaiset tilastot sekä työnhakijoiden hakumatit. Pohjoismaista ammattiluokitusta käytetään myös työvoimapolitiisessa aikuiskoulutuksessa ns. koulutuksen tavoiteammattien ja ammatinvalinnanohjauksessa asiakkaiden ammattien tai ammattitoiveiden kuvaamiseksi. Lisäksi koulutus- ja ammattitietopalvelussa käytettävät ammattikuvaukset perustuvat Pohjoismaiseen ammattiluokitukseen. ... Koulutus ja ammatti (työtehtävä) on erotettava selkeästi toisistaan. Luokituksen soveltamisen lähtökohtana on tehtävä työ, ei yksittäisen henkilön koulutus ja ominaisuudet. Siten oppiarvoa tai koulutusta osoittavia nimikkeitä, kuten esimerkiksi sosionomia tai tradenomia, ei käytetä. (Ammattiluokitus 2005, 3–4.)

Useissa sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden työllistymisestä 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä julkaistuissa raporteissa on todettu, että sosionomit (AMK) työskentelivät tuolloin tyypillisesti seuraavilla Ammattiluokituksen (2005) mukaisilla ammattinimikkeillä: kehitysvammaisten ohjaaja, ohjaaja (sosiaaliala), perhetyöntekijä ja lastentarhanopettaja (esim. Borgman 2006, 192–200; ks. myös Lindberg & Tolonen 2005; Tolonen 2007; Tolonen 2009). Jokainen niistä kuuluu ns. perinteisiin ammattinimikkeisiin, joita on käytetty, kun sosionomeja on rekrytoitu muun

muassa kunnallisiin sosiaalipalveluja tuottaviin organisaatioihin, joiden palvelukseen sosionomit (AMK & ylempi AMK) pääsääntöisesti työllistynevät myös tulevaisuudessa siitä huolimatta, että ns. welfare mix -mallia soveltavien hyvinvointipalvelujen tuottamistavat jatkavat vähittäistä yleistymistään. Tämä johtuu siitä, että sosiaalihuoltolakiin kirjatut velvoitteet kunta-laisten tarvitsemien hyvinvointipalvelujen turvaamisesta kohdistuvat ensisijaisesti kuntiin ja toissijaisesti valtionhallinnon organisaatioihin (ks. Sosiaali-huoltolaki 710/1982). Sosionomien tulevaisuudessa tekemän työn sisällön kannalta ei siten ole suinkaan yhdentekevää, miten työhallinnon ammatti-luokituksessa kuvataan sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneille työnhakijoille soveltuvia ammatteja. Tätä konkretisoi esimerkiksi se, että sosionomit (AMK & ylempi AMK) näyttävät työskentelevän nykyisin toisaalta sosiaalityöntekijöiden ja toisaalta kodinhoitajien ja kotiaavustajien välimaastoon ns. harmaalle alueelle jäävissä hyvinvointityön ammateissa²⁸ (Liitekuviot 3.–4.; ks. myös Obrecht 2003; Julkunen 2004, 168–175; Julkunen 2008, 118–162).

Sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneille ei näytä myöskään muotoutuneen ainakaan toistaiseksi yhtä selkeää professionaalista profiilia kuin esimerkiksi maisteritutkinnon suorittaneille sosiaalityöntekijöille. Tämä näkyy muun muassa sekä heidän ammatti- että heidän käytännössä tekemään työhönsä viittaavien ”työnimikkeiden” lisääntyvänä kirjavuutena. Tätä kuvastaa muun muassa se, että osa vastavalmistuneista sosionomeista (AMK & ylempi AMK) toimii niin toisen asteen ammatillista tutkintoa edellyttävissä ammateissa kuin epäpätevinä, määräaikaisina sosiaalityöntekijöinäkin (Laki sosiaalihuollon ammatillisen ... 2005; Borgman 2006, 192–200; ks. myös Lindberg & Tolonen 2005; Tolonen 2007; Tolonen 2009). Edellisiin ammatteihin sosionomit (AMK & ylempi AMK) ovat ylikoulutettuja ja jälkimmäisiin alikoulutettuja, kun heidän pätevyytään eri ammatteihin arvioitaessa käytettävät kriteerit johdetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuslainsäädännöstä, opetushallinnon linjauksista tutkintojen sijoittamisesta tutkintojen ja muun osaamisen kansalliseen viitekehukseen (NQF) ja eurooppalaiseen tutkintojen ja osaamisen viitekehukseen (EQF), ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston (ARENE) suosituks-

²⁸ **Sosiaalityöntekijä** työskentelee yhdessä asiakkaan kanssa perehtyen hänen tilanteeseensa ja sen yhteiskunnallisiin yhteyksiin selvittäen toimenpiteet, joilla asiakkaan avun tai tuen tarve voidaan parhaiten tyydyttää sekä neuvoo ja ohjaa asiakasta tarvittavan muutoksen toteuttamiseksi. **Kehitysvammaisten hoitaja, lähahoitaja**, jota kutsutaan myös vajaamielishoitajaksi, hoitaa ja huoltaa kehitysvammaisia ja ohjaa heidän toimintaansa sekä osallistuu heidän kuntoutukseensa. **Kodinhoitajat ja kotiaavustajat**, joihin ei lueta yksityiskotien talouden hoitajia, kotiapulaisia tms., tekevät erilaisia töitä lähinnä lapsiperheissä ja vanhusten- ja vammaishoidon alalla sekä laitoksissa että kotona. **Kodinhoitaja, lähahoitaja** tekee kotitaloustöitä ja hoitaa lapsia niissä kodeissa, joissa vanhemmat eivät voi esimerkiksi sairauden vuoksi sitä tehdä, sekä avustaa vammaisia ja vanhuksia. (Ammattiluokitus 2005.)

sista NQF:n ja tutkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa ja sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston määrittämisistä sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon tuottamista yhteisistä kompetensseista (ks. Laki sosiaalihuollon ammatillisen ... 2005; Tutkintojen ja muun ... 2009; Suositus tutkintojen kansallisen ... 2010; Sosionomi (AMK) -tutkinto 2010; Sosionomi (ylempi AMK) ... 2010).

Jotta sosionomit (AMK & ylempi AMK) työllistyisivät jatkossa edellä kuvaamaamme paremmin koulutuksensa tuottamaa osaamista vastaaviin ammatteihin, on syytä pohtia, mitä muutoksia heidän 2010- ja 2020-luvuilla tekemäksi ennakoitu työ (ks. Kuvio 16.) edellyttää tehtäväksi niihin yhteiskunnallisiin sopimuksiin, jotka määrittävät heidän ja muiden sosiaalialan ammattilaisten työtä ja keskinäistä työnjakoa (Henriksson & Wrede 2004, 9–15). Edellä analysoimiemme ennakoitukirjallisuuden ja väestötilastojen perusteella sosiaalialalla tehtävän työn luonteessa tapahtuu hyvinvointipalvelujärjestelmän uudelleenrakenteistumisesta, väestön ikääntymisestä ja alueellisesta erilaistumisesta johtuvia muutoksia, jotka korostavat ennakoivien työotteiden merkitystä (Rauhala & Simpura & Uusitalo 2000, 198–203; Simpura 2009, 36–46). Näihin muutoksiin vastaamiseksi alalla toimivien eri ammattiryhmiin kuuluvien tulee kyetä tekemään yhdessä moniammatillisesti toimien asiakkaidensa sosiaalipalveluja vaativien ongelmien

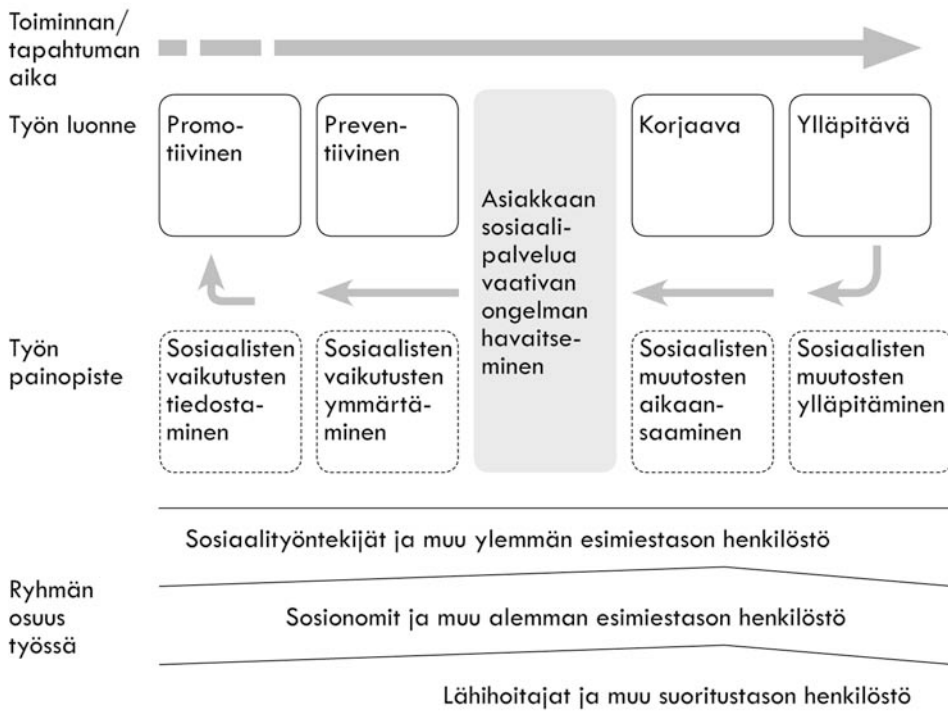
- o syiden ja vaikutusten tiedostamisen kompetensseja korostavaa promotiivista työtä,
- o syiden ja vaikutusten ymmärtämisen kompetensseja korostavaa preventiivistä työtä,
- o korjaamisen edellyttämien sosiaalisten muutosten aikaansaamisen kompetensseja korostavaa korjaavaa työtä ja
- o toistumisen estämisen edellyttämien sosiaalisten muutosten ylläpitämisen kompetensseja korostavaa ylläpitävää työtä.

Näitä työn muotoja tekevien sosiaalialan eri ammattiryhmien välisen työnjaon tulee perustua koulutusjärjestelmän kullekin ammattiryhmälle sen tutkintotasoa vastaavasti tuottamiin kompetensseihin. Tämän mukaisessa työnjaossa

- o sosiaalityön tai muun soveltuvan ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden sosiaalityöntekijöiden ja muiden ylemmän esimiestason henkilöstöön kuuluvien (esimerkiksi ylemmän AMK -tutkinnon suorittaneiden sosionomien) työn painopiste on etenkin promotiivisessa ja preventiivisessä, osin ylläpitävässä ja vähiten korjaavassa hyvinvointipalvelujärjestelmässä tehtävässä työssä,
- o sosionomi (AMK)- tai muun soveltuvan alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden ja muiden alemman esimiestason henkilöstöön kuuluvien työn painopiste jakautuu varsin tasaisesti promotiiviseen, preventiivi-

seen, korjaavaan ja ylläpitävään hyvinvointipalvelujärjestelmässä tehtävään työhön ja

- o sosiaalialan toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneiden sosiaalialalle suuntautuneiden lähihoitajien ja muiden suoritusason henkilöstöön kuuluvien työn painopiste on etenkin korjaavassa ns. arjen asiakaskohtaisessa, osin preventiivisessä ja ylläpitävässä ja vähiten promotiivisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä tehtävässä työssä. (Kuvio 17.; ks. myös Sarvimäki & Siltaniemi 2007; Kananoja & Niiranen & Jokiranta 2008, 110–135).

Kuvio 17. Sosiaalialan eri ammattiryhmien 2010- ja 2020-luvuilla tekemän työn luonne ja painopiste.

Edellä esittämämme ammattiryhmien välisen työnjaon lähtökohtana on hyvinvointipalvelujen tuottamista määrittävät asiakasprosessit. Vaikka yksittäinen asiakas ja hänen saamansa palvelut ovatkin jokaisessa asiakasprosessissa toiminnan keskiössä, kytkeytyvät yksittäiset asiakasprosessit niitä määrittäviin yhteisöspesifeihin rakenteisiin. Näiden rakenteiden asiakasprosessikohtaisten vaikutusten ymmärtäminen edellyttää, että hyvinvointipalvelujärjestelmän työntekijöinä toimivilla eri ammattiryhmiin kuuluvilla ammatillisilla on riittävät yhteiskunnallisen analyysin tekemisen tai-

dot. (Saari 2009, 18–22, 34–88; ks. myös Kemmis 1996; Kemmis & Mc-Taggart 2000; Kemmis 2001; Simpura 2009, 36–46; Hänninen & Palola 2010).

Esitämme Liitetaulukoissa 1.–2. sosionomien (AMK & ylempi AMK) 2010- ja 2020-luvuilla tekemäksi ennakoitua työtä (ks. Kuvio 17.) tekeville sosionomeille soveltuviksi tulkitsemillamme työhallinnon nykyisin käyttämän ammattiluokituksen mukaisilla ammattinimikkeillä julkisessa työnvälityksessä avoinna olleiden työpaikkojen määrät vuosina 1997–2009 ja Liitetaulukoissa 3.–4. näiden ammattinimikkeiden ammattikuvaukset, joista ilmenee, mitä työtä ja missä kutakin ammattinimikettä käyttäen rekrytoitava työntekijä tekee. Taulukoissa esiintyvät ammattinimikkeet löytyvät pääasiassa ammattiluokituksen päätoimialalta sosiaaliala. Siihen kuuluvissa ammateissa toimivat ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheiden sosiaalista turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen sosiaalista toimivuutta ohjaamalla, neuvomalla, selvittämällä sosiaalisia ongelmia ja tukitoimia sekä antamalla käytännön palveluja. Näihin ammatteihin ei lueta hallinnollisen sosiaalityön ammateissa toimivia. Lisäksi taulukoissa esiintyviä ammattinimikkeitä löytyy kolmelta seuraavalta päätoimialalta:

- o Opetusala, johon kuuluvissa ammateissa toimivat opettavat yliopistoissa ja korkeakouluissa, lukioissa, peruskouluissa, ammatillisissa oppilaitoksissa ja lastentarhoissa tai työskentelevät oppilaitosten johtajina ja antavat opintoihin liittyviä neuvoja.
- o Henkilöstöhallinto ja työnvälitys, johon kuuluvissa ammateissa toimivat hoitavat työnvälitykseen ja työhönottoon liittyviä neuvontatehtäviä valtionhallinnossa, vammaisjärjestöissä tai yrityksissä tai työskentelevät itsenäisinä konsultteina. Näihin ammatteihin ei lueta yritysten henkilöstöasioista vastaavia johtajia.
- o Pankki- ja vakuutusala, johon kuuluvissa ammateissa toimivat työskentelevät pankki- ja vakuutusalan työtä tekevinä toimihenkilöinä. (Ammattiluokitus 2005.)

Liitetaulukoissa 1.–4. esittämämme ammattinimikelistaukset perustuvat tulkintaamme, että työhallinnon nykyisin käyttämää ammattiluokitusta voidaan soveltaa myös tulevaisuudessa. Tämä edellyttää, että ammattiluokituksen ammattikuvaukset reaaliaikaistetaan sosionomien (AMK & ylempi AMK) ja muiden sosiaalialan ammattiryhmien 2010- ja 2020-luvuilla tekemäksi ennakoitun työn sisältöä vastaaviksi – ei siis ensisijaisesti sitä, että ammattiluokitukseen lisittäisiin (tai keksittäisiin) uusia ammattinimikkeitä. Mielestämme ammattiluokituksen ammattinimikkeiden kuvauksia tulee siis täsmentää sosionomien työssä tapahtuvan professionaalistumiskehityksen mukaisesti niin, että kuvaukset kertovat nykyistä selkeämmin sen, millaisia ammatillista osaamistaan vastaavia töitä sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkintoja suorittaneet voivat 2010- ja 2020-luvuilla tehdä.

6.4 Johtopäätöksiä yhteiskunnallisten muutosprosessien asettamista haasteista sosionomi (AMK & ylempi AMK) -koulutukselle

Sekä menossa olevat että ennakoitut yhteiskunnalliset muutosprosessit, sosiaalialan koulutuksen ja sillä annettavan korkeakoulutuksen duaalimallin kehittäminen sekä kuntiin kohdistuvat kustannuspaineet edellyttävät mielestämme kriittistä aviointia, miten sosiaalialan tutkintoja suorittavat sijoittuvat työmarkkinoille ja mikä on heidän suorittamiensa tutkintojen suhteet toisiinsa. Yksi keskeisimpiä koko sosiaalialaa ja sen ammatteja, ammattien rakenteita ja kulttuurisia piirteitä muokkaavista yhteiskunnallisista muutosprosesseista, jonka asettamiin haasteisiin tulee tarttua ja kyetä vastaamaan konkreettisemmin kuin toistaiseksi on tapahtunut, on Suomessa asuvan väestön ikääntyminen. Sen asettamiin suuriin haasteisiin kuuluu muun muassa sen ratkaiseminen, mitä ja miten paljon eri ammattiryhmiä edustavia työntekijöitä tarvitaan ikääntyvän väestön parissa tehtävässä hyvinvointityössä. Tarvitaanko ja kuinka paljon tässä työssä esimerkiksi kliinisen ja muun hoitollisen työn osaavien lisäksi hyvinvoinnin sosiaaliset ulottuvuudet huomioidaan koulutettuja työntekijöitä sen takaamiseksi, että ikääntyville turvataan heidän kokonaisvaltaisen hyvinvointinsa takaamisen edellyttämät sosiaali- ja terveystalvet? Väestön ikääntymisen asettamiin haasteisiin vastattaessa on tärkeää huomioida myös eettinen vastuu esimerkiksi, kun tehdään ratkaisuja siitä, missä määrin ikääntyvien tarvitsemien hyvinvointipalvelujen tuottamisessa korostetaan kustannus-tehokkuusajattelua ja ikääntyvien seniorikansalaisten omaa vastuuta hyvinvoinnistaan (ks. Henriksson & Wrede 2004, 9–15; Julkunen 2008, 118–199; Vaarama 2009, 171–179)? Kuten edellä tekemämme ennakoitikirjallisuuden ja tilastojen analyysitkin osoittavat, asettaa väestön ikääntyminen haasteeksi myös sen ratkaisemisen, pitääkö ammattikorkeakoulujen alkaa vähentää varhaiskasvatukseen suuntautuvan opetuksen antamista sen tällä hetkellä ilmeisen hyvästä vetovoimaisuudesta huolimatta ja lisätä erityisesti vanhustyöhön suuntautuvan opetuksen antamista sen tällä hetkellä ilmeisen heikosta vetovoimaisuudesta huolimatta.

Etenkin se, miten sosiaalialan yliopisto- ja ammattikorkeakoulututkintoja suorittavat sijoittuvat nykyisin ja tulevaisuudessa työmarkkinoille ja mitkä ovat heidän suorittamiensa tutkintojen suhteet toisiinsa, edellyttää mielestämme sosiaalialan ammatti- ja tehtävärakenteiden kriittistä tarkastelua. Ellei tähän löydy valmiutta, voidaan perustellusti odottaa, että sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkintoja suorittavien työmarkkina-asemia nykyisin luonnehtiva semiprofessionaalisuus eli heidän professionaalisuutensa ylittävien tai alittavien työtehtävien hoitaminen jatkuu. Tällöin he tekisivät edelleen toisaalta yliopisto- ja toisaalta lähihoitajatutkinnon tuottamaa ammatillista osaamista edellyttäviä työtehtäviä. Molempien ongelmien yksi syy on se, etteivät työnhakijoiden koulutus ja työntekijöiden koulutusvaati-

mukset kohtaa aina toisiaan, jolloin työntekijä ja työnantaja joutuvat tyytymään siihen, mitä työmarkkinoilla on heille tarjolla. Ensimmäisen ongelma saattaa johtua myös siitä, että hyvinvointipalveluja tuottavat organisaatiot pyrkivät työntekijöitä rekrytoidessaan ensisijaisesti säästämään palkkakustannuksiin kuluvia eurojaan, eivätkä toteuttamaan vallitsevien kelpoisuuslainsäädäntöjen kirjaimen lisäksi niiden henkeä (esim. Julkunen 2004, 168–186). Tilannetta voisi parantaa niin sosiaalialan kuin muidenkin ns. hyvinvointityöammattien sisältöjen ja keskinäisten suhteiden muotoutumiseen keskeisesti vaikuttavan hyvinvointipoliittisen sääntelyn täsmentäminen määrittelemällä nykyistä selkeämmin kullakin ammattinimikkeellä palkattavan työntekijän työnkuva suhteessa muilla ammattinimikkeillä palkattavien työntekijöiden työnkuviin ja ammattilaisten tekemän työn suhde ei-ammattilaisina toimivien tekemään työhön (ks. Henriksson & Wrede 2004, 9–15; Julkunen 2008, 118–199). Tämä helpottaisi sekä sosionomi (AMK)-että sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneita, joista edelliset ”etsivät yhä omaa paikkaansa työmarkkinoilla” etenkin suhteessa lähihoitajiin ja lastentarhanopettajiin ja jälkimmäiset suhteessa sosiaalityöntekijöihin.

Suomessa nykyisin vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa on mielestämme syytä pohtia tarkemmin myös sitä, miten eri intressitahojen käytännön toiminta suhteutuu vaatimuksiin sosiaalisen puolustamisesta ja sosionomien (AMK & ylempi AMK) aseman selkiyttämistä ja vahvistamisesta hyvinvointityötä tekevinä sosiaalialan ammattilaisina. Tällöin on syytä arvioida muun muassa sitä, miten sosiaalialan työntekijöitä kouluttavat oppilaitokset huomioivat sosiaalisen, kun ne rekrytoivat uusia työntekijöitä. Tämä käy ilmi muun muassa siitä, miten sosiaalialan ammattikorkeakouluopetusta antavat oppilaitokset huomioivat sosiaalisen, kun ne rekrytoivat uusia opetus- ja TKI -henkilöstöönsä kuuluvia työntekijöitä. Korostavatko ne tällöin muodollista vai tosiasiallista sekä sosiaalialan substanssin että sen tutkimukseen perustuvan kehittämisen ja innovoimisen osaamista, jonka rekrytoitava on voinut hankkia toimimalla sosiaali- tai jonkin sen lähialan käytännön työntekijänä ja/tai tutkijana? Samoin on syytä pohtia, miten sosiaalinen huomioidaan, kun sosiaalialan ammattikorkeakouluopetusta antavat oppilaitokset uudistavat opetussuunnitelmiaan, jotka luovat raamit niissä annettavalle arjen opetukselle? Otetaanko niitä uudistettaessa esimerkiksi sosiaalialan opetussuunnitelmaan mahdollisesti sisällytettävän *terveys-tiedon opetuksen* lähtökohdaksi terveyttä yhteiskunnallisesti tarkasteleva terveys sosiologinen tai sosiaalilääketieteellinen vai yksilöllisesti tarkasteleva hoito- tai lääketieteellinen näkökulma, *pedagogisen opetuksen* lähtökohdaksi kasvatusta yhteiskunnallisesti tarkasteleva yhteiskunta-/sosiaalityieteellinen tai kasvatussosiologinen vai yksilöllisesti tarkasteleva, didaktiikkaa painottava opetusopillinen näkökulma ja *lainsäädännöllisen opetuksen* lähtökohdaksi oikeuksia yhteiskunnallisesti tarkasteleva sosiaali-

oikeudellinen tai julkisoikeudellinen vai yksilöllisesti tarkasteleva rikos- ja prosessioikeudellinen näkökulma?

Edellä esittämiimme ja muihin vastaaviin kysymyksiin vastatessaan ammattikorkeakoulut ratkaisevat, perustuuko niiden sosionomi- ja muut sosiaalialan tutkinto-opetukset sosiaalialalla tehtävän työn peruslähtökohtien mukaisesti yhteiskuntatieteisiin siitä riippumatta, mitä ihmisen elämäkulun hahmottamiseen käytettäviä ikävaiheita elävien ihmisten sosiaalisessa tukemisessa tarvittavan osaamisen tuottamisen ne ovat määrittäneet eri koulutusohjelmissaan annettavien opetusten painopistealueiksi (ks. esim. Ek & Saari & Viinamäki & Sovio & Järvelin 2004, 103–119; Viinamäki 1999, 241–252). Tässä tehtävä ratkaisu määrittää, onko sosiaalialan koulutusohjelmissa annettavien opetusten lähtökohtana pyrkimys taata, että niissä tutkintonsa suorittaneiden ammatti-identiteetit perustuvat sosiaaliseen ja sosiaalipedagogiseen, ei esimerkiksi opetustyössä tarvittavaan didaktiseen osaamiseen. Ratkaisun tekemistä helpottaisi huomattavasti se, jos sosiaalialan koulutusohjelmissa annettavaa opetusta suorittavat opiskelijat voisivat suuntautua ihmisen elämäkulun vaiheen mukaisesti varhaislapsuuteen, myöhäislapsuuteen ja nuoruuteen, aikuisuuteen, varhaisvanhuuteen tai myöhäisvanhuuteen liittyviin ihmisen sosiaalista hyvinvointia problematisoiviin kysymyksiin. Tällöin eri suuntautumisvaihtoehtoihin painottuvista sosiaalialan AMK -koulutusohjelmista valmistuneet voisivat hankkia ja täydentää esimerkiksi terveyteen liittyvissä kysymyksissä tarvitsemaansa osaamista suorittamalla erikoistumisopintoja, joissa painottuisi sosiaalialalla tehtävän työn lähtökohtien mukaisesti terveystieteellinen ja sosiaalilääketieteellinen työn kohteena olevien ihmisten ikävaiheen mukaista tarkastelua korostava näkökulma, ei esimerkiksi kliininen tai diagnostinen osaaminen, koska niitä työssään tarvitsevia ammattilaisia valmistuu terveysalan ammattikorkeakoulututkintoon tähtäävistä koulutusohjelmista (ks. Taulukko 3.).

Taulukko 3. Ihmisen elämäkulun viisi ikävaihetta (vrt. Karisto 2002; Karisto 2004, Ryhänen 2007).

Ihmisen elämäkulku					
Elämäkulun vaihe	Varhaislapsuus	Myöhäislapsuus ja nuoruus	Aikuisuus	Varhaisvanhuus	Myöhäisvanhuus
Ikävaihe	0–6-vuotiaat	7–24-vuotiaat	25–65-vuotiaat	65–85-vuotiaat	Yli 85-vuotiaat

Haasteita sille, että esimerkiksi ammattikorkeakoulujen eri koulutusohjelmista valmistuvien sosionomien (AMK & ylempi AMK) ammatillinen osaaminen

perustuu yhteiskuntatieteelliseen hyvinvoinnin sosiaalisten ulottuvuuksien huomioimiseen, asettaa muun muassa se, että sosionomi (AMK) -tutkintoa suorittava saa lastentarhanopettajan kelpoisuuden, kun hänen yhteensä 210 opintopisteen laajuiseen tutkintoonsa sisältyy vähintään 60 opintopistettä varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opintoja.²⁹ Tästä aiheutuvia haasteita lisää entisestään se, että lastentarhanopettajan kelpoisuuden tuottavat opinnot voivat painottua eri ammattikorkeakoulujen autonomiansa puitteissa tekemien linjausten vuoksi jopa niin vahvasti varhaiskasvatukseen, ettei niihin voi tällöin sisältyä enää riittävästi sosionomien työssään tarvitsemaa sosiaalipedagogista osaamista tuottavaa opetusta. Tämä johtaa tutkinnon sosiaalisen profiilin häviämiseen tai ainakin takalalle painumiseen, vaikka sen vahvistamista voi pitää tällä hetkellä jopa aiempaa tarpeellisempänä, koska lasten pahoinvoinnin on todettu lisääntyneen ja monimuotoistuneen ja ennakoitua jatkossa edelleen lisääntyvän ja monimuotoistuvan. Siksi varhaiskasvatuksen puolella toimivan sosionomin (AMK) tulee keskittyä yhteiskuntatieteisiin perustuvaan sosiaalipedagogiseen varhaislapsuutta elävien lasten syrjäytymistä ennaltaehkäisevään ja syrjäytymisestä heille aiheutuvia ongelmia lievittävään korjaavaan sosiaalialan työhön (ks. Kuvio 19.). Yliopistoista valmistuvan lastentarhanopettajan tulee puolestaan keskittyä erityisesti päiväkotien vastuulla oleviin lasten oppimista edistäviin työtehtäviin, jotka liittyvät varhaislapsuuden loppuvaihetta eläville lapsille annettavan kasvatustieteisiin perustuvan kasvatuksen ja opetuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arvioimiseen, kasvu- ja kasvatusympäristöstä huolehtimiseen ja varhaiskasvatopedagogiikan yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen kehittämiseen (ks. Suutari 2005, 42; Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 44–48; Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ... 2007, 39–51).

Yhteiskuntatieteisiin perustuvan osaamisen takaaminen on haasteellista myös vanhustyöhön painottuvissa sosiaalialan koulutusohjelmissa, joita ovat muun muassa vanhustyön suuntautumisvaihtoehdon sisältävään sosionomi (AMK)-tutkintoon ja vanhustyöhön keskittyvään geronomi (AMK)-tutkintoon tähtäävät koulutusohjelmat. Niissä annettavassa opetuksessa voi painottua niin vahvasti vanhusten fyysisen toimintakyvyn ylläpitämiseen pyrkivässä kuntouttavassa työssä tarvittavan osaamisen tuottaminen, ettei koulutusohjelmiin sisälly enää riittävästi vanhusten sosiaalisen toimintakyvyn ylläpi-

²⁹ Kelpoisuusvaatimuksena lastentarhanopettajan tehtäviin on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, johon sisältyy lastentarhanopettajan koulutus, taikka sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyvät varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot sen laajuisina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään (Laki sosiaalihuollon ammatillisen ... 2005, 7 §). Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 7 §:n mukaiset varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot ovat yhteensä vähintään 60 opintopisteen laajuiset (Valtioneuvoston asetus sosiaalihuollon ... 2005, 1 §).

tämiseen pyrkivässä kuntouttavassa työssä tarvittavaa osaamista tuottavaa opetusta. Tämä vanhustyöhön painottuvan sosiaalialan opetuksen medikalisoituminen on osa Suomessa todettua vanhustyön medikalisoitumista, jota leimaa ajattelu, että niin varhais- kuin myöhäisvanhuutta (ks. Taulukko 3.) elävät ihmiset tarvitsevat hoivan sijaan ensisijaisesti hoitoa hyvinvointipalveluja käyttäessään. Siksi myös vanhustyöhön painottuvia sosiaalialan koulutusohjelmia suunniteltaessa ja niiden opetussuunnitelmia laadittaessa voidaan korostaa niin paljon erilaisten myös ikääntyvien ja ikääntyneiden ihmisten terveyden edistämisessä ja sairauksien hoitamisessa käytettävien hoitomuotojen ja -menetelmien opettamista, että heidän sosiaalisen toimintakykyisyytensä tukemisessa tarvittavan osaamisen tuottaminen saatetaan sivuuttaa. Tämä johtaa esimerkiksi seuraavien teemojen liian vähäiseen käsittelyyn opetussuunnitelmien mukaista opetusta annettaessa: ikääntyvien hoivan järjestäminen ja siinä tarvittavan taloudellisen tuen hakeminen, arkielämän sujumista tukevat palvelu- ja etuusjärjestelmät ja niiden kehitys, eläkkeen lisänä maksettavan avuttomuuslisän kehittyminen hoivan tarpeessa olevien henkilöiden itsenäiseksi rahaetuudeksi ja etuuden myöntämisen edellytykset, omaishoitosopimus hoivan järjestämisen välineenä, rahaetuuksien ja julkisten ja yksityisten palvelujen rooli hoivajärjestelyissä ennen, nyt ja tulevaisuudessa sekä ikääntyville ja ikääntyneille suunnattujen hoivapalvelujen suhteellinen merkitys ja hoivapolitiikan kehitys lähivuosikymmenien aikana. (Ks. Karisto 2002; Karisto 2004; Hellsten & Kalliomaa-Puha & Komu & Sakslin 2006; Vaarama 2009.)

Sen takaaminen, että sosionomi (AMK & ylempi AMK)- ja muihin sosiaalialan AMK -tutkintoihin johtavat koulutusohjelmat tuottavat niistä valmistuville riittävän yhteiskuntatieteisiin perustuvan osaamisen, edellyttää koulutusta antavien ammattikorkeakoulujen pohtivan myös sitä, millaisin kriteerein ne palkkaavat opetusta ja TKI -toimintaa toteuttavaa henkilökuntaansa. Korostavatko ne tällöin palkkakustannusten minimointia, mikä voi aiheuttaa ongelmia henkilöstön määrällisen riittävyyden ja henkilöstöltä eri tehtävien hoitamisessa vaadittavan substanssiosaamisen takaamisessa, vai edellä mainittujen henkilöstön määrällisen riittävyyden ja substanssiosaamisen takaamista palkkaamalla riittävästi eri työtehtävien hoitamisessa tarvittavia professionaalisesti päteviä työntekijöitä? Tässä pohdinnassa sosiaalialan koulutusta antavien ammattikorkeakoulujen on syytä huomioda, että niiden tulee toimia sekä sosiaalipalveluja tuottavaa henkilöstöä kouluttavina että sosiaalipalveluja osana omaa TKI -toimintaansa kehittävinä organisaatioina. Jälkimmäinen tehtävä edellyttää, että ne osallistuvat muun muassa sen selvittämiseen, mitä palveluja ja miten paljon sosiaalipalveluja tuottavien organisaatioiden pitää nyt ja tulevaisuudessa tuottaa, jotta palvelujen laatu ja määrä vastaisivat palveluja käyttävien palvelutarpeita (ks. esim. Saari & Viinamäki 2006; Viinamäki 2007; Saari 2008). Tällöin ammattikorkeakoulujen palveluksessa toimivilta vaaditaan, että he

kykenevät lähestymään kriittisesti, ilman etukäteen lukkoon löytyä kantaa muun muassa kysymykseen siitä, toivovatko sosiaalipalveluja käyttävät ensisijaisesti ihmisten väliseen kanssakäymiseen vai taloudelliseen pärjäämiseensä liittyvien ongelmien ratkaisuvaihtoehtojen etsimiseen ja löytämiseen yhdessä sosiaalialan ammattilaisten kanssa painottuvia palveluja. Sosiaalipalveluja tuottavaa henkilöstöä kouluttavina ja sosiaalipalvelujen kehittämiseen pyrkivää TKI -toimintaa toteuttavina organisaatioina sosiaalialan koulutusta antavien ammattikorkeakoulujen tulee tiedostaa myös roolinsa siinä, millainen mielikuva ns. suurella yleisöllä (eli sosiaalipalveluita niitä käyttäessään perittävien maksujen lisäksi tai niiden sijaan veroja ja veroluonteisia maksuja maksamalla rahoittavilla) on sosiaalialalla tehtävästä työstä. Pitääkö tämä ns. suuri yleisö sosiaalipalveluja ensisijaisesti holtittomana niitä hyväkseen käyttävien ja niiden aiheuttamista ja muiden kuin käyttäjien maksettavaksi jäävistä kustannuksista välittämättömänä pajaamisena vai palveluja tarvitsevien elinolosuhteita kohentavana ja heittä itsestään huolta kantaviksi tukemaan pyrkivänä interventionistisena vaikuttamistyönä? Oma osuuttan ns. suurelle yleisölle sosiaalialasta ja sillä tehtävästä työstä syntyvästä mielikuvasta pohtiessaan sosiaalialan koulutusta antavissa ammattikorkeakouluissa on syytä pysähtyä pohtimaan, tarkoittaako niissä tapahtuva sosiaalisuuden opettaminen ensisijaisesti (yksilö)psykologiaan nojautuvaa työntekijän ja asiakkaan face-to-face -kanssakäymisessä tarvittavien sosiaalisten taitojen vai sosiaalitieteisiin kuten sosiaali-/yhteiskuntapolitiikkaan, sosiologiaan ja sosiaalipsykologiaan nojautuvaa yhteiskuntarakenteiden ihmisten välille aiheuttaman eriarvoisuuden syiden ja seurausten sekä hyvinvointipalvelujärjestelmien toiminnan ja edellä mainittujen eriarvoisuuden syiden ja seurausten välisten suhteiden ymmärtämisessä tarvittavien sosiaalisten taitojen opettamista (ks. esim. Saari 2003; Saari & Viinamäki 2007; Viinamäki & Saari 2007; Saari 2009).

Lähteet

- Aaltonen, Elli & Anoschkin, Emmi & Jäppinen, Maija & Kotiranta, Tuija & Wrede, Georg Henrik & Hiltunen, Kirsi 2008. Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen nykytila ja kehittämishaasteet. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen seuranta-arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvosto. URL: http://www.kka.fi/pdf/julkaisut/KKA_308.pdf. Tulostettu 22.2.2008.
- Airaksinen, Timo 2009. Parasta kaikille. Onnen ja hyvinvoinnin ehdot. Johnny Kniga kustannus. Helsinki.
- Alasutari, Pertti 1994. Laadullinen tutkimus. 2. uudistettu painos. Vastapaino. Tampere.
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry. 2009. Koulutusohjelmaprojekti 2009–2010. Ammattikorkeakoulutuksen tulevaisuutta kartoittamassa. URL:

- http://www.arene.fi/data/liitteet/ajankohtainen_20100507T103256_34586.pdf. Tulostettu 6.7.2010.
- Ammattiluokitus 2005. Työministeriö. URL:
http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/00_julkaisut/ammattiluokitus2005.pdf. Tulostettu 29.6.2010.
- Andersson, Sirpa & Muuri, Anu 2007. "Ollaan ihmisiksi!" FinSoc. Sosiaalialan menetelmien arviointi 2007 (1), 5. URL:
http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/C4F7F5F9-13D1-44EE-A3C3-65DAB03326B2/0/Finsoc1_07.pdf. Tulostettu 30.7.2010.
- Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2005. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki. URL:
http://www.talentia.fi/files/1649_Etiikkaopas2005.pdf. Tulostettu 4.8.2010.
- Autio, Veikko & Hanhijoki, Ilpo & Katajisto, Jukka & Kimari, Matti & Koski, Leena & Lehtinen, Jukka & Montén, Seppo & Taipale, Ulla & Vasara, Anneli 1999. Ammatillinen koulutus 2010. Työvoiman tarve vuonna 2010 ja ammatillisen koulutuksen mitoitus. Euroopan sosiaalirahasto. Tavoite 4 -ohjelma. Opetushallitus. Helsinki. URL:
http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/49119_ammattillinen_koulutus-2010.pdf. Tulostettu 6.7.2010.
- Borgman, Merja 2006. Sosionomit AMK 2015. Teoksessa Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakkointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylän yliopiston sosiaalityön julkaisusarja 4. Tampere, 157–229.
- Ek, Ellen & Saari, Erkki & Viinamäki, Leena & Sovio, Ulla & Järvelin, Marjo-Riitta 2004. Nuorten aikuisten työelämästä syrjäytyminen ja sosiaaliturvan käyttö. KELA. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 76. Helsinki.
- Engeström, Yrjö 1995. Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia, haasteita. Helsinki. Painatuskeskus. [Julkaisija: Hallinnon kehittämiskeskus.]
- Engeström, Yrjö 2004. Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä. Vastapaino. Tampere.
- Esitys sisäisen turvallisuuden ohjelmaksi 2008. Sisäasiainministeriö 31.3.2008. Julkinen 15.4.2008. Sisäasiainministeriö. URL:
[http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/STOesitys140408/\\$file/STOesitys140408.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/STOesitys140408/$file/STOesitys140408.pdf). Tulostettu 4.8.2010.
- Esitys varhaiskasvatusalan koulutuksen valtakunnalliseksi arvioimiseksi 2009. Varhaiskasvatuksen koulutusten arvioinnin valmisteluryhmän raportti. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:29. Sosiaali- ja terveysministeriö. URL:
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-9931.pdf. Tulostettu 1.9.2010.
- Forma, Pauli & Kuivalainen, Susan & Niemelä, Mikko & Saarinen, Arttu 2007. Kuinka hyvinvointivaltio kesytetään? Julkisen sektorin uudistaminen ja hyvinvointipalvelujen muutos Pohjoismaissa. Turun yliopiston Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja B:32/2007. Turku. URL:

- <http://www.soc.utu.fi/laitokset/sosiaalipolitiikka/julkaisut/materiaalit/khk.pdf>. Tulostettu 4.8.2010.
- Hanhijoki, Ilpo & Katajisto, Jukka & Kimari, Matti & Savioja, Hannele 2009. Koulutus ja työvoiman kysyntä 2020. Tulevaisuuden työpaikat – osaajia tarvitaan. Opetushallitus. Helsinki. URL: http://www.oph.fi/download/46470_koulutus_ja_tyovoiman_kysynta_2020.pdf. Tulostettu 6.7.2010.
- Hautamäki, Antti (toim.) 2008. Muutoksen Suomi. Ihmiset muutoksen tekijöinä, instituutiot ihmisten tukijoina. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. URL: <http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/MuutoksenSuomi.pdf?download=Lataa+pdf>. Tulostettu 4.8.2010.
- Hellsten, Katri & Kalliomaa-Puha, Laura & Komu, Merja & Sakslin, Maija 2006. Suomalaisen hoivan monet muodot. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 55/2006. Kelan tutkimusosasto. Helsinki. URL: [http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/\(WWWAllDocsById\)/6AB1B2BB48E626CC225744A0029D93E/\\$file/Selosteita55netti.pdf](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/(WWWAllDocsById)/6AB1B2BB48E626CC225744A0029D93E/$file/Selosteita55netti.pdf). Tulostettu 9.11.2010.
- Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa 2004. Hyvinvointityön ammattien tutkimus. Teoksessa Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa (toim.) Hyvinvointityön ammatit. Gaudamus. Helsinki, 9–19.
- Honkatukia, Juha & Ahokas, Jussi & Marttila, Kimmo 2010. Työvoiman tarve Suomen taloudessa vuosina 2010–2025. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus 154. Helsinki. URL: http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t154.pdf. Tulostettu 6.7.2010.
- Hyvinvointialan työ- ja elinkeinopoliittiset kehittämistavoitteet. Hyvinvointihanke HYVÄ. 2009. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki. URL: http://www.tem.fi/files/24910/Hyva_Hanke_Strategialinjaukset_netti.pdf. Tulostettu 6.7.2010.
- Hyvinvointi 2015 -ohjelma. Sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:3. Helsinki. URL: <http://pre20090115.stm.fi/ak1171526287050/passthru.pdf>. Tulostettu 6.7.2010.
- Hänninen, Sakari & Palola, Elina 2010. Johdatus jakojen problematiikkaan. Teoksessa Hänninen, Sakari & Palola, Elina & Kaivonurmi, Maija. Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Teema 7. Helsinki, 7–24. URL: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/57a41f5a-82e5-42af-994d-1a848a200c35>. Tulostettu 22.7.2010.
- Hänninen, Sakari & Palola, Elina & Kaivonurmi, Maija 2010. Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Teema 7. Helsinki. URL: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/57a41f5a-82e5-42af-994d-1a848a200c35>. Tulostettu 22.7.2010.
- Hätälä, Johanna & Rusanen, Jarmo 2010. Suomen aluerakenteen viimeaikainen ja tuleva kehitys. Pohjois-Suomen maantieteellisen seuran ja Oulun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja. Nordia Tiedonantoja. Numero 1/2010. Oulun yliopisto. Maantieteen laitos. URL: <http://www.hallinto oulu.fi/suunnit/raportit/nordia-1-2010.pdf>. Tulostettu 4.8.2010.

- Ilmasti, Jaana 2006. Palvelukseen halutaan sosionomi (AMK) tai vastaava sosiaalialan ammattilainen... Sosionomien (AMK) koulutus ja sijoittuminen työmarkkinoille. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja B. Opinnäytteitä 1/2009. Kemi.
- Julkunen, Raija 2004. Hyvinvointipalvelujen uusi politiikka. Teoksessa Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa (toim.) Hyvinvointityön ammatit. Gaudeamus. Helsinki, 168–186.
- Julkunen, Raija 2008. Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Vastapaino. Tampere.
- Kananoja, Aulikki & Niiranen, Vuokko & Jokiranta, Harri 2008. Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. Huoltajasäätiö. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Kansainväliset asiat ja EU yhteistyö 2009. URL:
http://www.stm.fi/stm/kansainvaliset_asiat. Viitattu 22.7.2010.
- Karisto, Antti 2002. Mitä on kolmas ikä? Käsitteestä ja sen käytöstä. Gerontologia 16(3), 138–142. Luettu www-sivulta Järjestöjohton sosiaali- ja terveyspolitiikan kehittämisfoorumi 11.–12.2.2004. URL:
http://www.stkl.fi/jarjestojohto_karisto.html. Viitattu 9.11.2010.
- Karisto, Antti 2004. Kolmas ikä. Uusi näkökulma väestön vanhenemiseen. Teoksessa Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004. Valtioneuvoston kanslia. Helsinki, 91–103. URL:
http://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/4042/kolmas_ika_uusi_nakokulma2004.pdf?sequence=1. Tulostettu 9.11.2010.
- Karvonen, Sakari & Kauppinen, Timo M. 2009. Kuinka Suomi jakautuu 2000-luvulla? Hyvinvoinnin muuttuvat alue-erot. Yhteiskuntapolitiikka 74(5), 467–486.
- Kautto, Mikko (toim.) 2006. Suomalaisten hyvinvointi 2006. Stakes. Helsinki.
- Kemmis, Stephen 1996. Emancipatory Aspirations in a Postmodern Era. Teoksessa Zuber-Skerritt, Ortrun (toim.) New Directions in Action Research. The Falmer Press. London, 199–241.
- Kemmis, Stephen 2001. Exploring the Relevance of Critical Theory for Action Research: Emancipatory Action Research in the Footstep of Jürgen Habermas. Teoksessa Reason, Peter & Bradbury, Hilary (toim.) Handbook of Action Research. Participative Inquiry and Practice. Sage. London, 91–102.
- Kemmis, Stephen & McTaggart, Robin 2000. Participatory action research. Teoksessa Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. (toim.) Handbook of Qualitative Research. Second Edition. Sage. Thousand Oaks, 567–605.
- Kestävä kehitys 2010. Ympäristöministeriö. URL:
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=361682&lan=FI>. Viitattu 22.7.2010.
- Kestävän kehityksen indikaattorit. Suomen kestävän kehityksen strategian avainindikaattorien päivitysraportti 2009. URL:
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=113399&lan=fi>. Tulostettu 22.7.2010.
- Kivimäki, Leena 2010. Valmis asiantuntija vai valmiina oppimaan lisää? Sosiaalietieto 3/2010, 19.

- Kolkka, Marjo & Mantela, Jaana & Holopainen, Anne & Louhela, Juhani & Packalén, Leena & Kaisvu, Terhi 2009. Yhteiskunnallinen osaaminen. Haaste ja tehtävä. Kirjapaja. Helsinki.
- Korhonen, Elina & Lipsanen, Laura (toim.) 2008. Köyhyyden jalanjälki. Väestötietosarja 17. Väestöliitto. URL: <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/4c3a77325be7613d43d1f9b055dc5f00/1273661384/application/pdf/313001/Koyhydenjalanjalki.pdf>. Tulostettu 1.7.2010.
- Koskiahho, Briitta 2008. Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Vastapaino. Tampere.
- Kosonen, Pekka 2005. Globalisaatioraportit, sosiaalinen ulottuvuus ja kansallinen kilpailukyky. Yhteiskuntapolitiikka 70(6), 650–658.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005. URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272>. Viitattu 3.9.2010.
- Lauttamäki, Ville & Hietanen, Olli 2006. Sosiaali- ja terveysalan työvoima- ja koulutustarpeet 2015. Loppuraportti sosiaali- ja terveydenhuollon ennakointihankkeesta. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. TUTU-julkaisuja 4/2006. Turku. URL: http://www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/Tutu_2006-4.pdf. Tulostettu 6.7.2010.
- Leveälähti, Samuli & Järvinen, Jari 2007. Alueiden työvoima ja koulutustarpeiden muutoksia 2010-luvulla. Yhteenvedo maakuntien liittojen keskeisistä ennakointituloksista. Euroopan sosiaalirahasto. Tavoite 3 –ohjelma. Opetushallitus. Helsinki. URL: http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/46865_al_tv_ja_koulutust.pdf. Tulostettu 6.7.2010.
- Lindberg, Jukka & Tolonen, Mervi 2005. Vastavalmistuneiden urapolut. Vuosina 2003–2004 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työlämään. URL: http://www.talentia.fi/files/1656_Urapolut2005.pdf. Tulostettu 8.8.2010.
- Lähihoitajan eettiset ohjeet n.d. SUPER. URL: http://www.superliitto.fi/datafiles/tiedosto_ja_teksti_fi/510_eettiset_su_net.pdf. Tulostettu 4.8.2010.
- Läänit 2009 (lakkautettu 31.12.2009) n.d. Tilastokeskus. Helsinki. URL: <http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/laani/001-2009/index.html>. Viitattu 22.7.2010.
- Majalahti, Jaana 2005. Tietoa hyvinvoinnista katsauksittain. Hyvinvoinnin ja tilastojen sekä katsauksen ulottuvuuksia pohdittiin Hyvinvointikatsauksen 15-vuotisjuhlaseminaarissa 17.3. Kiasmassa. STAT.FI. Tilastokeskuksen asiakaslehti 11(2). URL: http://www.stat.fi/tup/statfi/statfi_2005_2.pdf. Tulostettu 30.7.2010.
- Mella, Ilkka (toim.) 2010. Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja Alueiden kehittäminen 18/2010. Helsinki. URL: http://www.tem.fi/files/26372/TEM_18_2010_netti.pdf. Tulostettu 6.7.2010.
- Obrecht, Werner 2003. Probleme der Entwicklung der Disziplin und Profession der Sozialen Arbeit. Fachtagung sozialarbeitswissenschaft – Hochschule für

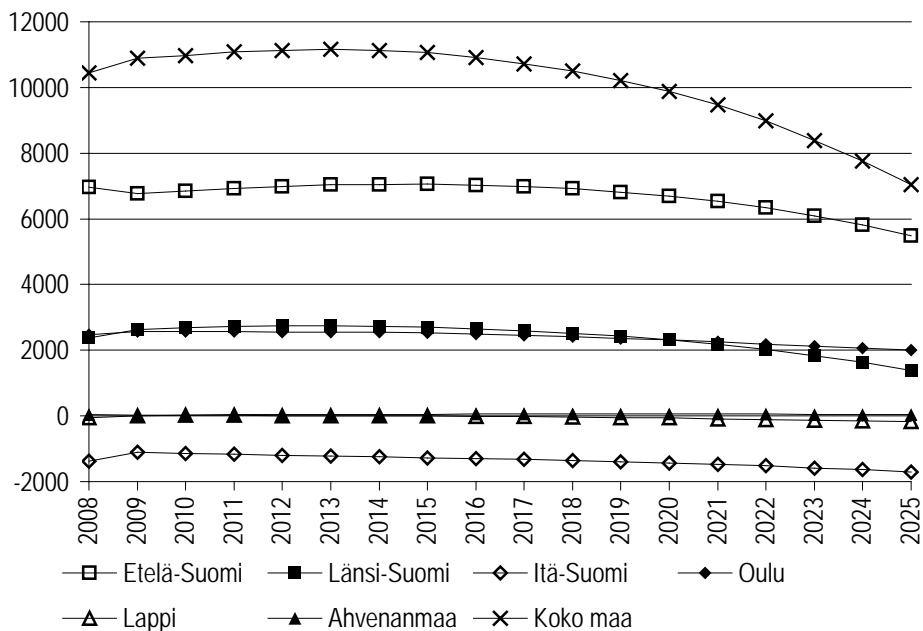
- Soziale Arbeit Zürich. URL: http://www.webnetwork-nordwest.de/dokumente/obrecht_zuerich03.pdf. Tulostettu 8.8.2010.
- Opetusministeriö 2010. Selvitys koulutus- ja osaamistarpeiden kehittämisestä sekä ennakkoinnin tilasta ja kehittämistarpeista 2009. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:3. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Helsinki. URL: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/tr03.pdf?lang=>. Tulostettu 6.7.2010.
- Palosuo, Eija (toim.) 2009. Rethinking Development in a Carbon-Constrained World. Development Cooperation and Climate Change. Ministry for foreign affairs. URL: <http://forin.finland.fi/public/download.aspx?ID=43846&GUID={382CAA B3-F311-4CCF-99EC-5FCB7D7460FA}>.
- Parjanne, Marja-Liisa 2004. Kehitysarvioita sosiaali- ja terveyssektorin työvoiman tarpeesta. Työpoliittinen Aikakauskirja 4/2004, 34–41. URL: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/aikakausi/tak/TP4_04-Parjante.pdf. Tulostettu 6.7.2010.
- Politiikkaohjelmat 2009. Valtiontalouden tarkastusviraston tutkimuksia ja selvityksiä. Valtiontalouden tarkastusviraston selvitys Dnro 11/54/09. Edita. Helsinki. URL: http://www.vtv.fi/files/1796/Netti_politiikkaohj.pdf. Tulostettu 10.11.2010.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu 2000. Hyvinvoinnin tutkimusperinteet, hyvinvointipolitiikka ja 1990-luvun uudet avaukset. Yhteiskuntapolitiikka 65(3), 191–207. URL: <http://www.stakes.fi/yp/2000/3/003rauhala.pdf>. Tulostettu 8.8.2010.
- Ryhänen, Frank 2007. Uudistettu vanhushuolto – Malliksi muille. Eakate uudentud hooldus ja ravi – Eeskujuks teistele. Teknillisen korkeakoulun HEMA Instituutin julkaisuja nro 12. Teknillinen korkeakoulu, HEMA Instituutti. URL: <http://www.sotera.fi/pdf/HEMA12.pdf>. Tulostettu 9.11.2010.
- Saari, Erkki 2003. Hyvinvointi-interventiot ja työttömien syrjäytyminen. Hallinnon Tutkimus 22(3), 244–260.
- Saari Erkki 2008. Länsi-Pohjan hyvinvointijärjestelmä ja -palvelut III -projektin arviointi. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 4/2008. Kemi. URL: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Saari_A_4_2008.pdf. Viitattu 1.9.2010.
- Saari, Erkki 2009. Työttömien syrjäytymistä ehkäisevien hyvinvointi-interventioiden kontekstuaaliset edellytykset. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 46. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. URL: <http://iwww.ulapland.fi/loader.aspx?id=58a8f56f-699d-4fda-89c1-ff27dc245e79>. Viitattu 17.7.2010.
- Saari, Erkki & Viinamäki, Leena 2006. Kemi-Tornion seutukunnan hyvinvointibarometri 2005. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 4/2006. Kemi. URL: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Saari_Viinamaki_A_4_2006.pdf. Viitattu 1.9.2010.

- Saari, Erkki & Viinamäki, Leena 2007. Sosiaalinen näkökulma hyvinvointiin. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2007. Pohjois-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2007. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 6/2007. Kemi. URL: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_6_2007.pdf. Viitattu 1.9.2010.
- Sarvimäki, Pirjo & Siltaniemi, Aki (toim.) 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtäväarakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:14. Helsinki. URL: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3685.pdf&title=Sosiaalihuollon_ammattillisen_henkiloston_tehtavarakennesuositus_fi.pdf. Tulostettu 8.8.2010.
- Simpura, Jussi 2009. Sosiaalinen puristuksessa. Onko talouden, onnellisuuden ja terveyden välissä tilaa globaalisosiaaliselle kysymykselle? Janus 17(1), 36–46. URL: http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0109/1_2009/1_2009_pv_simpura.pdf. Tulostettu 8.8.2010.
- Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:43. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriö. URL: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr43.pdf?lang=fi>. Tulostettu 22.2.2008.
- Sosiaalihuoltolaki 710/1982. Finlex. URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>. Tulostettu 8.8.2010.
- Sosiaalipalvelut 2010. URL: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut. Viitattu 22.7.2010.
- Sosiaali- ja terveyspalveluja koskeva lainsäädäntö 2010. URL: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/lainsaadanto. Viitattu 22.7.2010.
- Sosiaaliryönnön eettiset säännöt. Sosiaaliryönnön ammattieettiset periaatteet n.d. http://www.talentia.fi/files/5781_EtiikkaFI09.pdf. Tulostettu 4.8.2010.
- Sosionomi (AMK) -tutkinto 2010. URL http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/. Viitattu 4.9.2010.
- Sosionomi (ylempi AMK) tutkinto 90 op 2010. URL: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_ylempiamk_tutkinto/. Viitattu 4.9.2010.
- Suositus tutkintojen kansallisen viitekehityksen (NQF) ja tutkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa 2010. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE. URL: http://www.haaga-helia.fi/fi/ammattillinen_opettajakorkeakoulu/taydennyskoulutus/liitteet/ARENEn_suositus.pdf. Tulostettu 4.9.2010.

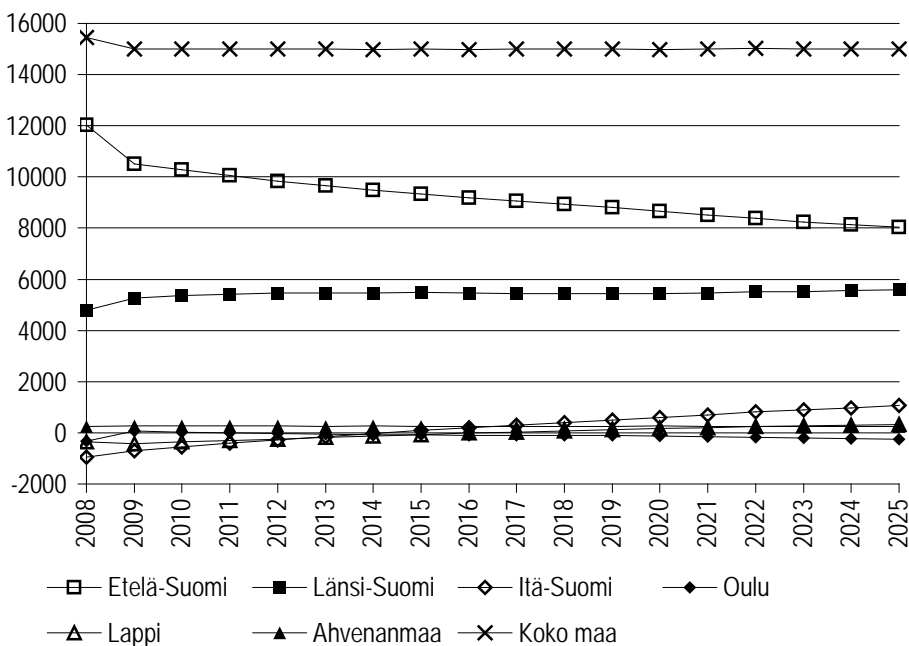
- Suomi.fi. Julkiset palvelut yhdestä osoitteesta n.d. Valtiokonttori. URL: <http://suomi.fi/suomifi/suomi/>. Viitattu 4.8.2010.
- Suutari, Minna 2005. Palvelut 2020 – Kohti palvelujen tulevaisuutta. Väliraportti. Elinkeinoelämän keskusliitto. Helsinki. URL: http://www.ek.fi/ek_suomeksi/osaaminen/tulevaisuuden_osaamistarpeet/palvelut2020/PDF/Palvelut_2020-valiraportti.pdf. Tulostettu 6.7.2010.
- Teperi, Juha & Vuorenkoski, Lauri & Manderbacka, Kristina & Ollila, Eeva & Keskimäki, Ilmo (toim.) 2006. Riittävätkö palvelut jokaiselle. Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hyvinvointivaltion rajat -hanke. Stakes, Helsinki, 100–110. URL: <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/M233-VERKKO.pdf>. Tulostettu 18.9.2007.
- Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. PX-Web Statfin n.d. Tilastokeskus. URL: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/databasetree_fi.asp. Viitattu 22.7.2010.
- Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet n.d. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. URL: <http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu>. Viitattu 22.7.2010.
- Tolonen, Mervi 2007. Vastavalmistuneiden urapolut. Vuosina 2005–2006 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. URL: http://www.talentia.fi/files/3427_Urapolut2007PDF Tulostettu 8.8.2010..pdf.
- Tolonen, Mervi 2009. Vastavalmistuneiden urapolut 2009. Vuosina 2007–2008 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Tulostettu 8.8.2010. URL: http://www.talentia.fi/files/6489_kokoselvitys.pdf.
- Tuorila, Helena & Leskinen, Johanna 2008. Lisääkö kodin Internet-yhteys ikään-tyvien asumisturvallisuutta? Teoksessa Lammi, Minna & Timonen, Päivi (toim.) Koti – tehtävistä uusiin ihanteisiin. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 4, 132–142. URL: http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/files/5241/koti_tehtavista_uusiin_ihanteisiin.pdf. Tulostettu 4.8.2010.
- Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys 2009. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24. Opetusministeriö. Helsinki. URL: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/tr24.pdf?lang=fi>. Tulostettu 4.9.2010.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2009. URL: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2293>. Viitattu 8.8.2010.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2010. URL: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2072>. Viitattu 8.8.2010.
- Työvoimapalvelut 2009. URL: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2305>. Viitattu 14.8.2010.
- Työvoima 2025. Täystyöllisyys, korkea tuottavuus ja hyvät työpaikat hyvinvoinnin perustana työikäisen väestön vähentyessä. Työministeriö 2007. Työpoliittinen Tutkimus 325. Helsinki.
- Vaarama, Marja 2009. Yhteenvedo ja päätelmät. Teoksessa Vaarama, Marja (toim.) Ikääntyminen riskinä ja mahdollisuutena. Poliittisen kestävyuden alaryhmän raportti. Valtioneuvoston kanslian raportteja 3/2009. Valtioneuvoston kanslia. Helsinki, 171–179. URL:

- <http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2009/r03-ikaantyminen-riskina-ja-mahdollisuutena/pdf/fi.pdf>. Tulostettu 9.11.2010.
- Valtioneuvoston asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 608/2005. Finlex. URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050608>. Tulostettu 8.8.2010.
- Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet 2007. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:7. Helsinki. URL: <http://pre20090115.stm.fi/jl1171877105519/passthru.pdf>. Tulostettu 8.8.2010.
- Viinamäki, Leena 1999. Periodielämää? Tutkimus vuonna 1966 syntyneiden yli-torniolaisten opiskelu- ja työssäkäyntireiteistä. Acta Universitatis Lapponiensis 26. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Viinamäki, Leena (toim.) 2007. Pohjois-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2007. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 6/2007. Kemi. URL: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_6_2007.pdf. Tulostettu Viitattu 1.9.2010.
- Viinamäki, Leena 2008. Sosionomi (amk) koulutus- ja työmarkkinakansalaisena. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 2/2008, 190–217.
- Viinamäki, Leena & Saari, Erkki 2007. Hyvinvointibarometrin laatimisen lähtökohdat ja puitteet. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2007. Pohjois-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2007. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 6/2007. Kemi. URL: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_6_2007.pdf. Viitattu 1.9.2010.
- Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kempainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli 2006. Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylän yliopiston sosiaalityön julkaisusarja 4. Jyväskylä.
- Väestöennuste 2009 Väestöllinen huoltosuhde alueittain 2010–2040 n.d. Tilastokeskus. Helsinki. URL: http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Footnote.asp?File=070_vaenn_tau_107_fi.px&path=../Database/StatFin/vrm/vaenn/&ti=V%E4est%F6ennuste+2009+V%E4est%F6llinen+huoltosuhde+alueittain+2010+%2D+2040&lang=3&ansi=1&noofvar=3&multilang=fi. Viitattu 22.7.2010.
- Väestöennuste. Käsitteet ja määritelmät n.d. Tilastokeskus. Helsinki. URL: <http://tilastokeskus.fi/til/vaenn/kas.html>. Viitattu 22.7.2010.
- Wuori, Olli 2007. Suomen toimialarakenne ja sen kehitys vuosina 1993–2005. Vaasan yliopisto. Levón-instituutti. Palvelututkimus No 10/2007. Vaasa. URL: http://www.uwasa.fi/midcom-serveattachment-5637/Suomen_toimialarakenne.pdf. Tulostettu 4.8.2010.

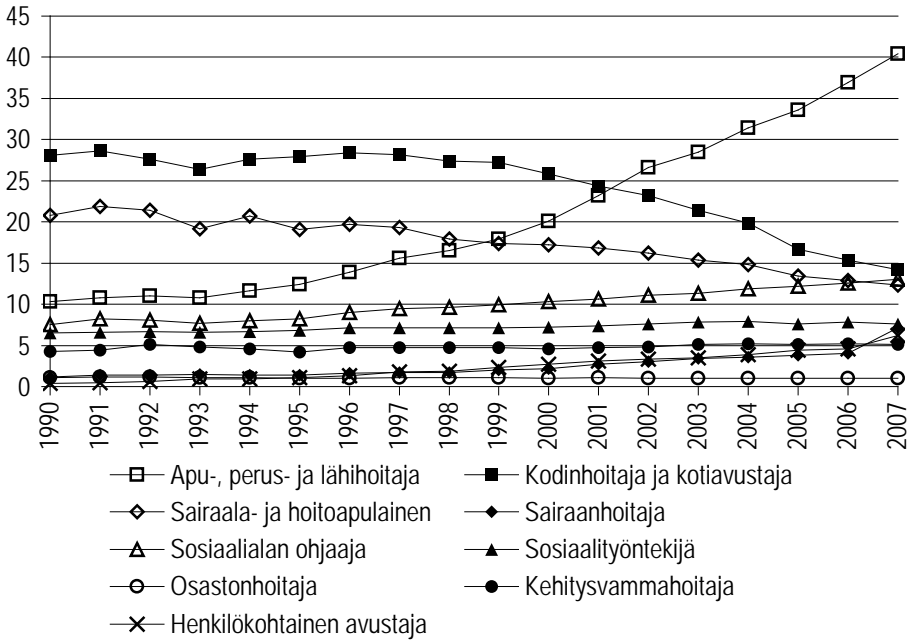
LIITTEET

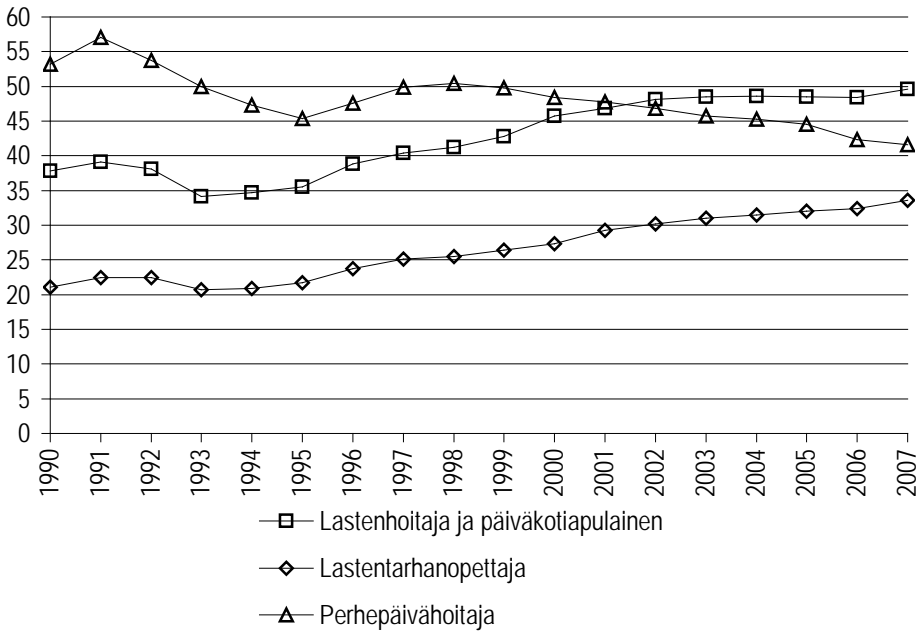
Liitekuvio 1. Luonnollinen väestönlisäys alueittain vv. 2008–2025.

Liitekuvio 2. Kokonaisnettomuutto alueittain vv. 2008–2025.

Liitekuvio 3. Sosiaalihuollon henkilöstö/10 000 asukasta vv. 1990–2007.

Liitekuvio 4. Päivähoidon henkilöstö/1 000 1–6-vuotiasta vv. 1990–2007.

Liitetululukko 2. Sosionomi (ylempi AMK) -turkinnon suorittaneille soveltuvin ammattinimikkein haettavana olleet avoimet työpaikat keskimäärin vuosina 1997–2009.

Ammattinimike	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Lehtori	15	19	18	23	32	28	27	32	33	31	31	27	32
Tuntiopettaja	0	0	0	0	0	0	0	0	12	10	21	21	22
Yhteiskunnallisten aineiden opettaja	2	1	2	2	2	2	3	2	2	3	2	2	3
Päiväkodin johtaja	2	3	2	5	8	7	6	7	4	7	14	10	10
Kouluttaja	11	13	10	11	13	14	16	17	22	31	30	31	33
Koulutussuunnittelija	5	6	8	8	7	11	13	12	12	15	15	17	12
Opinto-ohjaaja	5	5	8	9	10	12	17	11	8	10	8	10	9
Opintojen ohjaaja	0	1	1	1	1	1	0	1	1	2	1	1	1
Yhteiskuntatutkija	1	3	3	3	4	4	2	3	5	7	5	3	5
Huoltolaitoksen johtaja	1	3	3	4	5	8	6	5	7	8	8	8	5
Esittelijä, suunnittelija, tarkastaja (valtionhallinto)	11	16	16	18	23	28	29	26	31	23	27	24	19
Suunnittelija (kunnallis-hallinto)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3	4
Puheenjohtaja, johtaja, toiminnanjohtaja (järjestö)	6	8	9	11	11	12	12	14	16	16	20	15	19
Työvoima- tai työnvälitystoimiston johtaja	1	2	1	1	1	3	1	1	1	2	1	1	0
Paikallistoimiston hoitaja	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1

Liitetäulukko 3. Sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneille soveltuvien ammattinimikkeiden kuvaukset työhallinnon ammattiluokituksen (2005) mukaan.

Ammattinimike	Ammattikuvauus
Aineenopettajat ja lehtorit (032)	opettavat teoreettisia tai ammatillisia aineita peruskoulussa, lukioissa, muissa yleisivistävissä kouluissa, aikuisoppilaitoksissa, ammatillisissa oppilaitoksissa ja erilaisilla kursseilla sekä antavat aineessaan käytännön opetusta ammattioppilaitoksissa ja kursseilla. Alaryhmän ammatteihin 03210 - 03239 on kirjattu teoreettisten ja nk. harjoitusaineiden opettajat, ja ammatit 03242 – 03290 sisältävät ammatin- ja työnopettajat. Luokiteltaessa niitä aineenopettajia, jotka opettavat useaa ainetta, heidät ryhmitellään sikäli, kuin se on mahdollista ja ensisijassa pääasiallisen aineen mukaan. Voi toimia tuntiopettajana.
<i>Ohjaavien kurssien opettaja</i>	Ohjaavien kurssien opettaja (03280) Opettaa työelämän ja koulutukseen ohjaavilla kursseilla.
Lastentarhanopettajat (035)	vastaavat lasten hoidosta ja kasvatuksesta päiväkodeissa.
<i>Lastentarhanopettaja</i>	Lastentarhanopettaja (03520) vastaa oman lapsiryhmänsä hoidosta ja kasvatuksesta päiväkodissa. Osallistuu päiväkodin toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen.
Kouluttajat (036)	Tähän alaryhmään kuuluvat henkilöt selvittävät opiskeluun liittyviä kysymyksiä ja osallistuvat koulutustilaisuuksien järjestämiseen sekä johtavat koulutustoimintaa virastoissa, liikeyrityksissä ja järjestöissä.
<i>Kurssisihteeri</i>	Kurssisihteeri (03630) avustaa koulutuksen ja kurssien järjestämisessä, osallistuu joskus itsekin opettamiseen ja hoitaa kurssisihteerin tehtävää: varaa huoneistot, huolehtii opintomateriaalista ine. Tähän luetaan koulutussihteeri.
Muu opetustyö (039)	Tähän alaryhmään luetaan muut opetus- ja opintoneuvontatyötä tekevät henkilöt, joita ei voida lukea muihin tämän ryhmän alaryhmiin.
<i>Opintosihteeri</i>	Opintosihteeri (03940) välittää opiskelijoille tietoa oppilaitoksen opinto-ohjelmien sisällöstä. Neuvoa opiskelutekniikkaa koskevissa kysymyksissä korkeakouluissa ja yliopistoissa sekä vapaata kansansivistystyötä tai aikuiskoulutusta ohjaavissa järjestöissä.

<p>Muu uskonnollinen työ (049) Tähän alaryhmään luetaan uskonnon alaan liittyvää työtä tekevät henkilöt, joita ei voida lukea muihin tämän ryhmän alaryhmiin.</p> <p>Seurakuntasisar tai -diakoni</p>	<p>Diakoniatyöntekijä (04910) voi osallistua seurakunnan huolto- ja palvelutyöhön, toimia nuorisokerhojen ja raamattupiirien vetäjänä seurakunnan papiston apuna sekä hoitaa huolto toimintaa esim. merimieskirkkojen yhteydessä. Ortodoksisen kirkon palveluksessa osallistuu myös jumalanpalvelusmenoihin. Voi hoitaa seurakuntien vanhusten- ja sosiaalihuoltoon liittyviä tehtäviä. Välttää avustuksia, hoitaa sairaita, järjestää tapaamisia ja tekee kotikäyntejä ja kodinhoitoon liittyviä järjestelyjä. Osallistuu joskus nuoriso- ja lapsityöhön kerhontohtorajana. Kutsutaan myös seurakuntasisareksi, diakoniksi tai diakonissaksi.</p>
<p>Yhteiskunnallisen alan tutkijat (091) Tähän ryhmään luetaan yhteiskunnallista tutkimus- ja selvitystyötä tekevät henkilöt, esim. talous- ja yritystutkijat sekä matemaattista ja tilastollista tutkimustyötä tekevät.</p> <p>Tutkimusapulainen (yhteiskuntatieteet)</p>	<p>Tutkimusapulainen, yhteiskuntatieteet (09195) avustaa yhteiskuntatieteellistä tutkimustyötä tekeviä henkilöitä.</p>
<p>Järjestötyöntekijät (095) Hoitavat järjestöissä jäsenten edunvalvontaan, koulutukseen yms. Liittyviä järjestön tavoitteiden mukaisia tehtäviä.</p> <p>Ammattijärjestön toimitsija</p> <p>Järjestösihteeri</p>	<p>Järjestötyöntekijät (095) Hoitavat järjestöissä jäsenten edunvalvontaan, koulutukseen yms. Liittyviä järjestön tavoitteiden mukaisia tehtäviä.</p> <p>Ammattijärjestön toimitsija (09510) edustaa esim. neuvotteluissa järjestön tai sen jäsenten etuja; tekee selvityksiä, tiedottaa ja neuvoa esim. lakien, sopimusten ym. Tulkitsemisessa. Tähän luetaan myös päätoimiset luottamushenkilöt ja työsuojeluvaltuutetut sekä järjestöjen asioitsijat. Tähän ei lueta järjestöjuristia (054).</p> <p>Järjestösihteeri (09520) neuvoa ja ohjaa puheenjohtajan apuna järjestön käytännön toimintaa sekä osastoja ja jäseniä. Voi esim. urheilun piirissä toimia lajihohtajana tai –päällikkönä. Tähän luetaan myös valistussihteeri sekä järjestöjen eri tehtäväalueista vastaavat henkilöt.</p>
<p>Sosiaalialan hoitajat ja henkilökohtaiset avustajat (154) toimivat eri laitoksissa ja avohuollossa huollettavien hoito- ja huoltotehtävissä.</p> <p>Kehitysvammaisten ohjaaja</p> <p>Ohjaaja (sosiaaliala)</p>	<p>Sosiaalialan hoitajat ja henkilökohtaiset avustajat (154) toimivat eri laitoksissa ja avohuollossa huollettavien hoito- ja huoltotehtävissä.</p> <p>Kehitysvammaisten ohjaaja (15415) toimii eri ikäisten kehitysvammaisten kasvatus-, hoito- ja kuntoutustehtävissä mm. asuntoloissa, työkeskuksissa, laitoksissa ja avohuollossa. Voi toimia myös yksiköiden johtajana.</p> <p>Ohjaaja, sosiaaliala (15420) ohjaa liikunta-, askartelu- ja työtoimintoja kehitysvammaisten, lasten ja vanhusien parissa sekä ohjaa ja tukee päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjää ja osallistuu heidän kuntoutukseensa.</p>

	Tähän luetaan myös viriketyöntekijä.
Perhetyöntekijä	Perhetyöntekijä (1 5470) tukee perheitä vaikuttamalla niiden sisäiseen vuorovaikutukseen, ohjaa vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä sekä auttaa perheiden ongelmatilanteissa
Nuoriso- ja raittustoimen ohjaajat (181)	ohjaavat raittius- ja nuorisotyötä erilaisten yhteisöjen palveluksessa.
Nuoriso-ohjaaja	Nuoriso-ohjaaja (1 81 10) tekee kunnallista tai seurakunnan, järjestön tai muun vastaavan ylläpitämää nuorisotyötä. Tähän luetaan myös vastaava työtä tekevä vapaa-ajanohjaaja, kerho-ohjaaja, nuorisotaloisäntä, toiminnanohjaaja ja nuorisosihteeri.
Työnvälitystyö (221)	johon luetaan työvoimatoimistoissa sekä esimerkiksi vammaisjärjestöissä ja -yhdistyksissä työnvälitys- ja työhönsijoitustyötä tekevät henkilöt.
Työvoimaneuvoja, työnvälittäjä	Työvoimaneuvoja, työnvälittäjä (221 20) toimii työvoimatoimiston asiakaspalvelussa, välittää työpaikkoja ja auttaa työvoiman hankinnassa. Tiedottaa koulutusmahdollisuuksista, taloudellisesta tuesta jms. Asiakkaille tai vastaa tietyn yksikön työnjohdosta ja toiminnasta. Voidaan kutsua johtavaksi työvoimaneuvojaksi tai erikoistyövoimaneuvojaksi. Voi hoitaa työnvälitystä järjestön, muun yhteisön tai kaupallisen työnvälitystoimiston palveluksessa
Kuntoutusohjaaja	Kuntoutusohjaaja (221 30) ohjaa ja tukee niitä vammaisia, jotka eivät vammautumisensa takia voi toimia entisessä työssään tai joilla on vaikeuksia sijoittua työelämään tai koulutukseen. Auttaa kuntoutusmahdollisuuksien selvittämisessä, sekä järjestää koulutusohjelmia. Toimii yleensä vammaisjärjestöjen piirissä. Tähän luetaan myös kuntoutusneuvoja.
Sosiaalivakuutusvirkaillijat (263)	käsittelevät yleiseen sosiaaliturvaan liittyviä vakuutus-, eläke-, sairauspäiväraha- sekä työttömyysturva-asioita. Hoitavat kansaneläkkeen maksatusta.
Sosiaalivakuutusvirkaillija	Sosiaalivakuutusvirkaillija, asiakaspalvelu (26320) Käsittelee kansaneläkettä sekä sairaus- ja työttömyysvakuutusta koskevia kysymyksiä sekä maksaa lakiin perustuvia korvauksia ja avustuksia. Tähän luetaan myös korvausilmoituksia vastaanottavat sairausvakuutusvirkaillijat, eläkeneuvojat, työttömyyskassavirkaillijat, etuus-käsitteelijät ja toimistosihteerit (Kela).
Velka- ja talousneuvoja	Velka- ja talousneuvoja (26330) avustaa velkaongelmien ratkaisussa ja neuvoo talousasioissa.

Liitetaulukko 4.

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneille soveltuvien ammattinimikkeiden kuvaukset työhallinnon ammattiluokituksen (2005) mukaan.

Ammattinimike	Ammattikuvaus
Yliopiston- ja korkeakoulunopettajat (031)	opettavat yliopistoissa tai korkeakouluissa luennoimalla ja pitämällä seminaareja ja kursseja oppiaineen metodikasta, ottamalla vastaan tutkintosuorituksia ja antamalla henkilökohtaista opetusta.
Lehtori	Lehtori (031 20) Opettaa oman tieteenalansa aineita, johtaa seminaareja ja valvoo opintosuorituksia yliopistossa tai korkeakoulussa. Tähän luetaan myös yliassistentit ja yliopistoissa opettavat erikoisaineiden opettajat.
Tuntiopettaja	Tuntiopettaja (031 50) toimii yliopistossa tai korkeakoulussa tuntiopettajana.
Yhteiskunnallisten aineiden opettaja	Yhteiskunnallisten aineiden opettaja (03245) opettaa yhteiskunnallisten aineiden, esim. sosiaalipoliittikan, sosiolipsykologian ja kasvatustieteiden teoriaa, ja käytännön taitoja. Tähän luetaan myös nuorisotyön opettaja.
Lastentarhanopettajat (035)	Vastaa lasten hoidosta ja kasvatuksesta päiväkodeissa.
Päiväkodin johtaja	Päiväkodin johtaja (03510) vastaa koko päiväkodin toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta ja kehittämisestä sekä henkilökunnan pedagogisesta ohjauksesta. Vastaa oman lapsiryhmänsä hoidosta ja kasvatuksesta.
Kouluttajat (036)	Tähän alaryhmään kuuluvat henkilöt selvittävät opiskeluun liittyviä kysymyksiä ja osallistuvat koulutustilaisuuksiin järjestämiseen sekä johtavat koulutustoimintaa virastoissa, liikeyrityksissä ja järjestöissä.
Kouluttaja	Kouluttaja (03610) opettaa virastojen, liikeyritysten ja järjestöjen kursseilla, johtaa koulutustilaisuuksia ja osallistuu opintoja koskevaan neuvontaan.
Koulutussuunnittelija	Koulutussuunnittelija (03620) suunnittelee ja järjestää yritysten, virastojen ja järjestöjen henkilöstökoulutusta. Voi toimia valtakunnallisten koulutusjärjestelmien kehittäjänä ja suunnittelijana valtionhallinnossa. Tähän luetaan myös koulutuspäällikkö.

<p>Muu opetustyö (039) Tähän alaryhmään luetaan muut opetus- ja opintoneuvontatyötä tekevät henkilöt, joita ei voida lukea muihin tämän ryhmän alaryhmiin.</p>	<p>Opinto-ohjaaja (03920) antaa koulutus- ja työelämäntietoutta lisäävää opetusta peruskoulussa ja lukiossa. Järjestää opintoretkiä ja tutustumiskäyntejä sekä opastaa opiskeluun liittyvissä kysymyksissä.</p> <p>Opintojen ohjaaja (03930) neuvoo koulutukseen ja opiskeluun liittyvissä kysymyksissä keskiasteen ammattilaisissa oppilaitoksissa.</p>
<p>Yhteiskunnallisen alan tutkijat (091) Tähän ryhmään luetaan yhteiskunnallista tutkimus- ja selvitystyötä tekevät henkilöt, esim. talous- ja yritystutkijat sekä matemaattista ja tilastollista tutkimustyötä tekevät.</p> <p>Yhteiskuntatutkija (09150) tekee väestöä, asumista, elinkeinoelämän rakennetta ja sijoittumista koskevaa taikka muuta sosiologista tai sosiaalipoliittista tutkimustyötä.</p>	<p>Johtavat sosiaalityöntekijät ja toimialajohtajat (151) toimivat sosiaalitoimen ja terveydenhuollon laitos- ja avoimuksen johto-, hallinto- ja esimiestehtävissä tai asiakastyön johtotehtävissä.</p> <p>Huoltolaitoksen johtaja (15110) johtaa huoltolaitosta. Vastaa hallinnosta ja laitoksen toiminnan ja palvelujen suunnittelusta ja kehittämisestä. Tähän luetaan vanhusten-, lasten- ja nuorten-, kehitysvamma- ja päihdehuollon laitokset, koulukodit, ensi- ja turvakodit.</p>
<p>Valtionhallinnon johtavat virkamiehet (201) suunnittelevat ja valmistelevat asioita, tekevät päätöksiä, osallistuvat lainsäädäntötyöhön sekä johtavat hallinnollisten päätösten toimeenpanoa ja vastaavat niistä. Tähän luetaan myös hallituksen ja eduskunnan jäsenet.</p>	<p>Valtionhallinnon esittelijä (20120) tekee valtion keskus- tai aluehallinnossa hallinnollista tai yhteiskuntapolitiittista selvitys- ja valmistelutyötä. Voi olla esim. ylitarastaja, tarkastaja, piiritarkastaja, suunnittelusihteeri, erikoissuunnittelija ja suunnittelija. Voi toimia myös projektipäällikkönä. <i>Ei vaadita virallista esittelykelpoisuutta.</i></p>
<p>Kunnallishallinnon johtavat virkamiehet (202) valmistelevat asioita, suunnittelevat kunnallishallinnollisia asioita ja päättävät niistä sekä johtavat ja vastaavat hallinnollisten päätösten toimeenpanosta kuntainliitoissa, seurakaavaliitoissa ja kunnissa.</p> <p>Suunnittelija, kunnallishallinto (20230) tekee kunnallishallinnossa omaan toimialaansa liittyvää hallinnollista selvitys- ja valmistelutyötä. Tähän luetaan suunnittelupäällikkö, suunnittelusihteeri ja tutkimussihteeri. Voi toi-</p>	

	mitä myös projektipäällikkönä.
Järjestöjen ja liittojen johtajat (212)	huolehtivat järjestöjen ja liittojen hallinnosta ja työn johtamisesta sekä neuvottelu- ja tiedotustyöstä. Tähän ei lueta järjestöjen talousjohtajia (213).
<i>Puheenjohtaja, johtaja, toiminnanjohtaja (järjestö)</i>	Järjestön puheenjohtaja, johtaja, toiminnanjohtaja (21210) vastaa esim. jonkin alan tai aatteellisen järjestön toiminnasta. Voidaan kutsua järjestöpäälliköksi, pää- tai liittosihteeriksi tai puoliesihteeriksi.
Henkilöstöhallinto ja työnvälitys (22)	Tähän alaryhmään kuuluvat hoitavat työnvälitystä ja työhönottoon liittyviä neuvontatehtäviä valtionhallinnossa, vammaisjärjestöissä tai yrityksissä tai toimivat itsenäisinä konsultteina. Tähän ei lueta yrityksen henkilöistä vastaavaa johtajaa (211).
<i>Työvoima- tai työnvälitystoimiston johtaja</i>	Työvoima- tai työnvälitystoimiston johtaja (22110) toimii työvoimatoimiston johtajana tai hoitajana tai johtaa kaupallisen työnvälitystoimiston toimintaa.
Sosiaalivakuutusvirkailijat (263)	käsittelevät yleiseen sosiaaliturvaan liittyviä vakuutus-, eläke-, sairauspäiväraha- sekä työttömyysturva-asioita. Hoitavat kansaneläkkeen maksatusta.
<i>Paikallistoimiston hoitaja</i>	Paikallistoimiston hoitaja (26310) vastaa työeläkekassojen ja Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistojen toiminnasta. Tähän luetaan myös apulaispäällikkö (sosiaalivakuutus).

SUMMA SUMMARUM

7. JULKAISUSALDO PÄHKINÄNKUORESSA *Leena Viinamäki*³⁰

Kuvaan tässä lähinnä minimalistiseksi luonnehdittavassa artikkelissa Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hankkeen (2007–2010) julkaisusaldoa kokoomataulukon avulla. Kokoomataulukon tehtävänä on luoda lyhyt ja nopeasti hahmotettavissa oleva kokonaiskuva hankkeen julkaisujen muotoon dokumentoidusta saldosta. Neljän artikkelijulkaisun saldo voidaan tiivistää seuraavaan cursoriseen koonnokseen (ks. tark. Liitetaulukko 1.):

- o sivuja yhteensä 966
- o artikkeleita yhteensä 57, joista yksi ruotsinkielinen ja yksi englanninkielinen artikkeli
- o 2. ja 3. julkaisujen osalta sovellettiin refereekäytännön ideaa
- o 57 artikkelissa kirjoittajia yhteensä 79, joista
 - o sukupuolen mukaan naisia 55 ja miehiä 24
 - o tutkintonimikkeen mukaan tohtoreita 32, lisensiaatteja 14, maistereita 30, sosionomeja (AMK) 2 ja sosionomeja (ylempi AMK) 2
 - o ammattinimikkeen mukaan lehtoreita 30, yliopettajia 28 sekä hallinnollisissa tehtävissä toimivia 13
 - o ”koti”ammattikorkeakoulun mukaan kirjoittajia 19 eri ammattikorkeakoulusta

Ammattikorkeakoulujen TKI -toiminnan toteuttamiselle asettavat omat haasteensa artikkeleita tähänkin julkaisukokonaisuuteen kirjoittaneiden opetus- ja muut työvelvollisuudet. Artikkeleiden kirjoittamisen limittäminen opetuksen lomaan ei näytä olevan ongelmatonta. Neljän julkaisun toimittamisaikana sähköpostikeskusteluista poimimani sitaatit³¹ osaltaan kertovat kirjoittamisprosessin aikataulutuksen ja refereekomenttien jälkeisen artikkelin viimeistelyn yhdistämisen vaikeasta kysymyksestä. Artikkelin kirjoittamisen ja viimeistelyn haasteellisuus muiden työtehtävien ohessa on heijastunut välillisesti myös toimitustyövaiheeseen, johon on tarvittu ennakoitua enemmän aikaa. Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hankkeen (2007–2010) julkaisuprosessin aikana kertyneet aikataulu- yms. resurssointiko-

³⁰ Minulla on ollut mahdollisuus kirjoittaa *Voitto Kuosmasen, Erkki Saaren, Anneli Pohjolan, Teemu Rantasen ja Jukka Tissarin* († 12.2.2009) kanssa artikkeleita tässä julkaisukokonaisuudessa, mistä on kehkeytynyt opettavainen oppimisprosessi. Yhtään artikkelin kirjoittamisyhteistyökumppanuutta ja -kokemusta en antaisi pois! *Erkki Saari* on pyyteettömästi opastanut erityisesti neljän artikkelijulkaisun toimittamisprosessiin liittyneissä tietoteknisissä ongelmatilanteissa, *Pia Kuha* taittoteknisissä kysymyksissä julkaisujen painokuntoon saattamisvaiheessa, *Minna Rasimus SOLVER* palveluista on ollut joustava julkaisujen varsinaisessa painatusprosessissa ja *Voitto Kuosmanen* on osoittanut kärsivällisyyttä toimittamisprosessin aikataulujen uudelleenmuototumisen osalta.

³¹ Olen pyytänyt sähköpostitse sitaattien ”omistajilta” luvan julkaista ko. sitaatti.

mukset näyttävätkin olevan linjassa ammattikorkeakoulujen kansallisen tason ratkaisuaan odottavien kysymysten kanssa eli mistä löytää ja miten ajoittaa riittävän yhtenäinen julkaistavien tekstien kirjoittamisaika?

... Valitettavasti tässä välillä ei ole irronnut aikaa tämän työstämiseen, mutta vakaat aiheet on tehdä työ kesällä ja elokuussa. ...

... Näitten kirjoitusjuttujen kanssa tahtoo käydä niin, että ne jäävät usein loma-aikoihin. Se kai ei akateemisille ihmisille ole mitenkään vierasta. Itsekin olen lähes joka kesä väsännyt jotain juttua johonkin julkaisuun. Tosin Suomen kesää ei kannata kirjoitusjuttujen takia ohittaa. ...

... mutta kovin suureen muokkaukseen ei varmaan meillä kummallakaan ole aikaa. ...

Vaikka TKI -toimintaa on toteutettu ammattikorkeakoulujen vakinaistamisvaiheesta lähtien, varsinaiseksi toiminnaksi se on määrittynyt vuoden 2003 ammattikorkeakoululain uudistamisen myötä (Ammattikorkeakoulujen tutkimus ja ... 2010, 6). Ammattikorkeakoulujen haasteina ovat TKI -työn niveltäminen opetukseen, sen perusedellytysten ja rahoitus pohjan vahvistaminen sekä ammattikorkeakoulujen, yliopistojen ja tutkimuslaitosten verkostoitumisen edistäminen (Ammattikorkeakoulujen tutkimus ja ... n.d.). Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto korostaa TKI -toiminnan ja opetuksen kiinteän yhteyden lainsäädäntöperustaisuutta. Sen mukaan on tärkeää kehittää opetushenkilöstön työjärjestelyjä niin, että ne mahdollistavat TKI -toimintaan osallistumisen ja sitä kautta edistävät henkilöstön TKI -osaamisen kehittymistä. Lisäksi opetussuunnitelmia tulee kehittää siten, että jokainen ammattikorkeakouluopiskelija osallistuu jossakin opiskelunsa vaiheessa ammattikorkeakoulun TKI -toimintaan. (Viite: Opetusministeriön pyyntö ... 2010.)

Kaiken kaikkiaan neljän julkaisun artikkelien keskeisimmäksi sanomaksi näyttää muodostuvan se, että sosiaalialalla menee ”aivan mukavasti”. Julkaistuissa artikkeleissa on kuvattu pääasiassa hyviä käytäntöjä, mutta kehittämistä edellyttävien käytäntöjen kuvaaminen ja analysointi artikkeleissa on jäänyt huomattavasti vähemmälle huomiolle.

Lähteet

Ammattikorkeakoulujen tutkimus ja kehitystyö 2010. URL:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/tutkimus_ ja_ kehitystyoe/?lang=fi

Ammattikorkeakoulujen tutkimus ja kehitystyö n.d. URL:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/tutkimus_ ja_ kehitystyoe/?lang=fi

Viite: Opetusministeriön pyyntö 34/040/2009 (10.03.2010). URL:

http://www.arene.fi/data/dokumentit/2760ade8-c247-4287-86b7-c45b81972413_OPM_Lausunto%20TKI-työryhmän%20muistiosta%202010_03_26_.pdf

Liitetäulukko 1. Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentällä -hankkeen (2007–2010) julkaisusaldo pähkinänkuoressa.

Tarkastelu- ulottuvuus	1. julkaisu	2. julkaisu	3. julkaisu	4. julkaisu
Otsikko	14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä	Sosionomilta eivät hommat loppu – Ammatikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -turkinnoissa	Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyillä koulutus- ja työmarkkinoilla	Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 – Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä
Julkaisuvuosi	2008	2009	2010	2010
URL-osoite	http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2008.pdf	http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf	http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2010.pdf	http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_3_2010.pdf
K-Tamk:n resurssointi (max)	80 h ³²	80 h ³³	80 h ³⁴	160 h ³⁵
Sivuja	217	245	258	246
Artikkeleita	14	17	18	8
Kirjoittaja	17	23	27	12
Refere	Ei	Kyllä	Kyllä	Ei

³² K-Tamk:n Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä -verkostohankkeen kustantama tunnitresurssi/artikkeli.

³³ K-Tamk:n Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä -verkostohankkeen kustantama tunnitresurssi/artikkeli.

³⁴ K-Tamk:n Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä -verkostohankkeen kustantama tunnitresurssi/artikkeli.

³⁵ K-Tamk:n Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä -verkostohankkeen kustantama tunnitresurssi/henkilö sisältää sekä artikkelin kirjoittamisen että 4. julkaisuun kuuluneen ns. profiilityön alatyöryhmytyöskentelyn (Kuosmanen 4.9.2009).

Teemat	<ul style="list-style-type: none"> o Sosionomin (amk) paikantamishistoria o Sosionomit sosiaalialan työkentällä o Sosionomi (AMK) koulutus- ja työmarkkinoilla 	<ul style="list-style-type: none"> o Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus dualimallissa o Näkökulmia ammattilaiseen kehittämiseen ja kehittymiseen o Ylempi ammattikorkeakoulututkinto kompetensien tuottajana o Sosiaalialan yrittäjyys 	<ul style="list-style-type: none"> o Kansainvälisyyden monet ulottuvuudet sosionomi (AMK & ylempi AMK) -koulutuksessa o T&K -toiminta luontevaksi osaksi sosionomi (AMK & ylempi AMK) -koulutusta 	<ul style="list-style-type: none"> o Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit o Suomalainen sosiaalialan korkeakoulutus kansainvälisessä vertailussa o Sosiaalialan korkeakoulutuksen kysyntä tulevaisuuden hyvinvointipalvelujärjestelmässä vuoteen 2025
Artikkelin nimi ja kirjoittaja(t)	<p>Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen vakiintuminen <i>Leena Niemi</i></p> <p>Subjektuuden ja emansipaation edistäminen on 2000-luvun sosionomin sosiaalipedagogisen ammatin ja työn ydintä <i>Riitta Dalmaso & Voitto Kuosmanen</i></p> <p>Rinnalla kulkien asiakkaan asialla – sosiaaliohjaus sosiaalitoimiston aikuistyössä <i>Päivi Kaljonen</i></p>	<p>Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikat ja niihin liittyvän osaamisen kehittäminen <i>Jorma Niemelä</i></p> <p>Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinon suorittaneiden näkemykset osaamisestaan ja paikastaan työmarkkinoilla <i>Leena Viinamäki & Anneli Pohjola</i></p> <p>Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinon tutkimuksellista identiteettiä etsimässä <i>Jukka Tissari</i></p>	<p>Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosionomikoulutus kansainvälisillä vesillä <i>Heli Arola & Elisa Kursula</i></p> <p>Sosionom (YH) i ankdammen – ett finlandssvenskt perspektiv <i>Susanne Davidsson & Eva Juslin</i></p> <p>Kansainvälistä kehittämistyötä ja perustutkinto-opiskelua <i>Kirsi-Leena Frigren & Tuula Rouhiainen-Valo</i></p>	<p>Kompetenssit sosionomien (AMK ja ylempi AMK) ydinosaamisen avaajina <i>Tuula Rouhiainen-Valo & Teemu Rantanen & Raija Hovi-Pulsa & Sirpa Tietäväinen</i></p> <p>Sosionomi (AMK) -tutkinto globalisoituvassa maailmassa <i>Riitta DalMaso & Ulla-Maija Koivula & Aarno Lehmusto</i></p> <p>Sosiaalinen, sosiaalipalvelut ja sosiaalialan koulutus hyvinvointiyhteiskuntaprojektin jälkeä – Katse kohti vuotta 2025 <i>Voitto Kuosmanen</i></p>

Transformations of the social and new professional practice in social work education Päivi Niiranen-Linkama	Käytännön tutkiminen ja kehittäminen osana AMK -tutkimusta – Vertaileva näkökulma Suomen, Saksan, Belgian ja Hollannin välillä Ulla-Maija Koivula	Vuoroin vierassa – kansainvälistä yhteistoimintaa Rovantemen ammattikorkeakoulussa Iiris Hoppo	Sosionomi (AMK) -osaamisen haasteet muuttuvissa palvelurakenteissa Päivi Rinne
Sosiaalityö sosionomien (AMK) kodiiksi – Sosionomien (AMK) ja sosiaalityöntekijöiden välisestä työnjaosta kunnallisessa sosiaalityössä Juha Santala	Sosiaalialan kehittämistoiminnan metodologista paikannusta Teemu Rantanen & Timo Toikko	Heikot signaalit: romantielämä Romaniassa ja Suomessa Katja Ihamäki	Sosiaalisen asiakkuuteen vaikuttavien näkökulmien tarkastelua Meeri Rusi
Sosionomin (AMK) osaaminen ja sosiaalityön tutkimus Teemu Rantanen & Timo Toikko	Opetuksen, tutkimuksen ja aluekehityksen suhteet opinnäytetöiden eri määrittelytavoissa Tuovi Kivilaakso	Sosionomi (AMK) koulutus eurooppalaisessa viitekehässä – havaintoja ja vertailua Ulla-Maija Koivula & Aarno Lehmusto	Ennakointeja sosionomien (AMK & ylempi AMK) paikasta tulevaisuuden hyvinvointipalvelujärjestelmän ammattilaisina Erkki Saari & Leena Viinamäki
Sosionomin (AMK) osaaminen ja osaamishaasteet varhaiskasvatuksessa Iiris Hoppo	Portfolio ammatillisen kasvun tukena Mia Heikkinen	Sadutusta Swazimahaan – opinnäytetyönä hankekemus Tiina Laakso & Marika Roufi & Ulla Ruuskanen	Julkaisusaldo pähkinäkuoressa Leena Viinamäki
Arkisuuntautunut perhetyö – rajat ja mahdollisuudet Raija ja Hovi-Pulsa	Tavoitteellista lastensuojelutyötä lapsiperheen arjessa – perhetyössä toimivien sosiaaliohjaajien käsityksiä osaamisestaan ja työstään Mervi Nyman	Kulttuurienvälistä viestintää opettamassa Harri Mäkinen	Kootut teesit ”sosiaalisen” puolustamiseksi Voitto Kuosmanen & Leena Viinamäki
Ammattiin oppiminen merki-	Sosiaalialan asiantuntijaksi	Projekti prosessiin Virossa	

työskenteiden muutoksena Marjo Kolkka	ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon myötä Iiris Happo	ja Venäjällä Tapio Salomäki
Luovat ja toiminnalliset menetelmät sosionomin työssä Leena Nietosvuori	Opinnäytetyön ideoinnin ja suunnittelun työelämäyhteys Helena Siira & Arja Veijola	Tukiva toiminta pedagogisena polkuna kohti ammattisivistystä Merja Borgman
Sosionomi (AMK) vammaistyön osaajana Rauni Rätty & Taimi Tolvanen	Hyvinvointipalvelujen kehittämisen näkökulmia – sosiaalitalan ylempään tutkinnon kehittämistehtävien valossa Riiva Kuokkanen & Anja Manninen & Susanna Hyväri	Arviointi osana sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen T&K -toimintaa Arja Hemminki & Minna Kivipelto
Sosionomi (AMK) osaaminen 2000-luvun seniori- ja vanhustyössä Kari Salonen	Astantuntijuiden kehittymisen ja sosiokulttuurinen innostaminen kehitysvamma-työssä Pia Nieminen	TKI-toiminnan integrointi opetukseen. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön TKI -toiminnan ja opetuksen koordinointi ja yhteistyö Marja-Liisa Hiironen & Anne Jaakonaho
Palveluohjeus sosionomin osaamisalueena Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa Sirpa Tietäväinen	Tarina pojasta, joka ei tienneyt, minne tie vie Marko Palmgren	Asiantuntijuus, arki ja luottava päätöksenteko Jyrki Konkka
Sosionomi (AMK) koulutus- ja työmarkkinakansalaisena Leena Viinämäki	Sosiaalialan yrittäjyyden alkutaipaleelta Tuija Suikkonen-Malin & Tuomo Paakkonen	T&K -hanke uudenaikaisena oppimisen ja opettamisen ympäristönä Päivi Marjanen

	<p>Markkinoiden odotukset ja sosionomien yrittäjyyskoulutuksen tukeminen <i>Raimo Koi-visto</i></p>	<p>Hyvinvointiyrittäjyyden malli yrittäjyyden edistämisen välineenä sosiaalitalan koulutus-ohjelmassa <i>Helinä Nurmenniemi</i></p>	
	<p>Lähturvaa ikääntyvien ihmisten asuinympäristöön <i>Loimaalla -hanke – Ta-pausesimerkki sosiaalitalan sekä yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelmat yhdistävästä opin- näytetyöstä Turun ammatti- korkeakoulussa <i>Kari Salonen</i></i></p>	<p>Sostonomien (ylempi AMK) tutkimus-, kehittämis- ja johtamisosaaminen <i>Teemu Rantanen & Leena Viinamäki</i></p>	
	<p>Sosiaalinen ja eettinen ovat joutuneet ahdinkoon markkinahenkistyneessä PALVELU- taloudessa? – Katseita sosiaalitalan yrittämiseen sekä sosiaalitalan yrittäjäksi kasvamiseen ammattikorkeakouluissa <i>Voitto Kuosmanen</i></p>	<p>Kriittisiä pohdintoja sosiaalitalan asiantuntijuuden kehittämisestä työelämän kehittämisprojekteissa <i>Asta Suomi</i></p>	
		<p>Opinnäytetyö ja T&K -toiminta opiskelijan, oppilaitoksen ja työelämän näkökulmista <i>Leena Viinamäki & Jukka Tissari</i></p>	

Kirjoittajan sukupuoli	Mies		Nainen		Mies		Nainen	
	5	9	14	21	6	4	8	
Kirjoittajan taustayhteisö & kirjoittajien lukumäärä	Diakonia-ammattikorkeakoulu	1	5	2	Jyväskylän ammattikorkeakoulu	1	Jyväskylän ammattikorkeakoulu	
	Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia	1	3	4	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu	2	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu	
	Hämeen ammattikorkeakoulu	1	3	3	Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu	1	Lahden ammattikorkeakoulu	
	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu	3	1	1	Kymenlaakson ammattikorkeakoulu	2	Laurea-ammattikorkeakoulu	
	Lahden ammattikorkeakoulu	2	1	1	Laurea-ammattikorkeakoulu	1	Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu	
	Laurea-ammattikorkeakoulu	1	3	2	Metropolia-ammattikorkeakoulu	1	Satakunnan ammattikorkeakoulu	
	Mikkelin ammattikorkeakoulu	1	1	1	Oulun seudun ammattikorkeakoulu	1	Seinäjoen ammattikorkeakoulu	
	Pirkanmaan ammattikorkeakoulu	1	1	1	Pirkanmaan ammattikorkeakoulu	2	Tampereen ammattikorkeakoulu	
	Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu	1	1	1	Turun ammattikorkeakoulu	2	Turun ammattikorkeakoulu	
	Rovaniemen ammattikorkeakoulu	1	1	1	Vaasan ammattikorkeakoulu	3		

36

1.8.2008 EVTEK ja Stadia yhdistyivät Metropolia ammattikorkeakouluksi
 1.9.2009 alkaen sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittamisen Suomen pohjoisin opiskeluammattikorkeakoulu on Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu

1.1.2010 lähtien Pirkanmaan ja Tampereen ammattikorkeakoulut ovat yhdistyneet Tampereen ammattikorkeakouluksi.

	Seinäjoen ammattikorkeakoulu	2	Forssan kaupunki	1	Turun ammattikorkeakoulu	3	
	Turun ammattikorkeakoulu	1	Lapin yliopisto	1	Yrkehögskolan Novia	2	
	Lapin yliopisto	1	Ei taustayhteisöä	1			
Kirjoittajan tutkinto ³⁷	FL	1	HTT	1	FM	1	Lic.phil.
	FT	1	KM	1	KM	2	VTM
	KM	1	KT	1	KL	1	VTL
	KT	2	Sosionomi (ylempi AMK)	2	KT	1	VTT
	Lic.phil.	1	VTM	4	KTT	1	YTM
	VTM	1	VTT	2	PM	2	YTL
	VTL	1	TtL	1	Sosionomi (AMK)	2	YTT
	VTT	1	TtT	2	TtM	1	
	YTM	3	YM	1	VTM	3	
	YTL	1	YTM	1	VTL	1	
	YTT	4	YTL	1	VTT	2	
			YTT	6	YTM	4	
					YTL	2	
					YTT	4	
Kirjoittajan ammattinimike	koulutusohjelmapäällikkö	1	kehitysvammahuollon sosiaaliohjaaja	1	Avdelningschef	1	koulutusjohtaja
	lehtori	8	lehtori	6	Inriktingsansvarig Lek-	1	koulutusohjelmapäällikkö

³⁷ Kirjoittajan korkein tutkintonimike, jos kirjoittajalla useampia tutkintoja.

		tor	kö
päätoiminen tuntiopettaja	1 rehtori	1	lehtori
vs. yliaassistentti	1 sosiaalityön professori	1	yliopettaja
yliopettaja	6 toimialajohtaja	1	10
	tutkimuspäällikkö	1	1
	va. yksikönjohtaja	1	tutkimus- ja kehittämisspäällikkö
	yliopettaja	9	tutkimuspäällikkö
	Ei ammattinimikettä	1	9
			Ei ammattinimikettä
			1

8. KOOTUT TEESIT ”SOSIAALISEN” PUOLUSTAMISEKSI *Voitto Kuosmanen & Leena Viinamäki*

8.1 Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hanke

Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hankkeen (2007–2010) tavoitteena on ollut sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen profiilin ”kirkastaminen” ja sosionomin aseman vahvistaminen koulutus- ja työmarkkinoilla. Hankkeen taustalla on ollut ajatus puolustaa sosiaalista ja vahvistaa sosiaalisen kysymyksen ratkaisemiseen suuntaavaa toimintaa, joka on joutunut markkinoiden puristukseen sekä terveyden kuristavaan syleilyyn (vrt. esim. Kuosmanen 2007; Simpura 2009).

Hankkeessa on tutkittu ja jäsenetty yhteistyössä sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston kanssa sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkintojen työmarkkina-asemaa, työtä ja osaamista osana sosiaalialaa ja suomalaisia hyvinvointipalvelujärjestelmää. Hankkeen yleistavoitteeksi asetettiin sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen tuottaman työmarkkinoiden tulevaisuuden tarpeita vastaavan osaamisen määrittäminen. Hankkeen tulostavoitteiksi hankesuunnitelmassa asetettiin:

- o ammatillis-teoreettis-metodologinen sosionomin (AMK) työn ja osaamisen määrittely sekä täsmentäminen sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettun AMK & ylempi AMK -tutkinnon osalta
- o sosiaalialan korkeakoulutuksen keskinäisen työnjaon ja yhteistyön selkiyttäminen
- o sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen keskinäisen verkostoitumisen vahvistaminen ja sosionomi-koulutuksen tuottaman ydinosaamisen yhtenäistäminen
- o kaksi sosionomin (AMK) työtä, osaamista ja ammattitaidon teoreettista perustaa jäsentävää tutkimus- ja kehitystoiminnan kuvaukseen ja todentamiseen liittyvää julkaisua
- o sekä yksi sosiaalialan korkeakoulutuksen verkoston järjestämä kansallinen ja/tai kansainvälinen seminaari sekä kaksi kertaa vuodessa järjestettävät verkostotapaamiset.

Kuvatut hankehakemukseen kirjoitetut tavoitteet ovat monilta osin jopa ylittyneet. Tästä lankeaa kiitos sosiaalisen puolesta puhumiseen sitoutuneille artikkelien kirjoittajille, joista jotkut kirjoittivat pyyteettömästi tekstejään vapaa-ajallaankin – jopa kesällä!

Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä hanketta ideoimaan ja koordinoimaan koottiin vuoden 2007 alussa yhdyshenkilöverkosto (N=20) ammattikorkeakouluista, joissa annetaan sosionomi (AMK & ylempi AMK) tutkintoihin johtavaa koulutusta. Kemissä pidetyssä hankkeen aloitusseminaarissa tammikuussa 2007 päätettiin, että hanke keskittyy sosionomin

ammatin ja työn näkyväksi tekemiseen sekä profiilin kirkastamiseen suhteessa muihin hyvinvointityöammatteihin (ks. esim. Henriksson & Wrede 2004). Pääasialliseksi välineeksi tavoitteen saavuttamiseksi päätettiin asettaa julkaisujen (painetut ja PDF) tekeminen. Hankkeessa on tuotettu yhteensä neljä julkaisua. Julkaisuissa on tehty näkyväksi sosionomityön teoreettista ja käytännöllistä puolta nykyisillä ja tulevilla koulutus- ja työmarkkinoilla.

Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä hankkeessa on toimittu määrätietoisesti tavoitteen asettelun suuntaisesti. Julkaisut ovat olleet sosionomityön näkyväksi tekemisen ohella pyrkimystä sosionomitutkintojen sisällön yhtenäistämiseen sekä ahtaalle joutuneen sosiaalisen puolustamista. Julkaisujen lisäksi hanke on osallistunut aktiivisesti sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston työhön. Verkostoyhteistyötä hankkeessa on tehty pääosin yhteistyönä sosiaalialan AMK -verkoston puheenjohtajan sekä vuotuisten verkostopäivien tapaamisten yhteydessä. Sosionomiosaamista ja sen kehittämiseen suuntaavaa tutkivaa verkostoyhteistyötä on tehty artikkelien kirjoittajien kanssa kommentointien ja kirjoittajatapaamisten avulla (Taulukko 1).

Taulukko 1. Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä hankkeen tavoitteet, toimenpiteet ja tulokset (2007–2010).

YLEISTAVOITE	TULOSTAVOITTEET	TOIMINTA	TULOKSET 2007–2010
<p>Hankkeen tavoite on määritellä sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen tuottama työmarkkinoiden tulevaisuuden tarpeita vastaava osaaminen. Projektissa tutkitaan ja jäsenetään verkostoyhteistyössä sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkimnon, sosionomi (AMK) ja ylempään ammattikorkeakoulututkimnon, sosionomi, (ylempi AMK) työmarkkina-asemaa, työtä ja osaamista osana sosiaalialaa</p>	<p>Ammatillis-teoreettis-metodologinen sosionomi (AMK) työn ja osaamisen määrittely ja täsmäntäminen (sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettu sosionomi AMK & ylempi AMK -tutkiminto)</p> <p>Sosiaalialan korkeakoulutuksen keskinäisen työnäön ja yhteistyön selkiyttäminen</p> <p>Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen keskinäisen verkostoitumisen vahvistaminen ja sosionomi -koulutuksen tuottaman ydinosaamisen yhtenäistäminen</p> <p>Kaksi sosionomin (AMK) työtä, osaamista ja ammattitaidon teoreettista perustaa jäsentävää tutkimus- ja kehitystoiminnan julkaisua</p>	<p>5 ohjausryhmän kokousta 8 projektiyryhmän palaveria</p> <p>Yhdyshenkilötapaamiset ja neuvottelut</p> <ul style="list-style-type: none"> o Moodle o ilinc kokoukset o Sähköpostikeskustelut o Puhelinneuvottelut <p>Sosiaalialan verkostopäivien yhteydessä:</p> <ul style="list-style-type: none"> o 4/2007 Helsinki o 11/2007 Mikkelä o 4/2008 Kuusankoski o 11/2008 Hämeenlinna o 4/2009 Vaasa o 4/2010 Turku <p>Kirjoittajien rekrytointi 2 kirjoittajataapaamista</p>	<p>1. julkaisu Leena Viinamäki (toim.) 2008. 14 puheenvuoroa sosionomi (AMK) osamisesta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmästä</p> <p>AMK -sosiaalialan työelämä- ja koulutusseminaari, 26.9.2008 Tampere</p> <p>2. julkaisu Leena Viinamäki (toim.) 2009. Sosionomilta eivät hommat loppu. Ammattikäytäntöjen kehittämisen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa</p> <p>3. julkaisu Leena Viinamäki (toim.) 2010. Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyvillä koulutus- ja työmarkkinoilla</p>

	<p>Yksi sosiaalialan korkeakoulutuksen verkoston järjestämä kansallinen ja/tai kansainvälinen seminaari sekä kaksi kertaa vuodessa järjestettävät verkostotapaamiset</p>	<p>Artikkelien kommentointi:</p> <ul style="list-style-type: none"> o hankepäällikkö o referree (2. & 3. julkaisuis- sa) o taittaja <p>1.-4. julkaisujen (painettu & PDF) lähettäminen:</p> <ul style="list-style-type: none"> o artikkelin kirjoittajille o sosiaalialan AMK - verkostolle o yhteistyötahoille 	<p>4. julkaisu Leena Viinamäki (toim.) 2010. Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 – Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestel- mässä</p> <p>Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 -seminaari, 29.9.2010 Tikkurila</p> <p>Sosionomien (AMK & ylempi AMK) työmarkkina-arvo tulevai- suuden hyvinvoinnivalvelumark- kinoilla -seminaari, 8.12.2010 Kemi</p>
--	--	---	--

Kolmeen ensimmäiseen julkaisuun rekrytoitiin kirjoittajat ns. avoimella kirjoittajapyynnöllä. Jokainen kirjoitettu artikkeli julkaistiin. Hankkeen ensimmäisessä julkaisussa (Viinamäki 2008) paikannettiin sosionomin ammatia ja työtä historian kulkua vasten, etsittiin työn käsitteellistä perustaa ja tehtiin matkoja sosionomin käytännön työhön. Toisessa julkaisussa (Viinamäki 2009) katsetta suunnattiin jo sosionomityön ammattikäytäntöjen kehittämiseen palvelujärjestelmässä sekä yrittäjyyden kysymykseen sosiaalialalla. Kolmannessa julkaisussa (Viinamäki 2010a) sosionomityötä tutkailtiin kansainvälistymisen ja TKI -toiminnan yhteyksissä.

Hankkeen viimeisen eli neljännen julkaisun tavoitteeksi asetettiin sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston tapaamisessa Vaasassa 2009 sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen lähitulevaisuuden profiilin visiointi. Neljännen julkaisun kirjoittajat valikoituivat profiilityöryhmien jäsenyyden perustalta. Profiilityöryhmien jäsenet rekrytoituivat ns. avoimella haulla. Neljännessä julkaisussa (Viinamäki 2010b) katse sosionomityöhön ja sen kehittämiseen asettuu tulevaisuuden kehyksiin. Tarkastelun kohteena ovat sosionomityön muuttuvat kompetenssit, kansainvälistymisen tuomat haasteet, väestölliset sekä asiakkuudessa tapahtuvat muutokset. Lisäksi kehyksen sosionomityön muutoksen tarkasteluun tuo teollisen aikakauden vaihtuminen postteolliseksi markkinayhteiskuntaprojektin kautta. Aikakauden muutostarkastelussa katse kohdistuu poliittisiin, taloudellisiin, kulttuurisiin ja sosiaalisiin muutoksiin.

8.2 Sosionomi (AMK & ylempi AMK) -koulutuksen haasteita vuoteen 2025

Sosionomin työn ja ammatin yhteiskunnallisia lähitulevaisuuden haasteita keskeisten ministeriöiden visioimana

Sosionomin työn ja ammatin kehyksiä sekä tulevaisuutta määrittävät eri ministeriöt suunnitelmiansa, päätöstensä ja toimeenpanojensa kautta. Tämän vuoksi teimme kursorisen katsauksen sosiaalialan työhön ja koulutukseen keskeisesti vaikuttavien ministeriöiden eli sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, sisäasiainministeriön sekä valtiovarainministeriön tulevaisuusvisioihin ja niiden toimintaympäristöanalyysiin. Tekemämme tulevaisuusvisiokatsauksen perustalta voidaan todeta, että tulevaisuusvisioiden yhteiskunnan toimintaympäristöön ja sen todennäköiseen muuttumiseen liittyvät painotukset sosiaalialan osalta ovat samansuuntaisia kuin eri intressitahojen vuosina 1999–2010 laatimissa ennakointijulkaisuissa, joissa on arvioitu sosiaalialan työvoiman tarvetta (ml. kvalifikaatiovaatimukset ja määrälliset tarpeet; Ks. tark. tässä julkaisussa artikkeli Saari & Viinamäki).

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) toimintaympäristöanalyysiin perustuvassa tulevaisuusvisiossa korostuu väestön ikääntymiseen, sukupuoleen, sukupolveen sekä alueeseen liittyvät koulutustasoerot. Lisäksi huolen aiheena on se, että osa nuorista näyttää jäävän koulutus- ja työmarkkinoiden ulkopuolelle. OKM:n vision mukaan hyvinvointipalvelujen tuottaminen tehokkaasti tulee yhteiskunnan kehittämisen yhdeksi keskeiseksi haasteeksi. OKM:n linjauksen mukaan hyvinvointia tulee vahvistaa uusien keinoin sekä hyvinvoinnin edellytyksiä ja siihen vaikuttavia tekijöitä pitää arvioida uudella tavalla. (Osaava ja luova ... 2010.)

Sisäasiainministeriön (SM) toimintaympäristöanalyysissä katse kohdistuu muutoksiin, joista sosiaalialan kannalta keskeisiä ovat erityisesti kaupungistumis- ja ikääntymiskehitysten jatkuminen, joista molemmat heikentävät kansalaisten turvallisuuden tunnetta. Lisäksi huomio kohdistuu kansalaisten alkoholin käytön yhteydestä turvallisuuteen. Kasvavan alkoholinkäytön arvellaan lisäävän onnettomuuksia ja tapaturmia. Ilmastonmuutoksen arvioidaan vaikuttavan arjen turvallisuuteen muun muassa säätilaan liittyvien ääri-ilmiöiden lisääntymisen myötä. Turvallisuuden tunteen ylläpitämisessä haasteeksi nousee julkisen sektorin supistuminen ja sen mahdollisuus ennaltaehkäistä turvattomuuden tunteen syntymistä. SM:n mukaan tulevan hallitusohjelman valmistelussa olisi otettava huomioon Suomen sisäisen turvallisuuden kehittäminen, maahanmuuttopolitiikan ja kotouttamisen kehittäminen, syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden edistäminen, siviilikriisihallinnan ja kansainvälisen pelastuspalvelun valmiuksien kehittäminen, toiminnan tehokkuuden ja sujuvuuden parantaminen tietoverkkoja kehittämällä sekä julkisen hallinnon kehittäminen. (Viljanen & Mankkinen 2010.)

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (STM) toimintaympäristöanalyysin³⁸ mukaan sosiaali- ja terveystieteiden merkittäviä muutostekijöitä 2010-luvulla ovat muun muassa eliniän pidentyminen ja terveiden elinvuosien lisääntyminen, sosiaalimenojen kasvu, väestön ikääntyminen sekä samanaikainen hyvinvoinnin rahoitusmahdollisuuksien tiukkeneminen, kunta- ja palvelurakenteen murros, väestöryhmittäisen ja alueellisen eriytymisen uhkan kasvu, sosiaali- ja terveystieteiden muotoutuminen yhä kansainvälisemmässä toimintaympäristössä sekä ympäristökysymysten heijastuminen myös sosiaali- ja terveystieteiden politiikkaan. Näihin STM:n kuvaamiin tulevaisuuden haasteisiin pyritään vastaamaan strategisin linjauksin luojittamalla hyvinvoinnin perustaa, turvaamalla kaikille kansalaisille mahdollisuus hyvinvointiin sekä vahvistamalla sosiaalisesti kestävä ja terveellistä elinympäristöä. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön Tulevaisuusraportti ... 2010.)

³⁸ Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön tulevaisuusraportti nojautuu valtioneuvoston ennakointiverkoston valmistelemaan katsaukseen Yhdessä ja erikseen – Maailma ja Suomi 2010 -luvulla.

Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) toimintaympäristöanalyysissä korostuu maailmantalouden ja teknologian kehitys, ilmastopolitiikka, väestömuutokset ja talouskriisien seuraukset. TEM:n mukaan väestön ikääntyminen pitää huomioida yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa, jotta työllisyysastetta voidaan nostaa jokaisessa työikäisessä ikäluokassa. Lisäksi turvallisuuden merkitys kasvaa teknologia- ja tietoyhteiskuntakehityksen, kansainvälistymisen ja väestön ikääntymisen myötä. Sosiaalialan kannalta strategisesti keskeisenä hankkeena on hyvinvointipalvelujen tarpeen ja kysynnän kasvamiseen liittyvien ratkaisujen löytäminen. Hyvinvointipalvelujen turvaamisessa ja julkisen talouden kestävyuden vahvistamisessa palvelutuotannon rakenteiden uudistamisen merkitys korostuu. TEM:n mukaan julkisten palvelumarkkinoiden avaamisella, tuotantotapojen uudistamisella, yrittäjyyden edellytysten vahvistamisella ja palvelukonseptien luovalla kehittämisellä voidaan turvata hyvinvointipalvelut. Lisäksi TEM:n mukaan on tärkeää vaikuttaa hyvinvointialan vetovoimaisuuden lisäämiseen, työssä jaksamiseen sekä työn kehittämiseen yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa. (Haasteista mahdollisuuksia. Tulevaisuuskatsaus 2010.)

Valtiovarainministeriön (VM) tulevaisuusvisio perustuu sen omiin tulevaisuuskatsauksiin, joiden tavoitteena on tuottaa tilanne- ja kehitysarvioita yhteiskunnalliseen keskusteluun ja taustamateriaalia tulevia hallitusneuvotteluja varten. VM:n toimintaympäristöanalyysissä niin ikään korostuvat väestön demografisen kehityksen ja alueiden eriytymisen haasteet eli lasten ja työikäisten väheneminen, ikääntyneiden määrän kasvaminen sekä alueellisesti eriytyvä muuttoliike. Nämä muutokset muotoilevat tulevaa hyvinvointipalvelujen kysyntää ja niiden rahoitusmahdollisuuksia kunnissa ja alueilla joiden elinvoimaisuus, taloudelliset edellytykset ja tulopohjat ovat erilaisia. VM:n mukaan suomalaisen hyvinvointimallin ylläpitäminen edellyttää julkisen hallinnon rakenteiden ja toimintatapojen ennakkoluulotonta arviointia vaihtoehtojen ollessa joko vallitsevan hyvinvointimallin ylläpitäminen ja parantaminen tai sen osittainen purkaminen. Ratkaisukeinoiksi VM esittää muun muassa palvelujen tuotantorakenteen muutosta siten, että markkinoita hyödynnetään nykyistä laajemmin. Lisäksi VM esittää työurien pidentämistä esimerkiksi eläkeikää nostamalla sekä subjektiivisista hyvinvointipalveluista luopumista, kuten subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta. Toisaalta VM:n hallintopolitiikan keinot ulottuvat ainoastaan julkisen hallinnon rakenteisiin, palvelurakenteisiin ja -prosesseihin, toimintatapoihin, tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämiseen sekä johtamisen ja osaamisen parantamiseen – eivät siis hyvinvointipalvelujen laatuun tai sisältöön. Toisaalta VM esittää, että jos uusia hyvinvointipalveluja halutaan tai tarvitaan, niiden tuottamiseksi pitää löytää resurssit joko kohdentamalla tuottavuushyötyjä tai priorisoimalla nykyisiä palveluja. (Hallinto hyvinvoinnin ja ... 2010.)

Hyvinvointipalvelujen tuottamisen kannalta ministeriöiden visioissa näyttää korostuvan joko välillisesti tai välittömästi Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hankkeen neljän artikkelijulkaisun keskeiset pohdinnat siitä, miten tulevaisuudessa voidaan tuottaa samanaikaisesti sekä laadukkaasti ja turvallisesti että kustannustehokkaasti Suomessa asuville kansalaisille heidän tarvitsemiaan hyvinvointipalveluja riippumatta heidän ikä- ja elinvaiheestaan, sosioekonomisesta asemastaan, etnisestä taustastaan ja asuinalueestaan paikallisesti hyvinkin erilaisiksi muodostuvien welfare mix -mallien kautta. Ministeriöiden visioissa ja ministereiden hyvinvointipalvelujen uudistamispuheissa esitetään hieman peitetysti julkisten palvelujen yksityistämistä. Käytännössä ministeriöiden uudistamispuheen varjossa hyvinvointipalveluja yksityistetään ministeriöiden ohjauksella ja kuntien toimesta – tilaaja-tuottajamallin avulla – jo varsin rivakasti (esim. Ministeriö tekisi sosiaali- ja terveystaloudesta yritystoimintaa 2010; Koskiahho 2008).

Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hankkeessamme katse on ollut yhteiskunnallis-kulttuurisista muutoksista kohti palvelujärjestelmää ja siellä tehtävää työtä ja kohti ihmisten arjen muutosta. Lyhyellä aikavälillä merkittäviä sosionomin (AMK & ylempi AMK) ammattitaitoon kohdistuvia vaatimuksia tulee erityisesti hyvinvointipalvelujen markkinahenkistymisestä. Markkinamekanismi tuo sosionomien ammattitaitoon haasteen kyetä kilpailuttamaan palvelut, hallita palvelun laatuksymykset sekä osata palvelutalouteen liittyvät kysymykset. Erityiseksi ammattitaidon haasteeksi tulevat kriittinen yhteiskunnallis-poliittinen analyysitaito sekä eettiset vaatimukset. Eettiset kysymykset ”hyppivät silmille” jo nyt, kun sosiaalipalvelujen kilpailuttaminen on tuonut vaivaishoidollisia piirteitä palvelujen arkeen ja näyttämölle. Tällaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa sosionomin (AMK & ylempi AMK) tulee kyetä ratkaisemaan eettinen dilemma, joka rakentuu toisen palvelun ajatuksen ja toiminnan taloudellisen intressin jännitteessä.

Pidemmällä aikavälillä vastuu palvelujen tuotannosta siirtyy yhä enemmän yhteisöille ja ns. vapaille palvelun tuottajille. Kulttuurinen muutos näyttäisi vievän kohti markkinayhteiskunnan jälkeistä aikaa, jossa yhteisöllinen palvelutuotanto korvaa keinovaltaiset markkinat palvelujen tuotannossa. Hyvinvointiyhteiskunta näyttäisi tässä prosessissa olevan ainoastaan välivaihe, jossa julkinen palvelutuotanto ajetaan alas markkinamekanismin avulla. Hyvinvointiyhteiskuntaprojektin päättyminen merkitsee siirtymistä post-teolliseen aikaan, jolloin valtio ja kunnat vetäytyvät palvelutuotannosta (esim. Hiilamo & Kangas & Manderbacka & Mattila-Wiro & Niemelä & Vuorenkoski 2010; Kuosmanen 2010). Muutos lisää edelleen sosiaalialan ammattilaisten tarvetta hallita palvelutalouteen liittyvät asiat.

Teollisen ajan purkautuminen post-teolliseksi ajaksi merkitsee myös sitä, että tasavertaiseen dialogiin perustuvaan osaamiseen tulee lisää osaamishaastetta. Asiakkaiden vapautuminen aluksi hyvinvointiyhteiskunnan palvelun käyttäjiksi ja kuluttajiksi ja myöhemmin post-teollisten palve-

lujen tuottajiksi ja käyttäjiksi merkitsee asiakkaan äänen voimistumista palveluprosessissa. Tämä lisää edelleen sosionomin ammattitaidolle vaatimuksen osata asettua dialogiseen palvelusuhteeseen palvelun käyttäjän kanssa (esim. Haverinen & Muuri & Nurmi-Koikkalainen & Voutilainen 2007; Koskiahho 2008; Kuosmanen 2009a).

Teollisen aikakauden päättyminen merkitsee myös sen ajan jännitteiden purkautumista, ja työn rakentumista yhä enemmän ”hyväksikäyttömoraalin” jälkeen tulevan, ihmisvelvollisuuksien moraalien, varaan. Ns. hyvinvointiyhteiskunnan aikana, jolloin siirrytään yhä enemmän markkinoiden maailmaan, jossa oikeuksien sijaan korostetaan velvollisuuksia, hyväksikäyttömoraali todennäköisesti voimistuu, ja se aiheuttaa runsaasti haasteita ammatin ja palvelujen arjen moraalille. Tulevaisuudessa palvelujen ja yhteisöjen verkostoituminen lokaalisti ja globaalisti merkitsee ammattitaidon rakentumista yhä enemmän ammattilaisen persoonan ja kyvykkyyden varaan (ks. esim. Julkunen 2007; Kasvio & Tjäder 2007; Keltikangas-Järvinen 2010).

Sosionomin työn ja ammatin tulevaisuuden haasteita profiilityöryhmien visioimana

Tässä artikkelissa esittämämme teesit perustuvat pääosin hankkeen profiilityöhön, joka käynnistettiin keväällä 2009. Profiilityöryhmien työskentelyn tavoitteeksi asetettiin esitysten tekeminen sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen yhtenäistämiseksi sekä sen kehittämiseksi. Profiilityön tehtävänä oli tehdä riittävän konkreettiset esitykset sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kehittämiseksi niin, että sosiaalialan ammattikorkeakoulututkintojen (sosionomi AMK & ylempi AMK) koulutusohjelmat muodostavat jatkumon ja niiden tuottama ammattitaito vastaa tulevaisuuden sosiaalialan työmarkkinoiden kvalifikaatiovaatimuksia. Profiilityön tavoitteena oli tehdä näkyväksi se, kuinka sosiaalista voidaan edistää sosiaalialan ammattikorkeakoulutusta kehittämällä. Hankkeen neljäs julkaisu ”Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 – Havainnot ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä” on sekä profiilityöryhmien tuotosten esittely että rakentavan kriittisen jatkokeskustelun herättäjä sosiaalialan eri intressitahojen keskuuteen siitä, mikä on sosionomien (AMK & ylempi AMK) ”todellinen työmarkkina-arvo” suomalaisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä.

Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hankkeessa perustettiin kolme työryhmää (kompetenssi-, kansainvälisyys- ja ennakointityöryhmät) tutkimaan sosionomin työn ja ammatin tulevaisuuden haasteita. Työryhmät ovat kokoontuneet eri paikkakunnilla, Moodlessa, Optimassa ja iLincissä työvuoden aikana. Profiilityöryhmät saivat 28.5.2009 seuraavat toimeksiannot:

1. *Kompetenssityöryhmä*: Opetussuunnitelmien ydin- ja erityisosaamisanalyysi vs. työmarkkinoiden ammattitaidon kysyntä. Työryhmän tehtäväksi tuli:
 - o koota sosiaalialan ammattikorkeakouluopetussuunnitelmista (AMK & ylempi AMK) ydin- ja erityisosaamisalueet (alue + laajuus/koulutusohjelma) olemassa olevien selvitysten ja tarpeellisten uusien selvitysten avulla
 - o vertailla osaamisalueita ja etsiä eroja ja yhteneväisyyksiä
 - o tarkastella osaamisen yhteyttä työmarkkinoiden kysyntään: Mitä osaamista ja mille työmarkkinoille tuotetaan? Tehdä esitys sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkintojen sisällölliseksi yhtenäistämiseksi.
2. *Kansainvälisyistyöryhmä*: Suomen sosiaalialan korkeakoulutus kansainvälisessä vertailussa (Saksa, Englanti, Ruotsi, Norja? /EU-alue?) – Koulutusjärjestelmät ja työmarkkinat. Työryhmän tehtäväksi tuli:
 - o laatia vertailu EU -maiden sosiaalialan korkeakoulutuksista: Mitä koulutuksia on? Mitä osaamista ne tuottavat työmarkkinoille? Miten koulutukset eroavat Suomen sosiaalialan korkeakoulutuksista?
 - o tehdä esitys vertailun perustalta Suomen sosiaalialan korkeakoulutuksen yhtenäistämisestä.
3. *Ennakointityöryhmä*: Sosiaalialan korkeakoulutuksen tuottaman ammattitaidon kysyntä tulevaisuuden työmarkkinoilla – osaamistarpeen ennakointi. Työryhmän tehtäväksi tuli:
 - o selvittää sosiaalialan korkeakoulutettujen kysyntään liittyviä kysymyksiä (ammattitaito ja määrä) työmarkkinoilla vuoteen 2025 asti?
 - o tehdä esitys korkeakoulutuksen sisällön (ammattitaito/osaaminen) ja määrän kohdentamiseen työmarkkinoiden kysyntää vastaavaksi. (Kuosmanen 4.9.2009b.)

Hankkeen *kompetenssityöryhmä*³⁹ päivitti sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen (sosionomi AMK & ylempi AMK) osaamistasot. Koska tuleva aika on nopeiden muutosten aikaa, tärkeiksi yleisosaamisen vaatimuksiksi nousevat oppimisen taidot, eettinen osaaminen, työyhteisöosaaminen, innovaatio-osaaminen ja kansainvälistymisosaaminen. Sosionomi (AMK) tutkinnon suorittaneen ammattitaidon vaatimuksiksi nousevat sosiaalialan eettisen osaamisen rinnalla asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimus-

³⁹ Työryhmän esittämät kompetenssimäärittelyt löytyvät myös Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston [www-sivuilta](http://www.sivuilta), jonne keväällä 2010 on dokumentoitu sosionomi (AMK) kompetenssivaatimukset ja vuoden 2010 aikana mitä todennäköisimmin dokumentoidaan myös sosionomi (ylempi AMK) kompetenssivaatimukset (ks. tark. Sosionomi (AMK) -tutkinto 2010; Ylempien amk-tutkintojen ... 2010).

linen kehittämisesaaminen ja johtamisesaaminen. Sosionomi (ylempi AMK) tutkinnon suorittaneella puolestaan korostuu edellä mainittujen kompetenssien lisäksi sosiaalialan asiantuntijuusesaaminen, tutkimuksellinen kehittämisesaaminen ja johtamisesaaminen. Työryhmän mukaan kansalaisten oikeus laadukkaisiin ja tasalatuisiin sosiaalipalveluihin edellyttää myös ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmilta riittävää kansallista yhtenäisyyttä, minkä vuoksi olisi hyvä riittävästi yhtenäistää sosionomi (AMK) -tutkintoon johtavien opetussuunnitelmien perusrakennetta. Työryhmän esittää, että opiskelu sosiaalialan koulutusohjelmissa (AMK ja ylempi AMK) muodostaa jatkumon, jonka tavoitteena on opiskelijan ydinesaamisen kehittyminen kohti sosiaalialan asiantuntijuutta. Lisäksi työryhmä katsoo, että valtakunnallisesti yhtenevät ja kansainvälisesti korkeatasoiset sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnot varmistavat sosiaalialan arvostuksen uusissa hyvinvointipalveluiden rakenteissa myös tulevaisuudessa.

Hankkeen *kansainvälinen työryhmä* kartoitti kansainvälistyvien koulutusmarkkinoiden mukanaan tuomia haasteita suomalaiselle sosiaalialan ammattikorkeakoulutukselle. Työryhmän ajatukset lähtevät Bolognan prosessista, jonka tavoitteena on luoda yhtenäinen eurooppalainen korkeakoulutusalue vuoteen 2010 mennessä. Toisin sanoen pyritään saamaan aikaan koulutusjärjestelmä, joka tuottaa kilpailukykyä edistävää osaamista ja on kilpailukykyinen kansainvälisillä markkinoilla – erityisesti suhteessa Pohjois-Amerikkaan ja Aasian maihin. Työryhmän mukaan Bolognan prosessi muokkaa eurooppalaista korkeakoulupolitiikkaa (ml. sosiaalialan korkeakoulutusta). Tästä seuraa yhtäältä sosiaalialan korkeakoulutuksen uudelleenorganisointia ennen kaikkea ammatillisesti suuntautuneisiin korkeakouluihin. Toisaalta tavoite on sosiaalialan korkeakoulutuksen rakenteiden ja sisällön kansainvälisen vertailtavuuden lisääminen. Kolmanneksi tavoite kohdistuu ammatillisten osaamistavoitteiden asettamiseen yhä paremmin vastamaan osaamiselle asetettuja odotuksia.

Kansainvälisen työryhmän mukaan sosiaalialan korkeakoulutuksen master -tason tutkinto ei muualla Euroopassa yleensä tuota lisäpätevyyttä ns. perussosiaalityöhön. Sen sijaan se tuottaa lisäosaamista tutkimustyöhön, arviointiosaamiseen, kehittämistyöhön, erityisalueiden sosiaalityöhön ja hallinnollisiin tehtäviin. Useimmissa työryhmän kartoittamissa esimerkkimaisissa sosiaalityön master -tason koulutus on 120 opintopisteen koulutus, joka rakentuu suoraan joko yliopistossa tai ammatillisesti suuntautuneessa korkeakoulussa suoritettuna saman alan tai soveltuvan kandidaatti tai bachelor-tason tutkinnon päälle. Myös muun alan soveltuvan bachelor -tutkinnon suorittanut voi hankkia sosiaalityön pätevyuden tätä kautta. Täysin vastaava sosiaalialan korkeakoulutusrakennetta kuin Suomessa ei löydy Keski-Euroopasta, Skandinaviasta, eikä Ison-Britanniasta. Tämä herättää väistämättä kysymyksen tarpeesta kehittää suomalaista koulutusrakennetta esimerkiksi siten, että sosionomi (AMK) tutkinnolla voi hakea nykyistä pal-

jon suurempaa hyväksilukua yliopistossa opiskeltavissa sosiaalityön opinnoissa tai siltaopintojen kautta mahdollisuutta jatkaa melko suoraan sosiaalityön maisteriopintoihin, jos opiskelija on sosionomi (AMK) tutkinnon jälkeen valinnut tämän koulutuspolun. Työryhmä toteaa, että suomalaisen sosiaalialan korkeakoulutuksen selvempi vertailtavuus vastaavan eurooppalaisen koulutuksen kanssa on edellytys sille, että suomalaiset korkeakoulututkinnot noteerataan kansainvälisillä koulutusmarkkinoilla. Selvempi koulutusrakenne lisää mahdollisuutta osaamisen ja koulutuksen vientiin, ja myös mahdollisuutta toteuttaa rajat ylittävää koulutusta moduulien ja joint degree -ohjelmien muodossa.

Työryhmä löysi myös eroja suomalaisen sosionomi (AMK) koulutuksen ja saman tason eurooppalaisten koulutusten tai koulutusohjelmien sisältöjen välillä. Kaksi selvästi näkyvää eroa ovat suomalaisen sosionomi (AMK) koulutuksen suurempi valinnaisten opintojen määrä sekä suomalaiseen sosiaalialan ammattikorkeakoulutukseen verrattuna tarkastelun kohteena olleiden maiden monien koulutusohjelmien varhaiskasvatuksen melko pieni osuus ja jopa sen puuttuminen. Koulutusten vertailtavuuden parantamiseksi koulutuksen sisältöä ja lastentarhanopettajan kelpoisuuden tuottamisen järjestyttä sosionomikoulutuksessa kannattaakin miettiä myös Suomessa uudistettaessa opetussuunnitelmia vuoteen 2013 mennessä.

Hankkeen *ennakointityöryhmä* tuotti neljä erillistä artikkelia, joissa vuoteen 2025 ulottuvalla ajanjaksolla *mikrotasolla* tarkasteltiin ”sosiaalisen” asiakkuuden määrittelyä ja sen muotoutumisprosessia, *mesotasolla* pohdittiin, miten meneillään olevat sosiaalialan palvelujärjestelmän rakenteelliset muutokset mahdollisesti vaikuttavat sosionomin (AMK) työelämäpaikkaan ja osaamisvaatimuksiin sekä *makrotasolla* problematisoitiin hyvinvointiyhteiskuntaprojektin lähitulevaisuutta sekä tarkasteltiin sosionomien (AMK & ylempi AMK) tulevaa, erityisesti määrällistä sosiaalialan substanssiosaajan paikkaa hyvinvointipalvelujärjestelmän ammattilaisina ennakointikirjallisuuden ja -tilastojen avulla myös alueellisesta näkökulmasta.

Työryhmän mukaan erityisesti sosionomien (AMK & ylempi AMK) professionaalinen status ja työmarkkina-asema suomalaisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä tulisi ratkaista mahdollisimman nopeasti. Sosiaalialan asema 2000-luvun koulutus- ja työmarkkinoilla sekä hyvinvointipalvelujärjestelmässä näyttää olevan eräänlaisessa kelluntatilassa. Tämä kelluminen näkyy ammattiluokituksissa ja sosiaalialan työvoiman (sosionomi AMK & ylempi AMK) rekrytointi- ja palkanmaksutilanteissa. Työhallinnon ammattiluokituksessa on selvä ero ammattikorkeakoulun ja yliopiston sosiaalialan korkeakoulutusten välillä. Politiikkatasolta (STM, OKM & TEM) sosiaalialan ammattikorkeakouluissa toimivat eri intressitahot (ml. opetushenkilöstö, TKI-henkilöstö ja opiskelijat) odottavat riittävän konkreettisia ja selkeitä päätöksiä sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon (sosionomi AMK & ylempi AMK) suorittaneiden asemasta suomalaisilla koulutus- ja työmarkkinoilla

sekä hyvinvointipalvelujärjestelmässä (ks. Poliittikaohjelmat 2009). Tämä edellyttää sosionomin (AMK & ylempi AMK) ”paikan” määrittelyä palvelurakenteissa tehtävässä työssä sosiaalityön ja muiden ammattien mukaisesti.

Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hanke nostaa esiin tarpeen ottaa käyttöön ammattinimeluokituksessa sosionomin tekemästä työstä yläkäsitteenä **sosionomityö**, joka nostaa sosiaalialan ammattikorkeakoulussa suoritettavan tutkinnon lähialojen määrittelyvallan alta arvostettuun asemaan. Hanke esittää, että ammattiluokituksessa sosionomin (AMK & ylempi AMK) tekemä työ on sosionomityötä, joka konkretisoituu selkeiden ammattinimikkeiden kautta, kuten esimerkiksi työvoimaneuvoja, kuntoutusohjaaja, etuuskäsittelijä, lastentarhanopettaja, kouluttaja, jne. (ks. tässä julkaisussa artikkeli Saari & Viinamäki, Liitetaulukot 1.–4.).

Sosiaalisen puolustamisessa edelleen keskeisiä vastauksiaan odottavia kysymyksiä ovat sosiaalialan juridisoitumiseen, medikalisoitumiseen ja pedagogisoitumiseen liittyvät ilmiöt. Tällaisessa tilanteessa on aiheellista pohtia: Millaiset ovat niiden välilliset ja välittömät konkreettiset seuraukset sosiaalialan ammattilaisille ja heidän identiteeteilleen, sosiaalialalle osana sosiaali- ja terveysalaa, hyvinvointipalvelujen kysynnälle ja tarjonnalle sekä koulutus-, työmarkkina- ja hyvinvointiyhteiskuntakansalaisuudelle? Katoaako ja onko jo osittain kadonnut riittävän ärhäkkä sosiaalisen näkökulma sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksesta?

8.3 Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hankkeen esitykset sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kehittämiseksi 2010–2025

1. Sosiaalialan ammattikorkeakoulun koulutusohjelmien kompetenssihaasteita

- koulutusohjelmia (opintopisteet, opetusteemat & resursointi (h)/opintopiste jne.) pitää yhtenäistää valtakunnallisesti
- pitää varmistaa, että sosionomit (AMK & ylempi AMK) saavat sekä riittävän ammattitaidon että sosiaalialan toimijan identiteetin
- koulutusohjelmissa pitää profiloitua paikallisen alueellisen ammattitaidon kysynnän pohjalta
- kompetensseja pitää muuttaa siten, että ne vastaavat työelämän ja hyvinvointipalvelujärjestelmän muuttuviin haasteisiin,

jotta Suomen eri ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmissa tutkintonsa suorittaneilla sosionomeilla (AMK & ylempi AMK) olisi sama ”työmarkkina-arvo” hyvinvointityön ammattilaisina.

2. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen sosiaalialan tutkintorakenteen haasteita

- kansainvälisestä vertailevasta näkökulmasta näyttää olevan tarvetta lyhyellä aikaperspektiivillä yhtenäistää koulutuksia kaksiportaisiksi siten, että AMK -tutkinto muodostaa bachelor -tasoisen tutkinnon, joka antaa pätevyuden ensisijaisesti sosionomityöhön ja tietyiltä osin myös ns. perustason sosiaalityöhön. Yliopistot tarjoavat Master -tason tutkinnon, joka ensisijaisesti antaa valmiudet tutkijan työhön tai erityistason sosiaalityöhön
- sosiaalialan korkeakoulutuksen tulisi valmistautua nykyisen institutionaalisen rakenteen jälkeiseen aikaan, jotta se kykenee lähivuosina tuottamaan osaamista hyvinvointipalveluiden tuottamiseen palvelumarkkinoilla alueellisesti erilaistuvassa ja ikääntyvässä Suomessa
- sosiaalialan korkeakoulutuksen tulisi myös valmistautua post-teolliseen aikaan, jolloin palveluja ei enää tuoteta nykyisen kaltaisessa kuntarakenteessa, eikä nykyisen yritysajattelun mukaisessa taloudessa,

jotta suomalainen sosiaalialan koulutusjärjestelmä vastaisi nykyistä paremmin kansainvälistä sosiaalialan koulutusjärjestelmää (bachelor ja master -tason tutkintotaso),

jotta sosiaalialan ammattilaisilla olisi riittävän vahva ammattidentiteetti ja -osaaminen pärjätäkseen suomalaisessa hyvinvointipalvelujärjestelmän juridisoitumis-, medikalisoitumis-, ja pedagogisoitumispaineessa ja

jotta sosiaalialan korkeakoulutus näkisi hyvinvointiyhteiskunnan ja sen instituutioiden jälkeiseen aikaan ja olisi aktiivisesti rakentamassa post-teollista globaalia palveluyhteiskuntaa ja siellä tarvittavaa osaamista.

3. Sosiaalialan tehtävärakenteen tulevaisuuden määrällisiä haasteita

- ennakointikirjallisuus- ja tilastokatsausten sekä sosiaalialan kannalta keskeisten ministeriöiden (OKM, SM, STM, TEM & VM) tulevaisuuskatsausten keskeisiin tuloksiin viitaten on aiheellista pohdita, pitäisikö vähitellen alkaa vähentää väestön ikärakenteen seniorikansalaistumiskehityksen vuoksi varhaiskasvatukseen suuntautuvaa opetusta ammattikorkeakouluissa sosiaalialan koulutusohjelmissa sen hyvästä hakutilanteen vetovoimaisuudesta huolimatta ja lisätä erityisesti geronomikoulutusta sen heikohkosta hakutilanteen vetovoimaisuudesta huolimatta, mutta edellistä varmemman työllistymisnäköymän vuoksi?

- jo Suomeen ulkomailta muuttaneille suomenkielen hallitseville olisi hyvä käynnistää sosiaalialan koulutusohjelmia, jolloin sosionomi (AMK & ylempi AMK) tutkinnon suorittaneet voisivat hyödyntää kielellis-monikulttuurista taustaansa suomalaisessa hyvinvointipalvelujen tuottamisjärjestelmässä ja siten käytännössä vastata ennakoituun hyvinvointityöammattien työvoimapulaan
- vieraskielisiin sosionomikoulutusohjelmiin valituilla opiskelijoilla on usein suuria vaikeuksia rahoittaa opintonsa Suomessa. Ns. kolmansista maista tulevien opiskelijoiden opintoedellytykset tulisi varmistaa maksamalla opiskelijoiden opinnoista aiheutuvat kulut esim. kehitysyhteistyömäärärahoista,

jotta suomalaisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä olisi ”oikeilla paikoilla oikeilla kompetensseilla oikean tutkintotason omaavia ja oikea määrä” sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneita ammattilaisia vastaamassa kansalaisten hyvinvointipalveluiden yksilöllistyvään kysyntään.

4. Sosiaalialan tehtävärakenteen tulevaisuuden sisällöllisiä haasteita

- sosionomin ammatillista asemaa työmarkkinoilla tulee vahvistaa. Ammattiluokitusta pitäisi selventää siten, että ammattiluokituksessa otettaisiin käyttöön **sosionomityön yläkäsite**. Sosionomityö konkretisoituu konkreettisten ammattinimikkeiden kautta sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon (sosionomi AMK & ylempi AMK) suorittaneiden työtehtäviksi
- sosiaalialan koulutusohjelmien suuntautumisvaihtoehtoja tulee selkeyttää. Ammattikorkeakouluissa sosiaalialan koulutusohjelmassa ammatillisena suuntautumisvaihtoehtona oleva lapsi- ja nuorisotyö pitäisi eriyttää omiksi suuntautumisvaihtoehdoikseen, jotta varhaiskasvatuksen ja nuorisotyön sosionomityö voitaisiin profiloida nykyistä selkeämmin suhteessa niiden lähitutkintoihin⁴⁰
- ammattikorkeakoulussa lastentarhanopettajan kelpoisuuden hankkivan sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneen osaamisprofiilia eli **varhaiskasvatuksen sosionomityötä** pitäisi selkiyttää suhteessa yliopistoista valmistuvien lastentarhanopettajien profiiliin

⁴⁰ Tämän profiilispesifisyyden määrittelyn yhteydessä on hyvä pohtia nykyisissä ope-
tussuunnitelmissa lapsi- ja nuorisotyöhön suuntautuviin ammattiopeintoihin mahdollisesti
sisällytettävä lastentarhanopettajan kelpoisuusvaatimuksen edellyttämän vähintään
60 opintopisteen laajuisten varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntau-
tuneiden opintojen kokonaisuutta suhteessa em. ammattiopinnoissa nuorisotyön opin-
topistejakaumaan.

- ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomi (AMK) tutkinnon suorittaneen ja erityisesti nuoruuden kysymyksiin perehtyneen osaamisprofiilia eli **nuorisotyön sosionomityötä** pitäisi selkiyttää suhteessa yhteisöpedagogi (AMK) -tutkinnon suorittaneen osaamisprofiiliin
- ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomi (AMK) tutkinnon suorittaneen ja erityisesti aikuisuuden kysymyksiin perehtyneen osaamisprofiilia **aikuissosionomityöhön** pitäisi selkiyttää sekä sosionomi (ylempi AMK) tutkinnon suorittaneisiin että aikuissosiaalityöhön, jota yliopistossa maisteritutkinnon suorittaneet tekevät
- geronomi (AMK) tutkinnon suorittaneilla pitää olla riittävät kompetenssit **gerontologiseen sosionomityöhön** suuntautuneena kohdata vanhuspalveluja tarvitseva kokonaisvaltaisesti unohtamatta ikääntymiseen liittyvää sosiokulttuurista elämäntapa-ajattelua, psykososiaaliseen toimintakykyisyyteen liittyviä määrällisiä ja laadullisia ulottuvuuksia sekä ikäspesifiä hoivapalveluiden tarvetta geriatrinen kompetenssien lisäksi
- varhaiskasvatuksen sosionomityön, nuorisotyön sosionomityön, aikuissosionomityön ja gerontologisen sosionomityöhön tarvittavan ammatillisesti vahvan sosiaalialan asiantuntijaidentiteetin saavuttamisen varmistamiseksi opetussuunnitelmissa pitäisi vähentää opetusteemojen sisällöllistä sirpalemaisuuksia ja keskittyä sosiaalisen monipuoliseen identifiointiin ja problematisointiin
- lisäksi tulisi hyödyntää nykyistä systemaattisemmin erikoistumisopintojen mahdollisuuksia laajentaa ja monipuolistaa sosionomien (AMK & ylempi AMK) osaamista esimerkiksi työmenetelmien ja sosiaalialan lähialoilta tarvittavan tiedon osalta,

jotta ihmisen elämänsä vaiheiden mukaisesti varhaislapsuuteen, myöhäislapsuuteen ja nuoruuteen, aikuisuuteen, varhaisvanhuuteen tai myöhäisvanhuuteen liittyviin hyvinvoinnin sosiaalisiin kysymyksiin olisi riittävästi sosionomityöhön (sosionomi AMK & ylempi AMK) erikoistunutta henkilöstöä.

5. Sosiaalialan tehtävärakenteen tulevaisuuden yhteistyöhaasteita

- ammattikorkeakouluissa sosiaalialan koulutusohjelmissa olisi hyvä tehdä nykyistä systemaattisemmin aikalaisanalyysiin perustuvaa yhteistyötä kunkin ammattikorkeakoulun pääasiallisen toiminta-alueen keskeisten sosionomeja (AMK & ylempi AMK) työllistävien työnantajien sekä sosionomi (AMK & ylempi AMK) tutkintoja suorittaneiden keskeisten edunvalvontajärjestöjen (esim. Geronomit ry; Lastentarhanopettajaliitto LTOL ry; Suomen Sosionomit ry; Talentia ry) kanssa,

jotta sosiaalialan ammattikorkeakoulututkintoja suorittaneiden sosionomityöntekijöiden työmarkkina-arvo olisi reaaliajassa reaaliarvoisen ja -hintainen.

Edelliset esitykset ovat linjassa sosiaali- ja terveysministeriön tekemien henkilöstölinjausten kanssa (Sosiaali- ja terveysministeriön Tulevaisuuskat-
saus ... 2010). STM:n henkilöstölinjauksissa korostuvat motivoitunut, osaava, moniammatilliseen yhteistyöhön kykenevä ja riittävä henkilöstö sekä osaava johtaminen sosiaali- ja terveydenhuollon tärkeimpänä voimavarana. STM:n mukaan suomalaista koulutusjärjestelmää pitää kehittää yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen kanssa vastamaan sosiaali- ja terveydenhuollon tuleviin haasteisiin. Henkilöstön riittävyttä on tärkeää varmistaa kehittämällä eri ammattiryhmien yhteistyötä ja joustavaa työnjakoa, tukea työhyvinvointia johtamisen kautta, rekrytoida tehokkaasti alan ulkopuolelle siirtyneitä ammattilaisia ja hyödyntää maahan muuttanutta väestöä ja sen aiempaa koulutusta. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon töihin tulisi houkuttaa entistä enemmän myös miehiä (emt.).

Kun suuntaamme katseen kohti vuotta 2025, maisemassa näkyy tiivistyvä ja tiuhemmin verkostoituva kansainvälinen työ- ja koulutuskenttä sekä lokaalisti ja globaalisti verkostoitunut yhteisöjen kudos. Tukevaisuudessa sosionomien koulutus tapahtuu, sosionomin työ tehdään ja sosiaaliset palvelut tuotetaan valtion ja kuntien jälkeisessä maisemassa, globaalisti verkottuneissa paikallisyhteisöissä. Kun katse on eteenpäin, lähitulevaisuuden haasteena on kehittää niukkenevia voimavaroja tehokkaasti hyödyntävät järjestelmät, koulutusjärjestelmien ”gäppien” purkaminen ja ennakkoluuloton puuttuminen olemassa oleviin institutionaalisiin rakenteisiin. Näiden haasteiden toteutuminen edellyttää rohkeaa uudistumista, teollisen ajan ajattelu- ja toimintamallien taakan heittämistä harteiltamme ja katseen suuntaamista kahlitsevien kelpoisuus-, pätevyys- yms. ehtojen yli tulevaisuuteen.

Lähteet

Geronomit ry. URL: <http://www.geronomit.fi/>.

Haasteista mahdollisuuksia. Tulevaisuuskatso 8.9.2010. Työ- ja elinkeinoministeriö. URL:

http://www.tem.fi/files/27752/TEM_tulevaisuuskatso_080910.pdf. Tulostettu 10.11.2010.

Hallinto hyvinvoinnin ja talouden tasapainottajana - hallintopolitiikan suuntaviivat vuoteen 2020. Valtiovarainministeriön julkaisuja 40/2010. URL:

http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/04_hallinnon_kehittaminen/20100914Hallin/name.jsp. Tulostettu 10.11.2010.

Haverinen, Riitta & Muuri, Anu & Nurmi-Koikkalainen, Päivi & Voutilainen, Päivi 2007. Hyvä arki ja tulevaisuuden sosiaalipalvelut. Yhteiskuntapolitiikka 72

- (5), 503–511. URL: <http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/72E78EDD-8390-433D-9DEA-F3A49B0116E4/0/075haverinen.pdf>. Tulostettu 10.11.2010.
- Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa 2004. Hyvinvointityön ammatit. Gaudeamus. Helsinki.
- Hiilamo, Heikki & Kangas, Olli & Manderbacka, Kristiina & Mattila-Wiro, Päivi & Niemelä, Mikko & Vuorenkoski, Lauri 2010. Hyvinvoinnin turvaamisen rajat. Näköaloja talouskriisiin ja hyvinvointivaltion kehitykseen Suomessa. URL: http://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17612/Hyvinvoinnin_turvaamisen_rajat.pdf?sequence=1
- Julkunen, Raija 2007. Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)istä. Vastapaino. Tampere.
- Kasvio, Antti & Tjäder, Johanna (Koonneet) 2007. Työ murroksessa. Artikkelikoelma. Työterveyslaitos. Helsinki.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WSOY. Helsinki.
- Koskiahho, Briitta 2008. Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Vastapaino. Tampere.
- Kuosmanen, Voitto 2007. Sosiaalinen in memoriam. Ajatuskoe - vieläkö vuonna 2027 on sosiaalialan koulutusta? URL: <http://www.token.fi/sosiaalisenaika/>. Tulostettu 15.9.2010.
- Kuosmanen, Voitto 2009a. Sosiaalinen ja eettinen ovat joutuneet ahdinkoon markkinahenkistyneessä palvelutaloudessa? – Katseita sosiaalialan yrittämiin sekä sosiaalialan yrittäjäksi kasvamiseen ammattikorkeakouluissa. Viinamäki, Leena (toim.) Sosionomilta eivät hommat loppu, Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. Kemi. URL: http://www.token.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf. Luettu 6.9.2010.
- Kuosmanen, Voitto 2009b. Muistio profiilityön aloitusseminaarista 4.9.2009. Sosionomin (AMK) osaaminen alan työkentillä -hanke. Sosiaalialan korkeakoulutuksen profiilityö. Laurea, Tikkurila.
- Kuosmanen, Voitto 2010. Kohti ihmistä kunnioittavaa maailmaa. Katseita ihmiseen ja ihmiseksi kasvamisen maisemaan. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere. URL: <http://www.token.fi/hku/vkuosmanen/Voitto%20Kuosmanen%202010%20Kohti%20ihmist%C3%A4%20kunnioittavaa%20maailmaa.pdf>. Luettu 6.9.2010.
- Lastentarhanopettajaliitto LTOL ry. URL: http://www.lastentarha.fi/portal/page?_pageid=535,475665&_dad=portal&_schema=PORTAL
- Ministeriö tekisi sosiaali- ja terveystalousta yritystoimintaa 2010. Helsingin Sanomat, A8, kotimaa, 14.11.2010.
- Osaava ja luova Suomi. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuus katsaus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:15. URL: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okm15.pdf?lang=fi>. Tulostettu 10.11.2010.

- Politiikkaohjelmat 2009. Valtiontalouden tarkastusviraston tutkimuksia ja selvityksiä. Valtiontalouden tarkastusviraston Selvitys. Dnro 11/54/09. URL: http://www.vtv.fi/files/1796/Netti_politiikkaohj.pdf. Tulostettu 10.11.2010.
- Simpura, Jussi 2009. Sosiaalinen puristuksessa. Onko talouden, onnellisuuden ja terveyden välissä tilaa globaalisosiaaliselle kysymykselle? Janus 17(1), 36–46. URL: http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0109/1_2009/1_2009_pv_simpura.pdf. Tulostettu 8.8.2010.
- Sosiaali- ja terveysministeriön Tulevaisuuskauppa 2010. Terve ja hyvinvoiva Suomi 2020. URL: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3039-1>. Tulostettu 10.11.2010.
- Sosionomi (AMK) -tutkinto 2010. URL: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/. Viitattu 1.11.2010.
- Suomen Sosionomit ry. URL: <http://www.suomensosionomit.fi/>.
- Talentia ry. URL: <http://www.talentia.fi/>.
- Viinamäki, Leena (toim.) 2008. 14 puheenvuoroa sosionomi (AMK) osaamisesta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Kemi. URL: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2008.pdf.
- Viinamäki, Leena (toim.) 2009. Sosionomilta eivät hommat lopu. Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. Kemi. URL: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf.
- Viinamäki, Leena (toim.) 2010a. Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistävillään koulutus- ja työmarkkinoilla. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2010. Kemi. URL: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2010.pdf.
- Viinamäki, Leena (toim.) 2010b. Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 – Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 3/2010. Kemi. URL: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_3_2010.pdf.
- Viljanen, Ritva & Mankkinen, Tarja 2010. Turvallinen ja moniarvoinen Suomi - sisäinen turvallisuus ja maahanmuutto 2020. Sisäasiainministeriön julkaisut 25/2010. URL: <http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/3881D9D594BF9958C225779D00275D5D/>
- Ylempien amk-tutkintojen työryhmä 2010. URL: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/verkoston_tavoitteet/tyoryhmat/ylemmat_ammattikorkeakoulututkinnot_sosiaalialalla/. Viitattu 1.11.2010.

Tämä on neljäs Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun koordinoimassa opetusministeriön rahoittamassa Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä -verkostohankkeessa (2007–2010) tuotettu artikkelijulkaisu. Julkaisussa "Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 – Havainnot ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä" tarkastellaan sosionomin (AMK & ylempi AMK) lähitulevaisuuden paikkaa sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssien, sosiaalialan korkeakoulutuksen kansainvälisen vertailun sekä sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kysynnän näkökulmista suomalaisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä vuoteen 2025 saakka ulottuvalla ajanjaksolla.

Hankkeen tehtävänä on ollut syventää sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen tuottamaa teoreettis-metodologista osaamista sekä jäsentää sosionomin (AMK) työmarkkina-asemaa, työtä ja osaamista osana sosiaalialaa. Myös sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tuottaman tutkimus- ja kehittämisosaamisen, työmarkkina-aseman ja työmarkkinakelpoisuuden selkiinnyttäminen ja näkyväksi tekeminen on ollut projektin tehtävänä. Lisäksi hankkeessa on pyritty vahvistamaan sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen keskinäisiä ja kansainvälisiä verkostoja sekä yhteistyötä yliopistojen sosiaalialan koulutusten kanssa.

Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä -verkostohankkeessa (2007–2010) tuotetut aikaisemmat julkaisut:

1. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä (2008)
2. Sosionomilta eivät hommat loppu – Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa (2009)
3. Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyvillä koulutus- ja työmarkkinoilla (2010)